Giuseppe Tomasi di Lampedusa

Leopardas

Giuseppe Tomasi di Lampedusa

LEOPARDAS

Iš italų kalbos vertė
Algimantas Vaišnoras

Vilnius 2007

UDK 850-3
To-77

Giuseppe Tomasi di Lampedusa
IL GATTOPARDO
Roma, Feltrinelli, 1958

Antra laida

IL GATTOPARDO
Copyright © Giangiacomo Feltrinelli Editore, Milano, 2002
All rights reserved

© Vertimas į lietuvių kalbą,
Algimantas Vaišnoras, 2007
© Leidykla Vaga, 2007

ISBN 978-5-415-01940-3

PIRMAS SKYRIUS

Vakarinė malda ir pažintis su kunigaikščiu. – Sodas ir miręs kareivis. – Audiencija pas karalių. – Vakarienė. – Su karieta ligi Palermo. – Svečiuose pas Marianiną. – Grįžimas į San Lorencą. – Pokalbis su Tankredžiu. – Kontoroje: feodai ir samprotavimai apie politiką. – Observatorijoje su tėvu Pirone. – Atoslūgis per pietus. – Donas Fabricijus ir valstiečiai. – Donas Fabricijus ir Paolo sūnus. – Žinia apie desantą ir vėl vakarinė malda

1860 m. gegužė

„Dabar ir mūsų mirties valandą. Amen". Vakarinė malda baigta. Pusę valandos ramus kunigaikščio balsas ragino būti gailestingiems ir atgailauti; pusę valandos kiti balsai, susiliedami vienas su kitu, audė vilnijantį maldos gausmo audinį, kuriame kaip auksinės gėlės buvo išbarstyti nepaprasti žodžiai: meilė, skaistybė, mirtis. Tam gausmui aidint, rokoko stiliaus svetainė atrodė lyg pakitusi;

net papūgos, išskėtusios plačius sparnus šilku išmuštose sienose, ir tos atrodė kiek nusigandusios; net ir Magdalena tarpulangyje panėšėjo dabar į nusidėjėlę, o ne į rausvaplaukę gražuolę, dievaižin ką svajojančią.

Dabar, kai kunigaikščio balsas nutilo, viskas grįžo prie įprastos tvarkos ar, tikriau sakant, prie įprastos netvarkos. Išėjo tarnai, ir vizgindamas uodegą pro tas pat duris įsėlino šuo Bendikas, vis dar įsižeidęs, kad neseniai buvo iš čia išvytas. Moterys iš lėto pakilo iš savo vietų, ir atmesti į šalį šleifai pamažu atidengė nuogas mitologines figūras balto it pienas marmuro grindyse, kur nematoma liko tik viena Andromeda: tėvo Pironės, vis dar skendinčio maldose, sutana ilgai trukdė jai vėl žvilgtelėti į sidabrinį Persėją, kuris troško bučinių ir kovodamas su šėlstančiomis bangomis skubėjo jai į pagalbą.

Atbudo dievai lubų freskose. Aibės tritonų ir driadžių, išnirusios iš jūros gelmių, nusileidusios nuo kalnų viršūnių ir prasiskverbusios pro raudonai violetinius debesis ir alpines žibuokles, veržėsi prie kažkokio Aukso tarpeklio, iš kur kelsiančios į padanges Salinų namų garbę: piešdamas beribį jų džiūgavimą, dailininkas nepaisė paprasčiausių perspektyvos dėsnių: žymiausieji dievai, dievų kunigaikščiai – griausmavaldis Jupiteris, susiraukęs Marsas, įsisvajojusi Venera – ištrūkę iš žemesniojo rango dievų minios, tvirtai laikė melsvą skydą su Leopardo atvaizdu. Jie

žinojo, kad dabar vėl ištisas dvidešimt tris su puse valandos ramiai valdys šiuos namus. Nutapytos sienose beždžioniukės vėl vaipėsi papūgoms.

O tuoj po to Palermo Olimpe paskubėjo nusileisti žemėn iš mistinių aukštybių ir mirtingieji Salinos namų gyventojai. Merginos taisėsi suknelių klostes ir su švelnia pašaipa mėlynose akyse šnekino viena kitą žodeliais iš vienuolyno auklėtinių leksikono; štai jau daugiau kaip mėnuo praėjo nuo Balandžio ketvirtosios[1], kai joms saugumo sumetimais buvo liepta grįžti į namus iš vienuolyno mokyklos; jos dabar ilgėjosi savo miegamųjų su baldakimais ir glaudžių ryšių su Viešpačiu Dievu. Berniūkščiai jau spėjo susikibti plėšdami vienas kitam iš rankų šventojo Pranciškaus Pauliečio paveikslėlį; vyriausias sūnus, įpėdinis hercogas Paolas, panoro rūkyti, bet varžydamasis tėvų akivaizdoje vaikštinėjo po kambarį čiupinėdamas šiaudinį portsigarą kišenėje. Sulysusiame hercogo Paolo veide šmėstelėjo kažkoks ne šio pasaulio ilgesys: diena buvo netikusi – sartas airių veislės šuolininkas Gviskardas neatrodė teikiąs vilčių, o Fanė nesurado būdo (gal neturėjo ir noro), kaip atsiųsti jam įprastą žibuoklių spalvos laiškelį. Ir kam, po teisybei, Išganytojui reikėjo prisikelti?

[1] 1860 m. balandžio 4 d. Sicilijoje prieš Burbonų valdžią įvyko pirmieji masiniai žygiai, organizuoti dar prieš Garibaldžio kariuomenei išvaduojant salą.

Kunigaikštienė staigiu, nervingu judesiu padėjo maldaknygę į stikliniais karoliukais išsiuvinėtą krepšelį ir pažvelgė gražiomis, neprotingomis akimis į savo vergus vaikus ir į tironą vyrą, prie kurio linkte linko jos gležnas kūnas, bergždžiai ištroškęs intymios meilės.

O kunigaikštis tuo tarpu kėlėsi nuo kėdės; nuo jo didžiulio kūno svorio drebėjo grindys – akimirką giedrose kunigaikščio akyse blykstelėjo puikybė dėl to nors ir tariamo tikrumo, kad jis čia yra žmonių ir daiktų viešpats.

Dabar jis oriai padėjo ant kėdės, stovėjusios priešais jį maldos metu, nepaprastai didelę Evangeliją raudonais apdarais ir sulankstė nosinę, ant kurios buvo atsiklaupęs; jo žvilgsnis kiek paniuro, kai jis nepatenkintas vėl pastebėjo kavos dėmelę, iš pat ryto drįsusią suteršti baltutėlę jo liemenę.

Negalima sakyti, kad kunigaikštis buvo storas; ne, jis tiktai buvo labai aukštas ir nepaprastai stiprus; namuose, kur gyveno paprasti mirtingieji, jis galva siekdavo sietynus; kunigaikščio pirštai lankstydavo auksinius dukatus tarytum pergamentą, ir dažnai iš Salinų namų į juvelyrinę krautuvę tekdavo nešti taisyti šakutes ir šaukštus, kuriuos kunigaikštis prie stalo sulankstydavo, kai reikdavo kaip nors sutramdyti savo pyktį. Beje, tie patys pirštai galėdavo daryti švelniausius judesius, švelniai liesti ir valdyti smulkiausius instrumentus, ir, savo nelaimei, to nepa-

miršdavo ir Marija Stela, kunigaikščio žmona; bet lengvus, vos juntamus jo rankų prisilytėjimus pažinojo ir sraigtai, žiedai, mygtukai, ir milteliais nušveisti teleskopų, žiūronų bei „kometų ieškotojų“ stiklai, kurių buvo pilna jo asmeninėje observatorijoje, pačiame vilos viršuje.

Saulė buvo jau arti laidos, bet šią gegužės pavakarę tviskėjo vis dar aukštai, ir jos spinduliai apšvietė rausvą kunigaikščio veidą, rodantį, kad jo motina kilimo buvusi vokietė; tai ta pati kunigaikštienė Karolina, kurios arogantiškumas prieš trisdešimt metų Abiejų Sicilijų karalystės rūmus buvo ilgam laikui įstūmęs į visišką bedugnę. Be patrauklios blyškiai rausvos odos, šviesių plaukų ir rausvų skruostų melsvai juodų plaukų fone, kunigaikščio kraujyje nestigo ir kitų germaniškų fermentų, jau ne itin patogių Sicilijos aristokratui šiais tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimtaisiais metais: valdingo temperamento, tam tikro moralės principų sąstingio ir polinkio į abstraktų mąstymą – visa tai moraliai pakrikusioje Palermo visuomenės atmosferoje turėjo virsti kaprizingu despotizmu, amžina sąžinės graužatimi ir panieka giminėms bei draugams, kurie, kaip jam atrodė, plūduriuoja lėtos siciliško pragmatizmo upės vingiuose.

Pirmasis (ir paskutinysis) iš giminės, kurios atstovai per amžius nesugebėdavo netgi susumuoti savo išlaidų ir at-

skaityti asmeninių skolų, kunigaikštis turėjo didelių ir neabejotinų gabumų matematikai; pritaikęs juos astronomijoje, jis susilaukė nemažo visuomenės pripažinimo ir patyrė didžiausią protinį malonumą. Kunigaikščio išdidumas buvo taip glaudžiai susipynęs su jo polinkiu į matematinę analizę, kad jis tikėjo, jog žvaigždės paklūsta jo apskaičiavimams (ir išties atrodė, kad taip yra iš tikrųjų), o dvi nedidelės planetos, jo atrastos ir pavadintos dvaro ir nepamirštamo skaliko vardais – Salina ir Žvitruoliu, šlovina jo giminę skaidriai tyrose platybėse tarp Marso ir Jupiterio, teikdamos rūmų freskoms pranašiškos reikšmės.

Valdomą, viena vertus, puikybės ir polinkio į blaivų mąstymą, kurį buvo paveldėjęs iš motinos, o kita vertus – tėvo geidulingumo ir lengvabūdiškumo, vargšą kunigaikštį Fabricijų, besilaikantį visų Dzeuso manierų, kamavo amžinas ilgesys, ir jis abejingai stebėjo, kaip žlunga jo luomas ir jo paties turtas, nėmaž netrukdydami vienam ir kitam.

Šios valandėlės tarp maldos ir vakarienės kunigaikščiui būdavo maloniausios, ir jis iš anksto džiaugdavosi apgaulinga jų ramybe.

Kunigaikštis nedideliais laipteliais nulipo į sodą, o pirma jo bėgo labai įsiaudrinęs Bendikas. Atskirtas nuo pasaulio, tarp vilos ir trijų mūro sienų tasai sodas panėšėjo į kapines; lygiagretės kauburėlių eilės, tokios panašios į iš-

tįsusių milžinų kapus, dar labiau didino tą panašumą, nors iš tikrųjų jos tik skyrė vieną nuo kito drėkinimo griovelius. Rausvoje molėtoje dirvoje viskas augo vešliai ir netvarkingai – mirtų gyvatvorė veikiau trukdė, negu atitiko savo paskirtį; gėlės stiebėsi aukštyn tepaisydamos Dievo valios. Sodo gilumoje Floros statula, apžėlusi tamsiai gelsvomis kerpėmis, nuolankiai rodė savo ilgaamžius trūkumus; abipus jos stovėjo du pilko marmuro suolai su grublėtais taip pat marmuriniais priegalviais. Vien tiktai auksalapė akacija, auganti kampe, nederamai linksmai buvo įsiskverbusi į šitą vaizdą. Kiekviena žemės pėda sakyte sakė, kad čia viskas veržiasi į grožį, bet greit sutingsta vietoje.

Sodas, suspaustas šių sienų, tartum jų numarintas, skleidė šleikščiai saldžius, kūniškus, šiek tiek trenkiančius puvėsiais kvapus, panašius į kvapą aromatinių skysčių, kur mirkomi šventųjų palaikai; aitrus lyg pipirai gvazdikų kvapas stelbė ceremoningą rožių kvepėjimą ir magnolijų, augančių sodo kampuose, stiprų aromatą; o kažkur iš apačios smelkėsi mėtų kvapas, sumišęs su naiviais vaikiškais akacijų kvapsniais ir salsvu mirtų aromatu; iš anapus tvoros sklido alkoviniai pirmųjų apelsinmedžio žiedų kvapai.

Šiame sode viskas piktino akį: jis buvo tiesiog skirtas akliesiems; bet uoslė galėjo čia justi stiprų, nors ir ne švelnų malonumą. Rožės „Pol Neiron“, kurių ūglių kunigaikštis pats įsigijo Paryžiuje, čia išsigimė; iš pradžių jas maitino

ir šaukė gyventi galingi ir nerūpestingi Sicilijos žemės syvai, paskui jas degino negailestinga saulė, ir dabar jos pavirto lyg į savotiškus kūno spalvos kopūstus ir iš pažiūros atrodė nešvankios, bet skleidė tokį pašėlusiai stiprų kvapą, kurio nedrįstų iš jų tikėtis nė vienas prancūzų sodininkas. Kunigaikštis prisikišo vieną rožę prie pat nosies, ir jam pasirodė, tartum jis įkvepia pažįstamą vienos paryžietės, „Grand Opera" teatro balerinos, odos kvapą. Bendikas, kuris taip pat gavo pauostyti rožę, nusisuko nuo jos pasišlykštėjęs ir nuskubėjo ieškoti sveikesnių pojūčių tarp išbarstytų žemėje trąšų ir nustipusių driežų.

Tačiau kunigaikščiui pilnas aromatų sodas sukėlė ne vieną niūrią mintį. „Dabar čia taip puikiai kvepia, o tik prieš mėnesį..."

Ir jis bjaurėdamasis prisiminė, kaip po visą vilą buvo pasklidęs nepakenčiamai šleikštus dvokas, kurio priežastis nustatyta tik vėliau: jį skleidė penktojo jėgerių bataliono jauno kareivio kūnas; sužeistas per susirėmimą su maištininkų būriu prie San Lorenco, jis atšliaužė čionai ir mirė vienišas šalia citrinmedžio. Gulėjo parpuolęs tarp tankių lapų, įkniaubęs veidą į kraujo ir vėmalų klaną ir suleidęs nagus į žemę; per lavoną ropinėjo skruzdėlės, o po pačia perpete po nešvarią pliurzę plūduriavo pamėlynijusios žarnos. Rusas, kunigaikščio prievaizdas, pamatęs sode pūvantį lavoną, apvertė jį aukštielninką, numirėlio veidą pri-

dengė didele raudona skepeta, pagaliu sustūmęs išlindusias žarnas į atvirą žaizdą, uždengė ją melsvais milinės skvernais, visą laiką iš pasibjaurėjimo spjaudydamas – kad ir ne tiesiai numirėliui į veidą, bet vis dėlto arti jo. Ir visa tai Rusas darė žinodamas, kas čia atsitiko, ir baugščiai bambėdamas: „Šitie niekšai dvokia netgi po mirties“. Tai ir viskas, kuo buvo pažymėta toji vieniša mirtis.

Kol pulko draugai nusinešė kūną (ligi vežimo jie vilko jį, pagriebę už pečių, ir jo viduriai vėl ėmė lįsti lauk), po vakarinės maldos buvo sukalbėta „De profundis“ už nežinomojo vėlės ramybę; tada Salinų namų moterų sąžinė nusiramino, ir daugiau niekas apie jį nebeužsiminė.

Kunigaikštis priėjo prie storos Floros statulos, nulaupė kerpes nuo jos pjedestalo ir ėmė vaikštinėti po sodą: saulė buvo arti laidos, ir niūrūs šešėliai tįso ant sodo lysvių, kurios ir be to buvo tokios panašios į kapus.

Ir tikrai – apie numirėlį daugiau nebebuvo kalbama; pagaliau kareiviai tam ir yra kareiviai, kad mirtų gindami savo karalių. Ir vis dėlto šito kareivio su išvirtusiais viduriais vaizdas kaskart iškildavo atmintyje, tarsi šaukdamasis ramybės, kurios buvo galima pasiekti tiktai vieninteliu kunigaikščiui priimtinu būdu: įsisąmoninus absoliutų būtinumą, galima iškęsti ir pateisinti tas baisias kančias. O aplinkui telkėsi kitos, dar žiauresnės šmėklos. Turbūt mirtis dėl kažkokio žmogaus ar dėl kokio reikalo yra norma-

lus dalykas; tačiau reikia žinoti ar bent būti tikram, kad žmogus suprato, už ką ir dėl ko jis mirė; sudarkytas kareivio lavonas reikalavo atsakymo, bet čia kaip tik viską ir gaubė rūkas.

„Betgi, mielas Fabricijau, jis mirė už karalių, tai juk aišku, – būtų jam atsakęs svainis Malvika, tas, kurį bičiulių minia visuomet pasirinkdavo savo garsiakalbiu. – Už karalių, tvarkos, paveldimybės, padorumo, teisės, garbės atstovą, už karalių, kuris vienintelis gina Bažnyčią, už karalių, kuris neleis panaikinti nuosavybės, – o juk tai galutinis sektos tikslas."[2] Nepaneigsi, labai gražūs žodžiai, kuriais pasakyta visa, kas brangu kunigaikščiui, kas įsmigo jam giliai į širdį. Ir vis dėlto aštrus skausmas pasiliko. Na, gerai, karalius. Jis puikiai pažinojo karalių, bent tą, kuris neseniai mirė; dabartinis – tik seminaristas, apsitempęs generolo mundurą, ir, teisybę sakant, mažai ko vertas. „Bet tai juk ne argumentas, Fabricijau, – prieštaravo Malvika. – Valdovas gali ir nebūti labai tobulas, tačiau monarchijos idėja išlieka". – „Teisybė ir tai, bet karaliai, įkūnijantys idėją, vis dėlto neturi, negali iš kartos į kartą smukti žemiau tam tikro lygio; kitaip, brangusis svaini, nukentės ir pati idėja".

Sėdėdamas ant suolo, kunigaikštis abejingai stebėjo, kaip Bendikas kapsto lysves; retkarčiais šuo pasižiūrėdavo

[2] „Sektai" feodalinė reakcija priskyrė antiburboninio sąjūdžio šalininkus.

į jį nekaltomis akimis, lyg prašydamas pagyrimo už atliktą darbą: keturiolika nulaužtų gvazdikų, aplaužyta gyvatvorė, viena užteršta vagutė. Ne šuo, o tikras krikščionis.

– Šaunu, Bendikai, eikš čionai!

Ir šuo atbėgo, žemėtomis šnervėmis prisilietė kunigaikščio rankos, visaip stengdamasis įrodyti, kad kilniaširdiškai atleidžia už tokį lengvapėdišką kišimąsi į jo puikų darbą.

Audiencijos, daugybė audiencijų, kurias karalius Ferdinandas skirdavo kunigaikščiui Kazertoje, Kapodimontėje, Portičyje, Neapolyje ir dar velniaižin kur.

Jis žingsniuodavo šalia kamerhero – to plepio su trikampe skrybėle po pažastimi ir naujausiomis Neapolio nešvankybėmis lūpose – per daugybę salių, kur puikiausia architektūra buvo derinama su tokiais šlykščiais baldais kaip ir pati Burbonų dinastija; paskui nešvariais koridoriais ir prastai nušluotais laipteliais jie pasiekdavo priėmimo salę, kur laukdavo daug žmonių: neįžvelgiami šnipų, godūs rekomenduotų prašytojų veidai. Kamerheras, nuolat atsiprašinėdamas, praskirdavo žmogiūkščių minią ir vesdavo kunigaikštį į kitą, dvariškiams skirtą priėmimo salę – melsvai sidabrinę Karolio III laikų svetainę; kiek palaukus į duris negarsiai pasibelsdavo liokajus, ir kunigaikštis stodavo prieš monarchą Augustą.

Asmeninis kabinetas mažas ir tyčia paprastai įrengtas: ant baltintų sienų karaliaus Pranciškaus I ir dabartinės karalienės portretai, jos žvilgsnis gaižus ir piktas; viršum židinio Andrėjos del Sarto Madona atrodė nustebusi, kad pakabinta tarp spalvotų litografijų, vaizduojančių trečios eilės šventuosius ir Neapolio koplytėles; ant atskiro stovo vaškinis kūdikėlis Kristus ir deganti žvakė priešais jį; ant kuklaus rašomojo stalo balti popieriai, geltoni popieriai, mėlyni popieriai; tarytum visos karalystės administracijos galutinė fazė būtų laukti jo didenybės parašo.

Už popierių krūvos pats karalius. Jau išsitiesęs visu ūgiu, kad niekas nepastebėtų, kaip jis atsistoja; platus pablyškęs veidas su žilstelėjusiomis žandenomis aplink, kariškas šiurkščios gelumbės munduras, iš po kurio kaskadomis krinta žemyn violetinės kelnės. Karalius pasitikdamas žengia žingsnį, maloningai atkišdamas dešinę ranką pabučiuoti, paskui pats atitrauks ją.

– Salina, palaimintos mano akys, kada tave regi!

Neapolietiškas karaliaus akcentas buvo daug sodresnis už kamerhero akcentą.

– Prašom man atleisti, jūsų didenybe, kad aš be rūmų munduro; važiúoju į Neapolį ir nenorėjau praleisti progos pats pareikšti savo pagarbą jūsų didenybei.

– Salina, kam tau varžytis? Juk žinai, kad Kazertoje tu kaip namie. Žinoma, kaip namie, – pakartojo karalius,

sėsdamasis už rašomojo stalo, ir tik valandėlę palaukęs pasiūlė sėstis svečiui.

– O kaip gyvuoja mergytės?

Kunigaikštis suprato, kad pats metas pikantiškam ir kartu veidmainiškam dviprasmiškumui.

– Mergytės, jūsų didenybe? Mano amžiaus žmogus, ir dar surištas šventais moterystės ryšiais...

Karaliaus lūpos šypsojosi, bet rankos griežtai sklaidė ant stalo popierius.

– Patikėk, aš niekados to neišdrįsčiau, Salina. Teiravausi apie kunigaikštytes, apie tavo dukteris; Končeta, miela mūsų mergytė, turbūt paaugo, jau didelė.

– Nuo šeimos – prie mokslo.

– Tu, Salina, darai garbę ne tik sau, bet ir visai karalystei! Nuostabus dalykas – mokslas, kol jis nepuola Bažnyčios!

Tačiau tuojau karalius bičiulio kaukę metė į šalį ir užsidėjo rūstaus monarcho kaukę:

– Nagi, pasakyk, Salina, ką žmonės šneka Sicilijoje apie Kastelčikalą?

Salina buvo daug girdėjęs apie jį tiek iš monarchistų, tiek ir iš liberalų, bet nenorėjo išduoti draugo, svyravo, išsisukinėjo bendromis frazėmis.

– Didysis sinjoras, išgarsėjęs mūšiuose, turbūt truputį per senas vietininko darbui.

Karalius paniuro: Salina nenori šnipinėti. Vadinasi, Salina niekam tikęs. Pasirėmęs rankomis į rašomąjį stalą, karalius ketino baigti audienciją.

– Tiek reikalų; visa karalystė ant šitų pečių. – Dabar atėjo laikas truputį pasaldinti; karalius vėl užsidėjo draugiškumo kaukę: – Salina, kai teks vykti per Neapolį, parodyk Končetą karalienei. Žinau, ji per jauna ir dar ne laikas ją pristatyti rūmams, bet ar mes negalime suruošti kuklių, visiškai intymių pietų? Žinai, kaip sakoma pas mus Neapolyje: jei yra makaronų ant stalo, vaikai auga gerai... Lik sveikas, Salina, viso gero.

Tačiau kartą atsisveikinimas išėjo labai nemalonus. Kunigaikštis, traukdamasis atatupstas, jau buvo spėjęs nusilenkti antrą kartą, kaip reikalavo etiketas, tik staiga karalius vėl jį pašaukė:

– Klausyk, Salina. Girdėjau, Palermę turi įtartinų pažinčių. Tas tavo sūnėnas Falkoneris... kodėl jo neatvedi į protą?

– Bet, jūsų didenybe, Tankredį domina tiktai moterys ir kortos.

Karalius neteko kantrybės.

– Salina, Salina, eini kvailyn. Už viską atsakysi tu, globėjas. Pasakyk jam, kad saugotų galvą. Lik sveikas!

Vėl eidamas nesaikingai prabangių kambarių anfilada pasirašyti karalienės lankytojų knygoje, kunigaikštis jau-

tė, kaip jį apima nusiminimas. Plebėjiškas karaliaus nuoširdumas slegia ne mažiau kaip jo policininkiška pašaipa. Palaiminti tie draugai, kuriems familiarumas yra draugystė, o grasinimai – karaliaus galios ženklas. Jis taip negali. Plepėdamas su nepriekaištingai geru kamerheru, kunigaikštis klausė save, kas bus po šios monarchijos, kuriai kaktoje įbrėžti mirties ženklai. Pjemontietis, pramintas Tauriuoju ir sukėlęs tokį triukšmą savo mažoje užkampio sostinėje? Argi viskas neliks kaip buvę? Turino dialektas vietoj neapolietiško. Štai ir viskas.

Priėjo prie įrašų knygos. Pasirašė: Fabricijus Korbera, kunigaikštis Salina.

O gal dono Pepino Madzinio respublika? „Ačiū, tada aš tapčiau tiktai ponu Korbera".

Ilga kelionė atgal jo nenuramino. Neteikė paguodos nė mintis, kad paskirtas susitikimas su Kora Danolo.

Kas daryti, jei viskas susiklostė šitaip? Laikytis įsikibus to, kas dar yra, ir nesiryžti akliems šuoliams? Bet tada ims terkšti sausos salvės, kurios visai neseniai aidėjo vienoje niūrioje Palermo aikštėje. Tačiau kam tos salvės? Vien tik su „pokšt, pokšt!" nieko nepasieksi. Ar ne taip, Bendikai?

„Din, din, din", – suskambo varpelis, kviesdamas vakarienės. Bendikas bėgo, ir seilės dribo jam iš snukio, pajutus valgį. „Lygiai kaip tas pjemontietis!" – pagalvojo Salina, lipdamas laiptais.

Vakarienė Salinų viloje buvo prašmatni, kad ir nuostolinga, – toks jau tais laikais Abiejų Sicilijų karalystės stilius. Jau vien svečių skaičius (jų buvo keturiolika, neišskiriant namų šeimininkų, vaikų, guvernančių, namų mokytojų) darė stalą įspūdingą. Užtiestas labai plona nertine staltiese, jis spindėjo nuo stiprios lempos, kuri buvo nelabai tvirtai prikabinta prie nimfos figūros, kabančios po Venecijos stiklo sietynu. Didžiuliai šviesos pluoštai dar skverbėsi pro langus, bet baltų figūrų bareljefas tamsiame durų fone jau blanko šešėlyje. Masyvus stalo sidabras, puikios taurės su raidėmis „F. D." (Ferdinandus dedit)[3] Bohemijos stikle – karaliaus dosnumo atminimas, – o lėkštės, kiekviena taip pat su garbingu titulu, bebuvo tik menki indų plovėjų negrabumo likučiai, ir visos iš įvairių servizų. Tos, kur didesnės, su plačiais neprinokusio migdolo spalvos krašteliais ir auksiniais inkariukais, buvo iš karališkųjų rūmų Kapodimontėje, ir jomis naudojosi tiktai kunigaikštis, mėgstąs, kad aplink jį viskas, be žmonos, būtų masyvu.

Kai kunigaikštis įėjo į valgomąjį, visi buvo jau susirinkę, tačiau sėdėjo tik kunigaikštienė, kiti stovėjo už savo kėdžių. Priešais kunigaikščio vietą buvo ištiesęs savo sidabrinius sparnus didžiulis sriubos dubuo; iš šalių lyg kolonos stūksojo lėkščių kalnai, o ant dangčio – šokantis leopardas. Kuni-

[3] Ferdinando dovana *(lot.)*.

gaikštis pats pilstė sriubą – užsiėmimas gana malonus, aukštų šeimos tėvo pareigų simbolis. Tačiau šį vakarą visi išgirdo jau seniai begirdėtą grėsmingą samčio skambčiojimą į dubens sieneles, – didžiulio, bet dar valdomo pykčio požymį, baisiausią iš visų garsų pasaulyje, kaip pasakojo po keturiasdešimt metų vienintelis likęs gyvas iš tų laikų jo sūnus, – kunigaikštis pamatė, kad šešiolikmečio Frančesko Paolo nėra jo įprastoje vietoje. Tiesa, jaunuolis tuoj pat įėjo ir, taręs „atleisk man, tėti", atsisėdo prie stalo. Niekas jo nepabarė, ir vis dėlto tėvas Pironė, atliekąs lyg ir sarginio šuns vaidmenį, nulenkė galvą, pavesdamas save Dievo gailestingumui. Bomba nesprogo. Tačiau nuo vėjo jai lekiant visi sustingo, ir vakarienė vis tiek buvo sugadinta. Visi valgė tylėdami, šiek tiek primerktos melsvos kunigaikščio akys vėrė čia vieną, čia kitą sūnų, ir šie stingte stingo iš baimės.

Tuo tarpu kunigaikštis galvojo: „Graži šeima. Moterys saikingai apkūnios, žydinčios sveikata, vylingos duobutės veiduose, gili raukšlė tarp antakių – atavistinis Salinų giminės trūkumas. Vyrai liesi, bet stiprūs, veiduose madinga melancholija, o peiliais ir šakutėmis darbuojasi tvirtai ir santūriai".

Vieno sūnaus, Džovanio, antro iš eilės amžiumi, paties mylimiausio ir paties neklusniausio, nebėra jau dveji metai. Vieną gražią dieną jis dingo iš namų, ir du mėnesius nebuvo iš jo žinios. Pagaliau iš Londono atėjo pagar-

bus ir šaltas laiškas, kuriame jis prašė dovanoti, kad suteikęs tiek sielvarto, nesijaudinti dėl jo sveikatos ir labai keistai tvirtino, kad kuklus tarnautojo gyvenimas anglių sandėlyje jam yra geresnis negu „pernelyg gerai aprūpintas" (suprask: sukaustytas) gimtajame Palerme. Prisiminimai ir nerimas dėl jaunuolio, klajojančio padūmavusiuose eretiško miesto rūkuose, skaudžiai suspaudė daug išgyvenusiam kunigaikščiui širdį. Jis dar labiau paniuro. Paniuro taip, kad sėdinti šalia kunigaikštienė ištiesė vaikišką ranką ir paglostė galingą leopardo leteną, gulinčią ant staltiesės. Šis neatsargus judesys sukėlė daug jausmų: pyktį, kad jo gailimąsi, aistrą, tik ne tai, kuri ją sužadino. Akimirką prieš kunigaikščio akis iškilo paskendusi priegalviuose Marianinos galvutė. Pakeltu balsu jis šaltai tarė tarnui:

– Domenikai, liepk donui Antonijui pakinkyti bėrius į karietą, tuoj po vakarienės važiuoju į Palermą. – Pažvelgęs žmonai į sustingusias iš baimės akis, jis ėmė gailėtis taip įsakęs, bet kadangi paliepimo nebeatšauksi, nusprendė laikytis savo ir toliau, žiaurumą papildydamas pašaipa: – Tėve Pirone, važiuojam su manim; grįšime vienuoliktą valandą, porą valandų galėsite praleisti vienuolyne su draugais.

Kelionė į Palermą vakare, ir dar tokiu neramiu metu, tegu tai būtų buvęs ir ne pats žemiausias meilės nuotykis, atrodė visai absurdiška; bet imti palydovu į tokią kelionę savo namų dvasininką buvo piktinantis despotizmas. Tė-

vas Pironė, beveik taip ir supratęs šį sprendimą, žinoma, įsižeidė, bet nusileido.

Vos nurijus paskutinę šliandros uogą, prie durų atriedėjo karieta; kol salėje liokajus padavė kunigaikščiui cilindrą, o tėvui jėzuitui trikampę skrybėlę, kunigaikštienė jau su ašaromis akyse griebėsi bergždžiai atkalbinėti:

– Bet, Fabricijau, tokiais laikais... keliai pilni kareivių, pilni valkatų... Gali atsitikti nelaimė.

Jis nusijuokė:

– Niekai, Stela, niekai; kas gali atsitikti? Visi mane pažįsta. Palerme maža tokių dilbų. Sudiev.

Ir skubiai pabučiavo jai lygią, be jokios raukšlelės kaktą, kuri jam siekė vos iki smakro. Nežinia, ar kunigaikštienės odos kvapas sukėlė jam švelnių prisiminimų, ar einančio iš paskos tėvo Pironės dievobaimingi žingsniai nuaidėjo kaip įspėjimas, bet, priėjęs prie karietos, kunigaikštis vėl vos neatsisakė kelionės. Tačiau tą akimirką, kai jau norėjo liepti vežikui sukti į arklides, pro langą pasigirdo klaikus šauksmas:

– Fabricijau, mano Fabricijau! – Kunigaikštienei prasidėjo eilinis isterijos priepuolis.

– Važiuok, – pasakė jis vežėjui, kuris sėdėjo ant pasostės, prispaudęs botagą prie pilvo. – Važiuok. Į Palermą, nuvešim dvasiškąjį tėvą į vienuolyną. – Ir užtrenkė dureles, liokajui nespėjus jų uždaryti.

Dar nebuvo sutemę; tarp aukštų sienų lyg baltutė juosta vingiavo kelias. Greta Salinų dvaro iš kairės buvo matyti pusiau sugriuvusi Falkonerių vila, priklausanti Tankredžiui, kunigaikščio sūnėnui ir augintiniui. Tankredžio tėvas, išlaidus žmogus, kunigaikščio sesers vyras, mirė prašvilpęs savo turtą. Tai buvo visiškas nusigyvenimas, vienas iš tų atvejų, kai sutirpsta netgi sidabras, puošiąs tarnų livrėjas; po Tankredžio motinos mirties karalius pavedė dėdei Salinai globoti keturiolikmetį sūnėną. Berniukas, kurio jis iki tol beveik nepažinojo, labai patiko irzliam kunigaikščiui, pastebėjusiam jo linksmumą, lengvapėdišką temperamentą, o kartais staigius rimtumo antplūdžius. Nors kunigaikštis neprisipažino sau, bet buvo linkęs labiau vertinti sūnėną, o ne savo pirmagimį, tą geraširdį avigalvį Paolą. Dabar Tankredžiui ėjo dvidešimt pirmi metai, ir jis mielai linksmindavosi už pinigus, kuriuos globėjas nešykštėdamas duodavo jam iš savo kišenės. „Kažin ką dabar išdarinėja tas vaikėzas?“ – galvojo kunigaikštis, kai karieta riedėjo palei Falkonerių vilą. Bugenvilijų žiedų kaskados, prasiskverbusios pro gyvatvorę, tarsi šilkinės užuolaidos teikė namams pernelyg šventinį vaizdą.

„Kažin ką jis dabar išdarinėja?“ Karalius Ferdinandas, žinoma, kvailai padarė, ėmęs kalbėti su juo apie blogas vaikino pažintis, bet iš tikrųjų karalius neklysta. Susidėjęs

su draugais lošėjais ir moterimis, apie kurias tais laikais buvo kalbama, kad jos „nemoka elgtis“, Tankredis sužavėjo jas savo patrauklumu. Tačiau jis vis tiek atvirai simpatizavo „sektai“ ir palaikė ryšius su slaptu Nacionaliniu komitetu; galbūt netgi gaudavo iš ten pinigų, beje, lygiai taip pat, kaip gaudavo jų ir iš karaliaus iždo. Po Balandžio ketvirtosios įvykių kunigaikštis gražiuoju ir piktuoju norėjo išgelbėti vaikiną nuo baisios nelaimės; reikėjo daryti vizitus ir skeptikui Kastelčikalai, ir pernelyg mandagiam Maniskalkui. Visa tai, žinoma, negerai, bet dėdė niekada niekuo nekaltino Tankredžio; viskuo kalti buvo laikai, tie neramūs laikai, kai jaunuolis iš geros šeimos negali sulošti „faraono“ partijos, nesusidūręs su kompromituojančiais žmonėmis. Blogi laikai.

– Blogi laikai, jūsų ekscelencija. – Tėvo Pironės balsas nuskambėjo kaip jo paties minčių aidas. Prigludęs karietos kampe, spaudžiamas sunkaus kunigaikščio kūno, slegiamas jo užsispyrimo, tėvas jėzuitas kentėjo dvasiškai ir fiziškai, bet būdamas neeilinis žmogus trumpas kančias mokėjo perkelti į amžiną istorijos pasaulį. – Pažvelkite, jūsų ekscelencija, – parodė jis pirštu į skardingus kalnus netoli Aukso tarpeklio, – jie dar buvo aiškiai matyti prieblandoje. Jų šlaituose ir viršūnėse žėrėjo dešimtys žiburių. Tai buvo laužai, kuriuos maištininkų būriai užkurdavo kas naktį, lyg nebyliai grasindami šitam karaliaus ir vienuolių mies-

tui. Jie buvo panašūs į žvakės liepsną sunkaus ligonio kambaryje paskutinę jo gyvenimo naktį.

– Matau, tėve Pirone, matau. – Ir jis pagalvojo, kad Tankredis turbūt dabar stovi prie vieno tokio neapykantos laužo, mėtydamas į jį savo aristokratiškomis rankomis šakas, kurios kaip tik ir turi tas rankas nusvilinti. „Tikriausiai aš iš tiesų puikus globėjas, jeigu mano augintinis pasiryžęs bet kuriai kvailystei, kokia tiktai ateis jam į galvą".

Kelias dabar pamažu leidosi žemyn, ir pasirodė paskendusio tamsoje Palermo pakraštys. Žemus, susigrūdusius vienas prie kito miesto pastatus tarsi slėgė daugybė didžiulių vienuolynų. Jų čia buvo dešimtys, ir visi jie milžiniški, susispaudę po du ar po tris, vyrų ir moterų vienuolynai, turtingųjų ir vargšų vienuolynai, vienuolynai kilmingiesiems ir prastuomenei, jėzuitų, benediktinų, pranciškonų, kapucinų, karmelitų, liguorinų, augustiniečių vienuolynai... Kilo aukštyn neryškūs kontūrai jų plikų kupolų, panašių į išsekusias be pieno krūtis; tačiau kaip tik jie, tie vienuolynai, ir teikė miestui tokį niūrų vaizdą: jie buvo miesto papuošalas ir kartu juose slypėjo mirties nuojauta, kurios išsklaidyti nepajėgė nė kaitri Sicilijos saulė. Bet šiuo metu, jau beveik sutemus nakčiai, vienuolynai despotiškai gožė visą panoramą. Iš tikrųjų kaip tik prieš juos ir liepsnojo laužai, kuriuos kurstė kalnuose žmonės, labai panašūs į tuos, kur gyvena vienuolynuose, tokie pat

kaip jie fanatikai, tokie pat kaip jie užsidarę ir tokie pat kaip jie godžiai trokštantys valdžios, o juk ji įsigalėjusiu papročiu yra ne kas kita, kaip nieko neveikimas.

Apie tai mąstė kunigaikštis, kai bėriai risčia bėgo nuokalnėn; šios mintys prieštaravo jo tikrajai prigimčiai; jas kėlė baimė dėl Tankredžio likimo ir gašlumas, pastūmėjęs jį stoti prieš tuos apribojimus, kuriems atstovavo vienuolynai.

Kelias ėjo dabar per žydinčias apelsinų giraites, ir vestuvinis jų žiedų aromatas stelbė viską aplink, kaip kad pilnaties šviesa nustelbia bet kurį peizažą; arklių prakaito kvapą, karietos odinės sėdynės kvapą, kunigaikščio ir jėzuito kvapą – viską slopino šitas islamo pažadėtojo rojaus aromatas, hurijų ir kūniško pasitenkinimo aromatas.

Tėvas Pironė taip pat buvo susijaudinęs.

– Kokia nuostabi, jūsų ekscelencija, būtų ši šalis, jeigu...

„Jeigu joje nebūtų tiek jėzuitų“, – pagalvojo kunigaikštis, kuriam kunigo balsas sutrukdė mėgautis saldžiausiais malonumais. Bet tuoj pat jis ėmė gailėtis dėl savo nepasakyto šiurkštumo ir pliaukštelėjo didžiule ranka senam draugui per trikampę skrybėlę.

Įvažiuojant į priemiestį, prie pat Airoldžio vilos, sargyba sustabdė karietą. Kažkieno balsai Apulijos ir Neapolio akcentu suriko: „Stok!“ Didžiuliai durtuvai sublizgo

virpančioje žibinto šviesoje; bet puskarininkis iškart pažino kunigaikštį, sėdintį su cilindru ant kelių.

– Atleiskite, jūsų ekscelencija, galite važiuoti.

Ir netgi liepė sėsti į karietą kareiviui, kad keleivių nesutrukdytų kitos sargybos. Pasunkėjusi karieta riedėjo lėčiau, pravažiavo Rankibilės vilą, praslinko pro Torerosę ir Vilafrankos sodus, įsuko į miestą pro Makvedos vartus. „Romereso" ir „Keturių Kampanjos kampelių" kavinėse gvardijos dalinių karininkai kvatojo ir iš didžiulių puodelių siurbčiojo kavą su ledais. Bet tai buvo vienintelis gyvybės ženklas mieste: gatvės tuščios, girdėti tik ritmingi sargybinių, patruliuojančių mieste, žingsniai. Ant kareivių krūtinių baltuoja kryžmais diržai. Iš abiejų pusių vien tik žemi didžiuliai vienuolynai – Kalno, Stigmų, Kryžiaus nešėjų, Teatinų; tartum storaodės pabaisos, juodi kaip derva jie skendėjo panašiame į nebūtį sapne.

– Po dviejų valandų užvažiuosiu jūsų, tėve Pirone. Linkiu gerai pasimelsti.

Ir vargšas Pironė suglumęs ėmė belstis į vienuolyno vartus, o karieta pasuko į skersgatvius.

Palikęs karietą prie savo miesto pilies rūmų, kunigaikštis nuėjo toliau pėsčias. Kelias buvo neilgas, bet kvartalas turėjo blogą vardą. Iš žemučių trobelių išeidinėjo kareiviai pralinksmėjusiomis akimis; jie buvo su uniforma, ir iš visko aiškiai matėsi, kad jie slapta atsilikę nuo

savo dalinių, stovinčių aikštėje; bazilikų žiedai suklypusiuose namelių balkonuose rodė, kaip lengva kareiviams tenai patekti. Paniurę vyrukai su plačiomis kelnėmis barėsi, kaip barasi įtūžę siciliečiai. Iš tolo aidėjo nervingų sargybinių šautuvų atsitiktiniai šūviai. Toliau kelias ėjo pro Kalą; sename žvejų uoste ant vandens suposi apipuvusios valtys, savo melancholiška išvaizda panašios į nususius šunis.

– Aš nusidėjėlis, žinau, dvigubai nusidedu ir prieš Dievo įsakymus, ir prieš Stelos žmogiškąjį prieraišumą. Tuo nėra ko abejoti, rytoj pasisakysiu per išpažintį tėvui Pironei. – Kunigaikštis nusišypsojo pagalvojęs, kad tai galbūt be reikalo: jėzuitas ir taip gerai žinojo šios dienos išdaigas. Bet gudravimo dvasia vėl nugalėjo: – Aš esu nusidėjėlis, iš tiesų nusidėjėlis, bet juk nusidedu, kad nepadaryčiau didesnės nuodėmės, kad pagaliau nusiraminčiau, kad ištraukčiau iš savo kūno šitą rakštį ir nesileisčiau įpainiojamas į dar didesnes bėdas. Viešpats Dievas tai žino. – Jį užplūdo atlaidumo sau banga. – Aš vargšas, silpnas žmogus, – galvojo jis, o jo didžiulės kojos negailestingai mindžiojo purvinus grindinio akmenis. – Aš silpnas, ir niekas man nepadeda. Stela! Lengva pasakyti! Dievas žino, ar aš ją mylėjau: man buvo dvidešimt metų, kai tuokėmės. Pernelyg didelę valią ji dabar įgijusi, be to, jau senstelėjusi. – Savo silpnumo pojūtis praėjo. – Aš dar pilnas

jėgų; kaipgi galiu tenkintis moterimi, kuri lovoje žegnojasi prieš kiekvieną glamonę, paskui, didžiausio susijaudinimo valandėlėmis, vien kartoja: „Jėzusmarija!“ Mums susituokus, – ji turėjo šešiolika metų, – mane tai jaudindavo, bet dabar... septynių vaikų susilaukiau su ja, septynių, o nė karto nepamačiau jos nuogos. Na, argi tai teisinga? – Jis vos nesuriko iš nepaprasto gailesčio sau: – Ar tai teisinga? Aš klausiu visus! – Ir, atsisukęs į Katerinos portikus, sušuko: – Ji pati nusidėjėlė!

Ši mintis paguodė jį, ir jis ryžtingai pasibeldė į Marianinos duris.

Po poros valandų kunigaikštis jau važiavo karieta su tėvu Pirone. Dvasininkas buvo susijaudinęs: broliai jam išaiškino politikos padėtį, kuri buvo labiau įtempta, negu atrodė nuošalios Salinų vilos tylumoje. Buvo nuogąstaujama, kad pjemontiečiai išsilaipins pietinėje salos dalyje, nuo Šiakos pusės; valdžia matė, kad liaudis slapta bruzda; miesto valkatos laukia pirmojo viršūnių silpnumo požymio, kad tik greičiau galėtų pradėti plėšti ir prievartauti. Tėvai jėzuitai nusigandę, seniausieji vakariniu laivu išplaukė į Neapolį, pasiėmę vienuolyno dokumentus. „Tesaugo mus Viešpats ir tepasigaili šios švenčiausios karalystės“.

Kunigaikštis, kurį užplūdo soti, bet kažkodėl niūri ramybė, vos girdėjo dvasininką. Marianina žiūrėjo į jį dide-

lėmis blausiomis kaimietės akimis, visai jam neprieštaraudama, buvo kukli ir paslaugi. Visai kaip Bendikas su šilkiniu sijonėliu. Didžiausio artumo akimirką ji sušuko:

– Na ir kunigaikštis!

Jis ligi šiol juokavo patenkintas. Tai juk geriau už visokius „katinėlius“ ir „šviesiaplaukes beždžionėles“, kaip kad kreipdavosi tokiais atvejais Sara, Paryžiaus modistė, su kuria jis susitiko prieš trejus metus, kai per astronomų kongresą Sorbonoje jam buvo įteiktas aukso medalis. Be abejo, tai geriau negu „mano katinėlis“, ir jau kur kas geriau kaip „Jėzusmarija“, – bent nėra jokios šventvagystės. Gera mergiotė – Marianina: jis atveš jai tris kanas[4] šilko, kai atvažiuos kitą kartą.

Ir vis dėlto kaip liūdna: per daug rankų lietė jos jauną kūną, per daug ji nuolanki ir begėdiška. Na, o jis pats? Kas jis toks? Kiaulė, ir tiek. Į galvą atėjo eilėraštis, atsitiktinai perskaitytas viename Paryžiaus knygyne, kur jis sklaidė kažkieno eilių tomelį, turbūt vieno iš tų poetų, kurie Prancūzijoje iškepami kas savaitę ir tuoj pat pamirštami. Kunigaikštis vėl matė prieš save citrinos geltonumo neišparduotų egzempliorių krūvelę ir tą puslapį su nelyginiu skaičiumi ir vėl girdėjo eilutes, kuriomis baigėsi šie keisti eilėraščiai:

[4] Ilgio matas.

... donnez-moi la force et le courage
de contempler mon coeur et mon corps sans dégout.[*]

Kol tėvas Pironė toliau galvojo apie kažkokį La Fariną ir kažin kokį Krispį, „Na ir kunigaikštis“ užsnūdo apimtas į neviltį panašios palaimos, užliūliuotas risčia bėgančių bėrių, kurių riebios strėnos žvilgėjo karietos žibintų šviesoje. Prabudo jis tik prie posūkio, priešais Falkonerių vilą. „Šitas taip pat geras, kursto liepsną, kuri jį patį praris“.

Namuose miegamajame vargšė Stela su kyku, rūpestingai sušukuotais plaukais, dūsaujanti per miegus didžiulėje aukštoje varinėje lovoje, sujaudino ir sugraudino kunigaikštį. „Septynetą vaikų pagimdė man ir tiktai man priklausė“. Kambaryje tvyrojo valerijono kvapas, primindamas paskutinį isterijos priepuolį. „Vargšė mano Steluča!“ – graužėsi lipdamas į lovą. Ėjo valandos, bet užmigti jis negalėjo. Galinga ranka Viešpats sujungė jo mintyse tris liepsnas: Marianinos glėbesčiavimo ugnį, prancūziškų eilių karštį, rūsčią sukilėlių laužų liepsną kalnuose.

Tačiau prieš aušrą kunigaikštienė turėjo progą persižegnoti.

[*] Duokit man jėgų ir drąsos žiūrėti be pasišlykštėjimo į savo širdį ir kūną *(pranc.)*.

Kitą rytą saulės spinduliai pažadino pailsėjusį kunigaikštį. Išgėręs kavos ir užsivilkęs raudoną su juodomis gėlėmis chalatą, jis skutosi prieš veidrodį. Bendikas padėjo jam ant bato savo sunkų snukį. Skusdamasis dešinį skruostą, kunigaikštis veidrodyje pamatė už savęs jaunuolio veidą, liesą veidą su sustingusia baikščia pašaipa. Jis neatsigręžė ir skutosi toliau.

– Tankredi, ką tu pridarei praėjusią naktį?

– Sveikas, dėde. Ką aš pridariau? Ničnieko: buvau su draugais. Šventa naktis. Ne taip kaip kai kurie mano pažįstami, kurie linksminosi Palerme.

Kunigaikštis įniko kruopščiai grandyti nepatogią vietelę tarp lūpos ir smakro. Sūnėnas kalbėjo truputį pro nosį, ir jo balse skambėjo tiek jaunatviško įkarščio, kad negalėjai pykti; kunigaikščiui beliko tik stebėtis. Jis pasuko galvą ir, laikydamas rankšluostį po smakru, pažvelgė į sūnėną. Tankredis apsitaisęs kaip medžiotojas – puošni striukė, aukšti odiniai aulai.

– O ar galima sužinoti, kas tie pažįstami?

– Tu, dėdyte, tu. Savo akimis mačiau tave prie sargybos, šalia Airoldžio vilos, kai šnekėjai su seržantu. Na ir reikalai! Tavo amžiaus žmogui! Ir dar su tokiu šventuoliu! Praeities pasileidimo liekanos!

Sūnėnas iš tikro per daug sujžūlėjo. Mano, kad jam viskas leista. Pro siaurus vokų plyšius į kunigaikštį įdėmiai

žiūrėjo besijuokiančios blausios mėlynos akys, Tankredžio motinos akys, jo paties akys. Kunigaikštis pasijuto įžeistas: jis tikrai nežino saiko, tačiau nedrįso priekaištauti; be to, juk sūnėno tiesa.

– O tu kam taip išsipustei? Kas atsitiko? Kaukių pobūvis iš pat ryto?

Vaikinas surimtėjo: jo trikampis veidas netikėtai pasidarė vyriškas.

– Išvykstu, dėdyte, po valandos išvykstu. Užėjau atsisveikinti su tavim.

Vargšui Salinai suspaudė širdį.

– Dvikova?

– Taip, dėdyte, rimta dvikova. Dvikova su karaliūkščiu Pranciškumi.

– Bijok Dievo!

– Išvykstu į kalnus prie Fikucos; nesakyk niekam, ypač Paolui. Dideli dalykai bręsta, dėdyte, ir aš nenoriu likti namie. Beje, jeigu likčiau namie, mane tuoj pat sučiuptų.

Staiga kunigaikščiui prieš akis iškilo įprastas reginys: žiaurus partizaninio karo paveikslas, susišaudymas miške – ir jo Tankredis guli ant žemės perskrostu pilvu kaip anas nelaimingas kareivis.

– Tu išprotėjai, mano sūnau! Susidėti su šitais žmonėmis! Visi jie banditai ir sukčiai. Falkoneris turi būti su mumis, už karalių.

Vaikino akys vėl ėmė juoktis.

– Už karalių, žinoma, bet už kurį?

Sūnėną pagavo vienas iš tų rimtumo priepuolių, kai jis pasidaro toks nesuprantamas, toks mielas.

– Jeigu tenai nebus mūsų, jie padovanos tau respubliką. Jeigu mes norime, kad viskas liktų kaip dabar, reikia viską pakeisti. Supranti?

Ir jis apkabino kiek susijaudinusį dėdę.

– Iki greito pasimatymo. Grįšiu su trispalve vėliava.

Nejaugi draugų retorika būtų šiek tiek paveikusi ir sūnėną? Bet ne, jo balsas skambėjo tokiu tonu, kuris neigė visą šitą aistrą. Kas per vaikinas! Ir svaičiojimai, ir tų svaičiojimų neigimas. O mano Paolas dabar turbūt susirūpinęs savo eržilo Gviskardo mityba. Tai štai kur mano tikrasis sūnus. Kunigaikštis skubiai atsistojo, nutraukė nuo kaklo rankšluostį, pasirausė dėžėje.

– Tankredi, Tankredi, palauk!

Jis pasileido įkandin sūnėno, įbruko jam į kišenę kapšelį auksinių uncijų, prisiglaudė prie jo peties. O tas juokiasi:

– Tu remi revoliuciją! Na, dėdyte, ačiū, iki pasimatymo! Išbučiuok už mane tetą.

Ir nubėgo laiptais žemyn.

Vėl buvo pašauktas Bendikas: jis nusekė paskui draugą, iš džiaugsmo taip lodamas, kad buvo girdėti visoje viloje. Veidas buvo nuskustas, nuplautas. Atėjo liokajus

kunigaikščio apauti ir aprengti. „Trispalvė vėliava. Tegyvuoja trispalvė vėliava! Sukčiai ir apgavikai tik apie tai ir rėkauja. O ką gi vaizduoja šitas geometrinis piešinys? Tiesiog prancūzų mėgdžiojimas... Kur kas jis bjauresnis už mūsų baltą vėliavą su auksine lelija herbe! Ir ką jiems žada visi tie rėksmingų sparvų niekalai?“

Metas pasirišti ant kaklo didžiulį juodo atlaso kaklaraištį. Nelengvas tai darbas, ir mintis apie politiką geriau kol kas atidėti. Vienas apsukas, antras, trečias. Didžiuliai švelnūs pirštai darė klosteles, lygino susiraukšlėjusį audinį, prismeigė prie šilko medūzos galvelę rubino akutėmis.

– Paduok švarią liemenę! Nematai, kad dėmėta!

Liokajus pasistiepė ant pirštų galų, norėdamas padėti jam užsivilkti rudos gelumbės redingotą; paskui padavė nosinaitę su trim lašais bergamočių kvepalų. Raktus, laikrodį su grandinėle, pinigus jis pats įsidėjo į kišenę. Pažvelgė į save veidrodyje: ką ir sakyt – vyras dar gražus. „Praeities pasileidimo liekanos!“ Sunkūs to Tankredžio pokštai! Norėčiau aš pažvelgti į jį, kai jis bus mano amžiaus, kokia bus tuomet jo liesa figūrėlė.

Nuo tvirtų žingsnių skambėjo stiklai svetainėse, kai pro jas ėjo kunigaikštis. Namai buvo tylūs, šviesūs, visi išpuošti, svarbiausia, čia buvo jo nuosavi namai. Lipdamas laiptais, suprato: „Jeigu norime, kad viskas liktų, kaip yra...“ Tankredis – jis visada taip manė – bus didelis žmogus.

Kontoros kambariai buvo dar tušti, apšviesti ramios saulės, prasiskverbusios pro nuleistas užuolaidas. Nors kaip tik toje vilos dalyje būdavo lengvabūdiškiausiai elgiamasi, bet jos vaizdas buvo nebylus ir rūstus. Vaškuotose grindyse atsispindėjo sukabinti ant baltintų sienų milžiniški paveikslai, vaizduojantys Salinų giminės dvarus: juoduose ir auksiniuose rėmuose blizgėjo savo ryškiomis spalvomis drobės; štai Salinų sala su dviem dvyniais kalnais, apsupta jūros putų nėriniu, o vandenį skrodžia įvairiaspalvėmis vėliavomis papuošti burlaiviai; paskui Kverčeta su savo susmegusiais namais aplink žemą Dievo Motinos bažnyčią, į kurią traukia melsva spalva nutapyti maldininkų būriai; ir dar Ragatizis, suspaustas kalnų tarpeklių; ir Ardživokalė, kuri atrodo tokia mažytė begaliniuose kviečių laukuose, užsėtuose darbščių valstiečių; ir Donafugata su baroko stiliaus pilimi ir ryškiai raudonais, žaliais, auksiniais bokšteliais, kurie, rodosi, papuošti moterų figūrėlėmis, butelių ir smuikų skulptūromis; ir dar daug kitų dvarų, ir viršum visų patikima apsauga – ramus, vaiskus dangus ir šokantis Leopardas, šypsąs pro ilgus ūsus. Drobės šventiškai iškilmingos, ir kiekviena iš jų stengiasi išreikšti Salinų imperijos spindesį, jos teisę teisti ir bausti. Naivūs praėjusio amžiaus kaimo meno šedevrai, tačiau jų tikslas tik apibrėžti dvarų sienas, padėti lengviau apskaičiuoti žemės sklypus ir pajamas, kurios ir liko tiksliai nenustatytos. Per daugelį amžių turtai virto papuo-

šalais, prabangos ir malonumų daiktais; panaikinus feodalų teises, kartu su privilegijomis buvo atšauktos ir pareigos; turtai tarytum senas vynas paliko kažkur dugne gobšumo, rūpesčių, o drauge ir atsargumo nuosėdų pavidalu, išlaikę tik stiprumą ir spalvą. Sykiu turtai sunaikino patys save; dabar juos sudarė tik esencijos, kurios, kaip ir visos esencijos, bematant išgaruoja. Jau seniai išnyko kaip dūmai kai kurie šių dvarų, tiek laiko šventiškai žvelgę iš drobių; jų atminimą išlaikė tik margi paveikslai ir patys pavadinimai. Kiti dar išliko, bet lyg rugsėjo kregždės, triukšmingai besirenkančios būriais ant medžių šakų, buvo pasirengę tuoj tuoj išskristi. Tačiau dvarų buvo daug; rodėsi, jiems niekada nebus galo.

Ir vis dėlto kunigaikštis, eidamas į savo kabinetą, kaip visada jausdavos nemaloniai. Vidury kambario tartum bokštas stovėjo didžiulis rašomasis stalas su dešimtimis stalčių, nišų, įdubų, slaptaviečių, atlošiamų lentynėlių; šitas geltono medžio milžinas, tamsiai inkrustuotas, su gudriais spąstais, besisukinėjančiomis dalimis ir slaptais įtaisais, kurių veikimo paslapties niekas, be vagių, nežinojo, kažkuo panėšėjo į teatro sceną. Stalas buvo užverstas popieriais; nors kunigaikštis labai įžvalgiai rūpinosi, kad dauguma jų būtų iš tolimų sričių, priklausančių astronomijai, popierių krūva apie žemiškuosius reikalus vis tiek buvo tokia, kad jo širdį slėgė nepasitenkinimas. Staiga jis prisiminė

karaliaus Ferdinando rašomąjį stalą Kazertoje, taip pat užverstą popieriais, laukiančiais sprendimo, – tie popieriai turėjo sudaryti iliuziją, kad jie gali nulemti žmonių likimus, o iš tiesų srovė tekėjo pati savaime ir visai kita vaga.

Salina pagalvojo apie neseniai Jungtinėse Amerikos Valstijose išrastą vaistą, padedantį be skausmų ištverti visų sunkiausias operacijas ir išlikti ramiam tarp visokiausių bėdų. Šitas prastas senovės stoicizmo ir krikščionių nuolankumo cheminis pakaitalas buvo pavadintas morfijumi. Vargšui karaliui tariamas valstybės valdymas buvo lyg morfijus; jam, Salinai, tiems patiems tikslams tarnavo kažkoks aukštesnis dalykas, skirtas tik išrinktiesiems – astronomija. Nuvijęs šalin mintis apie prarastą Ragatizį ir apie kabančią ant plauko Ardživokalę, kunigaikštis įniko skaityti naujausią „Mokslo žurnalo" numerį. „Paskutiniai Grinvičo observatorijos stebėjimai yra nepaprastai įdomūs..."

Tačiau greitai jam teko skirtis su šaltosiomis žvaigždžių karalysčių erdvėmis. Įėjo donas Čičijus Ferara, sąskaitininkas. Tai buvo sausas žmogelis, linkusią į iliuzijas plėšrią liberalo širdį slepiantis už pasitikėjimą keliančių akinių stiklų ir nepriekaištingų kaklaraiščių. Šį rytą jis atrodė žvalesnis negu paprastai. Buvo aišku, kad tos pačios žinios, kurios vakar taip prislėgė tėvą Pironę, jį veikia kaip gaivus balzamas.

– Liūdni laikai, jūsų ekscelencija, – tarė jis po įprastų sveikinimų. – Greitai sugriaudės perkūnija, prasidės riau-

šės, truputį pašaudys, bet paskui viskas išeis į gera, ir mūsų Sicilijai ateis nauji šlovingi laikai; mes turėtume tik džiaugtis, jeigu daugeliui motinų neteks paskui apverkti savo sūnų.

Kunigaikštis bumbtelėjo, nesakydamas savo nuomonės.

– Done Čičijau, – tarė jis, kiek palaukęs, – reikia įvesti tvarką ir surinkti mokesčius Kverčetoje, štai jau dveji metai, kai iš ten negauname nė skatiko.

– Atsiskaitome tvarkingai, jūsų ekscelencija. – Tai buvo magiška frazė. – Reikės tiktai parašyti donui Andželui Macai, kad jis imtųsi visų reikalingų priemonių; dar šiandien pateiksiu jums pasirašyti laišką. – Ir jis išėjo pasirausti didžiulėse registracijos knygose. Vėluojant dvejus metus, į jas kaligrafiška rašysena griežtai būdavo įrašomos visos Salinų namų sąskaitos, be tikrai svarbių. Likęs vienas, kunigaikštis delsė atsidėti ūkų stebėjimams. Jį pykino ne patys įvykiai, o kad taip paikai galvoja donas Čičijus, su kuriuo jis tuoj pat sutapatino klasę, besirengiančią viešpatauti. „Viskas, ką kalba šis geras žmogus, tiesiogiai prieštarauja tiesai. Apverkti sūnus, kuriems lemta žūti; tačiau jų kaip tik ir bus mažiausiai, kiek man pažįstamos kariaujančiosios pusės, – nė vieno nukauto daugiau, negu jų reikės surašyti pergalės pranešimui Neapolyje arba Turine, o tai yra tas pats. Na, o dėl tikėjimo „šlovingiausiais mūsų Sicilijos laikais", kaip pasakė jis, tai juos mums žadėjo kiekvienas iš

tūkstančio desantų, pradedant nuo Nikijos, bet tų laikų ir nesulaukėm. Bet kodėl gi jų turėjom sulaukti? Na, o kas bus dabar? Paliaubos, užtrukusios dėl nepavojingo susišaudymo, paskui viskas bus po senovei, o juk viskas bus pasikeitę". Vėl atmintyje iškilo dviprasmiški Tankredžio žodžiai: juos dabar jis suprato kaip dera. Kunigaikštis nusiramino, nustojo sklaidyti žurnalą. Žiūrėjo į išdegintus, išraustus Pelegrino kalnų skardžius, amžinus kaip pats skurdas.

Netrukus įėjo Rusas, žmogus, kurį kunigaikštis laikė reikšmingiausiu iš savo valdinių. Apsukrus, gali sakyti, elegantiškai vilkįs savo dryžuoto aksomo palaidinę, tasai godžių akių, be jokios sąžinės graužaties ženklų kaktoje vyras kunigaikščiui buvo idealus naujo, kylančio aukštyn luomo įsikūnijimas. Beje, Rusas visados būdavo pagarbus ir bemaž ištikimai prisirišęs prie kunigaikščio, nes apvogdamas jį buvo tikras, jog turi teisę taip daryti.

– Įsivaizduoju, kaip nuliūdino jūsų ekscelenciją pono Tankredžio išvykimas; bet juk jis dingsta neilgam, aš tuo esu tikras, ir viskas baigsis gerai.

Kunigaikštis vėl susidūrė su viena Sicilijos mįsle; šioje paslapčių saloje, kur namai visuomet aklinai uždarinėti, o valstiečiai tvirtina, kad jie nežino, kaip patekti į jų kaimą, kuris matyti kalvoje, už penkių minučių kelio, – čia, šioje saloje, nors ir labai atkakliai stengiamasi parodyti, kad paslapčių labai daug, neįmanoma ką nors išlaikyti paslaptyje.

Jis davė ženklą Rusui sėsti ir atidžiai pažvelgė jam į akis:

– Pjetrai, pakalbėsime kaip vyras su vyru. Tu taip pat įsivėlęs į tuos reikalus?

– Ne, – atsakė tas, – neįsivėlęs. Juk aš šeimos tėvas, o rizikuoti gali tik tokie jaunuoliai kaip ponaitis Tankredis. Pamanykite patys, argi aš drįsčiau ką nors slėpti nuo jūsų ekscelencijos, jūs man vis tiek kaip tikras tėvas. (O prieš tris mėnesius jis nuslėpė nuo kunigaikščio savo sandėlyje tris šimtus pintinių citrinų, žinodamas, kad kunigaikščiui tai ne paslaptis.) Bet turiu pasakyti, kad širdimi aš su jais, su drąsiaisiais mūsų vyrais.

Jis atsistojo, norėdamas įleisti Bendiką; durys ėmė braškėti nuo audringo šuns draugystės antplūdžio. Paskui vėl atsisėdo.

– Jūsų ekscelencija žinote: toliau taip negali būti – kratos, tardymai, terliojimasis su popieriais dėl kiekvieno mažmožio, šnipas už kiekvienos namų kertės; doras žmogus negali laisvai dirbti savo darbo. O ateityje mūsų laukia laisvė, ramybė, mažesni mokesčiai, lengvas gyvenimas, prekyba. Visiems mums bus geriau, tik kunigai pralaimės. Viešpats gina ne juos, o tokius skurdžius kaip aš.

Kunigaikštis nusišypsojo: jis žinojo, kad kaip tik Rusas per kitą asmenį nori pirkti Ardživokalę.

– Ateis susišaudymų ir riaušių dienos, bet Salinų vila tvirta kaip uola, jūsų ekscelencija mums tikras tėvas,

ir aš čia turiu tiek draugų! Pjemontiečiai ateis čionai tik su skrybėlėm rankose, reikšdami pagarbą jūsų ekscelencijai. Aš jau nė nekalbu, kad jūs dono Tankredžio dėdė ir globėjas.

Kunigaikštis pasijuto pažemintas: dabar jis suprato esąs nusmukęs iki tų žmonių, kuriuos gali ginti Ruso draugai; matyti, vienintelis jo nuopelnas yra tas, kad jis pienburnio Tankredžio dėdė. „Po savaitės aš būsiu saugus tik todėl, kad laikau namuose Bendiką". Jis timptelėjo šuniui už ausies taip stipriai, kad vargšas sustugo, nors, be abejo, ir buvo patenkintas jam parodyta pagarba.

Tačiau greitai po kelių Ruso žodžių kunigaikščiui pasidarė šiek tiek lengviau.

– Viskas baigsis gerai, patikėkit manimi, jūsų ekscelencija. Sumanūs ir dori žmonės galės iškilti. Visa kita liks kaip buvę.

Šitie žmonės, kaimo liberalpalaikiai, stengėsi tik kuo lengviau pralobti. Gana, dėsime tašką. Kregždės išskris greičiau – štai ir viskas. Beje, lizde jų lieka dar nemaža.

– Galbūt tu ir teisybę sakai. Kas žino?

Dabar paaiškėjo paslaptinga visa ko prasmė: mįslingi Tankredžio žodžiai, retoriškos Feraros kalbos, melagingi, bet tokie reikšmingi Ruso pasisakymai atskleidė jam raminamą paslaptį. Daug dalykų išsipildys, bet viskas bus tik komedija, triukšminga ir romantiška, ir tiktai keletas

kraujo dėmių suteps juokdario drabužį. Tai šalis, kur viskas savaime susitvarko; čia nėra prancūziškojo siautėjimo; beje, ir Prancūzijoje, jei nekalbėsime apie keturiasdešimt aštuntųjų birželį, taip pat niekas rimtai nepasikeitė. Kunigaikštis norėjo atsakyti Rusui, tačiau dėl įgimto mandagumo susilaikė. „Aš viską puikiausiai supratau: jūs nenorite sunaikinti mūsų, savo „tėvų". Tiktai norite užimti mūsų vietą. Norite tai padaryti švelniai, pagal visas gero tono taisykles, galbūt net įkišę mums į kišenę keletą tūkstančių dukatų. Ar ne taip? Tavo vaikaitis, brangusis Rusai, nuoširdžiai manys esąs baronas, o tu tikriausiai, pasinaudojęs savo vardu, pasiskelbsi didžiuoju hercogu iš Moskovijos, nors iš tikrųjų tavo vardas terodo, jog tu esi rusvaplaukio valstiečio iš pietų sūnus. Bet pirma dar tavo duktė ištekės už vieno iš jų, kad ir už to gležnų rankų mėlynakio Tankredžio. Beje, ji graži ir jei pripras praustis..."

Tegu viskas liks po senovei. Kaip dabar: tiktai nežymus luomų pasikeitimas, ir viskas. Mano auksiniai rūmų raktai kartu su vyšnine Šv. Dženaro juosta liks dėžėje, paskui Paolo sūnus padės juos po stiklu; bet Salina visada liks Salina; ir galbūt netgi gaus ką ne ką už tai: vietą Sardinijos senate, šviesiai žalią Šv. Mauricijaus juostą. Kvailystė, viskas kvailystė. Jis atsistojo.

– Pjetrai, pašnekėk su savo draugais. Čia tiek merginų. Negalima jų gąsdinti.

– Žinau, jūsų ekscelencija, jau šnekėjau: Salinų viloje bus ramu kaip vienuolyne. – Ir geraširdiška pašaipa pasirodė Ruso veide.

Donas Fabricijus išėjo, lydimas Bendiko. Kunigaikštis norėjo užlipti pas tėvą Pironę, bet, išvydęs maldaujamą šuns žvilgsnį, nuėjo į sodą; jaudinantys prisiminimai apie praėjusio vakaro puikius darbus vis dar nedavė Bendikui ramybės, ir šuo, laikydamasis gerų meno taisyklių, stengėsi jas vykdyti. Sodas kvepėjo dar gardžiau kaip vakar, ir rytinės saulės spinduliuose nuo akacijų aukso ne taip labai raibo akys.

„Na, o monarchai, mūsų monarchai? Kas bus su įpėdinyste, su teisėtumu?“ Šita mintis akimirką jį jaudino, nuo jos nebuvo galima pasprukti. Neilgam jis pasidarė panašus į Malviką. Taip jo niekinami Ferdinandai ir Pranciškai staiga jam pasirodė kaip vyresnieji broliai, pilni pasitikėjimo, meilės, teisingumo, tapo tikrais karaliais. Tačiau jėgos, ginančios kunigaikščio vidinę ramybę, akylūs jo sargai, jau skubėjo į pagalbą, atstatę teisėtumo muškietas ir vežtami istorijos artileriją. „O Prancūzija? Argi Napoleonas III neteisėtas? Argi prancūzai ne laimingai gyvena, valdomi to apsišvietusio imperatoriaus, kuris, aišku, nuves juos į šlovės viršūnę? Tačiau gerai pagalvokime. Nejaugi Karolis III elgėsi kaip pridera? Ir mūšis prie Bitonto buvo panašus į tą, kuris vyks prie Bizakvino arba Korleonės, arba dar kur nors; šiame mūšyje pjemontie-

čiai įkrės mūsiškiams į kailį. Tai bus vienas iš tų mūšių, kur kovojama dėl to, kad viskas būtų kaip buvę. Pagaliau netgi Jupiteris nebuvo teisėtas Olimpo valdovas".

Buvo aišku, kad valstybės perversmas, kurį Jupiteris surengė prieš Saturną, turėjo grąžinti kunigaikščio mintis prie žvaigždžių.

Palikęs uždususį nuo smarkaus bėgimo Bendiką, kunigaikštis užlipo laiptais, perėjo per svetainę, kur dukros šnekėjosi apie Salvatorės drauges (dukterų šilkiniai sijonai čežėjo atsistojant), paskui vėl ėmė lipti stačiais laiptais ir pasinėrė mėlynos šviesos sraute observatorijoje. Tėvas Pironė sėdėjo prie stalo ramiai nusiteikęs kaip kunigas, atlaikęs Mišias ir išgėręs puoduką stiprios kavos su Monrealės biskvitais, besigilinąs į savo algebros formules. Du teleskopai ir trys žiūronai, apšviesti akinančios saulės, ramiai ilsėjosi juoduose apvalkaluose lyg žvėrys, gerai pripratinti, kad juos pašeria tik vakare.

Kunigaikščio pasirodymas atitraukė tėvą Pironę nuo jo skaičiavimų ir iškart priminė, kaip kvailai su juo buvo pasielgta vakar. Jis atsistojo, pagarbiai pasisveikino, bet negalėjo susilaikyti nepaklausęs:

– Jūs atėjote išpažinties, jūsų ekscelencija?

Kunigaikštis, po miego ir rytinių pokalbių jau pamiršęs nakties nuotykį, nusistebėjo.

– Išpažinties? Bet juk šiandien ne šeštadienis. – Paskui atsiminė ir nusišypsojo. – Tiesą sakant, tėve, tam nėra reikalo. Jūs jau viską žinote. – Tačiau atkaklus kunigaikščio noras padaryti jį savo bendrininku jėzuitą suerzino.

– Jūsų ekscelencija, išpažinties galia yra ne tik ta, kad pasisakomi blogi poelgiai, bet ir ta, kad atgailojama dėl jų. Ir kol to nepadarėte, nepapasakojote jų man, turėsite mirtiną nuodėmę, nesvarbu, ar man žinomi, ar ne jūsų poelgiai. – Jėzuitas, nupūtęs šapelį sau nuo rankovės, vėl įsigilino į savo abstrakcijas.

Šį rytą atskleistos politinės paslaptys taip nuramino kunigaikščio sielą, kad jis tik nusišypsojo dėl to, kas kitą kartą būtų jam atrodę akiplėšiškumu. Kunigaikštis atidarė vieną bokšto langelį. Gamta nesigailėdama rodė visą savo grožį. Tarytum ji visa, keliama stiprios saulės mielių, būtų netekusi svorio: jūra tolumoje tapo didele vienspalve dėme, kalnai, naktį pilni pavojingų žabangų, dabar panėšėjo į vos netirpstančių garų debesis, ir net niūraus Palermo namai nuščiuvę tįsojo vienuolynų papėdėje tarsi avių banda prie piemenų kojų. Netgi užsienio laivai, atsiųsti laukti sąmyšio ir nuleidę inkarą reide, negalėjo kelti nerimo šioje didingoje ramybėje. Saulė tą gegužės tryliktosios rytą, dar ne per labiausiai kaitindama, elgėsi kaip tikra Sicilijos valdovė: buvo įniršusi ir sujžūlėjusi, panaši į narkotikus, kaustanti savo spinduliais žmogaus valią, pa-

smerkusi viską vergiškam nejudrumui, sunkiam sąstingiui tarp smurto, kilusio savaime tartum sapnas.

– Prireiks ne vieno Viktoro Emanuelio pakeisti sudėčiai to stebuklingo gėrimo, kurį mes čia gurkšnojame.

Tėvas Pironė atsistojo, pasitaisė juostą ir priėjo prie kunigaikščio, atkišdamas jam ranką:

– Aš buvau per daug įžūlus, jūsų ekscelencija. Būkite ir toliau maloningas man, bet paklausykite manęs: jūs turite prieiti išpažinties.

Ledai buvo pralaužti. Kunigaikštis galėjo išdėstyti tėvui Pironei savo politines spėliones. Bet jėzuitas toli gražu nebuvo linkęs pritarti jo viltims. Atvirkščiai, dabar jis pasidarė kandus.

– Žodžiu, jūs, sinjorai, norite mūsų sąskaita, Bažnyčios sąskaita susitarti su liberalais, bet kur ten su liberalais, su tikrais masonais. Ir aišku, kad mūsų nuosavybę – vienintelį vargšų turtą – išgrobstys ir nusikalstamai pasidalys akiplėšiškiausi vadeivos; o kas tada duos kąsnelį duonos nelaimingiesiems, kuriuos Bažnyčia šiandien dar gelbsti ir rodo jiems kelią?

Kunigaikštis tylėjo.

– Ką jie darys tada, kai reikės nuraminti šią vilties netekusią kaimenę? Aš jums pasakysiu, jūsų ekscelencija. Iš pradžių numes jų labui lopinėlį žemės, vėliau kitą ir pagaliau visus jūsų dvarus. Taip išsipildys Dievo teisingu-

mas, nors ir per masonus. Viešpats išgydo kūno ligonius, bet kur dėsis dvasios neregiai?

Nelaimingas jėzuitas sunkiai alsavo: nuoširdus skausmas, pagalvojus apie būsimąjį Bažnyčios nuniokojimą, jo širdyje jungėsi ne tik su sąžinės graužatim – juk jis vėl negalėjo susitvardyti, – bet ir su baime įžeisti kunigaikštį, kurį mylėjo, pats patyręs ir audringus jo pykčio priepuolius, ir abejingą gerumą. Štai kodėl dabar sėdėjo atsargus ir žvilgčiojo į doną Fabricijų, kuris šepetėliu valė teleskopą ir atrodė labai įnikęs į darbą. Netrukus kunigaikštis atsistojo, rūpestingai nusišluostė skudurėliu rankas; jo veidas buvo be jokios išraiškos, giedros kunigaikščio akys tarsi tyrinėjo tepalo lašelius panagėse. O žemai, aplink vilą, tvyrojo spindėdama visomis spalvomis beribė didinga tyla; tos tylos nedrumstė, o tik dar labiau ją pabrėžė lojantis Bendikas, kažkur apelsinmedžių giraitėje susiriejęs su sodininko šunimi, ir dusliai, ritmingai stuksenantis virėjo peilis, kuriuo žemai virtuvėje buvo kapojama mėsa pietums. Didžiulė saulė užgožė žmonių rūpesčius ir žemės rūstumą. Kunigaikštis priėjo prie stalo, už kurio buvo užlindęs jėzuitas, atsisėdo šalia ir gerai nudrožtu pieštuku, dvasininko paliktu susierzinimo akimirką, ėmė piešti prašmatnias Burbonų lelijas. Kunigaikštis atrodė rimtas, bet toks ramus, kad tėvo Pironės būgštavimai beregint išsisklaidė kaip nebuvę.

– Mes neakli, brangusis tėve, bet esame žmonės. Gyvename permainingame pasaulyje ir stengiamės prie jo prisitaikyti tarsi dumbliai, kuriuos lanksto jūros bangos. Šventajai Bažnyčiai nedviprasmiškai pažadėtas nemirtingumas; o mums, kaip socialinei klasei, jo neduota. Mums šitas paliatyvas, žadantis trukti šimtą metų, prilygsta amžinybei. Mes galime nerimauti dėl savo vaikų, netgi dėl vaikaičių, tačiau mūsų pareigos baigiasi tais, kuriuos tikimės dar glamonėti šitomis rankomis. Aš nenoriu kvaršinti sau galvos, kas bus mano palikuonys tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimtaisiais metais. Bažnyčia – kas kita, ji turi tuo rūpintis: jai lemta būti nemirtingai. Jos neviltyje glūdi paguoda. Ar jūs nemanote, kad Bažnyčia paaukotų mus, jeigu galėtų tokia kaina išsigelbėti dabar arba ateityje? Žinoma, Bažnyčia tai darytų, ir teisingai pasielgtų.

Tėvas Pironė buvo patenkintas, kad neįžeidė kunigaikščio, ir pats nusprendė neįsižeisti. Mintis apie „Bažnyčios neviltį“ neleistina; bet sena nuodėmklausio patirtis padėjo jam įvertinti kartų dono Fabricijaus humorą. Ir vis dėlto pašnekovui nederėjo triumfuoti.

– Šeštadienį, jūsų ekscelencija, turėsite išpažinti man dvi nuodėmes: vakarykštę kūno nuodėmę ir šios dienos nuodėmingas mintis. Atsiminkite tai.

Dabar, kai abu šiek tiek nusiramino, atėjo laikas apsvarstyti pranešimą, kurį reikėjo greitai nusiųsti vienai už-

sienio observatorijai Arčetryje. Atrodė, kad žvaigždės, remiamos ir vairuojamos skaičių, nematomos šiuo metu ir vis dėlto egzistuojančios, skrodė erdvę, aklai laikydamosi savo trajektorijos. Nepraleisdamos paskirtų pasimatymų, kometos priprato vienos sekundės tikslumu pasirodyti tiems, kurie jas stebi. Ir jos nebuvo katastrofų pranašės, kaip manė Stela; atvirkščiai, jų numatytas pasirodymas reiškė žmogaus proto triumfą, – šis protas veržėsi aukštyn ir kišosi į nuostabų kasdienį šviesulių gyvenimą.

„Tegu ten, apačioje, Bendikas vaikosi kaimo paukščius, tegu virėjo peilis kapoja nekaltų gyvulių mėsą. Stebint nuo observatorijos viršaus, Bendiko pagyrūniškumas ir virėjo plėšrumas susilieja į ramią harmoniją. Tikrasis tikslas – dvasinis gyvenimas su jo aukščiausiomis apraiškomis, primenančiomis mirtį".

Taip samprotavo kunigaikštis, pamiršdamas savo nuolatines abejones, savo vakarykščius kūniškus geidulius. Galbūt šiomis akimirkomis, nutolus nuo pasaulio, kai vėl sustiprėdavo jo ryšys su visata, kunigaikščiui būdavo atleidžiama daugiau nuodėmių, negu laiminant tėvui Pironei. Tą rytą dievai lubose ir beždžionėlės sienų apmušaluose vėl turėjo pusvalandį tylėti, bet svetainėje niekas to nepastebėjo.

Kai po skambučio pietums kunigaikštis su jėzuitu nulipo žemyn, jiedu buvo nusiraminę ne tiek dėl to, jog suvokė polikos konjunktūrą, kiek suprasdami, kad žvelgia į ją iš aukštybių. Salinų viloje įsiviešpatavo nepaprastos ramybės atmosfera. Vidurdienio pietūs, svarbiausias dienos valgis, ačiū Dievui, baigėsi sklandžiai. Įsivaizduokite, dvidešimtmetei kunigaikščio dukteriai Karolinai nuo kaklo stačiai į lėkštę įkrito nerūpestingai prisegta sagė. Incidentas, kuris kitomis dienomis būtų turėjęs nemalonių pasekmių, šiandieną visus tik pralinksmino: kunigaikštis netgi maloniai nusišypsojo, kai mergaitės brolis, sėdintis šalia, pakėlė sagę ir prisisegė prie apykaklės, kur ji maskatavo kaip švytuoklė. Apie Tankredžio išvykimą, vietą, kur jis iškeliavo, jo kelionės tikslą jau buvo žinoma visiems, ir visi apie tai ir tešnekėjo, tik Paolas tebevalgė tylėdamas. Beje, be kunigaikščio, slepiančio širdies gelmėse nedidelį nerimą, niekas nesijaudino dėl jo kelionės; tik Končetos gražią kaktą aptemdė šešėlis.

„Tikriausiai mergaitė truputį įsimylėjo tą šelmį. Na ką gi, nebloga pora. Bet bijau, kad Tankredis siekia aukščiau, tai yra noriu pasakyti – žemiau".

Dabar, kai politinė rimtis išsklaidė miglas, slėpusias įgimtą kunigaikščio geraširdiškumą, tas jo bruožas galėjo pasireikšti tobulai. Norėdamas nuraminti dukterį, jis ėmė aiškinti, kokie niekam tikę karaliaus armijos šautuvai; kal-

bėjo apie tai, kokios blogos yra šių didžiulių muškietų vamzdžių graižtvos, kokia silpna jų kulkų pramušamoji jėga; tai buvo vien techniški paaiškinimai, be to, dar nelabai sąžiningi, nedaugelio suprantami ir neįtikiną, tačiau jie nuramino visus, tarp jų ir Končetą, nes jiems pavyko paversti karą iš to be galo nešvaraus chaoso, koks jis yra iš tikrųjų, į jėgų diagramą.

Baigiant pietauti, padavė želė su romu. Tai buvo kunigaikščio mėgstamas saldusis patiekalas, ir kunigaikštienė, dėkinga už suteiktą jai paguodą, pasirūpino užsakyti jį dar anksti rytą. Želė buvo panaši į didelį grėsmingą bokštą, apsuptą griovių ir bastionų, ir buvo neįmanoma įsiropšti lygiomis ir slidžiomis jų sienomis. Tvirtovę gynė žaliai raudona vyšnių ir migdolų įgula; ji buvo skaidri, liulėjo vos paliesta, ir šaukštas smigo į ją nepaprastai lengvai. Patekę šešiolikmečiui Frančeskui Paolui, kuriam duodavo valgyti paskiausiai, gardžiai kvepiantys įtvirtinimai jau buvo panašūs į suverstus luitus, kuriuose dar juodavo ambrazūros. Apsvaigęs nuo romo aromato ir nudažytų tvirtovės gynėjų švelnaus skonio, kunigaikštis mėgavosi ligi soties, uoliausiai padėdamas ardyti tą niūrią uolą, neatlaikiusią sveikų apetitų puolimo. Viena kunigaikščio taurė buvo pripilta ligi pusės marsalos. Kunigaikštis atsistojo, apžvelgė visą šeimą, akimirką stabtelėdamas ties mėlynomis Končetos akimis.

– Į mūsų Tankredžio sveikatą, – pasakė jis ir vienu mauku išgėrė vyną. Raidės „F. D.“, kurios ką tik buvo tokios ryškios auksiniame vyno fone, dabar visai nublanko.

Kontoroje, kur jis vėl nulipo po pietų, šviesos spinduliai dabar krito įstrižai, o dvarų paveikslai liko šešėlyje, ir kunigaikštis nebejautė sąžinės graužaties.

– Jūsų ekscelencija, palaiminkite, – sumurmėjo Pastorelas ir Lo Nigras, nuomininkai iš Ragatizio, atnešę „mėsą“ – atseit tą dalį duoklės, kuri buvo mokama natūra. Jie stovėjo priešais kunigaikštį išsitempę ir žiūrėjo į jį nustebę. Jų veidai buvo įdegę. Nuo jų sklido galvijų kaimenės kvapas. Kunigaikštis nuoširdžiai pasišnekėjo su valstiečiais savo stilinga tarme, išklausinėjo juos apie šeimas, apie gyvulius, apie būsimą derlių. Paskui pasiteiravo:

– Ar jūs ką atnešėt?

Kol jie atsakė, kad viskas atnešta ir sukrauta gretimame kambaryje, kunigaikštis truputį lyg susigėdo; jam pasirodė, kad pokalbis su valstiečiais buvo toks pat kaip audiencija pas karalių Ferdinandą.

– Palaukite penketą minučių, ir Ferara išduos jums kvitus.

Paskui įspaudė kiekvienam į ranką po du dukatus, kurie tikriausiai prašoko duoklės vertę.

– Išgerkite po taurelę į mūsų sveikatą, – ir nuėjo pasižiūrėti duoklės: ant grindų gulėjo keturios „geriausio

skonio“ sūrio galvos, po dešimt kilogramų kiekviena; abejingai pasižiūrėjo į jas – jis to sūrio negalėjo pakęsti; čia pat drybsojo šeši papjauti ėriukai, paskutinieji šiais metais; viršum plačių peilio žaizdų, pro kurias prieš keletą valandų išėjo gyvybė, patetiškai sviro galvos. Jų pilvai taip pat buvo perskrosti, kyšojo išlindusios plikos violetinės žarnos.

– Viešpatie, amžiną atilsį duok jo vėlei, – sušnabždėjo kunigaikštis, prisiminęs išverstais viduriais kareivį, kurio kūnas buvo rastas prieš mėnesį. Pustuzinis vištų surištomis kojomis gūžėsi iš baimės, pamačiusios uoliai uostinėjantį Bendiko snukį.

„Štai dar vienas nereikalingos baimės pavyzdys, – pagalvojo kunigaikštis, – šuo joms visai nepavojingas; jis nė jų kaulelių nepalies, – žino, kad pilvą skaudės“.

Tačiau kraujo vaizdu jis pasišlykštėjo.

– Tu, Pastorelai, nunešk vištas į vištidę, sandėlyje jų dabar nereikia; kitą kartą ėriukus nešk tiesiai į virtuvę, nuo jų čia lieka nešvarumų. O tu, Lo Nigrai, eik pas Salvatorę, pasakyk, kad ateitų čionai paimti ir išnešti sūrio. Ir atidaryk langą, kad gerai prasivėdintų.

Paskui pasirodė Ferara su kvitais.

Užlipęs aukštyn, kunigaikštis rado Paolą, savo pirmagimį, hercogą Kverčetą, laukiantį jo kabinete, kur

kunigaikštis paprastai ilsėdavosi po pietų ant raudonos sofos. Jaunuolis, sukaupęs visą drąsą, norėjo pasišnekėti su juo. Žemo ūgio, liesas, gelsvai žalsvo veido, jis atrodė vyresnis už tėvą.

– Aš norėjau paklausti tave, tėveli, kaip mums elgtis su Tankredžiu, kai susitiksime?

Kunigaikštis iš karto suprato ir pyktelėjo.

– Ką nori tuo pasakyti? Kas pasikeitė?

– Bet, tėveli, tu, be abejo, negali pritarti jo poelgiui: jis susidėjo su tais sukčiais, kurie sukurstė visą Siciliją; kas taip elgiasi?

Asmeninis pavydas, bailio pyktis ant drąsuolio, bukagalvio neapykanta lanksčiam protui, pridengti politinių argumentų skraiste! Kunigaikštis buvo taip pasipiktinęs, kad net nepasiūlė sūnui sėstis.

– Geriau jau kvailioti negu visą dieną grožėtis arklio mėšlu. Tankredis man dabar dar brangesnis. Beje, čia visai ne kvailystės. Jeigu tu kada nors galėsi užsisakyti vizitinių kortelių su hercogo Kverčetos vardu, o aš mirdamas užrašysiu tau keletą skatikų, tai turėsi būti dėkingas Tankredžiui ir tokiems kaip jis. Dink iš akių, aš daugiau neleidžiu kalbėti su manim apie tai! Čia aš vienas šeimininkas. – Paskui nusiraminęs pakeitė pyktį ironija. – Na, eik, Paolai, o aš geriau nusnūsiu. Eik geriau pakalbėk apie politiką su Gviskardu, jūs vienas kitą gerai suprasite.

Ir kol apstulbęs Paolas uždarė duris, kunigaikštis nusivilko redingotą, nusiavė batus, ir sofa sudejavo nuo jo sunkaus kūno; greit jis užmigo ramiu miegu.

Kai nubudo, įėjo liokajus: ant padėklo gulėjo laikraštis ir laiškas. Juos siuntė jam svainis Malvika per pasiuntinį, ką tik atjojusį iš Palermo. Dar nespėjęs visai išsibudinti, kunigaikštis atplėšė laišką.

„Brangus Fabricijau. Rašau Tau apimtas begalinės nevilties. Perskaityk baisias žinias laikraštyje. Pjemontiečiai išsilaipino. Mes žuvę. Šį vakarą aš su visa šeima prisiglausiu anglų laive. Tu, aišku, panorėsi pasielgti kaip ir aš; paliksiu Tau vietos. Gelbėk, Viešpatie, mūsų dievinamą karalių. Bučiuoju. Tavo Čičijus". Kunigaikštis sulankstė laišką, įsidėjo jį į kišenę ir garsiai nusikvatojo. Na ir Malvika! Triušiu buvęs, triušiu ir lieka. Nieko nesuprato ir dabar dreba. Palieka rūmus tarnų rankose; šį kartą tikrai ras juos nusiaubtus! „Geriau, kad Paolas išvyktų į Palermą; tokiais laikais palikti namus yra tas pat, kas ir netekti jų. Pakalbėsiu su juo per vakarienę".

Paskui atsivertė laikraštį. „Aiškiausias piratiškas aktas buvo įvykdytas gegužės vienuoliktą dieną, kai Marsalos paplūdimyje išsilaipino ginkluoti žmonės. Iš tolesnių pranešimų paaiškėjo, kad išsilaipinusi gauja turi apie aštuonis šimtus žmonių ir jiems vadovauja Garibaldis. Vos iš-

lipę į krantą, šie flibustjerai, visaip vengdami susidūrimų su karaliaus kariuomenės dalimis, patraukė Kastelvetrano link, grasindami taikingiems piliečiams, plėšikaudami, griaudami ir t. t.“

Garibaldžio vardas jam kėlė kiek nerimo. Šitas ilgaplaukis, barzdotas avantiūristas, be abejo, Madzinio šalininkas. Toks gali privirti košės. „Bet jeigu jau jį pasiuntė čionai pats Taurusis, pats Pjemonto karalius, vadinasi, ryžosi juo pasikliauti. Garibaldis bus pažabotas“.

Kunigaikštis nurimo, susišukavo, leidosi apvelkamas redingotu ir apaunamas batais. Laikraštį įdėjo į dėžę. Artinosi maldos metas, bet svetainė dar buvo tuščia. Jis atsisėdo ant sofos ir ėmė laukti; ir pamatė, kad Vulkanas lubose panašus į Garibaldžio litografijas, kurias jam teko matyti Turine. Kunigaikštis nusišypsojo. „Suvarys jį į ožio ragą“.

Šeima rinkosi. Šiugždėjo sijonų šilkas. Jauniausieji juokavo. Buvo girdėti, kaip už durų tarnai rėkauja ant Bendiko, besistengiančio dalyvauti maldoje. Saulės spindulys, pilnas virpančių dulkelių, apšvietė klastingas beždžionėles sienose.

Kunigaikštis atsiklaupė.

– *Salve Regina, Mater misericordiae.**

* Sveika Karaliene, gailestingoji Motina *(lot.)*.

ANTRAS SKYRIUS

Kelionė į Donafugatą. – Poilsis kelyje. – Šis tas apie įvykius prieš kelionę, kelionės aprašymas. – Atvykimas į Donafugatą. – Bažnyčioje. – Donas Onofrijus Rotolas. – Pokalbis vonioje. – Amfitritės fontanas. – Netikėtas įvykis prieš pietus. – Pietūs ir skirtingas požiūris į juos. – Donas Fabricijus ir žvaigždės. – Vizitas vienuolyne. – Ką galima pamatyti pro langą

1860 m. rugpjūtis

– Medžiai! Matyti medžiai!

Šis šauksmas, pasigirdęs pirmoje karietoje, pasiekė ir kitas keturias, beveik nematomas baltų dulkių debesyse; prakaituotuose veiduose, prigludusiuose prie langelių, pasirodė alsaus pasitenkinimo išraiška.

Tiesą sakant, tai buvo tik trys medžiai, ir tie patys eukaliptai, bjauriausi iš motinos gamtos kūrinių. Bet juk tai pirmieji medžiai, pasirodę po šeštos valandos ryto, kai

Salinų šeima paliko Bizakviną. Dabar vienuolikta, ir per šias penkias kelionės valandas jie matė tiktai nuogas kalvų keteras, geltonai blizgančias saulės spinduliuose. Risčią lygiuose kelio tarpuose staiga pakeitė ilgi, sunkūs pakilimai ir atsargūs nusileidimai nuo kalno; bet ir važiuojant žingine, ir lekiant risčia vienodai ir be paliovos skambėjo varpeliai, ir jų skambčiojimas dabar atrodė vieninteliai viso pasaulio garsai, – jis dabar, įkaitintas saulės, plytėjo aplinkui. Keleiviai važiavo per kaimus, kur namai buvo nudažyti švelniai mėlynais spinduliuojančiais tonais, per išdžiūvusias upes, dundėjo įmantriais ir nuostabiais tiltais, palikdami užpakaly nusvirusias iš nevilties uolas, kurių negalėjo paguosti sorgų ir prožirnių krūmai. Aplinkui nei medelio, nei lašo vandens, tik dulkės ir saulė. Karietose po nuleistais gaubtais karštis turbūt siekė penkiasdešimt laipsnių. Karščio iškankinti medžiai, tarsi maldaujantys pasigailėjimo ištiestomis į blyškų dangų šakomis, kalbėjo apie daug ką: kad likę mažiau kaip dvi valandos iki kelionės galo, kad prasidėjusios Salinų šeimos žemės, kad netrukus bus galima papusryčiauti ir galbūt net nusiprausti rūdinu šulinio vandeniu.

Po dešimties minučių jie privažiavo Rampincerio fermą – didžiulį kluoną, kur tik vieną mėnesį per metus gyvendavo samdiniai kartu su mulais ir kitais gyvuliais, atvarytais čionai derliaus nuimti. Ant tvirtų, bet jau aplū-

žusių vartų buvo matyti akmeninis šokantis leopardas, kažkas akmeniu jam aptrupino letenas; netoli kluono buvo gilus šulinys, kurį ir sergėjo eukaliptai; šulinys tylėdamas siūlė paslaugas, kokias tiktai galėjo, – o jis galėjo praversti žmonėms kaip maudyklė, kaip galvijų girdykla, pagaliau pabūti kalėjimu, kapinėmis. Jis malšino troškulį, platino šiltinę, slėpė kadaise arabų į nelaisvę paimtus krikščionis, saugojo savo gelmėse galvijų ir žmonių lavonus, kol iš jų likdavo bevardžiai ir nugludinti, net blizgantys griaučiai.

Iš karietos išlipo visa Salinų šeima – kunigaikštis, kurį džiugino mintis, kad greitai atvažiuos į savo mėgstamą Donafugatą; kunigaikštienė, suirzusi ir aptingusi, tačiau semianti paguodos iš vyro ramumo; pavargusios merginos, vaikinai, taip sujaudinti naujos aplinkos, kad jų nepajėgė numaldyti nė kaitra; madmuazelė Dombrej, prancūzė guvernantė, buvo visiškai surūgusi ir nuolat dejavo: *„Mon Dieu, mon Dieu, c'est pire qu'en Afrique!"* *, šluostydama prakaitą nuo savo riestos nosytės ir prisimindama metus, praleistus Alžyre prie maršalo Bužo šeimos; tėvas Pironė, kuris, pradėjęs kelionėje skaityti brevijorių, greitai užsnūdo, ir visas kelias jam pralėkė nepastebėtas; dabar jis buvo žvalesnis už visus kitus; kambarinė ir du liokajai – visi miesčionys, kuriuos erzino neįprasti kaimo gyvenimo

* Dieve mano, Dieve mano, čia bjauriau kaip Afrikoje *(pranc.)*.

vaizdai; ir pagaliau Bendikas, iššokęs iš paskutinės karietos ir garsiai reiškiąs savo pasipiktinimą niūriomis varnų pranašystėmis, kai šios, žvilgėdamos ryškiuose saulės spinduliuose, suko ratus visai žemai.

Antakiai, lūpos, suknelių šleifai – viskas buvo apdulkėję; balti debesėliai kilo nuo keleivių, kai jie, pasiekę poilsio vietą, kruopščiai valė vienas kitam dulkes.

Tarp dulkių, purvo ir nepraustų veidų skyrėsi savo grakščiu elegantiškumu Tankredis. Jis buvo raitas ir, atjojęs pusvalandžiu anksčiau už visą vilkstinę, spėjo nusipurtyti dulkes, išsivalyti, pakeisti baltą kaklaraištį. Semdamas iš šulinio vandenį, kurio paskirtis buvo tokia įvairi, jis probėgom pažvelgė į žvilgantį kibiro paviršių ir, pamatęs savo atvaizdą, įsitikino, kad atrodo kaip reikiant. Dešinę Tankredžio akį dengė juodas tvarstis, kuris dabar buvo užrištas ne tiek gydymo sumetimais, kiek priminė žaizdą, gautą mūšiuose prie Palermo prieš tris mėnesius, o kairioji, tamsiai mėlyna, atrodė, kaupė visą vylių, laikinai išėjus iš rikiuotės dešiniajai; ryškiai raudonas šalikas, kurį Tankredis ryšėjo ant kaklaraiščio, kukliai priminė jo raudonus marškinius. Pirmiausia jis padėjo kunigaikštienei išlipti iš karietos, paskui nukratė dulkes nuo kunigaikščio cilindro, pavaišino karamele pusseseres ir pagnaibė jaunesniuosius pusbrolius, vos neparpuolė ant kelių priešais jėzuitą, audringai pasikeitė džiaugsmo pareiškimais

su Bendiku, paguodė madmuazelę Dombrej, žodžiu, visus išjudino ir sužavėjo.

Vežikai lėtai vaikštinėjo tarp arklių, leisdami jiems prieš girdant atvėsti; liokajai tiesė staltieses ant likusių po pjūties šiaudų, stačiu kampu krintančiame kluono šešėlyje. Netoli paslaugaus šulinio prasidėjo pusryčiai. O aplinkui vilnijo liūdni laukai, geltonavo nušienauta žolė, juodavo išdegusi žemė, ir žiogų verksmas sklido ore, tarytum dusliai vaitotų išdeginta Sicilija, kuri rugpjūčio pabaigoje veltui laukia lietaus.

Po valandos pasistiprinę visi vėl leidosi kelionėn. Nors nuvargę arkliai žengė dabar dar lėčiau, paskutiniai kelio kilometrai greitai prabėgo; važiavo jau pažįstamomis vietomis, ir aplink viskas atrodė ne taip rūsčiai. Važiuodami atpažino visokias vieteles, kur kadaise vaikščiota ir iškylauta: štai Dragonaros dauba, Mizilbezio kryžkelė, vadinasi, greit ir Gailestingosios Madonos koplyčia – tolimiausia vieta, kurią pasiekdavo pėsti maldininkai iš Donafugatos. Kunigaikštienė užsnūdo. Kunigaikštis, vienas sėdintis su ja erdvioje karietoje, buvo laimingas. Dar niekada jis taip smarkiai nesidžiaugė galėsiąs praleisti Donafugatoje tris mėnesius kaip dabar, šiomis paskutinėmis tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimtųjų metų rugpjūčio dienomis. Ir ne tik todėl, kad Donafugatoje jam buvo brangūs namai,

žmonės ir ta pagarba feodalo nuosavybei, kurią jautė valstiečiai, bet dar ir todėl, kad šį kartą, skirtingai nei per kitas išvykas, jis galėjo be jokio gailesčio galvoti apie tykius vakarus observatorijoje ir apie atsitiktinius vizitus pas Marianiną. Iš tiesų, vaizdas, kurį Palermas įgavo per pastaruosius tris mėnesius, kunigaikščiui buvo atstumiantis. Jis norėjo didžiuotis, tik vienas supratęs, kas dedasi, ir mokėjęs palankiai sutikti „baubą" su raudonais marškiniais; tačiau greit teko įsitikinti, kad aiškiaregystė nėra Salinų šeimos monopolija. Visi Palermo gyventojai, atrodė, buvo laimingi; visi, be saujelės mulkių, tokių kaip jo svainis Malvika, kuris leidosi diktatoriaus[5] policijos suimamas ir dešimt parų išsėdėjo šaltojoje, arba tokių kaip jo sūnus Paolas, taip pat nepatenkintas, bet atsargesnis, išsinešdinęs iš Palermo, kai buvo įpainiotas į kažkokį vaikišką sąmokslą. Visi kiti viešai reiškė savo džiaugsmą, vaikštinėjo su trispalviu ženkliuku apykaklėse, nuo ryto ligi vakaro išbūdavo eitynėse, o svarbiausia – šnekučiavo, gražbyliavo, deklamavo; ir nors pirmosiomis okupacijos dienomis visas šis triukšmas dar turėjo tam tikrą prasmę – sveikinimai, kuriais centrinėse gatvėse sutikdavo vieną kitą sužeistąjį, Burbonų policijos šnipų, kankinamų

[5] Garibaldis 1860 m. rugsėjo mėnesį, išvadavus visą Pietų Italiją, buvo paskelbtas diktatoriumi.

skersgatviuose, dejonės, – tai dabar, kai sužeistieji išsigydė, o likę gyvi šnipai spėjo įstoti į naująją policiją, visas šitas karnavalas, kunigaikščio nuomone, neišvengiamas ir būtinas, atrodė jam kvailas ir lėkštas. Tačiau jis sutiko, kad čia tėra tik paviršutiniškai pasireiškęs blogas auklėjimas: dalyko esmė – ekonominė ir socialinė padėtis – jį patenkino ir visiškai atitiko tai, ką buvo numatęs. Donas Pjetras Rusas tesėjo savo žodį: arti Salinų vilos nepasigirdo nė vieno šautuvo šūvio; tiesa, Palermo pilyje dingo didžiulis kiniškas porceliano servizas, bet tai buvo aiškinama tik tuo, kad lengvabūdiškas Paolas liepė jį sudėti į dvi pintines ir paliko jas kieme per artilerijos apšaudymą, o tai buvo tiesioginis raginimas pakuotojams jį nudžiauti.

Pjemontiečiai (kunigaikštis po senovei ramindamasis vadino juos pjemontiečiais, kaip kad kiti vadino tiesiog garibaldininkais norėdami išaukštinti arba Garibaldžio valkatomis – trokšdami pažeminti) atvyko pas jį, nors ir ne su skrybėle rankose, kaip buvo pranašauta, tai bent pakeldami ranką prie savo didžiulių raudonų kepurių, beje, taip pat palaikių ir suglamžytų kaip ir Burbonų karininkų kepurės.

Tankredis suskubo dar prieš dvidešimt keturias valandas įspėti kunigaikštį, kad birželio dvidešimtą dieną pilyje apsilankys generolas, vilkįs raudoną mundurą su juodais antsiuvais. Lydimas adjutanto, generolas man-

dagiai paprašė leisti pasigėrėti lubų freskomis. Toks leidimas buvo suteiktas nedelsiant, nes dvidešimt keturių valandų visai pakako išnešti iš svetainės karaliaus Ferdinando II su paradine uniforma portretą ir jį pakeisti neutraliu paveikslu „Jeruzalės maudyklės“, o tuo buvo pasiekta ir estetinės, ir politinės naudos.

Generolas, žvalus kokių trisdešimties metų toskanietis, buvo plepys ir gražbylys, bet kartu gerai išauklėtas ir netgi malonus žmogus, kuris elgėsi su derama pagarba ir kreipdamasis į kunigaikštį net vadino jį „jūsų ekscelencija“, visai ne pagal pirmąjį diktatoriaus dekretą; adjutantas, devyniolikmetis geltonsnapis Milano grafas, sužavėjo merginas savo blizgančiais batais ir grebluojamai tariama „r“. Drauge su jais atvyko Tankredis, mūšio lauke pakeltas į kapitonus; truputį suliesėjęs nuo žaizdos skausmų, jis su raudonu munduru stovėjo viduryje svetainės ir stengėsi atrodyti artimas nugalėtojams, intymiai vadindamas juos „tu“ ir „mano narsus drauge“; tuos žodžius „žemyno žmonės“ tardavo su jaunatvišku įkarščiu, o Tankredis atsakinėdavo šiek tiek pro nosį, ir kunigaikštis girdėjo jo balse užslėptą ironiją. Pats kunigaikštis išdidžiai rodė rafinuotą mandagumą, bet svečiai iš tikro mokėjo jį ir išblaškyti, ir visiškai nuraminti. Taigi po trijų dienų abu „pjemontiečiai“ buvo pakviesti vakarienės; ir galėjai pastebėti, kaip mielai Karolina, sėdėdama prie rojalio, akompanavo generolui, kuris išdrįso su-

dainuoti Sicilijos garbei „Pažįstu jus, širdžiai brangios vietos“, o Tankredis susikaupęs vertė natų puslapius, tarsi šiam reikalui niekados nebūtų buvę lazdelių. Tuo tarpu Milano grafas, atsišliejęs sofoje, šnekučiavo su Končeta apie žydinčius apelsinmedžius ir išaiškino jai, kad esąs kažkoks Aleardas Aleardis; mergina dėjosi jo klausanti ir kartu nenuleido sielvartingų akių nuo lieso, tartum vaškinio pusbrolio veido, kuris žvakės šviesoje prie rojalio atrodė dar labiau sunykęs, negu iš tikrųjų buvo.

Visą vakarą gaubė idiliška nuotaika, o po jo sekė kiti dar nuoširdesni vakarai; kartą vakarieniaujant generolą paprašė pasirūpinti, kad įsakymas dėl jėzuitų ištrėmimo nebūtų taikomas tėvui Pironei, senyvam ir ligotam žmogui; generolas, jau spėjęs pajusti simpatiją šiam puikiam dvasininkui, apsimetė tikįs jo varginga padėtimi; padaręs kai kurių žygių, pasitaręs su savo įtakingais draugais, jis pasiekė, kad Pironė būtų paliktas. Tai dar labiau įtikino kunigaikštį, kad jo prognozės teisingos.

Generolas pasirodė esąs labai naudingas žmogus ir tada, kai per didžiausią vargą reikėjo išsirūpinti leidimus tiems, kurie tais audringais laikais norėjo kur nors išvykti. Kaip tik generolui Salinų šeimyna turėjo būti dėkinga, kad tais revoliucijos metais galėjo džiaugtis gyvenimu savo nuošaliame dvare. Jaunasis kapitonas, gavęs mėnesį atostogų, išvažiavo kartu su dėde ir teta. Salinų šeimynai prirei-

kė daug laiko ir pastangų, kol visi išsirengė kelionėn ir išsirūpino leidimus. Teko iš tikrųjų vesti painias ir suktas derybas kontoroje, o paskui su „įtakingais asmenimis" Agridžente, bet viskas baigėsi šypsenomis, rankos paspaudimais ir monetų skambėjimu. Taip pasisekė gauti antrąjį, labai svarų leidimą; bet tai ne naujiena. Paskui reikėjo susikrauti kalnus mantos, visokiausio maisto ir prieš tris dienas išsiųsti į priekį dalį virėjų ir tarnų; reikėjo taip pat įpakuoti nedidelį teleskopą ir įtikinti Paolą likti Palerme. Dabar jau galėjo išvykti; generolas ir jaunasis leitenantas su gėlėmis rankose atėjo palinkėti laimingo kelio. Kai karietos išvažiavo iš Salinų vilos, ore dar ilgai šmėžavo dvi raudonos rankovės, pro karietos langelį pasirodė juodas kunigaikščio cilindras, bet rankutė su juodų nėrinių pirštine, kurią taip tikėjosi pamatyti jaunutis grafas, ilsėjosi ant Končetos kelių.

Kelionė, trukusi daugiau kaip tris dienas, buvo baisi. Pagarsėję Sicilijos keliai, dėl kurių kunigaikštis Satrianas neteko vietininkystės, virto vos įžiūrimomis vėžėmis, einančiomis per duobes ir tirštą dulkių sluoksnį. Pirmoji naktis Marinėjuje, pažįstamo notaro namuose, buvo dar pakenčiama, bet antroji, užeigos kieme Pricyje, praėjo kančiose – teko gulti po tris į lovą, kur knibždėte knibždėjo vabzdžių. Trečią naktį keleiviai praleido Bizakvine; tiesa, blakių čia nebuvo, bet užtat kunigaikštis granatų

sulčių stiklinėje rado trylika musių; slogi išmatų smarvė sklido ir iš gatvės, ir iš gretimo kambario, paversto sandėliu. Todėl kunigaikštis sunkiai miegojo; prabudęs su pirmaisiais saulės spinduliais, visas suprakaitavęs, kęsdamas bjaurų tvaiką, neištvėrė nepalyginęs šios šlykščios kelionės su savo gyvenimu: iš pradžių saulėti kloniai, paskui statūs skardžiai ir grėsmingi tarpekliai, vedantys į bekraštę lygumą, banguojančią begalybe kalvų, plyną kaip pati neviltis. Kas gali būti blogiau už tokias mintis, kai jos anksti rytą ateina į galvą senyvam žmogui; kunigaikštis žinojo, kad šios mintys neišvengiamai ištirps dienos rūpesčiuose, bet skaudžiai kentėjo: buvo prityręs ir suprato, kad giliai sieloje tokios mintys palieka liūdesio drumzlių, kurioms kasdien kaupiantis, šis liūdesys pagaliau tampa tikra mirties priežastimi. Saulės šviesoje šios baisenybės prigludo kažkur pasąmonėje; dabar jau netoli ir Donafugata su savo pilimi, su čiurlenančiais vandenimis, šventu protėvių atminimu ir viskuo, kas priminė nepamirštamas vaikystės dienas.

Ir žmonės ten geri – ištikimi ir paprasti.

Bet ir čia tykojo klastinga mintis: juk po paskutinių „įvykių" jie gali būti ne tokie ištikimi kaip anksčiau.

Ką gi, pažiūrėsim!

Dabar jau visai arti. Už karietos lango pasirodė palenktas į juos pašaipus Tankredžio veidas.

– Dėde, būkit pasirengęs, po keleto minučių būsime vietoj!

Tankredis buvo pernelyg taktiškas, tad pirmas nepasirodys kaime. Jis sustabdė savo arklį ir žingsniu įjojo į kaimą šalia pirmosios karietos.

Už nedidelio tilto į kaimą jų laukė valdžios atstovai, apsupti kelių dešimčių valstiečių. Vos tik karietos pasirodė ant tilto, kaimo orkestras užgrojo trenksmingą „Čigonai mes“ – pirmąjį keistą ir vis dėlto širdžiai mielą sveikinimą, kuriuo štai jau tiek metų Donafugata sutikdavo savo kunigaikštį, – ir tuoj po jo pagal sargybinių vaikų signalą suskambėjo Dievo Motinos bažnyčios ir Šventosios Dvasios vienuolyno varpai, pripildydami orą iškilmingų linksmų garsų. „Ačiū Dievui, atrodo, viskas po senovei“, – pagalvojo kunigaikštis, lipdamas iš karietos. Čia buvo atėję donas Kalodžeras Sedera, meras, susijuosęs trispalve juosta, tokia pat prašmatnia, nauja kaip ir jo pareigos; monsinjoras Trotolinas įdegusiu veidu; donas Čičijus Džinestra, notaras, nacionalinės gvardijos kapitonas paradine uniforma, su skrybėle ir plunksnomis; čia buvo ir donas Totas Džambonas, gydytojas, ir mažoji Nuncija Džarita, kuri įteikė kunigaikštienei suglamžytą gėlių puokštę, beje, suskintą tik prieš pusvalandį pilies sode. Čia buvo ir Čičijus Tumėjus, katedros vargonininkas, kuris, teisybę sakant, neturėjo tokio laipsnio, kad galėtų sto-

vėti su valdžia, – jis atėjo kaip kunigaikščio draugas ir medžioklės bičiulis. Jam dingtelėjo gera mintis: norėdamas pralinksminti kunigaikštį, atsivedė Tereziną, raudono it liepsna plauko skaliką su dviem riešuto spalvos laukymėm viršum akių; vargonininkui už drąsą donas Fabricijus padėkojo itin maloninga šypsena. Kunigaikštis buvo puikiai nusiteikęs ir nuoširdžiai susigraudinęs; drauge su žmona išlipo iš karietos padėkoti už sutikimą; skambant Verdžio muzikai ir gaudžiant varpams, jis apkabino merą ir paspaudė visiems kitiems rankas. Valstiečių minia tarsi neteko žado, bet jų sustingusiose akyse galėjai įžiūrėti greičiau smalsumą negu priešiškumą; Donafugatos gyventojai iš tikro jautė kažkokį prieraišumą savo atlaidžiam sinjorui, kuris dažnokai pamiršdavo surinkti duoklę arba nedidelį nuomos mokestį; be to, įpratę matyti ūsuotą leopardo snukį pilies ir bažnyčios frontone, baroko fontanuose, namų majolikos plytose, jie džiaugėsi dabar, išvydę tikrąjį Leopardą su pikė kelnėmis, draugiškai tapšnojantį visus savo letena ir meiliai it katinas šypsantį. „Ne, nieko nepasakysi. Viskas kaip seniau – netgi geriau kaip seniau...“ Į Tankredį taip pat visi žiūrėjo susidomėję. Visi jį seniai pažinojo, bet dabar jis atrodė tartum visai kitas žmogus: jau nebe tas pramuštgalvis berniukas, kurį jie gerai prisiminė, o liberalas aristokratas, Rozolino Pilo bendražygis, garbingai sužeistas mūšiuose prie Palermo.

Tankredis, visiems triukšmingai džiūgaujant, jautėsi kaip žuvis vandenyje: tie gerbėjai iš kaimo jį kaip reikiant pralinksmino, jis kalbėjo su jais jų dialektu, krėtė juokus, juokėsi iš savęs ir iš savo žaizdos; ir tiktai tardamas generolo Garibaldžio vardą, pakeisdavo balsą: tada jo veidas atrodydavo susikaupęs kaip jauno klieriko, išvydusio Ostiją. Donui Kalodžerui Sedarai, apie kurio vaisingą veiklą jis šį tą buvo girdėjęs išvadavimo dienomis, Tankredis tarė skambiu balsu:

– Apie jus, done Kalodžerai, Krispis pasakojo man daug gero.

Paskui jis padavė ranką pusseserei Končetai ir nuėjo, palikęs visus neapsakomai susižavėjusius.

Karieta su tarnais, vaikais ir Bendiku nudardėjo tiesiai į pilį, o kiti keleiviai, prieš peržengdami namų slenkstį, senu papročiu dar turėjo išklausyti „Te Deum" katedroje. Katedra stovėjo už keleto žingsnių, ir visi patraukė į ją; atvykėliai atrodė įspūdingai, nors ir apdulkėję, vietinės valdžios atstovai blizgėte blizgėjo, bet atrodė nustelbti. Eisenos priešakyje žengė donas Čičijus Džinestra, kuris, naudodamasis savo munduro privilegija, stumdė žmones į šalis, darydamas kelią, paskui jį ėjo kunigaikštis, paėmęs už rankos kunigaikštienę – dabar jis buvo panašus į sotų prijaukintą liūtą; iš paskos sekė Tankredis, vesdamas už parankės Končetą, kuri, pagalvojusi, kad štai

eina šalia pusbrolio į bažnyčią, buvo pasirengusi bemat iš susigraudinimo pravirkti; tokios dvasios būsenos vargu ar jai buvo lengviau, kai atidus jaunuolis stipriai spaudė prie savęs jos ranką, beje, norėdamas vien tik padėti jai išvengti pravėžų ir neleisti paslysti ant skiedrų, kurių buvo pilna ant kelio. Paskui šią porą netvarkingai traukė visi kiti. Vargonininkas paskubomis parvedė namo Tereziną ir atsirado savo vietoje tą akimirką, kai visi jau žengė pro bažnyčios duris. Varpai nesiliovė audringai skambėję, o užrašai ant namų: „Tegyvuoja Garibaldis!“, „Tegyvuoja karalius Viktoras“, „Mirtis karaliui Burbonui!“, nuteplioti prieš du mėnesius nepritysusio teptuko, buvo nublukę ir, atrodė, norėjo pasislėpti už sienų. Belipant laiptais, pasigirdo saliutas iš mortyros; o pasirodžius bažnyčioje kortežui, donas Čičijus Tumėjus užduseęs, bet atlėkęs laiku, iš visų jėgų užgrojo „Mylėk mane, Alfredai...“

Protėvių šventykla prigužėjo smalsuolių, kurie grūdosi tarp žemų raudono marmuro kolonų; Salinų šeima susėdo galerijoje, ir per trumpas pamaldas donas Fabricijus pasirodė miniai visa savo didybe; kunigaikštienė vos neapalpo nuo karščio ir nuovargio, o Tankredžiui pavyko keletą kartų prisiliesti auksinės Končetos galvutės – jis mat vaikė muses. Žodžiu, viskas buvo gerai; po trumpo, bet pamokomo monsinjoro Trotolino žodžio visi nusilenkė prieš altorių, paskui pasuko į duris ir išėjo į saulės nutviekstą aikštę.

Laiptų apačioje valdžios atstovai atsisveikino, ir kunigaikštienė, kuri, kaip šeimininkė, dar per pamaldas pašnibždomis davė keletą nurodymų, pakvietė pietų merą, monsinjorą Trotoliną ir notarą. Kunigas buvo viengungis dėl savo profesijos, notaras liko viengungis iš pašaukimo, vadinasi, žmonų kviesti jau savaime nereikėjo, o merui gana šaltai leido suprasti, kad kviečiama ir jo žmona, gražuolė kaimietė, tačiau pats vyras ją laikė dėl daugelio priežasčių visiškai *nereprezentatyvia*; štai kodėl niekas nenustebo, kai pasakė, jog ji serganti; bet jis tuojau pridūrė visus nustebindamas:

– Jeigu jūsų ekscelencija leistų, tai aš atsivesčiau savo dukterį Andželiką. Štai beveik mėnuo, kai ji tik ir tešneka, kokia būsianti laiminga, kai jūs ją pamatysite jau visai suaugusią.

Sutikimą, žinoma, gavo, o kunigaikštis, pamatęs, kad Tumėjus žvilgčioja pro kažkieno pečius, garsiai pasakė:

– Ir jūs, done Čičijau, suprantama, ateikite su Terezina.

Kreipdamasis į visus kitus, kunigaikštis pridūrė:

– O po pietų, devintą valandą, būsime laimingi, matydami visus bičiulius.

Donafugatoje dar ilgai buvo svarstomi šie paskutiniai jo žodžiai. Kunigaikštis įsitikino, kad Donafugata nė kiek nepasikeitusi, bet Donafugata įsitikino, kad kunigaikštis smarkiai pasikeitęs, – juk anksčiau jis niekada

nešnekėdavo tokių meilių žodžių, – nuo šiol ir ėmė neregėtai smukti jo prestižas.

Salinų pilis stovėjo šalia Dievo Motinos bažnyčios. Iš siauro fasado su septynetu langų į aikštę negalėjai numanyti jos tikro dydžio, nes pilis dar buvo nutįsusi porą šimtų metrų gilyn; trim erdviais kiemeliais, besibaigiančiais didžiuliu sodu, pilis jungė į darnią visumą įvairiausių stilių pastatus. Prie centrinių pilies vartų, aikštėje, keleiviai vėl išgirdo sveikinant juos atvykimo proga. Donas Onofrijus Rotolas, vietinis ūkvaizdis, nebuvo oficialiame sutikime, įvažiuojant į kaimą. Išauklėtas griežtos grafienės Karolinos, mokytojos, jis manė, kad „tamsuoliai" lyg ir neegzistuoja, o kunigaikštis yra tarsi užsienyje, kol neperžengia savo pilies slenksčio. Štai kodėl laukė jų čia, pora žingsnių nuo durų, mažas senutis žmogelis su barzdele, o šalia jo stovėjo dar jauna ir augalota žmona. Už ūkvaizdžio pečių buvo išsirikiavę tarnai ir aštuonetas lauko sargų su auksiniu leopardu kepurėse. Kiekvienas rankoje laikė šautuvą – toli gražu ne visada nepavojingą.

– Esu laimingas, galėdamas jūsų ekscelenciją pasveikinti jūsų namuose. Perduodu pilį tokią pat, kokią buvote palikę.

Donas Onofrijus Rotolas – vienas iš tų nedaugelio žmonių, kuriuos kunigaikštis gerbė, ir turbūt vienintelis, kuris

nė karto jo neapvogė. Toks sąžiningumas atrodė artimas beprotybei, ir apie jį buvo pasakojama labai įdomių istorijų; sakysime, buvo prisimenama apie likerio taurelę, kurią kunigaikštienė paliko neišgertą išvažiuodama ir rado ją po metų toje pačioje vietoje, tik likeris jau buvo išgaravęs ir dugne belikusios cukringos nuosėdos, bet jos niekas nebuvo palietęs. Juk ir tai esanti smulki kunigaikščio turto dalelė, ir ji neturinti dingti.

Atsakiusi į visus dono Onofrijaus ir jo žmonos donos Marijos sveikinimus, kunigaikštienė, kuri laikėsi ant kojų tik įtempusi nervus, tuoj pat atsigulė į lovą; merginos su Tankredžiu nubėgo į šiltą pavėsį sode, o kunigaikštis su ūkvaizdžiu apėjo didžiąją priėmimų salę. Visur viešpatavo tvarka; nuo sunkiarėmių paveikslų buvo nušluostytos dulkės, senų rėmų auksas žėrėjo kuklia liepsnele, skaisčiuose saulės spinduliuose viršum durų žvilgėjo pilkas marmuras. Viskas atrodė kaip ir prieš penkiasdešimt metų. Palikęs triukšmingą pilietinių kivirčų sūkurį, donas Fabricijus lengviau atsikvėpė; jis buvo visai ramus ir beveik meiliai žvilgčiojo į Onofrijų, kuris tipeno šalia.

– Done Onofrijau, jūs iš tikrųjų esate vienas iš tų nykštukų, kurie saugo lobius. Mes esame labai dėkingi jums. – Kitu metu kunigaikštis gal būtų jautęs tą patį, bet šie žodžiai nebūtų išsprūdę jam iš lūpų.

Donas Onofrijus pažvelgė į jį dėkingas ir nustebęs.

– Pareiga, jūsų ekscelencija, pareiga, – norėdamas paslėpti susijaudinimą, jis kairės rankos mažylio ilgu nagu pasikasė paausį.

Paskui ūkvaizdis turėjo pasiaukoti ir gerti arbatą. Donas Fabricijus liepė atnešti du puodukus, ir donas Onofrijus turėjo išgerti nepakenčiamą gėralą. Paskui jis ėmė dėstyti Donafugatos kroniką: prieš dvi savaites atnaujinta Akvilos dvaro nuomos sutartis šiek tiek blogesnėmis sąlygomis negu anksčiau; nemažai išleista pataisyti luboms svečių kambariuose; bet kasoje yra trys tūkstančiai du šimtai septyniasdešimt penkios uncijos, kurios liko, apmokėjus visas išlaidas, mokesčius ir jam pačiam algą, ir laukia jo ekscelencijos valios.

Paskui sekė atskiros naujienos, susijusios su svarbiausiu metų įvykiu: su sparčiai augančiais dono Kalodžero Sedaros turtais; prieš šešis mėnesius baigėsi paskolos baronui Tuminui terminas, ir štai dabar jis jo žemių savininkas. Už tūkstantį pasiskolintų uncijų įsigijo turtą, kuris jam duoda penkis šimtus uncijų pelno per metus; balandžio mėnesį jis už duonos kąsnį sugebėjo įsigyti „rėželį" žemės, bet šitame rėželyje buvo akmens skaldykla su labai brangiomis uolienomis, kurias jis dabar ketina eksploatuoti; visiško sąmyšio ir bado metu, kai išsilaipino desantas, jam pavyko sudaryti nepaprastai pelningus sandėrius kviečiams parduoti. Dono Onofrijaus balsas buvo pilnas apmaudo.

– Aš maždaug paskaičiavau, kad dono Kolodžero pajamos netrukus prilygs pajamoms, kurias jūsų ekscelencija gaunate čia, Donafugatoje.

Kartu su turtu augo ir politinė įtaka: Sedara tapo liberalų vadeiva kaime ir visoje apygardoje ir buvo tikras, jog bus išrinktas deputatu į Turiną.

– O kaip jie riečia nosį, ne pats Sedara, – jis pernelyg gudrus, – bet, sakysim, jo duktė: grįžo iš Florencijos koležo ir dabar bastosi po kaimą su pūstu sijonu ir aksominiais kaspinais prie skrybėlaitės.

Kunigaikštis tylėjo. „Taip, toji jo duktė, Andželika, ateis šį vakarą vakarienės; įdomu pasižiūrėti į išsipuščiusią piemenaitę. Neteisybė, kad čia niekas nepasikeitė; donas Kalodžeras dabar bamaž toks pat turtingas kaip aš! Bet juk iš tikro visa tai numatyta; tai ir yra kaina, kurią reikia sumokėti".

Kunigaikščio tylėjimas erzino doną Onofrijų; jis nusprendė, kad savo plepalais apie kaimo paskalas sukėlė kunigaikščio nepasitenkinimą.

– Jūsų ekscelencija, aš pamaniau, kad jums gera būtų išsimaudyti vonioje, turbūt ji jau paruošta.

Donas Fabricijus staiga pasijuto nuvargęs: buvo jau beveik trečia valanda, o jis po tokios sunkios nakties devynias valandas išbuvo saulės atokaitoje! Kunigaikštis pajuto, kad dulkės yra įsiskverbusios į kiekvieną mažiausią jo odos porą.

– Ačiū, done Onofrijau, kad jūs apie tai pagalvojot, ir už visa kita ačiū. Pasimatysim šiandien per vakarienę.

Jis užlipo vidaus laiptais; perėjo per gobelenų kambarį, per melsvąją, paskui per geltonąją svetainę; pro nuleistas žaliuzes skverbėsi šviesa, jo kabinete dusliai tiksėjo Bulė laikrodžio švytuoklė. „Kokia ramybė! Viešpatie, kokia ramybė!" Įėjo į vonios kambarį, ankštą, išbaltintą kalkėmis; vidury kambario grindyse, išklotose šiurkščiomis plytomis, buvo matyti skylė vandeniui nutekėti. Pati vonia buvo didžiulis ovalinis indas iš lakuotos lakštinės geležies, geltonos iš lauko pusės ir pilkos iš vidaus, ir stovėjo ant keturių tvirtų medinių kojų. Ant vinies sienoje kabojo chalatas, ant vienos virvinės kėdės buvo padėti baltiniai, ant kitos – kostiumas, dar susiraukšlėjęs, nes buvo neseniai išimtas iš skrynios. Šalia vonios didelis rausvo muilo gabalas, šepetys ir surišta mazgu skepeta su sėlenomis, kurią sušlapinus, ima sunktis kvapnus pienas; čia pat didžiulė kempinė, viena iš tų, kurias jam atsiųsdavo Salinų dvaro ūkvaizdis. Pro neuždengtą langą į vonią skverbėsi negailestingi saulės spinduliai.

Kunigaikštis suplojo delnais: įėjo du tarnai, nešdami po du sklidinus kibirus; viename buvo šaltas, o kitame karštas vanduo; jie ateidavo ir išeidavo, kol pripildė visą vonią. Kunigaikštis ranka patikrino vandenį – geras. Liepė tarnams išeiti, pats nusirengė, įlipo į vonią. Vanduo,

išstumtas nepaprastai didelio kūno, pasiliejo per kraštus. Išsimuilino, nutrynė sutras: įšilus pasidarė lengva ir gera. Buvo jau beužsnūstąs, tik staiga į duris kažkas pasibeldė.

Baikščiai įėjo liokajus Mimis.

– Tėvas Pironė prašosi tuoj pat pasimatyti su jūsų ekscelencija. Jis lauks čia, šalimais, kol jūsų ekscelencija išeis iš vonios.

Kunigaikštis buvo netikėtai užkluptas; jeigu atsitiko nelaimė, geriau sužinoti apie ją iš karto.

– Ne, pasakykit, kad greičiau ateitų.

Doną Fabricijų nugąsdino tėvo Pironės skubotumas; gal dėl to, gal iš pagarbos jo luomui jis paskubomis išlipo iš vonios, norėdamas apsisupti chalatu dar neįėjus jėzuitui. Tačiau jam nepavyko: tėvas Pironė pasirodė kaip tik tuo metu, kai jis, jau nusiplovęs muilo putas ir dar nespėjęs užsivilkti chalato, stovėjo nuogutėlis vidury vonios tarytum Farnezės Heraklis, tiktai tiek skirdamasis nuo ano, kad nuo jo kūno sklido garas, o nuo kaklo, rankų, pilvo ir šlaunų čiurkšlėmis žliaukė vanduo, plaudamas jį panašiai kaip Rona, Reinas, Dunojus ir Adidžė kerta ir skalauja Alpių kalnagūbrį. Kunigaikštis su Adomo kostiumu buvo tėvui Pironei nematytas reginys; pripratusį prie išpažinties paslapčių ir prie žmonių sielų apsinuoginimo, jį kur kas mažiau traukė nuogi kūnai, – štai kodėl jėzuitas, kuris, sakysim, nė akimi nebūtų mirktelėjęs, kam nors per

išpažintį prisipažinus apie įvykdytą kraujomaišą, dabar sumišo, išvydęs šį nekaltą titano nuogumą. Sumurmėjo atsiprašydamas ir buvo besitraukiąs atatupstas, bet donas Fabricijus, supykęs, kad nespėjo laiku apsivilkti chalato, suprantama, išliejo savo pyktį ant jo.

– Nekvailiokite, tėve Pirone, geriau duokit man chalatą ir jeigu jums nesunku, padėkit man nusišluostyti.

Ir tuoj pat atmintyje iškilo vienas praeities ginčas.

– Paklausykit manęs, tėve, išsimaudykit ir jūs.

Patenkintas, kad galėjo duoti higieninską patarimą tam, kuris prisakydavo jam tiek pamokslų apie moralę, kunigaikštis nusiramino. Pagaliau gavęs chalatą, jis viršutiniu jo kraštu nusišluostė plaukus, ūsus ir kaklą, o tuo tarpu susigėdęs tėvas Pironė kitu skvernu šluostė jam kojas.

Ir štai kalno viršūnė ir šlaitai buvo sausi.

– Dabar sėskitės, tėve, ir pasakykite man, kodėl jūs taip skubiai panorote pasikalbėti su manim.

Kol jėzuitas atsisėdo, kunigaikštis pats nusišluostė kai kurias intymesnes vietas.

– Matote, jūsų ekscelencija, man pavesta subtili užduotis. Viena moteris, be galo jums brangi, atvėrė man savo širdį ir prašė papasakoti apie jos jausmus, galbūt veltui tikėdamasi, kad pagarba, kuri man rodoma...

Tėvo Pironės dvejonės liejosi žodiais, kuriems nebuvo galo.

Donas Fabricijus nebeištvėrė.

– Tėve, sakykite, apie ką kalbate? Apie kunigaikštienę?

Pakelta kunigaikščio ranka, atrodė, kažkam grasino; iš tikrųjų jis šluostė sau pažastis.

– Kunigaikštienė pailso, ji miega, ir aš nemačiau jos. Tai panelė Končeta. – Jis patylėjo. – Ji įsimylėjusi.

Keturiasdešimt penkerių metų vyras gali tartis esąs jaunas, kol nepamatys, kad jo vaikai įžengė į meilės amžių. Kunigaikštis staiga pasijuto pasenęs; pamiršo mylias, kurias sukardavo medžioklėje, žmonos šauksmą „Jėzus Marija“, savo gajumą po tokios ilgos ir kankinamos kelionės. Staiga pasijuto esąs žilas senis, lydintis būrelį vaikaičių, kurie jodinėja ant ožkų Vila Džulijos parke.

– O kodėl šita kvaiša tai papasakojo jums? Kodėl neatėjo pas mane? – Jis netgi nepaklausė, ką ji įsimylėjusi: būta ko klausti.

– Jūsų ekscelencija pernelyg gerai slepiate tėvo širdį po valdingumo kauke. Vargšelė, aišku, pabūgo ir kreipėsi į ištikimą šeimos dvasininką.

Donas Fabricijus šniokšdamas užsimovė ilgų ilgiausias apatines kelnes: jau numatė ilgas kalbas, ašaras, žodžiu, be galo daug nemalonumų. Šita pamaiva sugadino jam pirmąją dieną Donafugatoje.

– Suprantu, tėve, suprantu. Tik manęs niekas nesupranta. Čia man ir vargas. – Jis tebesėdėjo ant kėdutės, vandens lašeliai kaip perlai virpėjo ant šviesių jo krūtinės

plaukų. Srovelės rangėsi plytų grindimis, kambaryje tvyrojo pieniškas sėlenų aromatas, migdolinis muilo kvapas. – Tai ką gi aš, jūsų nuomone, turiu sakyti?

Kambaryje buvo karšta kaip krosnyje; jėzuitą išpylė prakaitas, ir jis, atlikęs pavedimą, norėjo išeiti, bet atsakomybės jausmas jį sulaikė.

– Žiūrint Bažnyčios akimis, pastangos sukurti krikščionišką šeimą turi būti visokeriopai skatinamos. Kristus per vestuves Kanoje...

– Nesigilinsime. Pasišnekėsime apie šią santuoką, o ne apie santuoką apskritai. Ar donas Tankredis tikrai pareiškė tokį ketinimą? Kada?

Tėvas Pironė penkerius metus bandė išmokyti tą berniuką lotynų kalbos; septynerius metus kentė jo pašaipas ir užgaidas; kaip ir visus jį kerėjo jo žavumas. Bet Tankredžio elgesys per tuos pastaruosius politikos įvykius dvasininką įžeidė: pirmykštis prisirišimas kovojo su nuoskauda. Dabar jis nežinojo, ką atsakyti.

– Pasipiršimo tikrąja to žodžio prasme nebuvo. Bet panelė Končeta dėl to visai neabejoja: dėmesys, žvilgsniai, paskubomis jai pasakyti žodžiai – visa tai dabar ėmė kartotis dažniau, viskas įtikino mūsų nekaltą merginą; ji mano esanti mylima, bet, kaip klusni, nuolanki duktė, nori per mane sužinoti, ką jai atsakyti, jeigu jis tikrai pasipirštų. Ji jaučia, kad tai neišvengiama.

Kunigaikštis šiek tiek nusiramino: iš kur tokia mergiotė gali turėti tiek patirties, kad galėtų aiškiai suprasti jaunuolio jausmus ir ketinimus, ir dar tokio kaip Tankredis? Galbūt tai tik fantazija, vienas „auksinių sapnų“, nuo kurių sujaukiami vienuolyno auklėtinių priegalviai? Pavojus dar toli.

Pavojus? Šitas žodis taip aiškiai suskambo jam ausyse, kad jis net nustebo. Pavojus. Bet kam pavojus? Jis labai mylėjo Končetą, jam patiko jos gebėjimas visada būti paklusniai ir tas geraširdiškumas, su kuriuo ji viskam nusileisdavo, net ir despotiškam tėvo valios pasireiškimui. Be to, jis per daug vertino ir tą klusnumą, ir tą geraširdiškumą. Atkakliai siekdamas pašalinti bet kokią grėsmę savo ramybei, nepastebėdavo piktų kibirkštėlių merginos akyse, kai užgaidos, kurioms ji paklusdavo, atrodydavo jai per daug skaudžios. Kunigaikštis labai mylėjo šią dukterį. Bet dar labiau mylėjo sūnėną. Visada žavėjęsis linksmu, nuoširdžiu vaikinu, štai jau keletas mėnesių gėrisi jo protu – greita orientacija, tuo diduomenės žmonėms būdingu gebėjimu visur prasiskverbti ir įgimtu laviravimo menu, kuris leidžia jam kalbėti šiuo metu madinga demagogine kalba, sykiu leidžiant žinovams suprasti, kad jam, kunigaikščiui Falkoneriui, visa tai vien tik laikui praleisti. Tai ir džiugino kunigaikštį, o jo luomo ir charakterio žmonių gebėjimas kelti sma-

gią nuotaiką jau savaime keturiomis penktosiomis lemdavo prieraišumo jausmą. Kunigaikštis manė, kad Tankredžio laukia didelė ateitis; jis galėtų tapti vėliavnešiu žygyje, kurį aristokratija, jau kitais drabužiais apsitaisiusi, surengtų prieš naują visuomenės santvarką. Čia Tankredžiui trūksta tik vieno daikto – pinigų, o jų jis iš tikro neturi nė skatiko. Norint prasimušti politikoje, dabar vieno vardo dar maža, reikia krūvos pinigų: pinigų reikia papirkti balsams, pinigų reikia įsiteikti rinkėjams, pinigų reikia apdumti akims ir visus apstulbinti savo namais. Apstulbinti? Ar galės Končeta, būdama tokia klusni ir dora, padėti garbėtroškai ir šauniam vyrui užkopti slidžiais naujos visuomenės laiptais? Ar jai padės jos kuklumas, santūrumas, užsispyrimas? Ne, ji visada liks ta pati graži vienuolyno auklėtinė, bus vyrui tiktai sunki našta.

– Ar galite jūs, tėve, įsivaizduoti Končetą pasiuntinio Vienoje ar Peterburge žmona?

Tėvą Pironę apstulbino šis klausimas.

– Iš kur čia tas pasiuntinys? Nesuprantu.

Donas Fabricijus nesistengė nieko aiškinti, paskendęs savo nebyliose mintyse. Pinigai? Končeta, aišku, gaus kraitį. Bet Salinų namų turtas turės būti padalytas į septynias dalis, į septynias nelygias dalis, iš kurių merginoms teks mažesnioji dalis. O kas gi bus vėliau? Tankredžiui reikia kitos, pavyzdžiui, Marijos Santa Pau, kuri jau turi keturis

dvarus, ir, be to, visi jos dėdės kunigai ir šykštuoliai, arba vienos iš Suterų merginų, negražios, bet turtingos. Meilė! Taip, meilė. Ugnis ir liepsna metams, pelenai – trisdešimčiai. Jis žino, kas yra meilė. Ir, be to, Tankredis, prieš kurį moterys kris kaip nunokusios kriaušės...

Staiga jam pasidarė šalta. Lašai nuo jo kūno nudžiūvo, pirštų oda pašiurpo. O kiek dar prieš akis kankinamų kalbų. Reikia jų vengti...

– Tėve Pirone, dabar aš turiu apsirengti. Pasakykite Končetai, kad aš visai nepykstu, bet mes dar pasišnekėsim, kai būsime tikri, kad čia yra ne tiktai romantiškai nusiteikusios merginos fantazija. Iki greito pasimatymo, tėve.

Jis atsistojo ir nuėjo į tualeto kambarį. Iš bažnyčios netoliese sklido niūrūs gedulingų pamaldų garsai. Kažkas mirė Donafugatoje, kažkieno nuvargęs kūnas neištvėrė Sicilijos vasaros didžiulio sielvarto, kažkam pritrūko jėgų laukti lietaus. „Lengva dabar jam, – pagalvojo kunigaikštis, dėdamasis raištį ant ūsų. – Lengva jam, spjauna dabar į dukteris, į kraitį, į politinę karjerą..." Betrūko nejučiom save sutapatinti su nežinomu numirėliu, ir jis aprimo. „Kol yra mirtis, yra viltis, – samprotavo jis; tiesiog juokinga nusiminti dėl to, kad viena jo duktė nori ištekėti. – *Ce sont leurs affaires, après tout* *, – pagalvojo jis prancūziškai, kaip

* Pagaliau čia jų reikalas *(pranc.)*.

darydavo visada, stengdamasis atsikratyti įkyrių minčių. Paskui atsisėdo ir užsnūdo.

Po valandos pabudo atsigavęs ir nulipo į sodą. Saulė jau leidosi, ir jos spinduliai, nebe tokie aštrūs, apšvietė švelnia šviesa araukarijas, pinijas ir drūtus ąžuolus – šių vietovių šlovę. Saldžiabalsis Amfitritės fontano čiurlenimas buvo girdėti pačiame gale centrinėje alėjoje, kuri pamažu leidosi žemyn tarp lauro krūmų, ratu supančių nežinomų dievaičių statulas numuštomis nosimis. Kunigaikštis sparčiai patraukė prie fontano, norėdamas kuo greičiau pamatyti, kaip jis atrodo dabar.

Vanduo, subėgęs į tritonų kiautus, najadžių geldutes, jūros baidyklių šnerves, tryško plonomis čiurkšlėmis; šniokšdamas tiško į žalsvą baseino paviršių ir, atšokęs nuo jo, virto purslais, putomis, bangomis, raibuliais, tviskančiais verpetais; visas fontanas, šiltas vanduo, akmenys, apžėlę aksominėmis samanomis – viskas žadėjo malonumų, kurie niekad negalės virsti kančia. Apskrito baseino viduryje, mažytėje salelėje, stiebėsi aukštyn grakšti šypsančio Neptūno statula, iškalta iš akmens nemokšišku, bet gosliu kaltu. Neptūnas laiko apkabinęs geidulingą Amfitritę; vandens purslų plaunamas, jos kūnas blizga saulėje, ir atrodė, kad tuoj tuoj Neptūnas su Amfitrite ims slapčia glamonėtis povandeniniame šešėlyje. Donas Fabricijus stabtelėjęs pažvelgė, prisiminė ir pajuto gailestį. Jis stovėjo ilgai.

– Dėdyte, geriau pasižiūrėk užjūrio persikų. Jie gerai prigijo. Ir palik ramybėje šią nešvankybę, ji visai netinka tavo amžiaus vyrui.

Pasalus nuoširdumas Tankredžio balse pažadino kunigaikštį iš geidulingo sąstingio. Jis neišgirdo, kaip priėjo Tankredis: sėlina kaip katinas. Pirmą kartą pajuto, kad pamačius vaikiną jį nusmelkė nuoskaudos jausmas: dėl šito liekno gražuolėlio tamsiai mėlyna striuke jis prieš dvi valandas taip karčiai mąstė apie mirtį. Paskui suprato – nuoskaudos nėra; ji virto baime; jis būgštavo, kad Tankredis ims šnekėti apie Končetą. Tačiau pokalbio pradžia ir sūnėno tonas nežadėjo intymios kalbos apie meilę su tokiu žmogumi kaip jis. Kunigaikštis nusiramino: vienintelė sūnėno akis žiūrėjo į jį su tokia ironiška simpatija, su kokia jaunimas žiūri į senyvus žmones. „Jie gali kartais būti mielūs mums, nes yra tikri, kad rytoj po mūsų laidotuvių bus laisvi“. Kunigaikštis su Tankredžiu nuėjo pasižiūrėti „užjūrio persikų“. Prigiję prieš porą metų vokiški skiepai davė gražių rezultatų: vaisių buvo ne per daugiausia, ne daugiau kaip tuzinas ant abiejų medelių, bet jie buvo dideli, aksomine žieve, sultingi; gelsvi persikai su dviem rausvomis duobutėmis skruostuose buvo panašūs į mažų nekaltų kinių galvutes. Kunigaikštis pačiupinėjo juos savo putniais pirštais, mokančiais švelniai prisiliesti.

– Atrodo, kad jie iš tikro nunoko. Gaila, jų per maža šiam vakarui. Bet rytoj liepsime nuskinti ir sužinosime, kas per daiktas.

– Šitoks tu man patinki, dėde! Tau tinka būti *agricola pius**, kuris vertina savo darbo vaisius ir jais gardžiuojasi, o tu žiūrinėji skandalingai nuogus kūnus.

– Vis dėlto, Tankredi, ir šitie persikai – meilės vaisius, sukryžminimo vaisius.

– Taip, bet teisėtos meilės, kurią leidai tu, savininkas, ir sodininkas Ninas – kaip notaras. Juos pagimdė apgalvota, vaisinga meilė, o ne tokia kaip anų, – ir jis parodė į fontaną, kurio šniokštesys buvo girdėti pro tankių ąžuolų uždangą. – Nejaugi tu manai, kad jie buvo nuėję pas kunigą? – Pokalbis darėsi vis pavojingesnis, ir donas Fabricijus paskubėjo pakeisti temą. Kopiant prie namų, Tankredis papasakojo jam kai ką iš pikantiškos Donafugatos kronikos, kurią jis jau buvo girdėjęs: Menika, lauko sargo Saverijaus duktė, pastojo ir dabar skuba ištekėti; Kalikijus per stebuklą išvengė įniršusio jos vyro kulkos.

– Bet iš kur tu visa tai žinai?

– Žinau, dėdyte, žinau. Man papasakoja viską; supranta, kam aš prijaučiu.

* Dievobaimingas žemdirbys *(lot.)*.

Pasilsėdami lėtuose posūkiuose ir ilgokai apsistodami aikštelėse, jie priėjo laiptus į pilį ir sustojo pačiame jų viršuje. Pro medžius atsivėrė vakaro peizažas: nuo jūros dangum vertėsi didžiuliai juodi it rašalas debesys. Galbūt jau numalšinta Viešpaties rūstybė, gal sušvelnėjo prakeikimas, kasmet siunčiamas Sicilijai? Šią valandėlę į debesis, nešančius paguodą, žiūrėjo tūkstančiai akių, milijardai sėklų žemės įsčiose jautė jų artėjimą.

– Tikėkimės, kad vasara baigėsi, kad pagaliau prasidės lietūs, – pasakė donas Fabricijus, ir tuos žodžius, kuriuos ištarė išdidus aristokratas, nors jam lietus galėjo kelti tiktai apmaudą, užgožė broliškumo stačiokiškiems valstiečiams jausmas.

Kunigaikštis visada rūpindavosi, kad pirmieji pietūs Donafugatoje būtų iškilmingi; vaikai iki penkiolikos metų į juos nebūdavo leidžiami, į stalą paduodavo prancūziško vyno, prieš karštus patiekalus atnešdavo punšo, paruošto romietiškai; tarnai būdavo išsipudravę. Tik dėl vienos smulkmenos jis nusileisdavo: nesivilkdavo vakarinio kostiumo, kad nebūtų nejauku svečiams, žinoma, tokių neturintiems. Šį vakarą svetainėje, vadinamoje Leopoldo svetaine, Salinų šeima laukė svečių. Nuo lempų po nėrinių gaubtais sklido ratais geltona šviesa, o Salinų protėviai, žvelgiantys iš pernelyg didelių drobių, kuriose jie buvo atvaizduoti raiti, atrodė lyg luoši vaiduokliai, tokie

pat neryškūs kaip ir jų prisiminimas. Donas Onofrijus su žmona jau buvo čia. Monsinjoras, iškilmių proga apsisiautęs ploniausio šilko pelerina, pasakojo kunigaikštienei apie nemalonumus Šventosios Marijos koleže. Pasirodė ir donas Čičijus, vargonininkas (Terezina buvo iš anksto pririšta už kojos prie sekretero), ir dabar jis kartu su kunigaikščiu prisiminė pasakiškai sėkmingus šūvius, medžiojant Dragonaros tarpeklyje. Viskas atrodė ramu ir įprasta, kol Frančeskas Paolas, šešiolikmetis kunigaikščio sūnus, įsiveržė į svetainę su skandalinga žinia.

– Tėte, donas Kalodžeras lipa laiptais. Jis su fraku!

Tankredis, stengęsis sužavėti dono Onofrijaus žmoną, įvertino šitą žinią akimirka vėliau negu kiti. Bet, išgirdęs lemtingus žodžius, negalėjo ištverti ir prapliupo nesulaikomu juoku. Nenusijuokė tik kunigaikštis, kuriam, tebūnie mums leista tai pasakyti, žinia apie fraką padarė stipresnį įspūdį negu pranešimas apie desantą prie Marsalos. Anas įvykis buvo ne tik numatytas, bet ir atsitikęs kažkur toli ir todėl nematomas. Dabar jam, žmogui, taip aklai tikinčiam pranašavimais ir simboliais, revoliucija buvo baltas kaklaraištis ir du juodo frako skvernai, kurie lipo jo namų laiptais. Jis, kunigaikštis, ne tiktai čia didžiausias savininkas Donafugatoje, bet dar turi priimti su paprastais drabužiais svečią, ateinantį su vakariniu kostiumu.

Jo apmaudas buvo didelis, ir jis nepraėjo net tada, kai kunigaikštis nejučiomis pasuko į duris sutikti svečio. Bet pamačius jį kunigaikščiui pasidarė lengviau. Visiškai atitikdamas politinės manifestacijos tikslus, dono Kalodžero frakas – ir tai galima drąsiai tvirtinti – siuvimo meno požiūriu atrodė katastrofiškai. Gelumbė buvo labai plona, fasonas madingas, bet sukirptas labai blogai. Paskutinę Londono madų naujieną Agridžento amatininko rankos, į kurias kreipėsi atkaklus dono Kalodžero šykštumas, visai blogai įkūnijo. Nebyliai maldaudami, rietėsi į dangų abiejų skvernų galai, didžiulė apykaklė atrodė visai be formos, pagaliau – kad ir kaip liūdna mums tai pripažinti – meras avėjo batus su sprausteliais.

Donas Kalodžeras, ištiesęs pirštinėtą ranką, ėjo prie kunigaikštienės.

– Mano duktė prašo atleisti: ji dar ne visai pasiruošusi. Jūsų ekscelencija žino, kokios moterys tokiais atvejais, – pridūrė jis, pasakęs beveik žargonu paryžietiškai šmaikščią mintį. – Bet ji bus čia po akimirkos; jūs žinote, mūsų namai už poros žingsnių.

Akimirka truko penkias minutes, paskui atsidarė durys ir pasirodė Andželika. Pirmas įspūdis – stulbinanti staigmena. Salinų šeima iš nuostabos neteko žado; Tankredis netgi pajuto, kaip kraujas tvinkčioja smilkiniuose. Įspūdis, kurį padarė jos grožis, buvo toks stiprus, kad vyrai

neįstengė pastebėti tų nemažų ydų, kurių tas grožis turėjo; vėliau paaiškėjo, kad daugelis visai neteko gebėjimo taip kritiškai vertinti.

Andželika buvo aukšta, gero sudėjimo ir gamtos dosniai apdovanota; jos oda tikriausiai kvepėjo šviežia grietinėle, į kurią panėšėjo savo spalva; vaikiška burna priminė žemuogių skonį. Iš po vešlių, švelniomis bangomis išsidraikiusių nakties spalvos plaukų, tarytum ryto aušra žėrėjo žalios akys, nejudrios it tuščios statulų akiduobės ir turbūt tokios pat žiaurios. Ji ėjo lėtai, švytuodama plačiu baltu sijonu, visiškai rami ir jaučianti, kad nebus nugalėta, o tai būdinga moteriai, tikinčiai savo grožiu. Tik po daugelio mėnesių paaiškėjo, kad tą pergalingo pasirodymo valandėlę ji vos neapalpo iš baimės.

Nekreipdama dėmesio į kunigaikštį, kuris pribėgo prie jos, praėjusi pro svajingai šypsantį Tankredį, ji prisiartino prie kunigaikštienės kėslo, ir tik tada daili merginos nugara išsilenkusi pasisveikino. Ši mandagumo forma, neįprasta Sicilijoje, neilgam suteikė egzotiško žavumo jos kaimiškam grožiui.

– Mano Andželika, kaip seniai tavęs nemačiau. Tu labai pasikeitusi, ir visai ne į bloga, – pasakė kunigaikštienė, netikėdama savo akimis, prisimindama prastai prižiūrimą trylikmetę kvailutę, kurią buvo mačiusi prieš ketverius metus; ji niekaip negalėjo suderinti ano vaiko

vaizdo su aistringa mergina, kuri stovėjo priešais ją dabar. Kunigaikščiui nebereikėjo gilintis į savo prisiminimus; jam užteko tiktai patikslinti spėliones: iš pradžių jo išdidumą prabloškė tėvo frakas, o dabar smūgį pakartojo duktė; bet šį kartą kalta buvo ne juoda gelumbė, o matinė, pieno baltumo oda; o sukirpimas buvo tiesiog žavingas!

Masinantis moters grožio šauksmas neužklupo seno karo žirgo nepasirengusio: jis kreipėsi į merginą taip rafinuotai pagarbiai, kaip būtų kreipęsis kalbėdamas su hercogiene Bovina arba kunigaikštiene Lampedūza.

– Mums didelė laimė, panele Andželika, priimti savo namuose tokią puikią gėlę. Tikiuosi, mes dažnai turėsime malonumo matyti jus savo namuose.

– Ačiū, kunigaikšti. Jūsų gerumas man prilygsta tam gerumui, kurį jūs visada rodydavote mano brangiam tėveliui. – Jos balsas buvo gražus, žemas, galbūt ji tiktai pernelyg rūpinosi juo; Florencijos koležas išdildė Agridžento tarmės pėdsakus, iš Sicilijos dialekto beliko priebalsių šaižumas, kuris, beje, puikiausiai derėjo prie jos tyro, bet šiurkštoko grožio. Florencijoje ji išmoko pokalby vengti „jūsų ekscelencija“.

Deja, maža ką galime pasakyti apie Tankredį; dono Kalodžero supažindintas, jis sužaibavo savo mėlyna akimi, vos susilaikydamas nepabučiavęs rankos donai Andželikai, paskui vėl kalbėjosi su ponia Rotola, bet jau nieko nebesuprasdamas, ką girdi.

Tėvas Pironė, sėdėdamas tamsiame kampe, mąstė apie šventraštį, tačiau šį vakarą priešais jį šmėkščiojo tiktai Dalilos, Juditos ir Esteros.

Svetainės vidurinės durys atsidarė, ir rūmininkas paskelbė: „Piet... jau..."

Šitie mįslingi garsai reiškė, kad pietūs patiekti.

Marga draugija patraukė į valgomąjį.

Kunigaikštis buvo per daug patyręs ir negalėjo siūlyti siciliečiams svečiams kaime, salos gilumoje, pradėti pietus sriuba, – jis lengvai pažeidė geros virtuvės taisyklę, ir toks pažeidimas, matyt, atitiko jo paties skonį. Bet įtakingi Donafugatos asmenys buvo girdėję nuolatines paskalas apie barbarišką svetimšalių paprotį duoti pradžiai sultinį, ir todėl prieš iškilmingus pietus jie drebėdavo iš baimės.

Štai kodėl tik keturi iš dvidešimties kviestųjų susilaikė maloniai nenusistebėję, kai trys liokajai žaliomis, auksu siuvinėtomis livrėjomis ir išsipudravę įnešė kiekvienas po didžiulį sidabrinį dubenį, kuriuose kaip bokštai stūksojo apkepti makaronų „litaurai". Tie keturi – tai kunigaikštis su kunigaikštiene, žinoję, kas bus paduota, Andželika, kuri buvo per daug susijaudinusi, ir Končeta, kuriai trūko apetito. Visi kiti (deja, ir Tankredis) kiekvienas savaip lengviau atsikvėpė – čia kriūktelėjo nelyginant fleita ir susižavėjęs notaras, ir garsiai spygtelėjo Frančeskas Paolas.

Tačiau rūsčios namų šeimininko akys, apžvelgusios stalą, tuoj pat nutraukė šitą nederamą džiūgavimą.

Bet, valandėlei pamirštant gerą auklėjimą, pasakytina, kad šitų didžiulių makaronų gaminių vaizdas visiškai pateisino susižavėjimo virpulį. Rusvas plutos auksas, cukraus ir cinamono aromatas buvo tik preliudija tos palaimos, kuri jus apima, vos tik peilis prapjauna plutą: pirmiausia iš ten išsiveržia kvapnūs garai, paskui išvystate vištos kepenėles, kietai virtus kiaušinius, plonai supjaustytus kumpio ir vištienos griežinėlius pramaišiui su triufeliais, apkeptais kartu su riebiais, karštais, neilgais makaronais, kurie su mėsos padažu atrodo panašūs į puikiausią zomšą.

Pietauti pradėjo, kaip įprasta provincijoje, visiškai tylėdami. Monsinjoras persižegnojo ir, netaręs nė žodžio, puolė į ataką. Vargonininkas tokį viliojantį valgį šveitė užsimerkęs; jis buvo dėkingas Kūrėjui, kad apsukrumas medžiojant kiškius ir perkūno oželius kartais duoda progos jam panašiai pasimėgauti, ir galvojo tik, kad tų pinigų, kurie buvo sumokėti už kiekvieną iš šių patiekalų, jam su Terezina užtektų pragyventi visą mėnesį.

Gražioji Andželika, pamiršusi toskaniškus kaštoninių miltų paplotėlius, o iš dalies ir geras manieras, rijo makaronus su savo septyniolikos metų apetitu ir energija, leidžiančia jai laikyti šakutę už koto vidurio.

Tankredis, vyniodamas ant šakutės kvapnius makaronus, buvo bebandąs rajumo džiaugsmus derinti su stalo kaimynės Andželikos bučinių saldumu, bet veikiai įsitikinęs, kad toks eksperimentas jam nepriimtinas, nusprendė grįžti prie savo svajonių tik po deserto. Kunigaikštis, nors ir negalėjo atitraukti akių nuo Andželikos, sėdinčios priešais, tačiau – vienintelis iš pietaujančiųjų – vis dėlto pamatė, kad makaronuose per daug įdaro, ir ketino rytoj tai priminti virėjui; kiti valgė negalvodami, net nenumanydami, jog valgis jiems buvo dar skanesnis todėl, kad į namus pūkštelėjo gašlumo vėjelis.

Visi buvo ramūs ir patenkinti. Visi, be Končetos. Taip, ji apkabino ir išbučiavo Andželiką, ji neleido savęs vadinti „jūs“, primindama, kad vaikystėje jos išsiversdavo su „tu“, tačiau kažkas lyg įkaitintomis replėmis draskė jai širdį po melsva liemenėle; joje prabilo karštas Salinų kraujas. Po lygia kakta slypėjo užnuodytos svajonės.

Tankredis, sėdėdamas tarp jos ir Andželikos, kaip skrupulingai mandagus žmogus, jaučiantis savo kaltę, lygiomis dalijo kaimynėms žvilgsnius, komplimentus ir sąmojus; bet Končeta juto, visa savo esybe juto geidulių srovę, tekančią iš jo į šitą įsibrovėlę, ir niūri raukšlė tarp kaktos ir nosies darėsi vis gilesnė; jai norėjosi mirti, bet lygiai taip pat ji troško ir žudyti. Būdama iki gyvo kaulo moteris, kibo prie smulkmenų: pastebėjo, kaip vulgariai Andže-

lika pakėlė dešinį mažylį pirštą, laikydama rankoje taurę; pamatė ir rausvą apgamėlį ant kaklo, jos dėmesio neišvengė ir nevykęs bandymas iškrapštyti pirštais valgio gabaliuką, įstrigusį tarp baltutėlių dantų; dar maloniau jai buvo stebėti savotišką varžovės retapėdiškumą.

Dabar ji graibstėsi už tų smulkmenų, tikėdamasi ir nusivylusi, kaip krintantis nuo pastolių mūrininkas bando griebtis nutekamojo vamzdžio, nesuprasdama, kokios mažutės buvo visos šios ydos gašlumo žaizdre. Ji turėjo vilties, kad Tankredis taip pat pastebėsiąs ir pasibjaurėsiąs tokiu ryškiu išauklėjimo skirtumu. Tankredis tai pamatė, bet, deja, nepasipiktino. Jis leidosi traukiamas fizinio geidulio, kurį jam, karštam jaunuoliui, sužadino šios moters grožis, tačiau žvelgiant į turtingą nuotaką tuščiagarbio, bet neturtingo Tankredžio galvoje kilo ir, sakysime, grynai merkantilinių minčių.

Baigiantis pietums, pokalbis pasidarė bendras; donas Kalodžeras savo nepaprastai bloga kalba, bet su būdingu jam gudriu įžvalgumu pasakojo apie kai kuriuos užkulisinius garibaldininkų veiksmus užimant provinciją; notaras kalbėjo kunigaikštienei apie „užmiesčio namelį“, kurį buvo besistatydinąs; Andželika, sujaudinta šviesos, valgio, šabli vyno ir to visuotinio dėmesio, kurį jai rodė sėdintys prie stalo vyrai, paprašė Tankredį papasakoti kokį „šlovingų mūšių“ prie Palermo epizodą. Uždėjusi alkūnę ant

stalo, ji pasirėmė veidą ranka. Kraujas sutvino jai į veidą, ir dabar į ją žiūrėti buvo ir malonu, ir pavojinga. Tankredžiui ta peties, alkūnės, pirštų ir nukarusios baltos pirštinaitės arabeska buvo žavi, o Končetai toks piešinys atrodė koktus. Visą laiką žavėdamasis kaimyne, jaunuolis pasakojo apie karą nepaprastai lengvai ir nerūpestingai, tarsi viskas būtų buvę nereikšminga: ir nakties žygis į Džibilrosą, ir susidūrimas tarp Biksijo ir La Mazos, ir Porto di Terminio šturmavimas.

– Patikėkite, panele, aš niekada neturėjau tokių pramogų. Bet labiausiai mes linksminomės gegužės dvidešimt aštuntosios vakare. Generolui prireikė apsaugos posto viršukalnėje, kur stovėjo moterų atsiskyrėlių vienuolynas. Beldžiame, beldžiame – prakeikimas, niekas neatidaro! Tada Tasonis, Aldrigetis, aš ir dar vienas kitas pabandėme išlaužti vartus šautuvų buožėmis. Viskas veltui. Greitai atvelkame rąstą iš gretimo namo, sugriauto apšaudant, ir pagaliau po pragariško trenksmo vartai pasiduoda. Įeiname: tuščia, bet už koridoriaus kampo girdėti beviltiškos aimanos, vienuolės subėgo į koplyčią ir susigrūdo į krūvą prie altoriaus, jau nežinau, kiek baimės joms įvarė dešimt įtūžusių vyrukų. Juokinga buvo žiūrėti į šias vienuoles: negražios, senos, juodais abitais, išplėtusios akis, išsigandusios... laukė kankinimų. Kaukė kaip kalės. Tasonis – na, ir tipas! – sušuko: „Nieko nepadarysite, seserys,

mes dabar turime kitų reikalų; grįšime, kai mums surasite jaunučių seselių!“ Iš juoko vos nesiraitėme žemėje. Taip jas ten ir palikome nieko nepešę; nuo viršutinių terasų turėjome atidengti ugnį į karaliaus kariuomenę. Po dešimties minučių mane sužeidė.

Andželika, vis dar pasirėmusi alkūne ant stalo juokėsi, rodydama visus savo vilkės dantis. Pokštas atrodė jai žavus, jaudino jau pati prievartos galimybė, jos baltas kaklas trūkčiojo.

– Na, ir vaikinai! Norėčiau būti su jumis tenai!

Tankredis pasidarė nepanašus į save; įsitraukęs į pasakojimą, paveiktas prisiminimų ir dar sujaudintas merginos goslios išvaizdos, jis ūmai pasikeitė ir iš gerai išauklėto jaunuolio, koks buvo iš tikrųjų, virto storžieviu kareiviu.

– Būtumėt ten buvusi, panele, tai mums nebūtų reikėję laukti jaunučių seselių...

Namuose Andželika buvo prisiklausiusi riebių žodžių, bet pirmą (ir ne paskutinį) kartą jai pačiai teko būti gašlaus dviprasmiškumo objektu; naujovė jai patiko, mergina juokėsi dar garsiau ir ėmė tiesiog klykti.

Tą akimirką visi pakilo nuo stalo; Tankredis pasilenkė pakelti Andželikos išmestos plunksnų vėduoklės; atsistojęs pamatė, kad Končeta labai išraudusi ir ašarėlės kybo ant blakstienų.

– Tankredi, apie tokius blogus poelgius pasakojama nuodėmklausiui, apie juos nekalbama su panele prie stalo, bent tada, kai girdžiu ir aš. – Ir ji atsuko jam nugarą.

Prieš eidamas gulti, donas Fabricijus valandėlę pastovėjo mažame savo drabužinės balkone. Apačioje, paskendęs šešėliuose, snaudė sodas; sustingę ramiame ore medžiai atrodė kaip švininiai; tarytum pasakoje iš netolimos varpinės buvo girdėti pelėdų ūbavimas. Danguje išsisklaidė debesys, kuriais visi taip džiaugėsi iš vakaro, jie nuplaukė nežinomais keliais, galbūt į ne tokias nuodėmingas šalis, Dievo rūstybės pasmerktas mažesnei bausmei. Žvaigždės buvo apsiblaususios, jų šviesa sunkiai skverbėsi pro tvankią skraistę.

Kunigaikščio siela veržėsi į žvaigždes, nepaliečiamas, nepasiekiamas, nešančias džiaugsmą ir nieko už tai nereikalaujančias; ne kartą jis įsivaizdavo, kad greit galėsiąs atsidurti tose kraują stingdančiose platybėse, – grynas protas ginkluotas tik bloknotu apskaičiavimams, sunkiausiems ir sudėtingiausiems, bet tokiems, kur visada galai sueina su galais. „Tik jos vienos nekaltos, tik jos vienos padorios, – pagalvojo pritaikęs salonų formuluotes astronomijai. – Kam ateitų į galvą rūpintis kraičiu Plejadoms, politine Sirijaus karjera, Vegos meilės nuotykiais?“ Diena buvo bjauri, dabar ne tik skausmas po krūtine,

bet ir pačios žvaigždės bylojo jam apie tai... Pakėlęs akis į dangų, vietoj įprastos jų tvarkos matė vis tą patį vienintelį piešinį: dvi žvaigždės viršuje – akys, viena apačioje – smakro kamputis; pašaipus trikampis veidas, kurį jis suglumęs regėjo tolimuose žvaigždynuose. Dono Kalodžero frakas, Končetos meilės istorijos, kvaili Tankredžio išsišokimai, jo paties šiaudadvasiškumas ir net grėsmingas tos Andželikos grožis – kaip visa šlykštu; tai slidūs akmenys prieš prasidedant griūčiai. O tas Tankredis! Jo tiesa, kunigaikštis sūnėnui pritaria, net padėtų jam, tačiau negalima neigti, kad Tankredis elgėsi ne visai kilniai. Juk kunigaikštis ir pats toks kaip Tankredis. „Gana, miegodamas pamirši viską".

Bendikas, stovėdamas šešėlyje, kasėsi snukį jam į kelį.

– Matai, Bendikai, tu truputį panašus į jas, į žvaigždes; kaip gerai, kad tu nesuprantamas, negali įvaryti nerimo. – Šuo kilstelėjo tamsoje beveik neįžiūrimą galvą. – Ir todėl, kad tavo akys lygiai su nosimi, kad tu be smakro, gali atsitikti taip, kad iškviesi danguje piktus vaiduoklius.

Šimtametė tradicija reikalavo, kad Salinų šeima kitą dieną po kelionės nuvyktų į Šventosios Dvasios vienuolyną pasimelsti prie palaimintosios Korberos kapo – ji, kilusi iš kunigaikščio giminės, įsteigė šį vienuolyną, davė jam lėšų, šventai jame gyveno ir šventai čia pasimirė.

Šventosios Dvasios vienuolyne viešpatavo labai griežta drausmė: vyrams įeiti buvo griežtai draudžiama. Kaip tik todėl kunigaikštis lankė jį su ypatingu malonumu: jam, įsteigėjos palikuoniui, šis draudimas negaliojo; tos savo privilegijos, kurią dalijosi tik su Neapolio karaliumi, kunigaikštis labai uoliai laikėsi ir itin ja didžiavosi.

Kanonų teisės leista išimtis buvo svarbiausia, bet ne vienintelė priežastis, kad jis teikė pirmenybę Šventosios Dvasios vienuolynui. Čia jam viskas patiko, net ir griežtokas vienuolyno laukiamojo paprastumas – dvigubi pinučiai pokalbiams ir mažytis medinis ratas perduoti ir priimti laiškams; čia, laukiamajame, po apvalainais kaip statinės šonai skliautais buvo atvaizduotas leopardas; pro tvirtas duris iš čia į vienuolyną galėjo teisėtai praeiti tik du vyrai pasaulyje: karalius ir jis pats. Jam patikdavo vienuolės su plačiais, kruopščiai išlygintais baltutėliais drobiniais apsiaustais ant šiurkštaus juodo apdaro, jis kaip pamokymą sau pačiam buvo pasiryžęs dvidešimtąjį kartą klausytis vyresniosios pasakojimo apie naivius palaimintosios stebuklus; pasižvalgyti po liūdno vienuolyno sodo kampelį, kur šventoji vienuolė sulaikiusi lekiantį didžiulį akmenį, sviestą į ją velnio, kurį išvedęs iš kantrybės jos atkaklumas; jis visada stebėdavosi dviem celės sienose išrašytais garsiais ir neišskaitomais laiškais – vieną palaimintoji Korbera parašiusi velniui, norėdama jį atversti į

tikrąjį kelią, o kitame esą buvęs velnio atsakymas, kur jis apgailestavęs negalįs pasielgti pagal jos patarimą; jam patikdavo migdoliniai sausainiai, kuriuos vienuolės kepdavo pagal šimtamečius receptus; jis mėgdavo klausytis choro per pamaldas, ir jam būdavo malonu atiduoti šiai bendrijai nemažą savo pajamų dalį, kaip to pageidavo testamente steigėja.

Taigi šį rytą dviejose karietose, kurios ką tik išdardėjo iš kaimo vienuolyno link, visi buvo patenkinti. Pirmojoje sėdėjo kunigaikštis su kunigaikštiene ir dukterimis Karolina ir Končeta; antrojoje – duktė Katerina ir Tankredis su tėvu Pirone, kurie, savaime aišku, turėjo likti *extra muros** ir laukti, kol baigsis vizitas laukiamajame, kur juos pavaišins rato paduodamais migdoliniais sausainiais. Končeta atrodė šiek tiek išsiblaškiusi, bet rami; kunigaikštis norėjo tikėtis, kad vakarykščiai svaičiojimai čia baigsis.

Įeiti į uždarą vienuolyną ne taip paprasta – netgi tiems, kurie turi tam švenčiausią teisę. Vienuolės stengiasi trukdyti nors formaliai, o tam reikia laiko. Tačiau dėl to pats leidimas į vienuolyną darosi tik žavingesnis, o jis bus gautas neabejotinai. Nors vienuolyne buvo iš anksto pranešta apie vizitą, jiems ilgokai teko pasėdėti laukiamajame. Kai laukti liko nebeilgai, Tankredis staiga tarė kunigaikščiui:

* Už sienų *(lot.)*.

– Dėde, ar negalėtum padėti ir man įeiti į vidų? Šiaip ar taip, aš juk pusiau Salina ir dar nė karto čia nesu buvęs.

Kunigaikštis širdies gilumoje nudžiugo dėl šio prašymo, bet ryžtingai papurtė galvą.

– Ne, mano sūnau, tu žinai, tik aš vienas galiu tenai įeiti; kitiems negalima.

Tačiau Tankredį nelengva buvo perkalbėti.

– Dovanok, dėdyte... galės įeiti kunigaikštis Salina ir drauge su juo du dvariškiai iš jo palydos, jeigu tik leis vyresnioji. Aš apie tai vakar skaičiau. Galiu būti dvariškiu iš tavo palydos, tavo skydnešiu, darysiu viską, ko panorėsi. Būk geras. Paprašyk vyresniosios.

Jis kalbėjo su nepaprastu įkarščiu, galbūt norėdamas, kad kai kas pamirštų neprotingas kalbas vakar prie stalo.

Kunigaikščio savimeilė buvo paglostyta.

– Jeigu tu, brangusis, jau taip spiriesi, pažiūrėsim...

Bet čia Končeta su žavia šypsena lūpose kreipėsi į pusbrolį:

– Tankredi, važiuodami pro Džinestros namus, matėme žemėje rąstą. Atsinešk jį, tai greičiau įeisi.

Mėlyna Tankredžio akis apsiblausė, o veidas parausdo kaip aguona, nežinia, ar iš gėdos, ar iš pykčio. Jis norėjo kažką sakyti be galo nustebusiam kunigaikščiui, bet vėl įsiterpė Končeta, kuri jau be šypsenos, piktu balsu pasakė:

– Tiek to, tėte, jis juokauja: viename vienuolyne jau yra buvęs, ir jam užtenka; į mūsiškį neturėtų įeiti.

Sužvangėjo geležinis skląstis, ir durys atsidarė. Į tvankų laukiamąjį įsiveržė vienuolyno vėsa kartu su atėjusių į susitikimą vienuolių šneka. Buvo per vėlu pradėti derybas, ir Tankredis liko prie vienuolyno, kepinamas saulės.

Aplankyti Šventosios Dvasios vienuolyną pasisekė puikiai. Donas Fabricijus, mėgdamas ramybę, nepaklausė Končetos, ką reiškė jos žodžiai; be abejo, tai buvo tik vaikiškas pusbrolio ir pusseserės kivirčas; šiaip ar taip, jaunuolių ginčas atitolino nemalonumą, kalbas, reikalą apsispręsti; vadinasi, jam beliko tik džiaugtis. Paskui visi su tariamu liūdesiu pagerbė palaimintosios Korberos kapą, gana kantriai išgėrė skystoką vienuolių kavą ir su malonumu paragavo traškių rausvų ir žalsvų migdolinių sausainių; kunigaikštienė apžiūrėjo drabužinę; Končeta su įprastu santūriu geraširdiškumu pasikalbėjo su vienuolėmis, o pats kunigaikštis paliko ant stalo tas dešimt uncijų, kurias duodavo kiekvieną kartą čia apsilankęs. Teisybė, prie durų jie rado tik vieną tėvą Pironę; kai tasai pasakė, kad Tankredis išėjo namo pėsčias, prisiminęs, jog turi skubiai parašyti laišką, niekas tam įvykiui neteikė ypatingos reikšmės.

Grįžęs į pilį, kunigaikštis užlipo į biblioteką, kuri buvo pačiame rūmų viduryje po laikrodžiu ir žaibolaidžiu.

Iš didžiojo balkono, apsaugoto nuo kaitros, dulkėtų platanų ūksmėje buvo matyti plati Donafugatos aikštė. Priešais pilį stovintys namai rodė kaimo architekto įmantriai išpuoštus fasadus. Tai buvo susikūprinusios kaimo baidyklės, statytos iš šviesaus, metų nuzulinto akmens, su pernelyg mažais balkonėliais; kiek tolėliau stovėjo kiti namai, droviai prisidengę empiro stiliaus fasadais; tarp jų buvo matyti ir dono Kalodžero buveinė.

Donas Fabricijus vaikštinėjo po didžiulį kambarį ir eidamas pro langą kartais žvilgtelėdavo į aikštę. Ant vieno iš merijai jo padovanotų suoliukų kaitinosi prieš saulę trys seneliai; prie medžio kažkas buvo pririšęs keturis mulus; apie dešimt vaikiščių vaikė vienas kitą, rėkaudami ir mosuodami mediniais kardais; pašėlusių saulės spindulių kepinamas, šis vaizdas alsavo kaimiška ramybe. Bet eidamas pro langą kunigaikštis ūmai sustojo išvydęs perdėm miestietiško žmogaus figūrą: per aikštę žingsniavo liesokas, lieknas, puikiai apsirengęs žmogus. Geriau įsižiūrėjęs pažino Tankredį, nors tas ir buvo gana toli; kiek nuolaidūs pečiai ir lieknas liemuo buvo standžiai aptempti redingotu. Jis jau spėjo persirengti, rudą kostiumą, su kuriuo važiavo į Šventosios Dvasios vienuolyną, pakeitė tamsiai mėlynu prūsišku („mano vilionių spalva“, kaip sakė pats Tankredis). Rankose laikė lazdelę emaliuotu bumbulu (matyt, tą, kurioje atvaiz-

duotas vienaragis – Falkonerių herbas – ir po juo devizas „Semper purus“*).

Jis ėjo pasalomis kaip katinas, žengė atsargiai kaip žmogus, nenorįs apsidulkinti savo batų. Už dešimties žingsnių iš paskos sekė liokajus, nešdamas gėlėmis puoštą pintinę su dešimčia gelsvų raudonskruosčių persikų. Tankredis atstūmė ranka padaužą vaikėzą, atsargiai apėjo mulo pritelžtą klaną ir greitai atsidūrė prie Sedaros namų durų.

* Visada švarus *(lot.)*.

TREČIAS SKYRIUS

Išvyka medžioklėn. – Dono Fabricijaus nemalonumai. – Tankredžio laiškas. – Medžioklė ir plebiscitas. – Donas Čičijus Tumėjus kaltina. – Kaip praryti rupūžę. – Trumpas epilogas

1860 m. spalis

Lietūs užėjo, lietūs veikiai praėjo, ir saulė vėl užkopė į sostą tarsi absoliutus monarchas, kurį valdiniai, stoję už barikadų, savaitei buvo pašalinę nuo valdžios ir kuris dabar grįžta su rūstybe, tramdoma konstitucinės chartijos. Saulė jau tik šildė, bet nedegino, jos stiprūs spinduliai nebeblukino spalvų, ir vėl iš žemės baikščiai kalėsi mėtos ir dobilai, kupini abejonių ir vilties.

Donas Fabricijus, lydimas šunų Arguto ir Terezinos, drauge su donu Čičijum Tumėjum medžiodavo ištisas valandas nuo aušros iki vidurdienio. Medžioklės rūpesčių nebuvo ko nė lyginti su jos rezultatais – juk net labiausiai

prityrusiems medžiotojams sunku šaudyti paukščius ar žvėris, kurių kaip ir nėra. Gerai, jeigu kunigaikštis, grįžęs namo, galėdavo pasiųsti virtuvei porą kurapkų ir jei donui Čičijui pavykdavo vakare numesti ant stalo laukinį triušį, kuris bematant, kaip pas mus įprasta, būdavo pakeliamas į kiškių rangą.

Beje, gausūs medžioklės trofėjai kunigaikščiui teikė ne per daugiausia malonumo; jam kur kas mielesni buvo epizodėliai, susiję su išvyka medžioklėn. Diena prasidėdavo barzdos skutimu dar tamsiame kambaryje prie žvakės, nuo kurios šviesos šešėliai ant raštuotų lubų būdavo be galo dideli; dar smagiau jis jausdavos eidamas per snaudžiančias svetaines, mirgančioje liepsnos šviesoje stumdydamas staliukus su kortomis, netvarkingai išmėtytomis tarp žetonų ir tuščių taurių, ir staiga išvysdamas raitelį su kardu, vyriškai jį sveikinantį. Džiaugsmas jo nepalikdavo ir tada, kai palšu apyaušriu žingsniuodavo per sustingusį sodą, kur ankstyvi paukščiai gūždamiesi purtydavo nuo plunksnų rasos lašus, kai jis prasmukdavo pro gebenėm aprizgusius vartelius; kitaip sakant, kai bėgdavo iš namų ir sulig pirmaisiais saulės spinduliais įsukdavo į kelią, gėrėdamasis ryto vėsa, ir paskui susitikdavo doną Čičijų, šypsantį pro pageltusius ūsus, meiliai keiksnojantį šunis, kuriems dėl įtempto laukimo po aksominiu kailiu drebėdavo raumenys. Aušrinė dar mirgėdavo danguje kaip pri-

nokusi vynuogė, skaidri ir drėgna, bet jam atrodydavo, kad jau girdi dardant saulės vežimą, kylantį į kalną už horizonto; netrukus susitikdavo pirmąsias kaimenes, slenkančias tingiai tarytum jūros potvynis; piemenys, apsidangstę kailiais, gindavo avis akmenimis; ryto saulės spinduliuose avių vilna blizgėdavo švelni ir rausva. Čia kildavo nelengvas ginčas tarp aviganių šunų ir uolių skalikų, kurie stengdavosi prabėgti pirmieji; po tokio kurtinamo *intermezzo* medžiotojai nulipdavo šlaitu ir patekdavo į amžiną Sicilijos piemenų tylą. Čia, toli nuo viso pasaulio, net ir laikas lėčiau slinko. Donafugata su savo pilim ir naujaisiais turtuoliais buvo nuo čia vos už poros mylių, bet prisiminimai apie ją išblankdavo ir tapdavo panašūs į kraštovaizdį, kurį kartais matai dar toli gražu neišvažiavęs iš geležinkelio tunelio; Donafugatos blizgesys ir skurdas čia nustodavo daugiau savo realumo negu tada, kai bus jau nugrimzdę į praeitį: šitas užkampis taip nesikeitė, jog atrodė, kad jie žvelgia į ateitį, o pati Donafugata jau yra ne iš akmens ir kūno, o keista ateities utopija, kokią vaizduojasi koks nors kaimo Platonas. Visa, kas susiję su Donafugata, galėdavo savaime įgauti kitokias formas arba visai liautis egzistuoti: juk ateities utopija neturi nė to mažyčio energijos krūvio, kurį turi praeities daiktai. Todėl Donafugata negalėjo kelti jam sielvarto.

O sielvartų donui Fabricijui per du pastaruosius mėnesius netrūko; jie lindo iš visų plyšių kaip skruzdėlės, puolančios negyvą driežą. Kai kurie skverbėsi pro politinės padėties spragas; kiti buvo užversti ant jo svetimų aistrų, bet „kandžiausi" kilo jo paties širdyje kaip nesąmoninga reakcija į politikos gyvenimo įvykius ir kaip artimųjų kaprizai (susierzinęs kaprizais jis vadindavo tai, ką nusiraminęs laikydavo aistromis). Kunigaikštis kasdien rengdavo šių sielvartų apžiūrą, versdavo juos manevruoti, rikiuotis į koloną arba į vieną gretą savo sąžinės aikštėje, tikėdamasis pamatyti jų kokį tikslingą evoliucijos požymį, kuris galėtų jį nuraminti, bet tas jam nesisekdavo. Per pastaruosius kelerius metus nemalonumų sumažėjo, ir gyvenimas Donafugatoje, šiaip ar taip, buvo poilsis; tada sielvartai mesdavo šautuvus, išsisklaidydavo čionykščiuose slėniuose ir apskritai maitindamiesi tik duona ir sūriu laikydavosi taip ramiai, kad nenoromis užmiršdavai jų uniformų karingumą ir lengvai juos galėdavai palaikyti ramiais žemdirbiais. Bet šiemet vargai nepaliko jo namų; tarsi maištaujantys kareiviai, kurie nenori išsiskirstyti ir rėkia mosuodami ginklais, jie kėlė jam baimę kaip pulkininkui, kai šis, davęs komandą: „Išsivaikščioti", mato, kad sukilęs pulkas dar grėsmingiau glaudžia gretas.

Atvykus – orkestrai, kleketai, varpai, dainuškos ir „Te Deum" – visa tai gerai, o kas paskui? Buržuazinė revoliu-

cija lipa jo namų laiptais, įsivilkusi į dono Kalodžero fraką, Andželikos grožis užtemdė santūrų Končetos grakštumą. Tankredis aplenkė numatytą įvykių eigą, o vaikinuko gašlumas rodo jį turint visiškai realistinių motyvų, – jais jis vadovavosi. Prie to dar prisidėjo abejonės ir dviprasmiška padėtis dėl plebiscito ir tūkstančiai pinklių, į kurias turėjo lįsti pats leopardas, metų metais pripratęs vienu letenos mostu šalinti visas kliūtis savo kelyje.

Štai jau mėnuo, kai išvyko Tankredis; dabar jis Kazertoje prie savo karaliaus štabo; iš ten kartkarčiais siuntinėja donui Fabricijui laiškus, ir tas juos skaito čia niurzgėdamas, čia šypsodamasis ir slepia į patį nuošaliausią rašomojo stalo stalčių. Končetai jis visai nerašo, bet su jam įprastu mielu vylingumu nepamiršta perduoti jai linkėjimų; kartą net parašė: „Bučiuoju rankas visoms leopardaitėms, o ypač Končetai“. Iš tėviško atsargumo kunigaikštis praleido šį sakinį, skaitydamas laišką susirinkusiai šeimai. Andželika lankė rūmus beveik kasdien ir pasidarė dar labiau gundanti; paprastai ją lydėdavo tėvas arba kambarinė, garsėjanti savo „bloga akimi“. Oficialiai ji lankė drauges, merginas, o slaptas jos tikslas paaiškėjo tada, kai ji, apsimetusi abejinga, paklausė: „Ar nėra žinios iš kunigaikščio?“ Deja, žodis „kunigaikštis“ Andželikos lūpose neturėjo nieko bendro su juo, donu Fabricijum; kunigaikščiu ji vadino Garibaldžio kapitonpalaikį, ir tai suža-

dino Salinai keistą jausmą: gašlaus pavydo gija dabar susipynė su tuo šilkiniu džiaugsmu, kurį teikė jam brangaus Tankredžio pasisekimai, – ir pagaliau šis jausmas pasidarė nemalonus. Į klausimą visada atsakydavo jis pats, ir atsakydavo apgalvojęs; kalbėdavo, ką pats žino, bet pirma atsargios žirklės nukirpdavo nuo naujienų krūmo visus dyglius (kalbos apie dažnas keliones į Neapolį; visai aiškios užuominos apie Auroros Švarcvald, Šv. Karolio teatro balerinos, kojų grožį), taip pat per anksti išsiskleidusius pumpurus („pranešk man, kaip gyvena panelė Andželika“, „Ferdinando II kabinete mačiau Andrėjos del Sarto „Madoną“, kuri man pasirodė panaši į panelę Sedarą“). Taip jis lipdė keistą ir nutolusį nuo tiesos Tankredžio paveikslą: niekas nebūtų išdrįsęs jam priekaištauti, kad jis piršliaująs arba drumsčiąs svetimą šventę. Šitie atsargūs žodžiai visiškai atitiko jo paties požiūrį į apdairias Tankredžio aistras, bet erzino, nes buvo varginantys; tačiau tai tik vienas iš šimto pavyzdžių tų kalbos gudrybių ir nutylėjimų, kurių kunigaikštis jau kuris laikas griebdavosi. Jis su pavydu prisimindavo praėjusius metus, kai išpasakodavo viską, kas šaudavo jam į galvą, įsitikinęs, kad kiekviena jo nesąmonė bus sutikta kaip Evangelijos žodis, o bet koks neapgalvotas išsišokimas – kaip kunigaikščio nerūpestingumo apraiška. Pradėjęs su gailesčiu minėti praeitį, labai blogos nuotaikos valandėlėmis nugrimzdavo į

žilą senovę: kartą, dėdamas cukrų į arbatos stiklinę, kurią padavė jam Andželika, pajuto, kad pavyduliauja tiems Fabricijams Salinoms ir Tankredžiams Falkoneriams, kurie gyveno prieš tris šimtmečius. Jie tai jau būtų patenkinę savo troškimą pergulėti su anų laikų Andželika, neužsukę pirma pas parapijos kunigą, nesirūpindami savo valstiečių merginų kraičiu (kurio, deja, nebuvo) ir neversdami gerbiamų giminių išsisukinėti, kai reikia pasakyti arba nutylėti kai kuriuos dalykus. Atavistinio ydingumo impulsas (beje, tai buvo ne tik ydingumas, bet ir gašlus tingumas) buvo toks stiprus, kad dėl jo raudo beveik penkiasdešimties metų perdėm civilizuotas didžiūnas, ir jo sieloje, kur, nepaisant daugybės filtrų, slypėjo Ruso sąžinės graužaties pėdsakai, prabilo gėdos jausmas. Tai tik sustiprino jo pasišlykštėjimą socialine konjunktūra, su kuria susidūrė.

Šį rytą jis ypač skaudžiai pajuto, kad yra padėties belaisvis, o ji keitėsi greičiau, negu buvo numatyta. Iš vakaro pašto diližanas, kuris kartais geltonos kanarėlių spalvos dėžėje atgabendavo Donafugatai skurdžią korespondenciją, atvežė jam Tankredžio laišką.

Laiškas, dar neskaičius, pranašavo kažką reikšminga – prašmatniuose blizgančio popieriaus lapuose dailia rašysena, laikantis visų kaligrafijos taisyklių, buvo įbrėžtos

žemyn krintančios riebios ir aukštyn kylančios plonos linijos. Iš karto buvo matyti, kad čia švarraštis, stropiai perrašytas iš gerokai netvarkingų juodraščio apmatų. Laiške nebuvo kunigaikščio širdžiai tokio mielo kreipinio „dėdule“; gyvenimo patirties išprusintas garibaldininkas nusprendė pasirinkti kitą formuluotę: „brangiausiasis dėde Fabricijau“, o tai turėjo daug pranašumų – išsklaidė bet kokį įtarimą, kad visa tai iš pat pradžių tiktai pokštas, leido jau iš pirmosios eilutės pajusti kitų reikšmingumą, leido bet kam šį laišką rodyti, be to, toks kreipinys sekė seniausiomis, iki krikščionybės prigijusiomis religinėmis tradicijomis, įpareigojančiomis tiksliai pažymėti vardą to, į kurį kreipiamasi su prašymu.

Taigi „brangiausiajam dėdei Fabricijui“ buvo rašoma, kad jį „mylintis ir ištikimiausias sūnėnas“ štai jau trys mėnesiai, kai tapęs karščiausios meilės auka. Nei „karo pavojai“ (skaityk: pasivaikščiojimai Kazertos parke), nei „daugybė didelio miesto vilionių“ (skaityk: balerinos Švarcvald žavesys) negalėjo nė akimirkos jo prote ir širdyje užgožti panelės Andželikos Sedaros paveikslo (čia eina didžiulė būdvardžių procesija, turinčių išgarsinti mylimos merginos grožį, grakštumą, dorybę, protą); paskui ryškūs išraitymai, parašyti rašalu ir jausmais, pasakojo, kaip pats Tankredis, suvokdamas savo menkystę, stengėsi užgesinti meilės ugnį („ilgos ir bergždžios buvo tos valandos, kai aš

Neapolio triukšme, apsuptas kovos draugų, bandžiau sutramdyti savo jausmus"). Bet dabar meilė įveikė tą santūrumą, ir jis meldė brangiausiąjį dėdę jo vardu ir jo pavedimu prašyti panelės Andželikos rankos jos „didžiai gerbiamą tėvą". „Žinai, dėde, kad aš negaliu pasiūlyti mylimajai nieko kita, kaip tik savo meilę, savo vardą, savo kalaviją". Po šio sakinio, dėl kurio reikia priminti, kad tada buvo romantizmo žydėjimo laikai, Tankredis plačiausiai svarstė tokių šeimų, kaip Falkonerių ir Sedarų (kartą įsismaginęs net drįso paminėti „Sedarų namus"), sąjungos tikslingumą ir net būtinumą. Tankredis tvirtino, kad tokias sąjungas reikia skatinti, nes jos teikiančios šviežio kraujo iškaršusioms didikų giminėms ir vedančios į luomų lygybę, o tai yra vienas iš tikslų, kurio siekia dabartinis Italijos politinis sąjūdis. Tai buvo vienintelė laiško dalis, kurią donas Fabricijus perskaitė su malonumu ir ne tik todėl, kad ji patvirtino spėliojimus, apvainikuodama jį pranašo aureole, bet ir todėl (per daug žiauru sakyti „pirmiausia todėl"), kad ironiškos potekstės kupinas jos stilius nuostabiai atkūrė sūnėno paveikslą, jo pašaipią manierą kalbėti pro nosį, jo mėlynas, spindinčias klasta akis, jo mandagias grimasas. Kai kunigaikštis įsitikino, kad visa ši jakobiniška ištrauka gražiai telpa viename popieriaus lapelyje ir laišką galima duoti bet kam skaityti, jeigu ne ta revoliucinga eilutė, jo susižavėjimas Tankredžio taktu

pasiekė zenitą. Trumpai papasakojęs apie paskutinius karo įvykius ir pareiškęs įsitikinimą, kad po metų jo karaliaus kariuomenė įžengsianti į Romą, kuriai lemta tapti šventąja naujosios Italijos sostine, jis dėkojo už dėmesį ir už rūpinimąsi juo praeityje ir baigė laišką atsiprašydamas už „drąsą“, su kuria atidavė jam į rankas reikalą, „lemiantį mano būsimąją laimę“. Paskui ėjo sveikinimas (tik jam vienam).

Pirmą kartą skaitant šitą nepaprastą prozos ištrauką, donui Fabricijui truputį svaigo galva; jis vėl pajuto stulbinamą istorijos žingsnių spartėjimą. Nūdiene kalba pasakytume, kad jis pasijuto mūsų dienų žmogumi, manančiu, jog sėdi viename iš tų nekaltų lėktuvų, skraidančių tarp Palermo ir Neapolio, nors iš tikrųjų atsidūrė moderniausioje viršgarsinėje mašinoje ir pasieks tikslą nespėjęs nė persižegnoti. Paskui prasiskynė kelią antrasis kunigaikščio prigimties klodas – nuoširdumas, ir jis nudžiugo, kad Tankredis taip ryžtingai užsitikrino nepastovų jausminį ir pastovų materialinį pasitenkinimą. Vis dėlto pamatė, kaip gerai apie save mano tas jaunuolis, tikėdamasis, kad Andželika sutiks su visais jo norais; pagaliau visas tas mintis išstūmė didžiulis pažeminimas, kad turės derėtis su donu Kalodžeru tokiais intymiais klausimais, taip pat apmaudas, kad jam jau rytoj teks pradėti šias subtilias derybas ir gudrauti bei visaip išsisukinėti ne pagal savo liūto prigimtį.

Laiško turinį donas Fabricijus atskleidė tik žmonai, kai jie atsigulė į lovą melsvoje aliejinės lempos šviesoje už stiklinės pertvaros. Marija Stela iš pradžių netarė nė žodžio, tik vis žegnojosi; paskui pasakė, kad žegnotis reikėtų ne dešine, o kaire ranka; ir tik dabar, reikšdami begalinę nuostabą, sušvito jos gražbylystės žaibai. Sėdėdama lovoje, ji glamžė rankomis paklodę, o jos žodžiai tarsi raudoni rūstybės deglai raižė mėnesienos nutviekstą ramų kambarį.

– O aš tikėjausi, kad jis ves Končetą! Išdavikas kaip ir visi tos veislės liberalai: pirma išdavė karalių, dabar išduoda mus! Jo ir veidas apgaulingas; žodžiai – tikras medus, bet darbai pilni nuodų! Štai kas atsitinka, kai įsileidi į namus ne savo kraujo žmones!

Atėjo metas sunkiosios artilerijos salvei.

– Aš tą visada sakydavau! Bet niekas manęs neklauso. Aš visada negalėdavau pakęsti to gražuolėlio! Tu tik vienas dėl jo netekai galvos!

Iš tikrųjų kunigaikštienė taip pat buvo Tankredžio kerų valdžioje, ji ir dabar jį tebemylėjo, bet malonumas sušukti „ar aš nesakiau!“, stipriausias iš žmogui pasiekiamų malonumų, šluote nušlavė tiesą ir tikruosius jausmus.

– O dabar jam netrūksta įžūlumo prašyti tave, savo dėdę ir kunigaikštį Saliną, jo apviltos būtybės tėvą, perduoti negarbingas pretenzijas šitam niekšui, ištvirkusios

mergšės tėvui! Tu neturi to daryti, Fabricijau, neturi, tu nepadarysi to, tu neturi to daryti!

Jos balsas vis stiprėjo, kūnas ėmė stirti. Donas Fabricijus, vis dar gulėdamas aukštielninkas, pašnairavo į šalį, norėdamas įsitikinti, ar yra ant naktinio staliuko valerijonų. Buteliukas stovėjo vietoje, ir netgi sidabrinis šaukštelis gulėjo ant kamščio; melsvoje kambario prieblandoje jis blizgėjo kaip raminamas švyturys, pastatytas isteriškos darganos atvejui. Jis jau norėjo keltis ir paimti buteliuką, bet pasitenkino tuo, kad irgi atsisėdo lovoje, šitaip susigrąžindamas iš dalies prarastą prestižą.

– Steluča, nekalbėk tiek daug kvailysčių iš karto. Pati nežinai, ko priplepėjai. Andželika – ne mergšė. Galbūt taps ja, bet kol kas tai mergaitė kaip visos kitos, tik gražesnė; ji tik nori sėkmingai ištekėti. Turbūt, kaip ir visos, šiek tiek įsimylėjusi Tankredį. Šiuo tarpu ji turi pinigų – daugiausia mūsų, bet juos pernelyg gerai tvarko donas Kalodžeras, – o Tankredžiui jų labai reikia: jis mėgsta ponauti, trokšta garbės, jo kišenės kiauros. Končetai jis niekada apie nieką nekalbėjo; be to, jinai, vos mums atvykus į Donafugatą, elgėsi su juo blogiau kaip su šunimi. Ir šiaip koks jis išdavikas; tik eina koja kojon su laiku – politikoje, asmeniniame gyvenime, – štai ir viskas; pagaliau aš nepažįstu malonesnio už Tankredį jaunuolio, ir tu, mano Steluča, tai gerai žinai.

Penketas didžiulių pirštų glostė jos mažą galvutę. Dabar ji kukčiojo: protingai išgėrus vandens gurkšnelį, išblėso jai pykčio liepsna, ir sieloje liko tiktai liūdesys. Donas Fabricijus tikėjosi, kad nereikės keltis iš šilto patalo ir basomis kojomis žirglioti per šaltas grindis. Norėdamas būti ramus ir dėl ateities, jis apsimetė pykstąs.

– Nenoriu riksmo savo namuose, savo kambaryje, savo lovoje! Jokių „padarysi" ir „nepadarysi"! Aš viską nusprendžiau. Nusprendžiau, dar tau nespėjus nė pagalvoti! Ir gana!

Nekenčiantysis riksmų dabar pats rėkavo visa savo didžiulių plaučių jėga. Įsivaizdavęs, kad priešais jį stalas, smarkiai trenkė didžiuliu kumščiu, bet smūgis kliuvo jo paties keliui, pasidarė bloga, ir skausmas jį nuramino.

Kunigaikštienė buvo išsigandusi ir tyliai verkšleno lyg šunytis, kuriam gresia pavojus.

– Dabar miegokim, rytoj einu medžioti, reikės anksčiau keltis. Baigta! Kas nuspręsta – nuspręsta. Labanakt, Steluča.

Jis pabučiavo žmonai pirmiau į kaktą, paskui į lūpas. Vėl patogiai atsigulė, nusigręžė į sieną. Apmušalų šilke jo ištįsusio kūno šešėlis buvo panašus į kalnų virtinės kontūrus dangaus mėlynėje.

Atsigulė ir Steluča. Vos tik jos dešinė koja prisilietė kunigaikščio kairiosios, ji kaipmat apsiramino džiaugda-

masi, kad jos vyras toks ryžtingas ir išdidus. Kas jai Tankredis... ir net Končeta...

Dabar, bent neilgam, šitas vaikščiojimas peilio ašmenimis pamirštas, kaip kad išgaravo ir kiti rūpesčiai stipriu tolimos praeities kvapu atsiduodančioje kaimo giraitėje, kur jis kas rytas medžiodavo. Tačiau nežinau, ar galima ją pavadinti kaimo giraite, juk į šią sąvoką įeina žemė, pakeista darbu, o giraitė, įsikibusi į kalvos atšlaites, skleidė tuos pačius kvapus ir buvo lygiai taip pat apleista kaip ir tais laikais, kai finikiečiai, dorėnai ar jonėnai išsilaipindavo Sicilijos, šios senovės pasaulio Amerikos, krantuose. Donas Fabricijus ir Tumėjus, susidraskę į dyglius, laipiojo aukštyn žemyn, šliaužiojo takeliais tartum koks Arkedamas arba Filistratas, kurie prieš dvidešimt penkis amžius vaikštinėjo čia nuvargę ir susidraskę: jie matė aplinkui tuos pačius daiktus, ir toks pat glitus prakaitas lipo jiems prie drabužių, ir tas pats abejingas vėjas, pučiantis nuo jūros, be paliovos lingavo mirtų ir prožirnių krūmus, skleidė aplink kmynų kvapą. Staiga šunys nutyla ir patetiškai įsitempia tykodami grobio – taip buvo ir tais laikais, kai medžiotojai meldėsi deivei Artemidei. Gyvenimas, kurį galima apibrėžti šiais esminiais elementais, gyvenimas, nuo kurio veido nuplautas liūdnas rūpesčių grimas, atrodė visai pakenčiamas. Tą rytą Argutas ir Terezina, dar neužlipę į kalvos viršūnę,

pamatė laimikį ir pradėjo ritualinį šunų šokį: čiūžtelėjo, nutilo, atsargiai kilstelėjo letenas, patylom suurzgė; po kelių minučių žolėje šmėkštelėjo pilkaplaukis žvėrelio pasturgalis, ir tuo pat metu du šūviai vienas po kito nutraukė laukimo tylą. Argutas atvilko kunigaikščiui po kojų dar tebespurdantį žvėrelį.

Tai buvo laukinis triušis; jo neišgelbėjo nekaltos kreidinės spalvos striukė – žvėrelio snukutis ir krūtinė buvo baisiai apdraskyti. Donas Fabricijus pamatė įsmigusias į jį dideles juodas akis, kurios greitai apsitraukė melsvu šydu; tos akys žiūrėjo į jį be priekaišto, jose buvo tik klaiki kančia dėl tokios tvarkos, aksominės auselės jau buvo atšalusios, stiprios letenėlės ritmiškai trūkčiojo, tarsi vėl jaudintųsi dėl betikslio bėgimo; žvėrelis geso kankinamas nerimastingos vilties išsigelbėti, vis dar tikėdamasis, kad gali išsikapstyti, nors mirtis jau buvo suleidusi į jį savo nagus, – taip dažnai atsitinka ir žmonėms. Švelnūs kunigaikščio pirštai su gailesčiu glostė nelaimingą snukutį, žvėrelis krūptelėjo paskutinį kartą ir sustingo, bet donas Fabricijus ir donas Čičijus gavo savo pramogos dalį, o kunigaikštis, be džiaugsmo, kurį teikė nužudymas, patyrė ir nusiraminimo džiaugsmą, kurį teikė gailestis.

Pasiekę kalno viršūnę, medžiotojai pro eglūnų krūmus ir retus kamštinius ąžuolus išvydo tikrosios Sicilijos veidą, su kuriuo palyginti barokiniai miestai ir apelsinų

giraitės buvo tiktai įmantrūs papuošalai; prieš akis tįsojo begalinė banguota bevandenė erdvė – iki paskutinio kauburio perdžiūvusi, skurdi ir beprasmiška žemė; žmogaus protas negalėjo aprėpti šio kūrybos kliedesy kilusio kraštovaizdžio esminių bruožų: tarytum jūra staiga sustingo tą akimirką, kai pakeitęs kryptį vėjas išvarė iš proto bangas. Donafugata, tarsi sulindusi į plyšį, slėpėsi už beveik nepastebimos žemės raukšlės, o aplink nebuvo nė gyvos dvasios, tik retos vynuogienojų lysvės sakė, kad čia esama žmonių. Toli už kalvų švytėjo indigo spalvos dėmė – jūra; ji dar nevaisingesnė ir sūresnė už šią žemę. O viršum visko siautėjo vėjas, maišė mėšlo, dvėselienos ir šalavijų kvapus ir be atodairos naikino, blaškė ir vėl jungė viską pasaulyje; vėjas išdžiovino kraujo lašus – visa, ką triušis paliko šioje žemėje; ir tas pats vėjas slėnyje kedeno Garibaldžiui plaukus ir, dar toliau, bėrė rieškučiomis dulkes į akis Neapolio kareiviams, paskubom tvirtinantiems Geatos bastionus, kareiviams, apgautiems vilties, tokios pat bergždžios kaip ir mirtinai sužeisto žvėrelio bėgimas. Kamštinių ąžuolų ūksmėje ilsėjosi kunigaikštis ir vargonininkas. Jie gėrė šiltą vyną iš medinio butelio, valgė keptą vištieną, ištrauktą iš dono Fabricijaus medžioklės krepšio, ir minkštus, miltais apibarstytus sicilietiškus sausainius, atsineštus dono Čičijaus; ragavo saldžias vynuoges, gardžias, nors ir negražias pažiūrėti, storomis duonos riekėmis malšino prie-

šais stovinčių skalikų, kietaširdžių kaip mokesčių rinkėjai, alkį. Karštoje saulėje doną Fabricijų ir doną Čičijų ėmė snaudulys.

Šautuvo šūvis suklupdydavo triušį, graižtvinės Čaldinio patrankos varydavo į neviltį Burbonų kareivius, vidurdienio kaitra užmigdydavo žmones, tačiau pasaulyje nebuvo jėgos, kuri būtų galėjusi sustabdyti skruzdėles. Suviliotos kelių sugedusių vynuogių, išspjautų dono Čičijaus, jos puolė glaustomis gretomis, geisdamos užimti tą krūvelę puvėsių, sumišusių su vargonininko seilėmis. Jos puolė, įžūliai drąsios, netvarkingai, bet ryžtingai; būreliai po tris keturias sustodavo ir sakydavo kalbas, kuriomis, suprantama, buvo liaupsinamas skruzdėlyno Nr. 2, įsikūrusio po kamštiniu ąžuolu Nr. 4 Morko kalno viršūnėje, begalinis narsumas; paskui, prisidėjusios prie kitų savo seserų, skruzdėlės vėl žygiuodavo į ateitį, kupiną gerovės; saulėje žvilgančios tų imperiališčių nugarėlės, atrodė, virpa iš džiaugsmo, ir, žinoma, viršum jų gretų skamba himno garsai.

Veiklus šių vabzdžių bruzdėjimas, tam tikra minčių asociacija, kurios nėra kaip čia aiškinti, sutrukdė kunigaikščiui miegoti ir priminė plebiscito dienas, ne per seniausiai jo išgyventas Donafugatoje; be nuostabos, šios dienos jam paliko nemaža spręstinų mįslių; dabar gamtoje, kuri, išskyrus skruzdėles, žinoma, spjauna į visas tas

mįsles, galbūt yra prasmės įminti vieną iš jų. Šunys snaudė išsitiesę žemėje plokšti kaip figūrėlės, išdrožtos iš medžio, triušis, pakabintas žemyn galva ant medžio šakos, siūbavo nuo vėjo šuorų; bet Tumėjus, tebepapsėdamas savo pypkę, stengėsi nepasiduoti miegui.

– O jūs, done Čičijau, už ką balsavote dvidešimt pirmąją dieną?

Vargšas krūptelėjo; užkluptas iš netyčių tą akimirką, kai buvo už atsargumo gyvatvorės, kuria apsitverdavo kaip ir visi jo tautiečiai, vargonininkas dabar dvejojo nežinodamas, ką atsakyti.

Sumišimą, kurį sukėlė netikėtas klausimas, kunigaikštis palaikė baime ir užpyko.

– Na, ko jūs bijote? Čia tiktai mes, vėjas ir šunys.

Šie liudytojai, kurie turėjo nuraminti, tiesą sakant, buvo parinkti blogai; vėjas – plepys iš prigimties, o kunigaikštis – perpus sicilietis. Visiškai pasitikėti buvo galima tik šunimis, ir tai tik todėl, kad jie neturėjo kalbos dovanos. Tačiau donas Čičijus greitai susikaupė, ir jo valstietiškas gudrumas nurodė jam teisingą atsakymą, kitaip tariant, jis visai neatsakė.

– Atleiskite, ekscelencija, bet jūsų klausimas nereikalingas. Juk žinote, kad Donafugatoje visi balsavo „už“.

Donas Fabricijus tai žinojo, bet toks atsakymas pavertė mažytę mįslę istorine paslaptimi. Daugelis iki plebiscito

klausdavo jį patarimo, ir visiems jis nuoširdžiai patardavo balsuoti „taip“. Donas Fabricijus iš tikro netgi neįsivaizdavo, kaip buvo galima kitaip pasielgti; juk faktas jau įvykęs, ir jis pripažįsta jo istorinę būtinybę, nors ir smerkdamas paties plebiscito teatrinį banalumą; be to, manė, kad šie vargšai gali pakliūti į bėdą, jeigu paaiškėtų jų neigiamas požiūris. Tačiau įsitikino, kad daug ko žodžiai nepaveikė: sustiprėjo siciliečių abstraktus makiavelizmas, kuris taip dažnai versdavo šiuos iš tikrųjų kilniaširdžius žmones statyti sudėtingiausius pastatus ant silpniausių pamatų. Kaip įgudę klinicistai, besiremiantys visiškai klaidingais kraujo ir šlapimo tyrimais, kuriuos ištaisyti jiems trukdo tinginystė, siciliečiai tais laikais numarindavo ligonį, tai yra patys save kaip tik dėl labai rafinuoto gudrumo, kuris beveik niekada nesiremdavo tikruoju dalyko arba bent pašnekovo pažinimu. Daugeliui piligrimų, atvykstančių *ad limina gattopardorum**, atrodė neįmanoma, kad kunigaikštis Salina balsuotų už revoliuciją (taip šitame nuošaliame kaime tebebuvo vadinamos neseniai įvykusios permainos), ir todėl kunigaikščio argumentai buvo aiškinami kaip pašaipūs išsišokimai, iš tikrųjų siekiant veiksmų, priešingų jo žodžiams. Šie piligrimai (ir dar geriausieji) išeidavo iš jo

* Į leopardo valdas *(lot.)*.

kabineto, reikšmingai mirkčiodami, kiek tai leisdavo pagarba kunigaikščiui, išdidūs, kad suprato jo žodžių prasmę; jie trindavo rankas džiaugdamiesi savo įžvalgumu kaip tik tą akimirką, kai visiškai jo netekdavo. Kiti, priešingai, išklausę jo, išeidavo susimąstę, įsitikinę, kad jis arba perbėgėlis, arba tiesiog silpnaprotis, ir nusprendę neklausyti jo patarimų, o vadovautis sena patarle: pažintas blogis geriau už nepažintą gėrį. Tokie žmonės nenorėjo pripažinti naujos krašto tikrovės ir dėl asmeninių priežasčių: vieni dėl religinių įsitikinimų, kiti dėl malonių, gautų iš buvusio režimo, arba dėl nepakankamo apsukrumo prisitaikant prie naujos sistemos; na, o treti, kad per išsivadavimo sąmyšį jiems dingo pora kastruotų gaidžių arba keletas saikų pupų; buvo ir tokių, kurie įgavo ragus, arba savanoriškus – iš garibaldininkų, arba burboniškus – dėl prievartinės mobilizacijos. Žodžiu, dėl kokių penkiolikos asmenų jam susidarė nemalonus, bet visiškai aiškus įspūdis, kad jie balsuos prieš; žinoma, jų buvo nedaug, bet mažoje Donafugatos rinkiminėje apylinkėje nepaisyti jų nevertėjo. Be to, reikėjo turėti galvoje, kad atėjusieji pas jį patarimo priklausė kaimo grietinėlei ir, ko gero, nevisiškai įsitikinusių galėjo pasitaikyti ir tarp tų šimtų rinkėjų, kurie apie atvykimą į pilį nedrįso nė pagalvoti. Kunigaikštis apskaičiavo, kad per plebiscitą apie keturiasdešimt rinkėjų balsuos prieš.

Plebiscito diena buvo vėjuota, apniukusi; kaimo gatvėmis tingiai slampinėjo būreliai jaunuolių, prie kurių skrybėlių kaspinų buvo prikabinėta plakatėlių, vaizduojančių nepertraukiamą eilę „taip“. Vėjo šuorai kėlė nuo žemės popieriaus lapus ir visokias šiukšles, o jaunuoliai dainavo „Bela Džigudžina“ arabų lopšinių maniera; beje, Sicilijoje toks likimas laukia kiekvienos linksmos melodijos. Dėdulės Meniko tavernoje taip pat atsirado du trys „svetimšaliai asmenys“ (ateiviai iš Agridžento), kurie dainavo apie naujosios Sicilijos „nuostabų ir pažangų likimą“, kai ji prisijungs prie atgimusios Italijos. Vienas kitas valstietis klausė jų tylėdami. Visi jie vienodai buvo tapę laukiniais nuo be galo sunkaus darbo kapliu ir nuo ilgo priverstinio ir alkano dykinėjimo. Valstiečiai dažnai atsikosėdavo ir spjaudėsi, bet tylėjo taip atkakliai, jog kaip tik tada (kaip vėliau kalbėjo kunigaikštis) „svetimšaliai asmenys“ nusprendė menų ketveriukėje į pirmą vietą iškelti aritmetiką, o ne retoriką.

Ketvirtą valandą po pietų kunigaikštis išėjo balsuoti. Jam iš dešinės žingsniavo tėvas Pironė, o iš kairės donas Onofrijus Rotolas; suraukęs antakius ir truputį paraudęs, kunigaikštis lėtai traukė į municipalitetą, vis dangstydamasis ranka akis nuo vėjo, nešiojančio gatvėje dulkes ir galinčio sukelti jam akių uždegimą, kuris visą laiką persekiojo kunigaikštį. Eidamas jis dėstė tėvui Pironei savo

samprotavimus apie vėją, kad jeigu jo nebūtų, tai užsistovėjęs oras visai pašvinktų puvėsiais, tačiau ir šitie gaivinantys šuorai atneša nemaža visokio šlamšto. Kunigaikštis vilkėjo tą patį juodą redingotą, su kuriuo prieš dvejus metus vyko į Kazertą aplankyti vargšo karaliaus Ferdinando, kuris, savo laimei, jau mirė, nesulaukęs tos nešvaraus vėjo plakamos dienos, kuri tarsi užantspaudavo karaliaus paikystės pabaigą. Bet ar tai iš tikrųjų buvo kvailystė? Tada reikėtų sakyti, kad žmogus, miręs šiltine, mirė nuo savo kvailumo. Jis prisiminė šį karalių, stačiusį užtvankas sulaikyti nereikalingų popierių potvyniui; staiga pamatė, kiek daug jo nesimpatiškame veide nesąmoningo maldavimo pasigailėti. Šios mintys buvo nemalonios kaip ir kiekvienas samprotavimas, per vėlai padedąs ką nors suprasti; ir kunigaikščio išvaizda, visa jo figūra pasidarė tokia iškilminga ir niūri, tarsi jis eitų paskui nematomą laidotuvių vežimą. Tiktai jėga, su kuria kunigaikščio kojos piktai spardė pakliuvusius kelyje akmenėlius, rodė tuos vidinius prieštaravimus; nėra ko nė kalbėti, kad prie jo cilindro juostos nebuvo prisegta jokio užrašo, tačiau akyse tų, kurie pažinojo kunigaikštį, vis kaitaliojosi „taip“ ir „ne“ blizgančiame jo skrybėlės paviršiuje.

Atvykęs į mažąją municipaliteto salę, kur buvo balsuojama, jis nustebo išvydęs, kad visi rinkimų komisijos nariai atsistojo, kai tik jo figūra įsispraudė tarpdury; keletas

anksčiau atėjusių valstiečių pasitraukė į šalį, kad jam nereikėtų laukti, ir donas Fabricijus įteikė savąjį „taip“ į patriotiškas rankas donui Kalodžerui Sedarai. Tėvas Pironė visai nebalsavo, nes iš anksto buvo nusprendęs neįsirašyti į kaimo gyventojų sąrašus. Donas Onofrijus, paklusdamas įsakmiam kunigaikščio nurodymui, pareiškė savo vienaskiemenę nuomonę šiuo painiu Italijos klausimu; šito lakoniškumo šedevrą jis atliko lygiai taip mielai, kaip mielai vaikas geria ricinią. Kai visi buvo kviečiami išgerti „po taurelę“ mero kabinete, tėvas Pironė ir donas Onofrijus, pateikę įtikinamus argumentus (pirmasis susilaiko nuo vyno, o antrajam skauda pilvą), liko apačioje. Donui Fabricijui teko vienam atlaikyti vaišes.

Viršum mero rašomojo stalo švytėjo Garibaldžio portretas ir (jau pasirodžiusio) karaliaus Viktoro Emanuelio portretas, laimė, pakabintas Garibaldžiui iš dešinės. Garibaldis – dailus vyriškis, o karalius itin negražus, tačiau portretuose jie buvo artimi vešliais plaukais, bemaž dengiančiais veidus. Ant žemo staliuko stovėjo dubuo su sausainiais, sudžiūvusiais ir įgavusiais gedulingą spalvą nuo laiko ir musių, ir tuzinas žemų sklidinų taurelių, keturios su raudonu, keturios su žaliu ir keturios su baltu antpilu dubens viduryje. Šitas naivus naujosios vėliavos simbolis sukėlė kunigaikščiui šypseną ir sušvelnino sąžinės graužatį. Jis pasirinko taurelę su baltu antpilu tardamas, kad jis bus lengvesnis

skrandžiui, o visai ne dėl pavėluotos pagarbos Burbonų vėliavai, kaip vėliau buvo kalbama. Tačiau visos trys rūšys buvo vienodai persaldytos, lipnios ir šleikščios. Visiems užteko takto nesiūlyti tostų. Didelis džiaugsmas, kaip pasakė donas Kalodžeras, visada yra nebylus. Donui Fabricijui buvo parodytas valdžios laiškas iš Agridžento, kuriuo darbštiems Donafugatos piliečiams buvo pranešama, kad suteikiamas dviejų tūkstančių lirų kreditas kanalizacijai įrengti; ši statyba, kaip tikino meras, turi būti baigta tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt pirmaisiais metais, ir donas Kalodžeras, aišku, nežinojo, kad jis daro vieną iš tokių klaidų, kurių mechaniką turėjo išaiškinti Froidas tik po keleto dešimtmečių; paskui visi išsivaikščiojo.

Saulei leidžiantis, trys keturios laisvo elgesio moterys (jų buvo ir Donafugatoje, tačiau kiekviena darbavosi savo baime ir rizika) pasirodė aikštėje, pasipuošusios plaukus trispalviais kaspinais, tarsi protestuodamos dėl to, kad moterys neturėjo teisės balsuoti; išjuoktos net karščiausių liberalų, jos pasitraukė, deja, tai nesukliudė laikraščiui „Džornale di Trinakria“ po keturių dienų paskelbti palermiečiams, kad Donafugatoje „keletas mielų gražiosios lyties atstovių panorėjo išreikšti savo tvirtą tikėjimą švytinčiu mylimiausios tėvynės likimu ir surengė aikštėje manifestaciją, kurią su visuotiniu pritarimu sutiko tenykščiai patriotiškai nusiteikę gyventojai“.

Paskui rinkimų būstinė buvo uždaryta, ir balsų skaičiuotojai ėmėsi darbo. Atėjus vakarui, atsivėrė municipaliteto centrinio balkono durys, ir donas Kalodžeras pasirodė apsišarvavęs trispalve juosta ir visomis regalijomis; iš šalių išdygo du patarnautojai su degančiomis žvakėmis, kurias, deja, tuoj pat negailestingai užpūtė vėjas. Meras apreiškė migloje nematomai miniai, kad Donafugatoje plebiscito rezultatai tokie: įtrauktų į sąrašus – penki šimtai penkiolika; balsavo – penki šimtai dvylika; už – penki šimtai dvylika; prieš – nė vieno.

Iš tamsios aikštės gilumos pasigirdo plojimai ir šauksmai „tegyvuoja!". Savo namų balkonėlyje Andželika drauge su niūria kambarine smarkiai plojo delnais, rodydama gražias grobuoniškas rankas; iš municipaliteto balkono aidėjo prakalbos; būdvardžiai, perkrauti aukščiausiojo laipsnio galūnėmis ir dvigubais priebalsiais, tamsoje jų aidas šokinėjo nuo vienos sienos prie kitos; tarškant klegetams, buvo siunčiami laiškai karaliui (šį kartą naujajam) ir Generolui; keletas trispalvių raketų iškilo viršum kaimo ir dingo juodame be žvaigždžių danguje. Aštuntą valandą viskas baigėsi, liko tik tamsa, tokia pat kaip kiekvieną vakarą, tokia pat kaip visada.

Morko kalvos viršūnėje oras visada vaiskiai giedras, čia srūva ištisas šviesos okeanas, bet tos nakties tamsa gulte užgulė doną Fabricijų. Nerimas buvo neaiškus, ir todėl jo

išgyvenimai atrodė dar skaudesni; šis nerimas kilo ne dėl tų didelių problemų, kurias jau ėmėsi spręsti plebiscitas:Abiejų Sicilijų karalysčių interesai, jo klasės interesai, jo asmeniniai interesai gal ir nukentėjo per šiuos įvykius, bet dar liko gyvybiškai svarbūs. Atsižvelgiant į aplinkybes, daugiau nė nebuvo galima reikalauti; jo nerimas nebuvo politinio pobūdžio, šaknys siekė giliau – sritį, kurią galėtume vadinti *iracionalia,* nes ji užversta mūsų pačių prigimties nesupratimo luitais. Tą rūškaną vakarą Donafugatoje gimė Italija, ji gimė kaip tik čia, šitame visų pamirštame kaime, ji gimė tingiame Palerme, ji gimė sambrūzdžio dienomis Neapolyje; bet, matyti, jai gimstant, šalia buvo ir piktoji fėja, kurios vardas nežinomas; šiaip ar taip, tokia ji gimė, ir reikėjo tikėtis, kad ir liks tokia: bet koks kitas pavidalas būtų per prastas. Aišku. Ir vis dėlto šis įkyrus nerimas kažką reiškė; kunigaikštis jautė, kad už tų perdėm sausų skaičių virtinės, kaip ir už tos pernelyg pakilios kalbos, slypi kažkieno mirtis. Vienas Dievas težino, prie kurio kaimiško slenksčio, kurioje tautos sąžinės kertelėje ji glūdi.

Gaivus vėjelis išvaikė donui Čičijui miegus, įspūdinga kunigaikščio išvaizda išblaškė nuogąstavimus; dabar jo sąžinės paviršiuje liko tik apmaudas, be abejo, nenaudingas, bet vis dar taurus. Kalbėjo jis tarmiškai, stovėdamas ir mosuodamas rankomis. Pasigailėtinas komedininkas, juokingas, bet teisus.

– Aš, jūsų ekscelencija, balsavau prieš. Prieš, šimtą kartų prieš. Žinau, jūs man sakėte: būtinumas, vienybė, priedermė. Tegu bus jūsų teisybė, politikos aš neišmanau. Tegu tuo rūpinasi kiti. Bet apgailėtinas vargšas donas Čičijus nuplyšusiomis kelnėmis (ir jis tapšnojo sau per sėdynę, rodydamas, kaip tvarkingai sulopytos jo medžioklinės kelnės) – pirmiausia geraširdis, ir nepamiršta jam padaryto gero. Tie municipaliteto kiaulės prarijo mano balsą, sugromuliavo jį ir kartu su išmatomis išleido tokį, koks jiems labiau patiko. Aš pasakiau „juoda“, o jie mane verčia sakyti „balta“! Pirmą kartą išdrįsus man pasakyti savo nuomonę, šitas kraugerys Sedara mane sumaišė su žeme, padarė taip, lyg manęs ir pasaulyje nebūtų, tarytum aš niekas, apskritas nulis. Bet aš Frančeskas Tumėjus La Mana, velionio Leonardo sūnus, Donafugatos Dievo Motinos bažnyčios vargonininkas, tūkstantį kartų aukštesnis už jį ir netgi paskyriau jam mazurką, kai gimė šita jo duktė (ir jis įsikando į pirštą, kad neprasitartų)... šita pamaiva.

Tą akimirką donas Fabricijus vėl pasijuto ramus, pagaliau įspėjęs mįslę; dabar jis žinojo, kas užmuštas Donafugatoje ir daugelyje kitų vietų tą naktį, kai pūtė pašvinkęs vėjas: nužudytas naujagimis Padorumas, nužudytas kaip tik tas padaras, kuriuo labiausiai reikėjo rūpintis, nes jo sveikas augimas pateisintų kitus kvailus ir barbariškus poelgius. Dono Čičijaus balsas, atiduotas „prieš“, dar

penkiasdešimt tokių balsų Donafugatoje, netgi šimtas tūkstančių „ne“ visoje karalystėje ne tiktai nebūtų pakeitęs rezultatų, bet būtų suteikęs jiems didelės reikšmės, ir tada nebūtų reikėję žaloti kažkieno sielų. Prieš šešis mėnesius pasigirdo griežtas, įsakmus, despotiškas riksmas: „Daryk, kaip aš sakau, o jei ne – paimsiu lazdą!“

Dabar kitas įspūdis: užuot grasinęs, lupikautojas švelniai kalbėjo: „Betgi tu pats pasirašei? Argi nematai? Juk viskas taip aišku. Tu turi daryti, kaip mes sakome, tik pasižiūrėk į vekselį – tavo valia lygi mūsų valiai“.

Dono Čičijaus balsas dar tebegriaudėjo.

– Jums, sinjorams, kas kita. Galima nerodyti dėkingumo už kokį padovanotą dvarą, bet būti dėkingam už gabaliuką duonos – tiesiog priedermė. Vėlgi kas kita tokiems vertelgoms kaip Sedara: nauda jiems – gamtos dėsnis. Mums, mažiems žmoneliams, viskas kitaip. Jūsų ekscelencija žinote, kad mano velionis tėvas buvo medžioklės sargas karališkoje Sant Onofrijaus pilyje, dar valdant Ferdinandui IV, kai čia buvo anglai. Gyventi tada buvo sunku, bet žalias dvariškio munduras ir sidabrinės skardos ženklas teikė valdžią. Karalienė Izabelė, ispanė, tuo metu Kalabrijos hercogienė, pasiuntė mane mokytis ir leido tapti tuo, kas esu, Dievo Motinos bažnyčios vargonininku, nusipelniusiu jūsų ekscelencijos palankumo. Sunkiausiais metais, kai motina ieškodavo rūmuose pagalbos, penkias

uncijas gaudavome taip pat užtikrintai, kaip žmogui ateina mirtis: juk Neapolyje mus mylėjo, žinojo, kad mes geri ir ištikimi žmonės; karalius atvažiavęs tapšnodavo mano tėvui per petį: „Done Liona, norėčiau, kad visi būtų tokie kaip jūs, patikimi ramsčiai sostui ir man pačiam“. Paskui adjutantas dalydavo auksines monetas. Dabar jie tai vadina išmalda, bet juk tai buvo tikrųjų karalių kilniadvasiškumas; taip kalba, kad tik patiems nieko nereiktų duoti, bet juk tai buvo teisingas atpildas už ištikimybę. Jeigu šiandien į mane pažvelgs iš dangaus šventieji karaliai ir puikiosios karalienės, ką aš jiems pasakysiu? „Dono Leonardo Tumėjaus sūnus išdavė jus!“ Visa laimė, kad danguje žinoma, kur teisybė. Suprantu, jūsų ekscelencija, suprantu, tokie žmonės kaip jūs man paaiškino – toks karalių elgesys nieko nereiškia, toks jau jų amatas. Tebūnie, matyti, taip ir yra. Bet penkios uncijos – faktas, o su penkiomis uncijomis buvo galima žiemą prasistumti. Ir dabar, kai aš galėjau išmokėti skolą, man sako: „Ne, tu nė neegzistuoji“. Mano „ne“ tampa „taip“. Buvau ištikimas valdinys, o tapau niekšingu burbonu. Dabar jie visi už Savojos karalių! O man nusispjaut į savojiškius! Aš juos kava užgeriu!*

Ir dėdamasis, kad tarp nykščio ir smiliaus laiko sausainį, vilgė jį įsivaizduojamame kavos puodelyje.

* Žodžių žaismas. Italijoje yra „savojiškių“ sausainių rūšis.

Donas Fabricijus visada mylėjo doną Čičijų, bet toji meilė kilo iš užuojautos žmogui, jaunystėje atsidėjusiam menui, o senatvėje, kai įsitikino neturįs talento, tebeveikiančiam tą patį, smunkančiam vis žemyn, giliai kišenėj paslėpus išblėsusias svajones. Užuojautą kėlė ir jo orumo kupinas neturtas. Dabar jis kažkuo žavėjosi, ir kažkieno balsas, einantis iš jo išdidžios sąžinės gilumos, klausė, ar nebus atsitikę taip, kad donas Čičijus pasielgė kilniau už kunigaikštį Saliną? Ir ar nepadarė Sedaros, visi Sedaros, ir tas mažylis, kankinęs Donafugatoje aritmetiką, ir tie stambesnieji Palerme ir Turine, – ar nepadarė jie nusikaltimo, užgniauždami tokių žmonių sąžinę? Tuomet donas Fabricijus dar negalėjo šito žinoti, bet daug to abejingumo ir taikstymosi, už kuriuos pastaraisiais dešimtmečiais buvo smerkiami Pietų Italijos žmonės, ėjo kaip tik iš ten, kur taip absurdiškai naikinami pirmieji laisvės daigai, laisvės, kurios šie žmonės ligi šiol nebuvo matę.

Donas Čičijus atsiduso. Dabar toks retas ir savitas jo „rūstaus taurumo“ įkūnijimas nusileido kitai, kur kas populiaresnei ir tokiai pat natūraliai snobizmo atmainai. Juk Tumėjus priklausė „pasyviųjų snobų“ veislei, juos ypač dabar imta neteisingai smerkti. Žinoma, tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimtųjų metų Sicilijoje žodis „snobas“ buvo nežinomas; tačiau kaip ir prieš Kochą buvo džiovininkų, taip ir tais prieštvaniniais laikais gyveno žmonės, ku-

riems įprotis paklusti ir mėgdžioti tuos, kuriuos laikė visuomenėje aukštesniais už save, ir ypač baimė juos įskaudinti, tapo svarbiausiu gyvenimo dėsniu; snobas tiesiog visai priešingas pavyduoliui. Tuomet snobai turėjo daug vardų: juos vadindavo „atsidavusiais“, „prisirišusiais“, „ištikimais“. Jie gyveno laimingai, nes pakakdavo aristokratui šyptelėti, kad diena jiems būtų saulėta, o šių gaivinančių malonių netrūko, jos buvo švaistomos dažniau negu šiandien galbūt todėl, kad šių žmonių pasirodymą visada lydėdavo jau mūsų minėti maloniniai būdvardžiai. Taigi savo snobišku nuoširdumu donas Čičijus bijojo įskaudinti doną Fabricijų; dėl to jis skubiai ieškojo priemonių išsklaidyti debesims, susikaupusiems, jo manymu, dėl jo kaltės virš kunigaikščio olimpiškos kaktos; geresnis išsigelbėjimo būdas šiuo metu – tai siūlymas vėl eiti medžioti, ir taip buvo padaryta. Keletas nelaimingų perkūno oželių ir dar vienas triušis, staiga užklupti bemiegant vidurdienį, krito nuo šūvių, o šūviai tą dieną buvo itin taiklūs ir negailestingi: ir Salina, ir Tumėjus su malonumu nekaltus gyvulėlius sutapatino su donu Kalodžeru Sedara. Tačiau nei kurtinantis šaudymas, nei plaukų ir plunksnų kuokštai, kurie iššovus pakildavo mirgėdami saulėje, šiandien negalėjo nuraminti kunigaikščio; ėjo valandos ir artėjo laikas grįžti į Donafugatą, tad susirūpinimas, kartėlis ir pažeminimas, kad teks kalbėtis su plebėju meru, vis

labiau slėgė kunigaikštį; jam nepadėjo nė tas, kad pavadino du perkūno oželius ir triušį „donu Kalodžeru“; nors ir nusprendė praryti šitą šlykščią rupūžę, vis dėlto jautė, kad reikia gauti apie priešą daugiau tikresnių žinių, arba, veikiau, išaiškinti, ką sakys visuomenė dėl šio žingsnio, kurį jis rengiasi žengti. Štai kodėl doną Čičijų antrą kartą tą dieną užklupo toks tiesus klausimas: „Done Čičijau, paklausykite manęs, jūs pažįstate tiek žmonių kaime, sakykite, kas gi iš tiesų manoma Donafugatoje apie doną Kalodžerą?“

Atvirai šnekant, Tumėjui atrodė, kad jis jau gana aiškiai išdėstė savo nuomonę apie merą; taip ir buvo beketinąs atsakyti, bet gyvai prisiminė pašnibždomis sklindančius gandus, kokiomis meiliomis akimiš donas Tankredis žvilgčioja į Andželiką, ir pajuto apmaudą žavėdamasis savo kaltinimais, nors jie, suprantama, negali atitikti kunigaikščio skonio, jeigu viskas pasakyta teisingai; tuo tarpu kita jo smegenų dalis džiaugėsi, kad nepasakė nieko blogo apie Andželiką – lengvutis skausmas, tebejuntamas įkąstame smiliuje, dabar jam buvo tarsi balzamas.

– Pagaliau, jūsų ekscelencija, donas Kalodžeras Sedara ne blogesnis už tuos, kurie iškilo per pastaruosius mėnesius.

Pagyrimas kuklus, bet vis dėlto donas Fabricijus darėsi dar atkaklesnis.

– Matote, done Čičijau, man labai svarbu sužinoti teisybę apie doną Kalodžerą ir jo šeimą.

– Teisybė, jūsų ekscelencija, tokia, kad donas Kalodžeras yra labai turtingas ir taip pat labai įtakingas; na, ir kad jis šykštus (kai jų duktė mokėsi koleže, jis drauge su žmona valgydavo pusryčių kiaušinienę iš vieno kiaušinio), bet kai reikia, moka apdumti akis, o kadangi kiekvienas išleistas pinigėlis pagaliau pakliūva kam nors į kišenę, tai ir atsitiko taip, kad dabar daugelis nuo jo priklauso; tačiau turiu pasakyti, kad draugystę jis moka vertinti: dėl savo žemės gali devintą prakaitą lieti, ir valstiečiams gali tekti mirti badu, kad susimokėtų nuomą, bet prieš kokį mėnesį jis paskolino penkiasdešimt uncijų Paskualiui Tripiui, kuris pagelbėjo jam išsilaipinus desantui, ir, tikėkite, paskolino be procentų, o juk tai didžiausias stebuklas po to, kai šventoji Rozalija Palerme sulaikė šiltinę. Beje, jis gudrus kaip velnias: jums, ekscelencija, reikėjo jį pamatyti pernai balandžio ar gegužės mėnesį, kai jis kaip šikšnosparnis blaškėsi po visą apygardą važiuotas, raitas ant mulo arba pėsčias per lietų ir giedrą, o ten, kur jis pasisukdavo, atsirasdavo slapti būreliai ir buvo rengiamasi sutikti tuos, kurių lūkuriavo. Dievo bausmė, jūsų ekscelencija, Viešpaties bausmė! O juk tai tik dono Kalodžero karjeros pradžia; po kelių mėnesių jis bus parlamento deputatas Turine, o po kelerių metų, kai bus pardavinėjamas Bažnyčios turtas, jis už keletą variokų įsigys

dvarų Markoje ir Fondakelyje ir taps pačiu turtingiausiu provincijos žemvaldžiu. Štai koks donas Kalodžeras, jūsų ekscelencija, – naujasis žmogus, koks ir turi būti; tik gaila, kad turi toks būti.

Donas Fabricijus prisiminė savo pokalbį su tėvu Pirone prieš kelis mėnesius saulės nutviekstoje observatorijoje. Įvyko tai, ką buvo pranašavę jėzuitai; tačiau nejaugi neteisinga taktika prisidėti prie naujojo sąjūdžio, kad nors iš dalies pakreiptum jį atskirų savo klasės atstovų naudai? Apmaudas dėl neišvengiamo pokalbio su donu Kalodžeru jau buvo ne toks skaudus.

– Na, o kaip kiti jo šeimos nariai, kas jie per vieni, done Čičijau?

– Jūsų ekscelencija, dono Kalodžero žmonos niekas, be manęs, nėra matęs visus metus. Ji išeina iš namų tik į bažnyčią, į pirmąsias Mišias penktą ryto, kai dar nieko nėra. Šios Mišios laikomos be vargonų, bet aš kartą tyčia atsikėliau auštant, norėdamas pasižiūrėti į ją iš arčiau. Dona Bastiana įėjo su kambarine, aš pasislėpiau už klausyklos ir negalėjau gerai apžiūrėti, bet baigiantis Mišioms karštis įveikė vargšę moterį, ir ji praskleidė juodą šydą. Kaip mane gyvą matot, jūsų ekscelencija, jo žmona graži kaip saulė, ir negalima donui Kalodžerui priekaištauti, kad tasai nagas stengiasi ją laikyti nuošaliau nuo svetimų akių. Bet ir iš gerai saugomų namų plinta paskalos: tarnai yra

plepūs – ir girdėti, kad dona Bastiana – ne žmogus, o šiaip lyg koks gyvuliukas: skaityti, rašyti nemoka, nepažįsta laikrodžio, nemoka žmoniškai pakalbėti. Ne moteris, o graži kumelė, šiurkšti, aistringa, ir viskas! Net savo dukters nemyli, tik lovai ir tinka.

Donas Čičijus, karalių mokinys ir kunigaikščio palydovas, labai vertino savo primityvias manieras, kurias laikė tobulomis. Dabar jisai šypsojosi patenkintas, kad rado, kaip atkeršyti tam, kuris paniekino jo savimeilę.

– Betgi kitaip ir būti negali, – toliau kalbėjo jis. – Ar jūsų ekscelencija žinote, kieno duktė dona Bastiana?

Atsigręžęs jis pasistiepė ir parodė pirštu tolumoje keletą lūšnų, kurios, rodės, slenka skardžiu žemyn, ir tik skurdi varpinė vos ne vos jas prilaiko Nukryžiuotojo papėdėje.

– Ji yra vieno jūsų pusininko iš Runčio duktė. Jis vadinosi Pepė Džunta, bet buvo toks apskretęs ir puslaukinis, kad visi jį praminė Pepe Mėšliumi, dovanokite už negražų žodį, ekscelencija.

Patenkintas savo kalba, jis apsuko aplink pirštą Terezinos ausį.

– Po poros metų, donui Kalodžerui pabėgus su Bastiana, jis buvo rastas negyvas ant tako į Rampincerį su dvylika medžioklinių kulkų nugaroje. Donui Kalodžerui visur gerai einasi, o senis iš tikrųjų darėsi vis įžūlesnis ir tik trukdė jam.

Daug ką donas Fabricijus žinojo seniau ir buvo įsidėjęs į galvą; bet Andželikos senelio pravardę išgirdo pirmą kartą: ji atvėrė jam gilią istorijos perspektyvą, už jos buvo matyti kitos prarajos, palyginti su kuriomis donas Kalodžeras buvo tik darželio lysvė. Kunigaikštis pajuto, kad žemė slysta jam iš po kojų: kaip Tankredis suviršķins šią tiesą? O jis pats? Ir ėmė svarstyti, kokie giminystės ryšiai jungtų kunigaikštį Saliną, jaunikio dėdę, su nuotakos seneliu? Bet jų nesurado, tokių ryšių nė nebuvo. Andželika liko Andželika, žydinti kaip rožė, mergina, kuriai senelio pravardė tik patręšė dirvą.

– *Non olet*, – pakartojo jis, – *non olet*, maža to, *optime feminam ac contubernium olet.**

– Apie viską jūs kalbate, done Čičijau, apie sulaukėjusias motinas ir apie mėšliną senelį, bet ne apie tą, kuri mane domina, ne apie panelę Andželiką.

Tankredžio santuokos ketinimų paslaptis, prieš kelias valandas dar buvusi embrioninės stadijos, jau tikriausiai būtų buvusi atskleista, jeigu tie ketinimai, laimė, nebūtų buvę kitaip išaiškinti.

Be abejo, dažni jaunuolio vizitai dono Kalodžero namuose negalėjo likti nepastebėti kaip ir jo entuziastingos šypsenos ir daugybė mažyčių palankumo ženklų, tokių

* Nedvokia, nedvokia... gražiausia moteris kvepia santuokos guoliu *(lot.)*.

paprastų ir nepastebimų mieste, bet Donafugatos dorų gyventojų akyse tapusių karštos aistros požymiais. Skandalingiausias buvo pirmasis vizitas. Senukai, besikaitiną saulėje, vaikigaliai, kariaujantys dulkėse, viską matė, viską suprato, viską paskleidė; išklausyta nuomonės labiausiai prityrusių megerų, kurios patvirtino, kad Tankredžio atnešti dešimt persikų turėję sužadinti aistrą ir padėti suvedžioti; konsultuojantis panaudotos netgi knygos, aiškinančios apžavus, o pirmiausia Rutilijaus Beninkazos, to valstiečių Aristotelio, veikalai. Laimė, atsitiko taip, kaip pas mus dažnai būna: noras būti gudriausiam sužlugdė tiesą; visi vaizdavosi Tankredį pasileidėliu, pasirinkusiu Andželiką savo nedorų geidulių auka. Visi nutarė, kad jis stengiasi ją suvilioti, ir tiek. Paprasta mintis, kad kunigaikštis Falkoneris nori vesti Pepės Mėšliaus dukraitę, nė nešmėkštelėjo šiems kaimiečiams, kurie didikams feodalams rodė tokią pagarbą, kaip Dievo niekintojas rodo Dievui. Tankredžio išvykimas padarė galą šiems prasimanymams, ir kalbos nutilo. Tumėjus čia buvo išvien su kitais, ir todėl kunigaikščiui paklausus linksmai šypsojos, kaip paprastai daro senyvi žmonės, užsiminus apie jaunimo išdaigas.

– Ekscelencija, apie panelę nieko nepasakysi – ji pati apie save kalba; akys, veido spalva, laikysena – viskas kalba aiškiai ir kiekvienam suprantamai. Manau, kad tai suprato

ir Tankredis, jeigu man ne per drąsu taip galvoti? Ji paveldėjo visą motinos grožį, bet tiktai be tvarto kvapo, kuriuo atsidavė jos senelis. Pagaliau kokia ji protinga! Ar jūs matėte, kaip ji pasikeitė per tuos kelerius metus Florencijoje? Tapo tikra ponia, – kalbėjo toliau donas Čičijus, nepaisantis subtiliausių apibrėžimų, – pačia tikrąja sinjora. Grįžusi iš koležo, pasikvietė mane į namus ir paskambino mano senovinę mazurką; skambino prastai, bet pati – neatsižiūrėsi: tos juodos kasos, tos akys, tos kojos, tos krūtys... Och! Ne tvartu, dangiška palaima kvepia jos paklodės!

Kunigaikštis supyko: klasės, net ir išsigimstančios, išdidumas toks opus, kad jį skaudžiai įžeidė susižavėjimo kupinas būsimos nuotakos gyrimas; kaip išdrįso donas Čičijus taip gašliai kalbėti apie būsimąją kunigaikštienę Falkoneri? Tiesa, vargšelis apie tai nieko nežino, reikia jam papasakoti: juk po valandos kitos tą naujieną sužinos visi. Jis tuoj pat nusprendė tą pasakyti ir su šypsena, draugiška, tačiau kartu ir panašia į leopardo grimasą, tarė Tumėjui:

– Nusiraminkite, brangusis done Čičijau, nusiraminkite; namie turiu laišką iš sūnėno, kuris man paveda prašyti panelės Andželikos rankos; nuo šiol jūs kalbėsite apie ją tik su jums būdinga pagarba. Jūs pirmasis sužinote šią naujieną, bet jums už šią privilegiją reikės užmokėti: grįžęs į rūmus, drauge su Terezina būsite užrakintas ginklų sandėlyje; jums pakaks laiko išvalyti ir ištepti visus

šautuvus, būsite paleistas tik po dono Kalodžero vizito; ir aš nenoriu, kad kas nors būtų žinoma pirma laiko.

Šimtas dono Čičijaus atsargumo priemonių, šimtas jo snobizmo niuansų griuvo staiga kaip kėgliai, kai smūgis pataiko į patį vidurį. Dabar jį pagavo tik vienas grynas jausmas.

– Jūsų ekscelencija, tai kiaulystė! Jūsų sūnėnas neturi vesti jūsų priešo dukters. Juk Kalodžeras visada jums kišdavo kojų. Suvedžioti ją, kaip maniau, – būtų pergalė, o santuoka – besąlyginė kapituliacija. Tai jau galas Falkoneriams, tai galas visiems Salinoms.

Tai pasakęs, panarino galvą; apimtas didžiausio nerimo, dabar jis geidė tik vieno – kad žemė atsivertų po kojų. Kunigaikštis smarkiai paraudo ligi pat ausų, net jo akių obuoliai, atrodė, pasruvo krauju. Jis sugniaužė kumščius it kūjus ir žengė žingsnį dono Čičijaus link. Bet kunigaikštis buvo mokslo žmogus: pirmiausia išnagrinėdavo visus argumentus „už“ ir „prieš“; nors ir panašus į liūtą, iš prigimties buvo skeptikas. Be to, šiandien jis tiek daug patyrė: plebiscito rezultatai, Andželikos senelio pravardė, tie šūviai į nugarą! Tumėjaus tiesa, jo lūpomis kalba sveika tradicija. Tačiau jis vis dėlto kvailas; šios vedybos – tai ne galas, jos bus visa ko pradžia. Šios vedybos anaiptol neprieštarauja geriausioms tradicijoms.

Kumščiai atsigniaužė, bet delnuose buvo matyti nagų žymės.

– Eime namo, done Čičijau, yra dalykų, kurių jūs negalite suprasti. Juk mes vienas kitą suprantame ir sutarsime po senovei?

Kai jie leidosi į kelią, sunku buvo pasakyti, kuris iš jų don Kichotas ir kuris Sančas Pansa.

Kunigaikštis dar nebaigė savo tualeto, kai jam lygiai pusę penktos buvo pranešta, kad donas Kalodžeras punktualiausiai atvykęs; jis liepė paprašyti poną merą truputį palaukti kabinete, o pats ramiai gražinosi toliau. Tepė plaukus Atkinsono *Lime-Juice* – šis tirštas balkšvas skystis dėžėmis jam buvo siunčiamas iš Londono, o jo pavadinimas tiek pat etniškai iškraipytas kaip ir dainelių motyvai; juodo redingoto jis atsisakė, pakeisdamas jį švelnios violetinės spalvos redingotu, kuris, rodėsi, labiau pritiks būsimai šventinei progai; dar truputį pasikrapštė raudamas pincetu sujžūlėjusį auksu žvilgantį plaukelį, kuris laimingai buvo išlikęs, skubotai skutantis šiandien rytą, o paskui liepė pašaukti tėvą Pironę; prieš išeidamas iš kambario, paėmė nuo stalo susuktą žurnalą „Blatter der Himmelsforschung"* ir juo persižegnojo – tai dievobaimingas gestas, tačiau Sicilijoje dažniau, negu manoma, praradęs religinę prasmę.

* Astronomijos biuletenis *(vok.)*.

Eidamas per du kambarius, skiriančius jį nuo kabineto, jis guodėsi iliuzija: štai stiprus, įspūdingos išvaizdos, švelnaus kvapnaus kailio Leopardas rengiasi sudraskyti bailų šakalą; bet visai nenorom asocijuojantis mintims, – kurios yra tarsi rykštė tokioms prigimtims – jo atmintyje iškilo vieno Prancūzijos istorijos epizodo paveikslas: ordinais apsikarstę, su plunksnuotomis skrybėlėmis austrų maršalai ir generolai eina pasiduoti pašaipaus Napoleono malonei; jie nepalyginti puošnesni už jį, be abejonės, bet laimėjo štai tas žmogelis su pilka miline. Įžeistas taip ne laiku atgijusių prisiminimų apie Mantują ir Ulmą, Leopardas įėjo į kabinetą jau įtūžęs.

Ten stovėdamas lūkuriavo donas Kalodžeras, mažutis, liesutis, prastai nusiskutęs; jis iš tikrųjų būtų panėšėjęs į šakalą, jeigu ne jo akys, švytinčios gudrumu; bet kadangi dono Kalodžero protas buvo linkęs tik į materialinius tikslus (o kunigaikštis dėjosi siekiąs abstrakčių tikslų), tai visi jį laikė apsukriu ir klastingu žmogumi. Nesugebėdamas pasirinkti progai tinkamo kostiumo – tai įgimtas kunigaikščio bruožas, – meras laikė esant reikalinga apsirengti kone gedulingai; jis buvo apsirengęs beveik taip pat juodai kaip ir tėvas Pironė, kuris sėdėjo kampe abejingu, šaltu it akmuo veidu kaip tų dvasininkų, kurie nori parodyti, kad jiems nerūpi paveikti kitų nuomonę; me-

ro fizionomija, priešingai, rodė tokį godų laukimą, kad buvo net skaudu į jį žiūrėti.

Greit buvo pasikeista mažareikšmiais kandžiais žodeliais, po kurių visada seka didžiuliai žodžių mūšiai. Ir vis dėlto kaip tik Kalodžeras pirmasis pradėjo didžiąją ataką.

– Ekscelencija, – paklausė jis, – gavote gerų žinių iš dono Tankredžio?

Tais laikais nedideliuose kaimuose meras galėjo pusiau oficialiai kontroliuoti paštą, ir galbūt jo akį atkreipė ypač prašmatnus popierius, kuriame buvo parašytas Tankredžio laiškas.

Kunigaikštis, vos tik jam atėjo į galvą ši mintis, ėmė karščiuotis.

– Ne, done Kalodžerai, ne. Mano sūnėnas išprotėjo...

Tačiau yra dievas, kuris visada globoja kunigaikščius. Šio dievo vardas – Geras išsiauklėjimas. Jis dažnai įsikiša ir apsaugo leopardus nuo neprotingų žingsnių. Tačiau jam už tai reikia mokėti didelį mokestį. Panašiai kaip Paladė įsikišo, norėdama sutramdyti nesuvaldomą Odisėją, Išsiauklėjimo dievas apsireiškė donui Fabricijui ir sustabdė jį ant prarajos krašto; kunigaikščiui už savo išsigelbėjimą teko užmokėti tuo, kad jis vienintelį kartą gyvenime pavadino daiktus jų vardais. Ir jis nepaprastai natūraliai, nesutrikdamas baigė frazę:

– ...išprotėjo pamilęs jūsų dukterį, done Kalodžerai. Ir man apie tai parašė vakar.

Meras vis dar buvo itin abejingas. Vos šyptelėjo ir ėmė atidžiai apžiūrinėti savo skrybėlės juostelę; tėvas Pironė įsmeigė akis į lubas lyg koks statybos meistras, turįs nustatyti, ar jos tvirtos. Kunigaikštis pasijuto bjauriai: šis bendras tylėjimas atėmė jam ir tą mažą pasitenkinimą, kurį būtų suteikusi pašnekovų nuostaba. Jam iškart pasidarė lengviau, kai pamatė, kad donas Kalodžeras nori kalbėti.

– Aš tai žinojau, ekscelencija, žinojau. Antradienį, rugsėjo dvidešimt penktąją, dono Tankredžio kelionės išvakarėse, žmonės matė, kaip jie bučiavosi. Jūsų sode prie fontano. Gyvatvorė ne tokia tanki, kaip manoma. Aš mėnesį laukiau jūsų sūnėno ryžtingo žingsnio, ir jau baudžiaus teirautis jūsų ekscelenciją, ką jis ketina.

Skaudžiai geliančių vapsvų spiečius užpuolė doną Fabricijų. Pirmiausia jį apėmė pavydas, būdingas dar nesukežusiam vyriškiui: Tankredis paragavo grietinėlės ir uogų, kurių skonio jam niekada nebus lemta pažinti. Paskui sekė socialinio pažeminimo jausmas: iš linksmos žinios skelbėjo jis virto kaltinamuoju. Bet čia buvo ir asmeninio nusivylimo, kurį pajunta žmogus, įsitikinęs, kad jis viską kontroliuoja, bet štai patiria, kad daug kas vyksta be jo žinios.

– Done Kalodžerai, nemaišysime kortų lošdami. Atsiminkite, kad aš liepiau jus pakviesti. Norėjau jums papasakoti apie sūnėno laišką, kurį gavau vakar. Jis sakosi aistringai mylįs panelę – jūsų dukterį (čia kunigaikštis kiek padelsė, nes kartais būna nelengva meluoti, kai tave veria tokio žmogaus kaip meras žvilgsnis)... kokia stipri ši aistra, aš ligi šiol nežinojau; baigdamas jis paveda man prašyti jus panelės Andželikos rankos.

Donas Kalodžeras vis dar buvo ramus, tėvas Pironė iš statybos eksperto virto musulmonų išminčiumi; sunėręs keturis dešiniosios rankos pirštus su keturiais kairiosios, jis ėmė sukioti laisvus nykščius, vis keisdamas jų kryptį su tikra choreografine fantazija. Stojus ilgesnei tylai, kunigaikštis neteko kantrybės.

– Dabar, done Kalodžerai, laukiu, kad jūs papasakotumėte, ką ketinate daryti.

Meras, nenuleidęs akių nuo oranžinių kunigaikščio krėslo kutų, akimirką užsidengė akis dešine ranka, paskui atsistojo; dabar jo akys švietė atvira ir nuoširdžia nuostaba, atrodė, lyg jis būtų jas pakeitęs.

– Dovanokite, kunigaikšti (taip netikėtai praleidus „ekscelencija“, donas Fabricijus suprato, kad reikalas eina į laimingą pabaigą)... Puiki, bet tokia netikėta žinia atėmė man kalbos dovaną. Matote, aš šių laikų tėvas ir galėsiu jums galutinai atsakyti, tik atsiklausęs angelo, atnešusio į mūsų

namus paguodą. Bet aš moku naudotis šventa tėvo teise ir žinau, kad dono Tankredžio jausmai – jis rodo mums visiems tiek pagarbos – bus sutikti su abipusiu nuoširdumu.

Donui Fabricijui iš tikrųjų pasidarė lengviau: rupūžę jis jau prarijo, sukramtė galvą, žarnos gerkle slenka žemyn, belieka dar sukramtyti kojytes, bet čia niekai palyginti su visa kita – svarbiausia jau padaryta. Kunigaikštis, pasimėgavęs šiuo laisvės jausmu, pajuto simpatiją Tankredžiui – vaizdavosi, kaip sublizgės siauros mėlynos akys, skaitydamos iškilmingą atsakymą, vaizdavosi arba, tikriau sakant, prisiminė pirmuosius mėnesius po vedybų iš meilės, kai beprotybę ir akrobatiškai rafinuotus jausmus laimina ir globoja pulkai angelų, paslaugių, nors ir labai nustebusių. Bet jis žvelgė dar toliau ir matė pasiturintį Tankredžio gyvenimą, leidžiantį tarpti jo talentams – be pinigų jiems būtų pakirpti sparnai.

Kunigaikštis atsistojo, žengė žingsnį prie nustebusio dono Kalodžero, pakėlė jį nuo krėslo ir priglaudė prie krūtinės; trumpos mero kojos pakibo ore. Šitame nuošalios Sicilijos provincijos kambary buvo tiksliai atkurta japonų graviūra, vaizduojanti didžiulį violetinį kardelį, ant kurio žiedlapio pakibusi stambi plaukuota musė. Kai dono Kalodžero kojos vėl pasiekė grindis, donas Fabricijus pagalvojo: „Ilgiau šitaip būti negali, reikės jam padovanoti porą angliškų skustuvų...“

Tėvas Pironė liovėsi sukinėti nykščius, atsistojo ir paspaudė kunigaikščiui ranką.

– Ekscelencija, telaimina Viešpats Dievas šią santuoką. Jūsų džiaugsmas tapo mano džiaugsmu.

Donui Kalodžerui jis padavė tik pirštų galiukus, netaręs nė žodžio. Paskui krumpliu pabarbeno ant sienos kabantį barometrą – slėgis krito, viskas pranašavo blogą orą. Jėzuitas vėl atsisėdo ir atsivertė brevijorių.

– Done Kalodžerai, – tarė kunigaikštis, – visa ko pamatas yra šių dviejų jaunuolių meilė, tai vienintelis būsimos jų santuokos laidas. Čia galime dėti tašką – mes tai žinome. Esame senyvi, pagyvenę žmonės, ir mums reikia galvoti ir apie daugelį kitų dalykų. Neverta pasakoti jums, kokia garsi Falkonerių giminė: atvykusi į Siciliją su Karoliu Anžujiečiu, ji klestėjo ir Aragono, ir Ispanijos karalių, ir Burbonų laikais (jeigu man leidžiama juos minėti, jums čia esant), ir aš esu tikras, kad ši giminė puikiai gyvuos ir valdant naujai kontinentinei dinastijai. Duok Dieve! (Kunigaikščiui kalbant kartais būdavo negalima atskirti ironijos nuo apsirikimų.) Falkoneriai buvo karalystės perai, Ispanijos grandai, Šventojo Jokūbo ordino kavalieriai, jiems bereikia tik pirštą pakrutinti, kad taptų Maltos ordino kavalieriais; jeigu jiems tai šaus į galvą, galite neabejoti, ten Kanalų gatvėje jiems iškeps diplomus greičiau negu sviestinį pyragaitį, bent taip buvo iki šiolei. (Šis že-

mas melas buvo visai nereikalingas, nes donas Kalodžeras neturėjo mažiausio supratimo apie Jeruzalės Šventojo Jono ordino statutą.) Aš tikiu, kad retas jūsų dukters grožis dar labiau papuoš senąjį Falkonerių medį ir kad jūsų dukra savo taurumu gali lenktyniauti su šventosiomis šios giminės kunigaikštytėmis, kurių paskutinė, mano velionė sesuo, suprantama, atsiųs iš dangaus jaunavedžiams savo palaiminimą.

Ir donas Fabricijus vėl susijaudino prisiminęs brangiąją Džuliją, kurios pražudytas gyvenimas tapo amžina auka, atnašaujama dėl pašėlusių Tankredžio tėvo išsišokimų.

– Na, vaikiną jūs jau pažįstate, o jeigu nepažintumėt, tai aš čia garantuoju jums už jį visais atžvilgiais. Jis apdovanotas tonomis gėrio, ir taip manau ne aš vienas, ar teisybė, tėve Pirone?

Garbingasis jėzuitas, sutrukdžius jam skaityti, staiga vėl atsidūrė priešais kankinančią dilemą. Jis – Tankredžio dvasios tėvas ir žino daugybę jo nusidėjimų; tarp jų, suprantama, nėra nė vienos tikrai sunkios nuodėmės, bet kiekviena iš jų, šiaip ar taip, keletu centnerių sumažintų tą dorybių krūvą, apie kurią buvo kalbama, be to, visos jo nuodėmės (čia kaip tik tinka tai prisiminti) gali nulemti vedybinę neištikimybę. Savaime aišku, apie tai negalima buvo papasakoti ir dėl pasaulietiško takto, ir dėl išpažinties paslapties. Kita vertus, jis myli Tankredį

ir niekuomet nepratars nė žodžio, kuris bent kiek kliudytų ar nors kiek temdytų šias vedybas, kurioms sielos gilumoje jis nepritaria. Jėzuitas pasitelkė Atsargumą, vieną iš lanksčiausių žmogaus dorybių, vieną iš parankiausių gudrybių.

– Neišmatuojamas mūsų brangaus Tankredžio gerumas, ir aš pasakysiu jums, done Kalodžerai, kad jis, remiamas dangiškosios malonės ir panelės Andželikos žemiškųjų dorybių, galės vieną dieną tapti geru krikščioniu vyru.

Šitas rizikingas, bet ganėtinai atsargus pranašavimas nesukėlė prieštaravimo.

– Bet, done Kalodžerai, – toliau kalbėjo kunigaikštis, triauškindamas paskutinius rupūžės kaulelius, – jeigu neverta kalbėti apie Falkonerių giminės senumą, tai, labai apgailestauju, taip pat nėra reikalo – nes jums jau tai žinoma – kalbėti, kad dabartinė mano sūnėno materialinė padėtis neprilygsta jo vardo garsumui. Dono Tankredžio tėvas, mano svainis Ferdinandas, buvo ne toks, kad jį galėtum pavadinti apdairiu tėvu: didžiojo sinjoro prabangus gyvenimo būdas ir jo administratorių lengvabūdiškumas padarė didžiulės žalos mano brangaus sūnėno ir buvusio augintinio turtui; didžiuliai dvarai prie Macaros, riešutų giraitės Ravanuzoje, šilkmedžių plantacijos Oliveryje, pilis Palerme – viskas viskas nuėjo vėjais, ir jūs tai žinote, done Kalodžerai.

Donui Kalodžerui iš tikrųjų tai buvo žinoma: jis prisiminė didžiausią ūžavimą; prisiminimai apie jį nors ir nevertė saugotis, bet vis tiek įvarė visos Sicilijos diduomenei baimę ir sykiu teikė džiaugsmo visiems Sedaroms.

– Man globojant pasisekė išgelbėti tik vieną vilą, tą, kuri šalia manosios; tai pavyko tik per daugybę juridinių gudrybių ir padarius tam tikrų aukų, kurias aš, deja, su džiaugsmu skyriau savo sesers Džulijos šventam atminimui ir iš meilės brangiam savo berniukui. Tai puiki vila: laiptai ištapyti Marvulijos, o svetaines puošė Serenarijus, bet dabar ji galėtų tikti nebent ožkoms laikyti.

Paskutiniai rupūžės kauliukai pasirodė kur kas neskanesni, negu manyta, bet galiausiai sukramtė ir juos. Dabar reikėjo praplauti burną kokia nors malonia, tačiau visiškai nuoširdžia fraze.

– Bet, done Kalodžerai, po visų šitų bėdų, po viso sielvarto pasaulį išvydo Tankredis. Mes tokius dalykus žinome: galbūt todėl, kad berniukas buvo toks kilnus, žavus, švelnus, reikėjo, kad jo protėviai prašvilptų didžiulius turtus. Bent Sicilijoje būna taip; tikriausiai čia gamtos dėsnis, panašus į tuos, kurie valdo žemės drebėjimus ir sausras.

Jis nutilo, kai pasirodė tarnas su dviem degančiom lempom ant padėklo. Kol lempos, kunigaikščio pageidavimu, buvo statomos kabinete, stojo tyla, kupina švelnaus liūdesio. Paskui kunigaikštis kalbėjo toliau:

– Tankredis – nepaprastas jaunuolis, done Kalodžerai, jis ne tik taurus ir dailus; tiesa, mokėsi mažai, bet moka viską, ką reikia mokėti: pažįsta vyrus ir moteris, žino laiko sąlygas ir spalvas. Tankredis – garbėtroška, ir turi tam pagrindo. Jis toli nueis, ir jūsų Andželika, done Kalodžerai, bus laiminga, jeigu panorės kilti šiuo keliu drauge su juo. Dar turiu pasakyti, kad Tankredis gali kartais supykinti, bet su juo niekados netenka nuobodžiauti, o tai labai svarbu.

Perdėtume sakydami, kad meras įvertino aristokratišką kunigaikščio kalbos šmaikštumą; apskritai ji tik sustiprino jo paties bendrą įspūdį apie Tankredį – tai gudrus ir mokantis prie visko prisitaikyti žmogus; o jo namams kaip tik reikėjo žmogaus, apsukraus ir žengiančio koja kojon su laiku; niekas kita jo ir nedomino. Jis jautėsi lygus bet kam, ir jam net darėsi liūdna, kad jo duktė jaučia kažkokį goslų prieraišumą šitam gražiam geltonsnapiui.

– Kunigaikšti, aš žinau ir tai, ir dar kai ką. Visa tai man nerūpi. – Ir meras apsigaubė sentimentalumo skraiste. – Meilė, ekscelencija, meilė – viskas. Ir man buvo lemta ją patirti.

Galbūt vargšas kalbėjo nuoširdžiai, jeigu tik sutiktum su tuo meilės apibrėžimu, kurį tikriausiai jis sugalvojo.

– Bet aš aukštuomenės žmogus ir taip pat noriu pakloti savo kortas ant stalo. Neverta kalbėti apie mano dukters kraitį, jinai mano kūnas ir kraujas, neturiu tokio žmo-

gaus, kuriam galėčiau palikti savo turtą; visa tai, kas mano, yra ir jos. Bet bus teisinga, kad jaunuoliai žinotų, ko jie gali tikėtis tuoj pat. Vedybų sutartyje aš užrašysiu savo dukrai Setesolio dvarą, šešis šimtus keturiasdešimt keturias salmes, arba, kaip dabar sakoma, tūkstantį dešimt hektarų, visa žemė užsėta kviečiais, aukščiausios rūšies; čia pučia vėjai ir drėgna; be to, dar šimtą aštuoniasdešimt salmių vynuogynų ir alyvų giraičių Džibildolčėje; santuokos dieną įteiksiu jaunikiui dvidešimt drobinių maišelių, kiekviename jų bus po dešimt tūkstančių uncijų. Aš pats lieku tuščiomis rankomis, – pridūrė manydamas, kad juo nepatikės, kaip jis ir norėjo. – Bet duktė yra duktė. O už tokius pinigus galima perdirbti visus laiptus Marudžijoje ir visas Sorčionarijaus tapytas lubas, kokios tik yra pasaulyje. Andželika turi gyventi geruose namuose.

Nemokšiškumas ir vulgarumas taip ir tryško iš visos jo būtybės, bet pašnekovai buvo apstulbinti; donas Fabricijus turėjo kaip įmanydamas tvardytis, kad nuslėptų nuostabą: Tankredis pataikė daug tiksliau, negu buvo galima tikėtis.

Kunigaikštį buvo beapimąs pasibjaurėjimas, bet Andželikos grožis ir jaunikio patrauklumas vėl pridengė poezijos šydu visą vedybų sandorio koktumą. Tėvas Pironė, išgirdęs sandėrio sąlygas, sučepsėjo liežuviu, paskui, nepatenkintas, kad nenuslėpė savo nuostabos, mėgino rasti

rimą netikėtai ištartam garsui, todėl sugirgždino kėdę, ant kurios sėdėjo, ir batus. Lyg to būtų maža, ėmė triukšmingai sklaidyti brevijorių, bet viskas buvo veltui: įspūdis liko tas pats.

Laimė, vienintelis per visą pokalbį kiek neapgalvotas dono Kalodžero pareiškimas išgelbėjo visus iš nemalonios padėties.

– Kunigaikšti, žinau, kad jūsų nenustebins tai, ką aš dabar pasakysiu: juk mūsų giminę pradėjo paties imperatoriaus Tito meilė karalienei Berenikei; taigi Sedaros taip pat iš kilmingųjų; ligi manęs juos kamavo vargai, jie tūnojo gilioje provincijoje, gyveno neprašmatniai, tačiau ant mano stalo guli visi popieriai, jie sutvarkyti, ateis diena, ir jūs sužinosite, kad jūsų sūnėnas vedė baronaitę Sedarą del Biskoto. Šis titulas, dovanotas jo didenybės Ferdinando IV, įrašytas į Madzaros uosto aktus. Man reikia pasirūpinti šiuo reikalu – tetrūksta vienos grandies.

Trūkstamos kilmės grandys, dovanojimo raštai, beveik panašūs vardai – visa tai prieš šimtą metų daugelio sicilie-čių gyvenime buvo svarbus dalykas, dėl kurio tūkstančiai garbingų ir ne tokių garbingų asmenų patirdavo ir džiaugsmo, ir kartėlio; bet ši tema per daug svarbi, kad apie ją būtų galima kalbėti prabėgom, todėl čia tik pasakysime, jog dono Kalodžero heraldinis išsišokimas suteikė kunigaikščiui nepalyginamo estetinio pasitenkinimo –

jis pamatė realų žmogaus tipą su visais jo bruožais. Nuo slopinamo juoko kunigaikščiui buvo šleikščiai saldu.

Paskui pokalbis nukrypo į daugelį nenaudingų dalykų; donas Fabricijus prisiminė Tumėjų, uždarytą ginklų kambario tamsoje, ir kelintą kartą pasipiktino kaimiškų vizitų ilgumu. Pagaliau kunigaikštis nuščiuvo niūriai ir piktai tylėdamas. Donas Kalodžeras suprato; pažadėjo grįžti ryt rytą ir pasakyti apie tvirtą Andželikos sutikimą ir atsisveikino. Palydėtas per abi svetaines, atsisveikinant apkabintas, jis ėmė leistis laiptais, o tuo tarpu kunigaikštis tarsi bokštas, stūksantis viršuje, žiūrėjo, kaip vis mažėja šitas gudrumo, prastai pasiūtų drabužių, aukso ir nemokšiškumo mutulas, kuris dabar beveik tapo jo šeimos nariu.

Su žvake rankoje kunigaikštis nuėjo išleisti Tumėjaus, kuris ramus rūkė tamsoje pypkę.

– Man gaila, done Čičijau, bet jūs suprasite, kad aš turėjau taip padaryti.

– Suprantu, ekscelencija, suprantu. Na, ar viskas gerai baigėsi?

– Puikiausiai, geriau ir būti negalėjo.

Tumėjus neaiškiai sumurmėjo savo sveikinimą, užsegė antkaklį Terezinai, kuri snūduriavo, pavargusi po medžioklės, ir nusikabino medžioklės krepšį.

– Paimkite ir mano perkūno oželius, nes abiem jų vis tiek per mažai. Iki pasimatymo, done Čičijau, ateikite anksčiau. Ir dovanokite man už viską.

Palydėjo jį stipriu smūgiu į petį, o tai reiškė susitaikymą ir valdžią; paskutinis ištikimas Salinų namų tarnas nuėjo į savo skurdžius namus.

Sugrįžęs į kabinetą, kunigaikštis neberado tėvo Pironės – jis išgaravo vengdamas pokalbio. Tada pasuko į žmonos kambarį papasakoti apie vizitą. Sunkūs ir greiti žingsniai jau už dešimties metrų skelbė jį einant. Jis žingsniavo per mergaičių kambarius: Karolina ir Katerina vyniojo į kamuolį vilnonius siūlus, jam pasirodžius, abi atsistojo šypsodamos; madmuazelė Dombrej paskubom nusiėmė akinius ir suglumusi atsakė į jo sveikinimą; Končeta sėdėjo nusigręžusi ir siuvinėjo priegalvį; neišgirdusi tėvo žingsnių, ji nė neatsigręžė.

KETVIRTAS SKYRIUS

Donas Fabricijus ir donas Kalodžeras. – Pirmasis Andželikos vizitas po sužieduotuvių. – Atvyksta Tankredis ir Kavriagis. – Pasirodo Andželika. – Meilės ciklonas. – Tyla po ciklono. – Į Donafugatą atvyksta pjemontietis. – Trumpas pasivaikščiojimas po kaimą. – Ševalje ir donas Fabricijus. – Išvykimas auštant

1860 m. lapkritis

Derantis dėl vestuvių ir dažniau susitinkant, donas Fabricijus vis labiau ir labiau ėmė žavėtis Sedaros savybėmis. Jis pamažu apsiprato su prastai nuskustu veidu, su plebėjišku akcentu, su savotiškais kostiumais, nuolatiniu prakaito kvapu, ir jam paaiškėjo, kokio reto proto yra šis žmogus. Su dauguma sunkumų, kurie kunigaikščiui atrodydavo neįveikiami, donas Kalodžeras susidorodavo akimirksniu. Šimtai varžtų, kurie varžo daugelio žmonių veiksmus ir kuriuos sąlygoja padorumas, taktas, stačiai

geras auklėjimas, – jam buvo svetimi, jis žengė per gyvenimo tankmes drąsiai kaip dramblys, kuris, laužydamas medžius ir ardydamas žvėrių landynes, eina į priekį savo keliu, nepaisydamas nei įdrėskimų, nei nukentėjusiųjų aimanų. Išauklėtas ir išaugęs linksmame slėnyje, kur dvelkia lengvutis ir švelnus zefyras – įvairiausi „prašom“, „būčiau jums dėkingas“, „ar nepadarytum man paslaugos“, „jūs buvote labai malonus“, kunigaikštis dabar, kalbėdamasis su donu Kalodžeru, išeidavo į atvirą dykvietę, kur pučia skaudūs sausi vėjai; labiau mėgdamas vingiuotus kalnų takus, vis dėlto jis žavėjosi ir šiais skersvėjo gūsiais, išgaunančiais iš Donafugatos ąžuolų ir kedrų lig šiol negirdėtus *arpeggio*.

Ilgainiui, pats to nepastebėdamas, donas Fabricijus ėmė kalbėti donui Kalodžerui apie daugybę savo reikalų, painių ir pačiam neaiškių, tačiau ne todėl, kad būtų jam trūkę įžvalgumo, o todėl, kad jis buvo abejingas tokiems dalykams ir laikė juos žemais. To abejingumo priežastis iš tikrųjų buvo nerūpestinga pažiūra ir tai, kad kunigaikštis jau nuo seno lengvai išsisukdavo iš visų bėdų parduodamas dar keletą šimtų iš savo tūkstančių hektarų.

Žingsniai, kurių rekomendavo imtis donas Kalodžeras, išklausęs kunigaikštį ir išsiaiškinęs padėtį, buvo protingi ir netrukus davė vaisių, tačiau jo patarimus, numatančius veiksmingas ir žiaurias priemones, geraširdis donas

Fabricijus vykdė bailiai ir švelniai, ir dėl to po kelerių metų imta kalbėti, kad Salinų šeima nedraugiška nuo jos priklausomiems žmonėms. Tokia reputacija iš tikrųjų buvo nepelnyta ir pakirto Salinos prestižą Donafugatoje ir Kverčetoje. Jokių rimtų užtvarų išgelbėti iš kunigaikščio rankų slystančiam turtui taip ir nebuvo pastatyta.

Negalima nutylėti, kad nuolatinis kunigaikščio lankymasis šiek tiek paveikė ir patį Sedarą. Ligi šiol jis susitikdavo su aristokratais tik iš reikalo (tai yra ką nors pirkdamas ar duodamas) arba tais atvejais, kai labai retai ir po ilgų svarstymų būdavo kviečiamas į šventes – abiem atvejais ši savita visuomenės klasė neparodo savo geriausių bruožų. Po tokių susitikimų jis įsitikino, kad aristokratiją sudaro tiktai avys, kurios gyvena vien tam, kad kištų vilną po jo žirklėmis ir teiktų jo dukrai savo vardą, turintį neišaiškinamą prestižą. Bet jau susipažinęs su Tankredžiu Garibaldžio laikais, jis sutiko netikėtai jauną bajorą, tokį pat storžievišką kaip jis pats, gebantį gana pelningai keisti savo šypsenas ir titulus į kitų grožį ir turtą; be to, jaunuolis savo „sedariškiems" poelgiams mokėdavo suteikti grakščiausią formą, sykiu išlikdamas ir žavus – tai bruožas, kurio pats Sedara neturėjo ir tik nesąmoningai buvo to bruožo veikiamas, nesuvokdamas jo kilmės. Labiau suartėjęs su kunigaikščiu, Donafugatos meras įsitikino, kad donas Fabricijus, be švelnumo ir nesugebėjimo gintis, būdingų

jo pažįstamam aristokratų – avių tipui, yra toks pat patrauklus savo jėga kaip ir jaunasis Falkoneris, toji jėga tokios pat įtampos, bet kitos krypties; įsitikino, kad kunigaikštis turi tam tikrą krūvį energijos, nukreiptos į abstrakčius tikslus, kažkokį siekį ieškoti gyvenimo prasmės kažką sukurdamas pats, o ne pasiglemždamas iš kitų. Jį labai pritrenkė toji abstrakti energija, nors ji ir atrodė jam dar žaliava ir negalėjo būti nusakyta žodžiais, kurių mes čia ieškojome jai apibrėžti. Jis įsitikino, kad kunigaikštis gal daugiausia patraukia savo geromis manieromis, ir suprato, koks malonus yra gerai išauklėtas žmogus, nes geras išauklėjimas iš esmės yra ne kas kita, kaip atsisakymas daugelio nemalonių žmogaus prigimties apraiškų, tai savotiškas pelningas altruizmas (formulė, kur būdvardžio veiksmingumas vertė jį pakęsti daiktavardžio nenaudingumą). Ilgainiui donas Kalodžeras suprato, kad pietūs su svečiais nebūtinai turi virsti čepsėjimo garsų uraganu ir riebalų dėmių jūra; kad pokalbis su pažįstamais gali būti ir nepanašus į šunų rietenas, kad nuolaida moteriai yra jėgos, o ne silpnumo požymis, kaip jis manė pirmiau; kad iš pašnekovo galima laimėti daugiau jam sakant: „Aš nepakankamai aiškiai išdėsčiau savo mintį“ – užuot sakius: „Tu nė velnio nesupranti“, ir kad naudojantis panašiomis manieromis prie stalo, bendraujant su moterimis ir pašnekovais, pelno tas, kas moka visa tai tinkamai pritaikyti.

Būtų per drąsu tvirtinti, kad donas Kalodžeras iš karto paleido į apyvartą viską, ką išmoko; nuo šiol jis ėmė tik truputį geriau skustis ir ne tiek nuogąstavo dėl suvartojamo skalbiant muilo; kol kas viskas tuo ir baigėsi, bet kaip tik nuo šiol jam ir į jį panašiems prasidėjo tas laipsniško klasės rafinavimosi procesas, kuris per trejetą kartų naivų mužiką paverčia bejėgiu lepiu džentelmenu.

Pirmasis Andželikos, jau kaip jaunosios, vizitas Salinų šeimai vyko pagal nepriekaištingą režisūros sumanymą. Merginos elgesys buvo toks puikus, jog atrodė, tarsi viskas nuo pirmo iki paskutinio žodžio pasufleruota Tankredžio; tačiau susižinojimo priemonių lėtumas anais laikais neteikė tam galimybės, ir beliko tik manyti, kad visa tai jau buvo įteigta dar iki oficialių sužadėtuvių: ši hipotezė, atrodžiusi truputį per drąsi žinantiems jaunojo kunigaikščio atsargumą, vis dėlto nebuvo absurdiška. Andželika atėjo šeštą valandą vakaro su balta rožiniais apvadais suknele, švelnius juodus plaukus temdė didelė, dar vasariška šiaudinė skrybėlaitė su dirbtinėmis vynuogių kekėmis ir auksinėmis varpomis, kurios kukliai priminė Džibildolčės vynuogynus ir Setesolio javų aruodus. Palikusi tėvą vestibiulyje, šlamėdama plačiu sijonu, lengvai užbėgo laiptais ir puolė į glėbį donui Fabricijui; du skambūs bučiniai kliuvo jam į lūpas ir buvo priimti su nedirbtiniu nuoširdumu; galbūt kunigaikščio lūpos

uždelsė kiek ilgiau, negu reikėjo, ragaudamos jos jaunų, gardenijom dvelkiančių skruostų aromatą. Andželika paraudo ir pusę žingsnio atsitraukė.

– Aš tokia laiminga, tokia laiminga...

Paskui vėl prisiglaudė ir, pasistiebusi ant pirštų, sušnabždėjo į ausį: – Dėdule! – tai labiausiai pavykęs numeris, kurio režisūros sumanymą nebent galima lyginti tik su vaikų vežimėlio pasirodymu Eizenšteino filmuose. Nedviprasmis aiškumas ir sykiu toks pasitikintis kreipimasis pradžiugino paprastą kunigaikščio sielą ir amžinai jį suartino su šia gražia mergina. Donas Kalodžeras tuo metu lipo laiptais ir pasakojo, kaip nusiminusi jo žmona, kad negalinti dabar čia būti; vakar ji suklupusi ir patempusi kairę kojį – o tai labai skaudu.

– Jos koja, kunigaikšti, sutino kaip moliūgas.

Nudžiugintas mylavimų, kunigaikštis mandagiai ketino tuoj pat aplankyti ponią Sedarą; beje, iš Tumėjaus pasakojimų buvo įsitikinęs, kad doną Kalodžerą baisiai sugluminęs pasiūlymas liks be pasekmių. Norėdamas kaip nors jį atidėti, donas Kalodžeras prie sutinusios kojos dar pridūrė galvos skausmą, dėl kurio vargšė žmona negalinti išeiti iš tamsaus kambario.

Tuo tarpu kunigaikštis paėmė Andželiką už parankės. Mirgančioje lempų šviesoje, vos nušviečiančioje kelią, jie perėjo keletą pustamsių svetainių, kambarių anfi-

lados gilumoje jų laukė žiburiais tvieskianti Leopoldo svetainė, kur buvo susirinkusi visa šeima. Šis žygis per tamsą ir tuštumą prie apšviesto intymaus židinio atrodė lyg įšventinimas į masonų ložę.

Šeima buvo susibūrusi prie durų: vyro rūstybės akivaizdoje kunigaikštienė atsisakė savo prieštaravimų, kurie buvo ne šiaip sau atmesti, o, galima sakyti, deginte išdeginti; dabar ji daug kartų bučiavo būsimąją gražuolę giminaitę ir spaudė ją prie krūtinės taip karštai, kad merginai ant odos liko žymės nuo garsių Salinų šeimos rubinų karolių, kuriuos Marija Stela, kad ir ankstyvas metas, buvo užsidėjusi iškilmių proga. Šešiolikmetis Frančeskas Paolas apsidžiaugė reta proga pabučiuoti Andželiką, bejėgiškai pavydžiai žiūrint tėvui. Ypač maloniai merginą sutiko Končeta, iš džiaugsmo net apsiašarojusi. Kitos seserys apsupo ją, audringai reikšdamos džiaugsmą, netemdomą jokių abejonių. Tėvas Pironė, kuriam buvo nesvetima pagarba – beje, pati nekalčiausia – moters grožiui, nes jį laikė nepaneigiamu Dievo gerumo įrodymu, pajuto, kaip nuo šitos gracijos (mažąja raide) šilumos ištirpo visi jo prieštaravimai. Jėzuitas sumurmėjo: „Ateik, o Libano nuotaka“. (Jis turėjo pasistengti, kad neprisimintų dar liepsningesnių posmų.) Madmuazelė Dombrej, kaip ir dera guvernantei, verkė iš susijaudinimo ir, beviltiškom rankom tvirtai apkabinusi žydinčius merginos pečius,

kalbėjo: *„Angelica, Angelica, pensons a la joie de Tancrède"**. Tik Bendikas, šiaip jau labai draugiškas, šiandien palindo po staliuku ir garsiai unkštė, kol perpykęs Francheskas Paolas, kuriam lūpos dar virpėjo nuo bučinio, energingai pasiūlė laikytis tvarkos.

Į dvidešimt keturias iš keturiasdešimt aštuonių žvakidžių buvo įstatytos degančios žvakės, kiekviena jų balta, bet liepsnojanti, galėjo priminti nekaltą, meilės ugnies kamuojamą merginą; Murano meistrų dviem spalvom dažytos stiklinės gėlės ant kreivų pakabų egzaltuotai žvelgė į atsilankiusiąją, siųsdamos jai savo nepastovias ir trapias šypsenas. Buvo užkurtas ir didysis židinys, greičiau šventės garbei, o ne kambariui apšildyti, nes čia buvo šilta; virpantys liepsnos atspindžiai krito ant grindų, barstydami spindinčius atšvaitus ant patamsėjusių baldų paauksinimų; namų židinys buvo namų simbolis, liepsnojančios pliauskos kalbėjo apie staigius įgeidžius, žarijos – apie tramdomą rusenančią aistrą.

Kunigaikštienė, labiausiai gebėjusi suvesti visas emocijas į mažiausią bendrą vardiklį, papasakojo kai kuriuos žavingus Tankredžio vaikystės epizodus. Sprendžiant iš primygtinio pasakojimo tono, buvo galima iš tikrųjų pamanyti, kad Andželika turinti jaustis nepaprastai

* Andželika, Andželika, pagalvokime apie Tankredžio džiaugsmą *(pranc.)*.

laiminga tekėdama už žmogaus, kuris jau šešerių metų buvo toks išmintingas, jog nė kiek nesispyriodamas leido jam pastatyti klizmutę, o sukakęs dvylika buvo toks drąsuolis, jog be baimės nukniaukė rieškučias vyšnių. Končeta, išgirdusi apie šį drąsaus banditizmo pavyzdį, ėmė kvatoti.

– Šia yda Tankredis taip ir nesugebėjo atsikratyti. Atsimeni, tėte, kaip jis prieš porą mėnesių nukniaukė tavo branginamus persikus?

Ir ji staiga taip paniuro, kad ją galėjai palaikyti draugijos kovai su vaisių grobstymu iš sodų pirmininke.

Netrukus pasigirdo dono Fabricijaus balsas, nustelbęs šias smulkmenas: jis ėmė kalbėti apie dabartinį Tankredį, žvalų, stamantrų jaunuolį, visada pasirengusį bet kokioms išdaigoms, kurios žavi tuos, kam jis mielas, ir verčia nusiminti kitus; papasakojo, kaip kartą Neapolyje Tankredis buvo supažindintas su kažkokia hercogiene N., ir ši, užsidegusi jam aistra, panoro matyti jį savo namuose rytą, po pietų ir vakare, nesvarbu kur, svetainėje ar lovoje, nes, kaip ji tvirtino, niekas geriau už Tankredį nemoka pasakoti *les petits riens**. Nors donas Fabricijus paskubėjo patikslinti, kad Tankredžiui tuomet tebuvo šešiolika metų, o hercogienei jau per penkiasdešimt, Andželikos

* Niekučiai *(pranc.)*.

akys sublizgo – ji gavo tikslią informaciją apie jaunimo elgesį Palerme, o fantazija padėjo jai įsivaizduoti Neapolio hercogienes.

Tačiau būtų klaida tvirtinti, kad Andželika pamilo Tankredį; ji buvo per daug išdidi, išpuikusi ir negalėjo bent laikinai pamiršti savęs, o be to nėra meilės; dėl dar beveik vaikiškos patirties ji negalėjo įvertinti tikrųjų Tankredžio bruožų, kurie visi buvo susilieję į subtiliausius niuansus; ir vis dėlto, jo nemylėdama, tuo metu buvo jį įsimylėjusi, o tai juk skirtingi dalykai; žydros akys, žaismingas prieraišumas, jo balso skambesys, ūmai tampantis rimtu, – visa tai, jau tik prisiminus, savotiškai ją jaudino, dabar ji tegeidė vieno dalyko: pasijusti tų rankų apglėbta; pajutusi jų švelnumą, pamirštų jas arba pakeistų kitomis, kaip paskui iš tikrųjų ir atsitiko, bet dabar labai troško, kad tos rankos ją glamonėtų. Štai kodėl, atskleidus tuos galimus meilės ryšius (kurių, beje, iš tikrųjų nebuvo), ji keisčiausiai įsižeidė – pavydėjo praeities. Tačiau šitas kartėlis greit išblėso, ramiai apsvarsčius jausminius ir nejausminius interesus, kurių jai žadėjo santuoka su Tankredžiu.

Donas Fabricijus tebegyrė sūnėną. Įsismaginęs jis buvo iškalbus kaip pats Mirabo[6].

[6] *Grafas Honoré Gabriel Riqueti de Mirabeau* (1749–1791) – Prancūzijos didžiosios revoliucijos veikėjas, garsėjęs gražbylyste.

– Tankredis pradėjo anksti ir gerai pradėjo, – tarė donas Fabricijus. – Platus kelias jam prieš akis.

Andželika pritardama linktelėjo galvą. Iš tikrųjų politinė Tankredžio karjera jos nedomino: ji buvo viena iš tų daugelio merginų, manančių, kad visuomenės gyvenimas eina ne jų pasaulyje, ir net nesugebėjo įsivaizduoti, kad Kavūro[7] kalba ilgainiui, praėjusi didžiulę virtinę smulkiausių aplinkybių, galės paveikti jos gyvenimą, pakeisti jį. Ji samprotavo sicilietiškai. „Kviečių mes turime, ir gana; koks dar ten platus kelias". Šitaip samprotavo naivi jaunystė, bet po metų kitų ji turėjo tvirtai atsisakyti panašaus požiūrio ir tapti viena iš kandžiausių parlamento ir valstybės tarybos slaptųjų tarėjų.

– O koks jis būna įdomus! Jūs to dar nežinote, Andželika! Jis viską žino, visur moka rasti kažką netikėta. Kai esi su juo ir jis geros nuotaikos, pasaulis atrodo linksmesnis, o kartais ir rimtesnis negu paprastai.

Andželika žinojo, kad Tankredis moka būti įdomus: po rugsėjo dvidešimt penktosios ji ne tik galėjo tikėtis, bet turėjo rimtą pagrindą įtarti, kad jis geba atrasti naujus pasaulius – ji tai ir patyrė po to garsaus, oficialiai nustatyto, bet anaiptol ne vienintelio bučinio už tos išdavikiškos

[7] *Camilo Benso Cavour* (1810–1861) – Italijos valstybės veikėjas. Per 1848–1849 m. Italijos revoliuciją buvo Pjemonto parlamento deputatas, nuo 1852 m. – ministras pirmininkas.

gyvatvorės. Šis bučinys iš tikro buvo nepanašus į kitą, vienintelį, kurį jai teko patirti iki tol Podžijaus Kajano sodininko sūnaus glėby daugiau kaip prieš metus; Tankredžio bučinys buvo kur kas švelnesnis ir sultingesnis. Ir vis dėlto Andželikai visai nerūpėjo jaunikio sąmojis ir net protas, šiaip ar taip, jie jai reiškė mažiau negu brangiajam donui Fabricijui, tokiam iš tikrųjų mielam, bet pernelyg „inteligentiškam" dėdulei. Vedybomis su Tankredžiu ji manė galėsianti užimti gerą padėtį tarp Sicilijos aristokratų, kurių gyvenimas jai atrodė pilnas nebūtų stebuklų. Be to, ji laukė iš Tankredžio tik aistringų glamonių. Juo geriau, jei jis dar protingas, bet jai pačiai vis viena. Pramogų visada galima prasimanyti. Tačiau tai buvo tik mintys apie ateitį, o dabar, ar jis kvailas, ar protingas, vis tiek ji troško, kad jis būtų čia ir nors pakutentų jai kaklą po kasomis kaip andai.

– Dieve, Dieve, kaip norėčiau, kad jis dabar čia būtų su mumis!..

Šis šūksmas sujaudino visus aiškiu nuoširdumu, nes niekas nežinojo tikrųjų jo motyvų. Taip sėkmingai baigėsi pirmasis susitikimas. Kiek palaukę, Andželika ir jos tėvas atsisveikino. Lydimi arklidžių berniuko, kuris nešė uždegtą žibintą, – liulantis žiburio auksas raudonai nudažė nukritusius platanų lapus, – tėvas su dukra grįžo į tuos pačius namus, į kuriuos Pepei Mėšliui užkirto kelią medžioklinio šautuvo šūviai, sudraskę jam inkstus.

Atgavęs ramybę, donas Fabricijus įvedė paprotį vakarais skaityti knygas. Rudenį, kai vakarai per tamsūs pasivaikščiojimams, visa šeima po maldos rinkdavosi aplink židinį ir laukdavo pietų, o kunigaikštis stovėdamas skaitydavo namiškiams kokio nors šių dienų romano skyrius; tokiomis valandėlėmis jis kiekviena savo pora skleidė oraus kilniaširdiškumo spindulius.

Tai buvo laikai, kai pagal romanus būdavo kuriami tie literatūros mitai, kurie ir šiandien valdo Europos protus; tačiau Sicilija iš dalies dėl savo tradicinio negebėjimo suvokti naujovių, iš dalies dėl visuotinio nemokėjimo užsienio kalbų, taip pat, reikia pasakyti, dėl engiančios Burbonų cenzūros muitinėse nežinojo, kad gyvena tokie Dikensas, Džordžas Elijotas, Žorž Sand ir Floberas; nežinojo netgi Diuma. Tiesa, pora Balzako tomų kažkokiomis suktybėmis pakliuvo donui Fabricijui į rankas. Perskaitęs juos, jis nusivylė ir paskolino draugui, kurio nemėgo, pasakęs, kad jie, be abejonės, yra galingo, bet keisto ir pakvaišusio proto vaisius (dabar vietoj „pakvaišusio“ sakytų „maniakiško“), – kaip matote, tai buvo per skubus, tačiau, gali sakyt, kandus sprendimas. Knygos vakariniam skaitymui buvo parenkamos toli gražu ne per geriausiai, tai jis darė tiek dėl pagarbos skaistiems dukterų jausmams, tiek ir dėl religinio kunigaikštienės skrupulingumo, be to, ir savigarba niekaip neleido

kunigaikščiui versti savo šeimos narius klausytis kažkokių „nešvankybių“.

Buvo bene lapkričio dešimtoji. Viešnagė Donafugatoje ėjo į pabaigą. Pliaupė liūtys; nuožmūs drėgno mistralio šuorai tarsi pikti antausiai tėškė į langus vandens sroves; tolumoje dundėjo griaustinis, lietaus lašai, prasiveržę pro primityvius siciliečių dūmtraukius, kartais prasiskverbdavo į židinius ir šnypšteldavo palikdami juodas dėmeles ant degančių alyvmedžio pliauskų. Buvo skaitoma „Andžola Marija“, ir šį vakarą kaip tik prieita prie paskutinių puslapių: klausantis jaunos merginos beviltiškų klajonių po žiaurią užšalusią Lombardiją, stingo panelių, sėdinčių šiltuose krėsluose, širdys.

Staiga gretimame kambaryje pasigirdo triukšmas, ir į svetainę užduseęs įbėgo kamerdineris Mimis.

– Ekscelencijos! – šaukė jis, pamiršęs savo išmuštruotas manieras. – Ekscelencijos, atvažiavo ponaitis Tankredis! Kieme jis krausto bagažą iš vežimo. Šventoji Madona, tokiu oru!

Ir kamerdineris Mimis išbėgo.

Nelaukta žinia užklupo Končetą tokią tolimą nuo tikrovės akimirką, kad ji sušuko: „Mielasis!“ Bet jos pačios balso garsas grąžino ją į rūsčią dabartį, ir lengvai galima numanyti, kad toks staigus perėjimas nuo slaptų, bet karštų praeities aistrų į šios dienos šaltą realybę jai buvo gana

skaudus; gerai, kad per bendrą triukšmą jos šūktelėjimo nebuvo galima išgirsti.

Visi puolė prie laiptų; vadovaujami plačiai žengiančio dono Fabricijaus, jie greit perėjo tamsias svetaines ir nulipo į apačią; didžiosios durys į lauko laiptus ir į kiemą buvo atdaros; vėjas skverbėsi į rūmus, nešdamas drėgmę ir žemės kvapus, virpindamas portretų drobes. Žaibų nutviekstо dangaus fone krūpčiojo sodo medžiai, o jų lapai šnarėjo tarsi draskomas šilkas. Tą akimirką, kai donas Fabricijus buvo beeinąs pro duris, ant paskutinės pakopos šmėkštelėjo kažkieno beformė ir gremėzdiška figūra; tai buvo Tankredis, apsisiautęs didžiuliu žydru Pjemonto kavaleristo apsiaustu, taip permirkusiu, kad tikriausiai jis svėrė ne mažiau kaip šimtą kilogramų ir atrodė visai juodas.

„Atsargiai, dėde, neik prie manęs, aš visas kaip kempinė!" Laiptų žibintas apšvietė jam veidą. Įėjęs jis atsisegė grandinėlę apsiausto pakaklėje, nusimetė šį apdarą, ir tas žlegtelėjo ant grindų. Tankredis, tris dienas nenusiavęs batų, trenkė prakaitu, bet donui Fabricijui, kuris jį apglėbė tą akimirką, buvo brangesnis už savo vaikus, Marijai Stelai – mielas ir išdavikiškai apšmeižtas giminaitis, tėvui Pironei – paklydusi avelė, vis dėlto grįžtanti į Bažnyčios prieglobstį, o Končetai – mielas vaiduoklis, primenantis jai prarastą meilę. Net vargšė madmuazelė Dombrej pabučiavo jį savo nepratusiomis prie glamonių lūpomis,

sušukdama: *„Tancrède, Tancrède, pensons a la joie d'Angelica!"** – jos sieloje stygų buvo taip maža, kad ji, vargšelė, nuolat vaizduodavosi kitų džiaugsmą.

Ir Bendikas vėl susilaukė mielo draugo žaidimams, to, kuris kaip niekas kitas mokėjo, sudėjęs vamzdžiu rankas, pūsti jam į snukį, bet jis džiaugėsi šuniškai, padūkusiai šokinėdamas po salę ir nė kiek nesirūpindamas tuo, kurį mylėjo.

Atėjo tikrai graudi akimirka: visi apspito jaunuolį, kuris buvo juo brangesnis, kad nepriklausė jų šeimai tikrąja šio žodžio prasme, ir juo mielesnis, kad dabar jo laukė meilė ir gerovė. Taip, tai buvo graudi, bet ir ne visai trumpa akimirka. Kai atslūgo pirmieji džiaugsmai, donas Fabricijus pamatė prie durų dar dvi figūras; nuo jų taip pat žliaugė lietaus lašai, ir jie taip pat šypsojosi. Pamatė juos ir Tankredis ir ėmė kvatoti.

– Dovanokite man, apkvaišau iš susijaudinimo, – tarė jis kunigaikštienei, – aš leidau sau atsivežti mielą bičiulį grafą Karlą Kavriagį; beje, jūs jį pažįstate, jis juk ne kartą buvo atėjęs į vilą, kai tarnavo pas generolą. O antrasis – tai ulonas Maronis, mano pasiuntinys.

Doras, net bukas kareivio veidas spindėjo, jis stovėjo „ramiai", tekant vandeniui ant grindų nuo jo šiurkščios

* Tankredi, Tankredi, pagalvokime apie Andželikos džiaugsmą! *(Pranc.)*

milinės. O grafaitis nestovėjo „ramiai“: nusiėmęs nešvarią ir netekusią formos kepurę, jis bučiavo kunigaikštienei ranką, šypsojosi, tiesiog stulbino merginas savo auksiniais ūsiukais ir nepataisomai grebla „r“.

– Tik pamanykite, o man sakė, kad čia niekada nebūna lietaus! Viešpatie, štai jau dvi dienos, kai mes tarsi per marias plaukiame!

Paskui jis surimtėjo.

– Falkoneri, kurgi pagaliau panelė Andželika? Tu atitempei mane čia iš Neapolio, sakei ją parodysiąs. Matau čia daug gražuolių, bet jos nėra. – Jis atsigręžė į doną Fabricijų. – Žinote, kunigaikšti, kai jo pasiklausai, tai antroji Sabos karalienė! Tuoj pat einam nusilenkti tai *formosissima et nigerrisima**. Judinkis, stuobry!

Jis pasakė šitaip, perkeldamas karininkų valgyklų žargoną į niūrią svetainę su dviem eilėm puošniai nutapytų šarvuotų protėvių, ir tas visus pralinksmino. Bet donas Fabricijus ir Tankredis žinojo kur kas daugiau už jį: jie pažinojo doną Kalodžerą, žinojo, kas per paukštė jo gražioji žmona, žinojo, kaip neįtikėtinai apleisti šito turtuolio namai – žodžiu, žinojo viską, apie ką naivioji Lombardija nė nenumano.

Donas Fabricijus įsikišo:

* Gražiausioji ir juodžiausioji *(lot.)*.

– Klausykite, grafe, jūs manėte, kad Sicilijoje niekada nebūna lietaus, dabar jūs galite matyti, kad pas mus čia tikras tvanas. Aš nenorėčiau, kad jūs, manydami, jog Sicilijoje nesergama plaučių uždegimu, paskui atsirastumėt lovoje su keturiasdešimties laipsnių karščiu. Mimi, – tarė jis kamerdineriui, – pasakyk, kad užkurtų židinius pono Tankredžio kambaryje ir žaliajame svečių kambaryje. Tegu sutvarko gretimą kambarėlį kareiviui. O jūs, grafe, eikite, gerai išsidžiovinkite ir persirenkite. Liepsiu atnešti jums punšo ir biskvitų. Pietūs aštuntą, po poros valandų.

Pernelyg daug mėnesių Kavriagis buvo praleidęs karo tarnyboje – kaip nepaklausys tokio įsakmaus balso? Atsisveikinęs jis tylutėliai nusekė paskui kamerdinerį. Moronis nutempė kareiviškus lagaminus ir kreivus kardus žalios flanelės dėkluose.

Tuo pat metu Tankredis rašė:

„Brangioji Andželika, aš atvykau ir atvykau dėl tavęs. Įsimylėjęs kaip katinas, permirkęs kaip varlė, purvinas kaip paklydęs šuo ir alkanas kaip vilkas. Atskubėsiu pas tave, kai tik apsitvarkysiu ir manysiu esąs vertas pasirodyti pačios gražiausios iš gražiausiųjų akivaizdoje – tai bus po valandos kitos. Mano pagarba tavo brangiesiems tėvams. Tau... kol kas nieko".

Tekstas buvo pristatytas kunigaikščio cenzūrai; visada žavėjęsis Tankredžio epistoliariniu stiliumi, tasai

nusijuokė ir visiškai pritarė. Donai Bastianai dar bus marios laiko susigalvoti naują ligą; ir laiškelis tučtuojau buvo išsiųstas.

Visų džiaugsmas buvo toks, kad užteko ketvirčio valandos, ir abu jaunuoliai spėjo išsidžiovinti, išsivalyti, pakeisti uniformas ir vėl atsirasti Leopoldo svetainėje prie židinio: čia gėrė arbatą, konjaką ir leido kitiems jais žavėtis. Tais laikais sunku buvo rasti ką nors mažiau susijusį su kariškiais kaip Sicilijos aristokratų šeimos; Palermo salonai niekada nebuvo matę Burbonų karininkų, o tie keli čia pakliuvę garibaldininkai greičiau buvo panašūs į baidykles negu į tikrus kariškius. Todėl abu jaunieji karininkai buvo patys pirmieji kariškiai, kuriuos iš arti pamatė Salinų merginos; abu vilkėjo dvieilius mundurus – Tankredis su sidabrinėmis ulono sagomis, Karlas su auksinėmis bersaljero[8]; juodos stačios aksominės apykaklės buvo su apvadais, pirmojo – oranžiniais, antrojo – gelsvais; į židinį buvo ištiestos jų kojos su melsvomis ir juodomis kelnėmis. Ant rankogalių nuolatos judėjo sidabru ir auksu išsiuvinėtos gėlės, čia krisdamos žemyn, čia vėl pakildamos; visu tuo žavėjosi merginos, pripratusios prie rūsčių redingotų ir gedulingų frakų. Didaktinis romanas gulėjo numestas kažkur už kėslo.

[8] Italų armijos rinktinių pėstininkų dalių karys.

Donas Fabricijus ne iš karto suvokė šitą prašmatnybę: prisiminė, kad jie andai buvo panašūs į virtus vėžius su savo raudonomis ir nešvariomis uniformomis.

– Tai kaip, garibaldininkai, ar jau nevilkite raudonų marškinių?

Abu atsigręžė tarsi gyvatės įgelti.

– Ką tu, dėdule, garibaldininkai ir garibaldininkai! Pabuvome garibaldininkais, ir gana. Mes su Kavriagiu, ačiū Dievui, esame dar keletą mėnesių jo didenybės Sardinijos karaliaus, o greit ir visos Italijos karaliaus, reguliariosios armijos karininkai. Kai Garibaldžio kariuomenę paleido, buvo galima pasirinkti: eiti namo ar likti karaliaus armijoje. Mudu ir daugelis kitų įstojome į tikrąją armiją. Su anais likti buvo neįmanoma, ar ne taip, Kavriagi?

– Na, ir valkatos, sakyčiau! Tinkami tik išpuoliams, susišaudymams, ir tiek! Dabar mes tarp padorių žmonių, žodžiu, tikri karininkai. – Ir jo ūsiukai kilstelėjo su vaikiško pasišlykštėjimo mina.

– Žinai, dėde, jie mus pažemino, taip mažai tikėjo mūsų rimtais kariniais gabumais; matai, iš kapitono aš vėl tapau leitenantu, – ir jis parodė dvi žvaigždutes savo antpečiuose, – o jis iš leitenanto virto jaunesniuoju leitenantu. Bet mes džiaugiamės, tarsi mums būtų suteikti nauji laipsniai. Su šiais mundurais mus ėmė daug labiau gerbti.

– Einu lažybų, – pertraukė Kavriagis, – žmonės dabar nebijo, kad mes imsime vogti vištas. Matytumėt, kas dėjosi pašto stotyje, kai mes keisdavome arklius! Pakakdavo sušukti: „Skubus jo didenybės karaliaus tarnybinis įsakymas!“ – ir arkliai atsirasdavo, tarsi burtų lazdele pamojus; o mes vietoje įsakymo rodydavome vokuose užlipintas Neapolio viešbučio sąskaitas.

Pritrūkę kalbos apie karo permainas, jie perėjo prie laisvesnių temų. Končeta ir Kavriagis susėdo greta truputį nuošaliau nuo kitų, ir grafaitis rodė jai dovaną – atvežtą iš Neapolio, prašmatniai įrištą Aleardo Aleardžio „Dainų“ tomą. Tamsiai mėlynoje odoje karališkosios karūnos atspaudas, o po juo inicialai „C. C. S.“ Dar žemiau didelės ir šiek tiek panašios į gotikinį šriftą raidės skelbė: „Visada kurčia“. Končeta pralinksmėjusi ėmė juoktis.

– Bet kodėl kurčia, grafe, „C. C. S.“ puikiausiai girdi.

Grafaičio veidą nuplieskė vaikiškos aistros raudonis.

– Taip, kurčia, kurčia. Panele, jūs kurčia mano atodūsiams, kurčia mano aimanoms, ir jūs dar taip pat akla, taip, akla, nes nematote maldavimo mano akyse. Ar žinote, kaip aš kenčiau tada Palerme, kai jūs išvažiavote: nei rankos mosto, nei mažiausio ženklo, kol karieta dingo tolumoje! Ir dar norite, kad nevadinčiau jus kurčia? Reikėjo užrašyti: „Visada žiauri“.

Merginos santūrumas atšaldė jo literatūrinį įkarštį.

– Jūs pavargęs po ilgos kelionės, susinervinęs, nusiraminkite; geriau paskaitykite man keletą gražių eilėraščių.

Tuo metu, kai bersaljeras liūdnu balsu su kartėlio pilnomis pauzėmis skaitė švelnias eilėraščių eilutes, Tankredis prie židinio ištraukė iš kišenės žydro atlaso dėžutę.

– Štai žiedas, dėde, žiedas, kurį dovanoju Andželikai, teisingiau, kurį tu jai dovanoji mano rankomis.

Jis paspaudė spyruokliukę ir parodė tamsų suploto aštuoniakampio formos safyrą, kraštais tirštai apibertą daugeliu mažučių be galo skaidrių briliantų. Tai buvo truputį niūroka, bet labiausiai atitinkanti šermeninį epochos skonį brangenybė, ir ji, be abejo, galėjo būti verta tų dviejų šimtų uncijų, kurias buvo atsiuntęs donas Fabricijus. Iš tikrųjų žiedas atsiėjo daug pigiau; tais plėšimų ir bėgimo mėnesiais Neapolyje buvo galima kartais įsigyti puikiausių brangenybių; už likusius pinigus buvo nupirktas segtukas prisiminimui balerinai Švarcvald. Končetą ir Kavriagį taip pat pakvietė pasigrožėti žiedu, bet jie nė nekrustelėjo, nes grafaitis jį jau buvo matęs, o Končeta nusprendė atidėti tą malonumą vėlesniam laikui. Žiedas ėjo iš rankų į rankas, juo žavėjosi, gyrė jį, aukštino subtilų Tankredžio skonį. Donas Fabricijus paklausė:

– O kaip bus su jo dydžiu? Reikės siųsti žiedą į Agridžentą ir jį pritaikyti.

Tankredžio akyse blykstelėjo vylingos kibirkštėlės.

– Nereikia, dėde, dydis tikslus – pamatavau iš anksto.

Donas Fabricijus patylėjo pripažindamas meistro darbą.

Dėžutė, apėjusi ratu susirinkusius prie židinio, grįžo į Tankredžio rankas tą valandėlę, kai už durų pasigirdo nedrąsus klausimas:

– Ar galima?

Tai buvo Andželika.

Skubėdama ir jaudindamasi, ji nesurado nieko geriau prisidengti nuo liūties kaip valstietišką šiurkštaus milo apsiaustą. Po standžiomis tamsmėlynio audeklo klostėmis jos kūnas atrodė dar grakštesnis, po šlapiu gaubtu švietė žalios akys; neramios ir truputį sumišusios, jos bylojo apie aistrą.

Andželikos pasirodymas, jos grožio ir šiurkštaus drabužio kontrastas Tankredžiui buvo tarsi rykštės kirtis; jis pašoko, tylėdamas pribėgo prie jos ir ėmė bučiuoti į lūpas. Dėžutė, kurią laikė dešinėje rankoje, kuteno jos palenktą kaklą. Paskui jis paspaudė spyruoklę, išėmė žiedą ir užmovė jai ant bevardžio piršto; dėžutė nukrito ant grindų.

– Imk, mano gražuole, čia tau nuo tavo Tankredžio. – Čia vėl pabudo ironija. – Padėkok už jį dėdei.

Ir vėl ją apkabino; abu virpėjo nuo apėmusio jausmų antplūdžio; svetainė ir visi susirinkusieji dabar jiems buvo kažkas labai tolima. Tankredžiui iš tikrųjų pasivaide-

no, kad šie bučiniai grąžina jam valdžią Sicilijoje, puikioje ir išdavikiškoje žemėje, kurią Falkoneriai valdė per amžius; po bergždžio maišto dabar ji vėl jam paklusni, kaip ir visada buvo paklusni jo protėviams, kaip visada teikianti kūniško džiaugsmo ir aukso vaisių.

Sulaukus svečių, buvo nuspręsta grįžti į Palermą vėliau. Dvi nuostabios savaitės. Audra, lydėjusi abiejų karininkų kelionę, buvo bene paskutinė, po jos vėl sutvisko bobų vasara, o ji Sicilijoje būna tikras gašlumo sezonas: spindintis, žydras stebuklas, rami oazė, rūsčiai keičiantis metų laikams, ji savo švelnumu liūliuoja jausmus ir veda iš kelio, savo šiluma kviečia apsinuoginti. Neverta nė kalbėti apie erotinį nuogumą Donafugatos pilyje, tačiau ir ten susikaupė aibė egzaltuoto goslumo, pasireiškiančio juo aiškiau, juo smarkiau jis buvo tramdomas.

Prieš aštuoniasdešimt metų Salinų pilis buvo prieglobstis tų niūrių malonumų, kuriais mėgavosi merdintis aštuonioliktasis amžius, bet rūstus kunigaikštienės Karolinos viešpatavimas, Restauracijos religingumas juos pasmerkė, ir tik geraširdiškai žvalus šių dienų dono Fabricijaus būdas privertė pamiršti visas praeities užgaidas; nupudruoti velniūkščiai turėjo bėgti; jie dar, žinoma, gyveno, bet slapta, ir žiemojo kažkur po storu dulkių sluoksniu ant šios nepaprastai didelės pilies lubų. Gražiosios

Andželikos pasirodymas, jeigu prisimenate, vos neatgaivino tų vaiduoklių, bet tik šių įsimylėjusių jaunuolių atvykimas iš tikro pakėlė ant kojų priblokštus instinktus; dabar jie šliaužė iš visur tarsi skruzdėlės, pažadintos saulės, jau ne nuodingos, bet dar pernelyg gajos. Pati pilies architektūra, visas rokoko stiliaus puošnumas, visi staigūs linijų lūžiai rodyte rodė gulsčią kūną ir stačias krūtis; netgi durys pilyje dabar atsidarinėdavo šlamėdamos, kaip šlama miegamojo uždanga. Kavriagis įsimylėjo Končetą, bet kitaip negu Tankredis, kuris, kaip ir jis, atrodė dar visai vaikas; grafaitis ir savo prigimtimi liko toks pat, jo meilė baigdavosi lengvais Pračio ir Aleardžio eilėraščių rimais, jis vien svajodavo apie mylimosios pagrobimą mėnesienoje, apie kurio pasekmes nedrįsdavo nė pagalvoti; vis dėlto Končetos abejingumas ir šaltumas žlugdė vos įsižiebusius jo jausmus. Kas žino, galbūt savo žaliojo kambario vienatvėje jis pasvajodavo ir konkrečiau; tik aišku, kad iš šio rudeninės meilės spektaklio Donafugatoje scenos apipavidalinimo jam priklausė tik debesų ir dingstančių horizontų eskizai, o ne architektūros masyvai. Tačiau abi mergaitės, Karolina ir Katerina, gerai atliko savo partiją šitoje geismų simfonijoje, kuri tą lapkritį buvo girdėti kiekviename rūmų kampelyje, sumišusi su fontano šniokštesiu, su arklidėse kergiamų kumelių trypimu, su nepaliaujamu krebždesiu kirvarpų, graužiančių sau santuokines gūžtas

senuose rūmų balduose. Visai dar jaunos, meilutės mergaitės, žinoma, neturėjo konkrečių aistros objektų, bet jas nešė tas svetimų geismų srautas; dažnai pabučiavimas, kurio Končeta neleisdavo Kavriagiui, ir Andželikos rankos paspaudimas, nepasotinęs Tankredžio, rasdavo atgarsį ir tarp mergaičių, versdamas pirmą kartą pražysti nekaltą kūną; jos baikščiai dūsavo ir svajojo apie drėgnas nuo bučinių kasas. Net nelaimingoji madmuazelė Dombrej, kuri aplinkybių verčiama turėjo atlikti žaibolaidžio vaidmenį, buvo įtraukta į šitą drumstą ir linksmą sūkurį panašiai kaip psichiatras, kuris, neatsilaikęs savo ligonių beprotybei, suserga pats. Kai visą dieną sekiojusi ir stačiusi moralines pinkles atsiguldavo į savo vienišą lovą ir čiupinėdavo suvytusias krūtis, ji nekuklia malda šaukdavosi Tankredžio, Karlo, Fabricijaus...

Šios goslumo audros centras ir akstinas, žinoma, buvo Tankredis su Andželika. Tvirtos, nors dar ir nelabai artimos vedybos iš anksto savo šešėliu vėsino liepsnojantį jųdviejų potraukio lauką. Luomų skirtumai vertė doną Kalodžerą ilgus pasimatymus vienumoje laikyti deramais aristokratams; o kunigaikštienė Marija Stela nekreipdavo dėmesio į tokius dažnus Andželikos vizitus ir truputį laisvoką jos elgesį, manydama, kad Sedarų rango žmonės taip ir turi elgtis; savo dukterims ji to, žinoma, neleistų. Andželika vis dažniau ir dažniau lankė rūmus ir pagaliau

ten prabūdavo beveik visą laiką. Kartais dėl akių ateidavo su tėvu, bet tas tuoj pat išskubėdavo į kontorą, kur ieškodavo kažkieno piktų užmačių arba pats regzdavo intrigas, kartais su kambarine, kuri tuoj nulįsdavo kažkur į užkampį gerti kavos ir savo pikta akimi gadinti nuotaikos nelaimingiems tarnams.

Tankredis norėjo, kad Andželika pažintų visus rūmus: svečių kambarius, priėmimo sales, virtuves, kapelas, teatrus, paveikslų galerijas, oda atsiduodančias vežimines ir arklides, tvankius šiltnamius, pasažus, laiptelius, balkonėlius ir portikus; ypač jis norėjo parodyti jai apleistus, negyvenamus ir prieš daugelį dešimtmečių paliktus apartamentus, kurie dabar buvo panašūs į painų ir slaptingą labirintą. Tankredis nepaisė (o galbūt labiausiai paisė) to, kad traukia merginą į slaptą jausmų ciklono vidurį; o Andželika tuomet geidė tik to, ko geidė Tankredis. Tiems kone begalinių rūmų antpuoliams nebuvo nė galo; atrodė, kad jie kas kartą žygiuoja į nežinomas žemes; jos ir buvo nežinomos, nes į daugelį tų kambarių ir rūmų kampelių nė karto nebuvo įkėlęs kojos net donas Fabricijus, ir tai, beje, teikė jam pasitenkinimą: jis mėgo kartoti, kad rūmai, kur žinai kiekvieną kambarį, neverti gyventi. Abu įsimylėjėliai leisdavosi laivu į Citerą, kur buvo niūrių ir saulėtų kambarių, prabangių ir apgailėtinų patalpų, tuščių arba užgriozdintų įvairiausiais baldais svetainių. Jie

išplaukdavo, lydimi Kavriagio arba madmuazelės Dombrej, kartais net abiejų (tėvas Pironė su jo ordinui būdinga išmintimi visada atmesdavo tokius kvietimus), šitaip išorinis padorumas būdavo išgelbėtas. Bet Donafugatos rūmuose nesunku buvo suklaidinti tą, kuris panorėtų jus sekti: pakanka įeiti į koridorių (o koridoriai čia labai ilgi, siauri ir vingiuoti, jų langai su pinučiais; kiekvieną jais einant apimdavo nerimas), paskui pasukti į juosiantį rūmus balkoną, palypėti klastingais laipteliais, ir jaunuoliai jau toli, nematomi, vieniši kaip negyvenamoje saloje. Į juos žvelgdavo tik kažkieno portretas su ilgainiui nusitrynusia pastele, jeigu tik nepritypęs dailininkas nesukūrė jo aklo, ir nuo apsilupusių lubų tylomis pritardavo jiems. Tačiau Kavriagis greit priilsdavo ir vos užėjęs pažįstamą kambarį arba laiptus į sodą tuoj pabėgdavo, stengdamasis ne tiek įsiteikti draugui, kiek greičiau grįžti ir dūsauti, mėgautis ledinėmis Končetos rankomis. Guvernantė atsilaikydavo ilgiau negu jis, bet pagaliau pasiduodavo ir ji; kurį laiką dar būdavo girdėti jos tolstantys, neatsakomi šauksmai: *„Tencrède, Angelica, où êtes-vous?"** Paskui viskas nuščiūdavo, ir tik skubiai šmirinėdavo pelės ant lubų ir šlamėdavo kažkoks laiškas, prieš šimtą metų pamirštas tame kambaryje, kur vėjas jį dabar blaškė ant

* Tankredi, Andželika, kur jūs? *(Pranc.)*

grindų: čia taip lengva apsimesti išsigandus ir dėl to pajusti raminantį Tankredžio prisilietimą. Apsukrus ir atkaklus Erosas neapleido jų; žaidimas, į kurį jis įtraukė sužadėtinius, buvo klastingas ir azartiškas. Abu jie buvo dar bemaž vaikai, tad jiems atrodė malonus pats žaidimas: jiems patikdavo lenktyniauti, slapstytis, vėl surasti kits kitą; bet vos tik jie susitikdavo, vėl imdavo viršų goslumas; tada jų pirštai ūmai susipindavo, ir švelnūs Tankredžio pirštų galiukai liesdavo blankias gysleles merginos delne, kviesdavo dar karštesnėms glamonėms.

Kartą ji pasislėpė už didžiulio paveikslo, pastatyto ant grindų, ir akimirką „Arturas Korbera šturmuoja Antiochiją" pridengė nerimastingos vilties pagautą merginą; Tankredis greit ją pastebėjo, pamatė pro voratinklį jos šypseną ir rankas, pajuodusias nuo dulkių, apkabino ir prisispaudė; rodos, visa amžinybė praėjo, kol jis išgirdo:

– Ne, Tankredi, ne.

Bet šis atsisakymas buvo greičiau raginimas, juk jis taip įsispyręs žiūrėjo šviesiai mėlynomis akimis į gilias žalias merginos akis. Vieną saulėtą ir šaltą rytą, kai Andželika drebėjo su vasarine suknele, jis norėdamas sušildyti prisiglaudė ją ant sofos, užtiestos sudriskusiu audeklu; nuo jos alsavimo krutėjo plaukai jam ant kaktos, ir tai buvo džiaugsmo ir kančios valandėlės, kai geismas tampa skausmu; o jį tramdyti buvo džiugu.

Šiuose apleistuose apartamentuose kambariai neturėjo nei savo veido, nei vardo; tartum pirmieji Naujojo pasaulio atradėjai, sužadėtiniai patys duodavo jiems vardus, kurie būdavo bendrų pastangų vaisius. Jie prisiminė erdvų miegamąjį, kur nišoje buvo išlikę šmėkliški išmargintos lovos griaučiai po nušiurusiu stručio plunksnų baldakimu, ir pavadino jį „išbandymų kambariu“; laiptelius su aptriušusių ir prakiurusių lentų pakopomis Tankredis pavadino „laimingai nulipamais laiptais“. Būdavo, kad jie iš tikrųjų nežino, kur atsidūrė: be galo sukiodamiesi, dažnai grįždami į tą pačią vietą, bėgdami lenktynių ir ilgai ilsėdamiesi, kuždėdamiesi ir jausdami viens kito artumą, prarasdavo orientaciją; tada iškišdavo galvas pro langus išmuštais stiklais ir iš kiemo vaizdo ar sodo perspektyvos suprasdavo, į kokį pilies sparną pakliuvę. Bet kartais nepadėdavo ir tai, nes langai buvo ne į vieną iš didžiųjų kiemų, o į kokį nors vidaus užkampį, niekad anksčiau nematytą ir bevardį; vienintelis tokios vietos ženklas buvo katės išmatos arba krūvelė makaronų su pomidorų padažu, kuriuos kas nors išmetė arba išvėmė, ir priešais dar ilsėtis nuėjusios kambarinės akys lange. Vieną popietę jie aptiko spintoje keturias „muzikos dėžes“, – jomis taip žavėjosi jautrus aštuonioliktojo amžiaus naivumas. Trys iš jų, apdulkėjusios ir apraizgytos voratinkliais, nedavė nė garso, bet paskutinioji, tamsaus medžio dėkle, buvo išsi-

laikiusi geriau už kitas, ir jos varinis, adatų subadytas cilindras ėmė veikti, o iškilę į viršų plieniniai liežuvėliai staiga užgrojo lengvą, gražią melodiją: tai buvo pagarsėjęs „Venecijos karnavalas“; jie bučiavosi derindamiesi prie šių beviltiško linksmumo garsų ritmo, o baigę glamonėtis nustebo pamatę, kad muzika jau seniai nutilusi; bučiniai jau tik sekė to muzikos vaiduoklio pėdomis.

Kitą kartą jų laukė visai kitoks netikėtumas. Vienoje senoje svečių menėje jie pastebėjo už spintos slaptas duris; šimtmečio senumo skląstis greitai pasidavė jų pirštams, kurie įsilaužiant maloniai lietė vienas kitą; už jos pasirodė statūs, siauri laiptai su nestaigiais posūkiais ir rožinio marmuro pakopomis, o viršuje dar vienos praviros durys su storais nudryžusiais apmušalais; už jų mažas butas, keistas ir klaidus – šeši maži kambariai aplink nedidelę svetainę, grindys kambariuose ir svetainėje balčiausio marmuro, šiek tiek nuožulnios į šoninio latakėlio pusę, žemose lubose įmantri spalvota tapyba ant tinko, laimė, taip sudrėkusio, kad nieko negalima suprasti; sienose – blausūs veidrodžiai, kabantys per žemai, vienas įskilęs per patį vidurį; aplink veidrodžius sukrypusios aštuonioliktojo amžiaus žvakidės. Langai žvelgia į atkampų kiemą, panašų į aklo ir gūdaus šulinio dugną, iš kurio sklinda blanki šviesa. Kiekviename kambaryje ir svetainėje pernelyg plačios sofos su nuplyšusių šilko apmušalų likučiais, su išlindusiomis

vinimis ir dėmėtais atlošais, židiniai su smulkiais ir sudėtingais marmuro raižiniais – mėšlungio sutrauktų nuogų kūnų paveikslai, sužaloti įnirtingų plaktuko smūgių. Drėgnose sienose nuo viršaus iki apačios margavo dėmės, žmogaus ūgio aukštyje jos buvo keistų kontūrų, atrodė itin niūrios ir tamsios. Tankredis sunerimęs nenorėjo, kad Andželika liestų savo rankomis spintą svetainės sienoje; atidarė ją pats. Didžiulė spinta buvo tuščia, išskyrus nešvaraus audeklo gniutulą, įkištą kampe; jame buvo pundelis rykščių ir rimbų iš jaučio gyslų, kai kurie su sidabriniais kotais, kiti ligi pusės aptraukti gražiu ir labai senu šilku, baltu mėlynais ruoželiais su trim eilėm juodų dėmių; be to, spintoje jie pamatė kažkokių neaiškios paskirties metalinių įrankių. Tankredžiui pasidarė baisu ir paties savęs.

– Einam, brangioji, čia nėra nieko įdomaus.

Jie gerai uždarė duris, tylėdami nulipo laiptais, pastatė į vietą spintą, ir visą šią dieną Tankredžio bučiniai buvo tarsi bekraujai, tarsi jis būtų bučiavęs ją sapne arba atgailaudamas už nuodėmę.

Tiesą pasakius, kartu su leopardu ant skydo rimbas buvo vienas iš dažniausių Donafugatoje daiktų. Po tų slaptingų kambarėlių rytojaus dieną įsimylėjėliai aptiko dar vieną rimbą. Tačiau atsitiko tai ne nežinomuose kambariuose, o labai gerbiamuose apartamentuose, vadinamuo-

se šventojo hercogo sale. Čia septynioliktojo amžiaus viduryje vienas Salina buvo įsitaisęs kažkokį namų vienuolyną, kur atgailavo už nuodėmes ir galvojo apie kelionę į dangų. Tai buvo mažyčiai kambariai žemomis lubomis, prastomis akmeninėmis grindimis ir sienomis, kruopščiai išbaltintomis šviesiomis kalkėmis kaip vargingiausių valstiečių namuose. Prie galutinio iš jų buvo balkonas, iš kur galėjai apžvelgti geltonus, tarsi susigrūdusius vienas ant kito ir skendinčius liūdnoje šviesoje kunigaikščio Salinos dvarų laukus. Ant vienos sienos kabojo didžiulis, daugiau negu natūralaus dydžio Nukryžiuotasis: prikalto Dievo galva siekė lubas, sukruvintos kojos lietė grindis, žaizda šone savo kontūrais panėšėjo į burną, kuriai žiaurumas sutrukdė ištarti paskutinius išganymo žodžius. Šalia Dievo kūno ant vinies kybojo rimbas trumpu kotu, iš kurio ėjo šešios jau sukietėjusios šikšnos, galuose su švino rutuliukais, dydžio sulig riešutu. Tai buvo šventojo hercogo plakimosi įrankis. Šiame kambaryje Džuzepė Korbera, hercogas Salina, pats plakdavosi savo Dievo ir savo dvarų akivaizdoje, ir jam, matyt, atrodė, kad jo kraujo lašai krinta kaip lietus į jo žemes, nešdami atpirkimą: skendėdamas dievobaimingoje egzaltacijoje, jis greičiausiai čia matė vienintelį atgailos būdą, galintį paversti jo žemes tikrąja jo nuosavybe, jo krauju ir kūnu. Bet žemė slydo iš rankų, ir daugelis dvarų, kuriuos galima iš čia įžiūrėti, jau priklau-

sė kitiems, tarp jų ir donui Kalodžerui, tai yra ir Andželikai, vadinasi, ir būsimajam Tankredžio sūnui. Matant tokį atpirkimą, kai aukojamas grožis, lygiai kaip hercogas aukojo kraują, Tankredžiui sukosi galva. Andželika klūpodama bučiavo žaizdotas Kristaus kojas.

– Žiūrėk, tu esi kaip tas rimbas, tu tarnauji tam pačiam tikslui. – Ir parodė jai rimbą, bet ji nieko nesuprato ir šypsojosi, pakėlusi gražią, tuščią galvą; tada jis pasilenkė ir ėmė bučiuoti klūpančią merginą taip aistringai ir stipriai, kad sužeidė jai lūpą ir užgavo gomurį. Andželika sudejavo.

Taip jie leido tas dienas, klajodami ir svajodami; pragaras atverdavo jiems savo prarajas, kurias jie per meilę pamiršdavo, ir bevaikščiodami prieidavo žmonių prarastą rojų, kurį subjaurindavo ta pati meilė.

Pavojus baigti žaidimą, viską pastačius ant kortos, abiem rodėsi vis didesnis ir vis labiau neišvengiamas; pagaliau jie mesdavo ieškoję ir susikaupę eidavo į kurį nors tolimesnį kambarį, iš kur niekas negalėjo girdėti nė garso; bet žodžių nė nebūdavo – tik nebylus maldavimas ir atodūsiai. Jie sėdėdavo ten, nekaltai susiglaudę ir labai savęs gailėdamiesi. Patys pavojingiausi jiems pasidarė senosios rūmų dalies kambariai, kitados skirti svečiams; tai buvo nuošalūs, geriau už kitus išsilaikę kambariai, kur stovėjo gražios lovos su susuktais čiužiniais – belieka mostelėti ranka ir juos ištiesti...

Kartą ne Tankredžio protas, nieko bendra su tuo neturėjęs, o visas jo kraujas užvirė, pasiryžęs viską išsyk baigti: tą rytą Andželika buvo velniškai graži; be to, ji tarė jam:

– Jei nori, aš tapsiu tavo vienuole, – visai nedviprasmišku raginimu primindama pirmąjį jų jausmų susidūrimą; ir štai moteris, nei baldama, nei rausdama, jau buvo besisiūlanti, štai patinas jau buvo beįveikiąs vyrą, bet staiga jų tįsančius kūnus užklupo bažnyčios varpo dūžiai, ir jų susiliejusios lūpos išsiskyrė tirpdamos šypsenoje. Jie susivaldė. O rytoj Tankredis turėjo išvažiuoti.

Tai buvo puikiausios dienos Tankredžio ir Andželikos gyvenime, kur tuštybė ir paleistuvystė – taip jau buvo lemta – kaitaliojosi su kančiom. Bet tuomet jie dar nežinojo to ir veržėsi į ateitį, kurią vaizdavosi esant konkrečią; iš tikrųjų viskas paskui dingo lyg dūmai nuo vėjo. Susenę ir tapę išmintingi, bet niekam nebenaudingi, mintimis jie grįždavo, labai apgailestaudami, į tas negęstančio ir nuolat nugalimo geismo dienas, į tas gundančių ir atsisakytų guolių dienas, į dienas gašlaus potraukio, kuris kaip tik todėl, kad buvo uždraustas, ryškiausiai pasireiškė per susilaikymą, tai yra per tikrąją meilę. Tomis dienomis buvo rengiamasi vedyboms, kurios, kaip paaiškėjo vėliau, buvo erotiškai netikusios: bet toji ruoša jau savaime buvo reikšminga, ji buvo prasminga, graži, trumpa kaip koks motyvas, kuriam lemta pergyventi užmirštą operą, iš kurios jis paimtas; tokie

motyvai po žaismingai nekalta skraiste parodo viską, kas turėjo išryškėti pačioje operoje, bet taip ir neišryškėjo dėl autoriaus nesugebėjimo, pasmerkusio kūrinį žlugti.

Grįžę į gyvų būtybių pasaulį iš ten, kur viešpatavo išblėsę ištvirkavimai, pamirštos dorybės ir amžinas geismas, Andželika ir Tankredis būdavo sutinkami su atlaidžia pašaipa.

– Vaikai, ar jūs pakvaišote, kur taip apdulkėjote. Pasižiūrėk į save, Tankredi, į ką tu panašus, – juokdavosi donas Fabricijus, ir sūnėnas eidavo susitvarkyti. Kavriagis, apžergęs kėdę, susikaupęs rūkydavo Virdžinijos cigarą ir žiūrėdavo į draugą, kai šis prausdavosi veidą ir kaklą ir nepatenkintas prunkšdavo, nes vanduo pasidarydavo juodas kaip anglis.

– Aš nieko nesakau, Falkoneri: ligi šiol nemačiau gražesnės merginos už panelę Andželiką, bet argi tai pateisina tave: šventas Dieve, reikia bent kiek tvardytis; šiandien jūs vienudu praleidote trejetą valandų; jeigu jau esate taip įsimylėję, tai greičiau tuokitės ir nejuokinkite žmonių. Būtum matęs, kokią miną padarė šiandien jos tėvas, kai išėjęs iš kontoros pamatė, kad jūs tebeplaukiojate kambarių okeane! Reikia stabdžių, brangusis drauge, stabdžių, o jums, siciliečiams, jų per maža!

Jis gražbyliavo džiaugdamasis proga primesti vyresniajam draugui, „kurčiosios“ Končetos pusbroliui, sa-

vo išmintį. Tankredis, šluostydamasis plaukus, tūžo: jis kaltinamas, kad neturi stabdžių, o juk gali iškart sustabdyti einantį traukinį! Kita vertus, šaunusis bersaljeras nedaug teklydo – apie padorumą taip pat reikėjo pagalvoti; ir vis dėlto jis tapo tokiu moralistu iš pavydo, dabar jau buvo matyti, kad iš jo merginimosi Končetai nieko neišeis.

Na, ir Andželika! Kai jis įkando jai į lūpas, koks saldus buvo kraujas! Kaip švelniai ji leidžiasi jo glamonėjama! Bet teisybė – tai juk neturi prasmės.

– Rytoj eisime į bažnyčią lydimi ne tik tėvo Pironės, bet ir madmuazelės Dombrej.

Andželika tuo metu rengėsi mergaičių kambariuose.

– *Mais Angelica, est-il Dieu possible de se mettre dans un tel état?** – piktinosi Dombrej, kol gražuolė tik su liemenėle ir apatiniu sijonuku prausėsi rankas ir kaklą.

Šaltas vanduo atvėsino susijaudinimą, ir Andželika pagalvojo, kad gal ir kambarinės tiesa: kam taip vargintis, grįžti tokiai dulkinai, juokinti žmones? Na, kam gi? Kad jis pažvelgtų į akis, kad jo laibi pirštai nuslystu kūnu – ir viskas...

Lūpą dar skaudėjo. „Dabar gana. Rytdieną praleisime svetainėje kartu su visais“. Bet rytoj tos pačios akys, tie patys pirštai vėl ją kerės, ir abudu vėl ims beprotiškai slapukauti.

* Dieve mano, Andželika, kaip galima prieiti iki to? *(Pranc.)*

Kad ir kaip paradoksalu, bet dėl šių, nors ir kiekvieno savaip išreikštų ketinimų per pietus šita aistringų įsimylėjėlių pora laikėsi ramiau už kitus: iliuzinis pasiryžimas protingai praleisti rytojaus dieną padėjo jiems linksmintis ir ironizuoti kitų jausmus, silpnesnius negu jų. Tankredis nusivylė Končeta. Neapolyje jis jautė dėl jos kažkokią sąžinės graužatį ir todėl atsitempė Kavriagį, kuris, kaip jis tikėjosi, pakeis pusseserei jį patį; Tankredis gailėjo jos, ir tas taip pat rodė jo apdairumą. Būdamas apsukrus, jis mokėjo švelniai, nuoširdžiai užjausti, kad paliko ją, ir pristatyti vietoj savęs draugą. Veltui. Končeta tebevyniojo savo koležo plepalų kamuolį, žvilgčiojo į sentimentalų grafaitį šaltomis akimis, kurių gelmėj buvo galima pastebėti neapykantos kibirkštėlių. Kvaila mergiščia, nieko gero iš jos nesitikėk. Ko jai galų gale reikia? Kavriagis gražus, geras, turi vardą ir pelningų sūrinių Briancoje. Žodžiu, tai, kaip sakoma, puiki partija. Taip, Končeta trokšta jo, ar ne? Buvo laikas, kai ir jis pats jos troško; ji ne tokia jau graži ir kur kas neturtingesnė už Andželiką, bet turi kažką, ko niekad neturės jo gražuolė iš Donafugatos. Tačiau gyvenimas, po velnių, rimtas daiktas! Končetai reikėtų tai suprasti. Ir kodėl ji ėmė taip bjauriai su juo elgtis? Tos patyčios Šventosios Dvasios vienuolyne, paskui dar visa kita! Be abejo, joje prabilo leopardas, bet juk turi būti ribos ir šiam

išdidžiam žvėriui. „Stabdžių reikia, brangioji pussesere, stabdžių! O jūsų, siciliečių, jie silpnoki!“

Tuo tarpu Andželika širdyje palaikė Končetą. Tam Kavriagiui trūksta parako, ištekėti už jo, taip mylėjus Tankredį, yra tas pat, ką gerti vandenį po marsalos, kuri stovi priešais. Na, gerai, Končetą galima suprasti, žinant šios istorijos pradžią; bet kitos dvi kvailės, Karolina ir Katerina, žiūri į Kavriagį užtroškusių žuvų akimis, maivosi ir vos nealpsta, kai tik jis artinasi prie jų. Ir kaip joms tas baigsis! Jai trūko skrupulingumo šeimos reikaluose, ir ji nesuprato, kodėl kuriai nors iš jų nepamėginus paveržti iš Končetos grafaitį. „Tokio amžiaus vaikinai kaip šunys: tik švilptelėjai – ir atbėga. Tikros kvaišės: to nereikia, šito neleidžia išdidumas ir mandagumas; jau iš anksto žinoma, kaip viskas baigsis“.

Svetainėje, kur vyrai išeidavo rūkyti po vakarienės, tarp Tankredžio ir Kavriagio, vienintelių namuose dūmo mėgėjų ir, vadinasi, vienintelių ištremtųjų, užsimegzdavo nuoširdus pašnekesys. Pagaliau grafaitis prisipažino draugui, kad jo meilės viltys žlugo.

– Ji per daug graži, per daug skaisti man; ji manęs nemyli; mano viltys buvo pernelyg įžūlios, ir išvyksiu iš čia su širdimi, perverta gailesčio durklu. Aš net neišdrįsau jai pasipiršti. Juk aš jai ne daugiau kaip kirminas; bet taip ir turi būti, reikės man susirasti kirmėlaitę, kuri bus manimi patenkinta.

Turėdamas devyniolika metų, jis dar mokėjo juoktis iš savo nesėkmių.

Tankredis mėgino jį guosti iš savo tvirtos laimės aukštybių.

– Žinai, aš pažįstu Končetą nuo pat gimimo. Ji mieliausia būtybė pasaulyje, visų dorybių veidrodis, truputį užsidariusi, perdėm santūri; be to, ji ligi gyvo kaulo sicilietė, niekada nebuvo išvažiavusi iš čia: kas žino, ar jai patiktų Milanas? Juk ten dubeniu makaronų reikia pasirūpinti prieš savaitę!

Tankredžio išsišokimas, viena iš pirmųjų nacionalinės vienybės apraiškų, privertė vėl nusijuokti Kavriagį: sielvartai ilgai jo nekankindavo.

– Bet aš jai gaučiau pilnas dėžes jūsų makaronų! Šiaip ar taip, faktas yra faktas; tiktai tikiuosi, kad tavo teta ir dėdė, kurie tokie geri man, neturės pretenzijų dėl to, kad aš įsibroviau tarp jūsų ir dabar išvykstu be jokių rezultatų.

Kavriagis buvo nuoširdžiai nuramintas, nes jis visiems, be Končetos (o pagaliau galbūt ir Končetai), patiko dėl savo linksmo būdo, prie kurio derėjo labiausiai apgailėtinas sentimentalumas. Jie ėmė kalbėti apie kitką – apie Andželiką.

– Štai tu, Falkoneri, iš tiesų laimingas! Surasti tokį deimantą kaip panelė Andželika šioje kiaulidėje (dovanok man, brangusis, juk taip). Kas per gražuolė, Viešpatie Dieve, kas

per gražuolė! Na, ir šelmis tu, vedžioji ją ištisas valandas po toliausius kampelius šių namų, kurie dideli kaip mūsų Milano katedra! Ji ne tik graži, bet ir protinga, išsilavinusi, be to, ir gera. Jos akyse tiek gerumo, tiek mielo naivumo.

Tankredis pašaipiai žvilgčiojo į draugą, kuris toliau žavėjosi Andželikos gerumu.

– Iš tikrųjų geras tik tu, Kavriagi.

Šie žodžiai nesutrikdė dievų dovanoto optimizmo. Grafaitis tarė:

– Paklausyk, mes po kelių dienų išvažiuojame; ar tau neatrodo, kad laikas būtų pristatyti mane baronaitės motinai?

Pirmą kartą Tankredis išgirdo iš lombardiečio lūpų savo gražuolės titulą. Iš pradžių net nesuprato, apie ką kalbama. Paskui jo širdyje ėmė maištauti kunigaikštis.

– Ką jau čia, kokia ten baronaitė, Kavriagi, ji miela graži mergina, aš myliu ją, ir gana.

Netiesa buvo, kad to „gana", bet Tankredis kalbėjo nuoširdžiai, atavistinis įprotis būti didelių turtų savininku išugdė jam tokį jausmą, tarsi Džibildolčė, Setesolis ir drobiniai maišeliai būtų priklausę jam, jeigu ne visada, tai bent nuo Karolio Anžujiečio laikų.

– Man labai gaila, bet aš bijau, kad tu negalėsi pamatyti Andželikos motinos: rytoj ji išvyksta į Šaką gydytis šiltu purvu – sunkiai serga, vargšelė.

Jis prispaudė peleninėje Virdžinijos cigaro galiuką.

– Einam į svetainę, ko mes čia lindim kaip lokiai!

Vieną dieną donas Fabricijus gavo iš Agridžento prefekto laišką, santūrų, labai mandagaus stiliaus, pranešantį, kad į Donafugatą atvykęs bajoras Aimonė ševaljė di Montercuolas, prefektūros sekretorius, kuris turėsiąs su juo pasitarti labai rūpimu vyriausybei klausimu. Tos žinios nustebintas, donas Fabricijus kitą dieną išsiuntė į pašto stotį savo sūnų Frančeską Paolą, pavedęs jam sutikti tą *missus dominicus** ir pakviesti jį apsistoti rūmuose; tai buvo ne tik svetingumo, bet ir tikro gailestingumo aktas, nes kitaip Pjemonto bajoro kūnas būtų atiduotas kankinti tūkstančiams vabzdžių, kurių knibždėte knibždėjo dėdės Meniko smuklėje nelyginant urve.

Diližanas su ginkluota sargyba, saugančia pinigų skrynią, ir keletu keleivių paslaptingais veidais atvažiavo vakare. Iš jo išlipo ir ševaljė di Montercuolas, kurį tuoj pat buvo galima pažinti iš jo labai išgąstingos išvaizdos ir atsargios šypsenos. Štai jau mėnuo, kai jisai Sicilijoje, ir dar pačioje nuošaliausioje dalyje, kur atgarmėjo tiesiog iš savo dvarelio Monferate. Iš prigimties drovus, jis buvo sykiu ir biurokratas ir jautėsi čia labai nejaukiai. Jo galva buvo prigrūsta visokių pasakojimų apie plėšikų užpuolimus, ku-

* Dievo pasiuntinys *(lot.)*.

riais siciliečiai taip mėgsta išbandyti atvykėlių nervų stiprumą, ir visą mėnesį kiekvienas prefektūros valdininkas jam atrodė galvažudys, o kiekvienas medinis peilis popieriui pjaustyti ant jo rašomojo stalo – durklas; be to, nuo maisto su aliejumi jau mėnuo jam buvo sugedę viduriai. Dabar stovėdamas čia sutemose su savo tamsiu drobiniu lagaminėliu rankose, jis žiūrėjo į tokią nemalonią gatvę, kurios viduryje buvo išsodintas. Užrašas *Corso Vittorio Emanuele* nuteptas mėlynais dažais ant baltos apgriuvusio namo sienos, priešais kurią stovėjo, negalėjo įtikinti, kad jis pagaliau yra tarp savo tautiečių. Nors vietos valstiečiai tarsi kariatidės ramstė namų sienas, jų nedrįso pasiklausti – buvo įsitikinęs, kad jie nesupras, ir bijojo, kad įsmeigs jam durklą į vidurius, kuriuos brangino, nors šiandien jie ir buvo sutrikę.

Kai prisiartino ir prisistatė Frančeskas Paolas, jis išvertė į jį akis nusprendęs, kad jau atėjo galas; bet padori išvaizda ir rimtas šviesiaplaukio jaunuolio veidas truputį jį nuramino: pagaliau supratęs, kad yra kviečiamas apsistoti kunigaikščio Salinos rūmuose, jis nustebo, ir jam pasidarė lengviau. Kelionė į rūmus visiškoje tamsoje buvo linksmesnė dėl savotiškos dvikovos tarp Pjemonto ir Sicilijos mandagumo (Italijoje nėra srities, skrupulingesnės šiems dalykams), kilusios dėl lagaminėlio ir pasibaigusios tuo, kad lengvutį kelionės nešulį tempė abu pretendentai į riterius.

Atvykęs į rūmus, ševaljė di Montercuolas vėl sunerimo, pamatęs ginkluotus barzdotus sargybinius pirmajame vidaus kieme. Bet nuoširdus ir drauge nefamiliarus kunigaikščio svetingumas, taip pat akivaizdus rūmų prašmatnumas privertė jį visai kitaip galvoti. Smulkių Pjemonto bajorų atžala, o jie gana sunkokai pragyvena savo dvaruose, jis pirmą kartą tapo didikų namų svečiu, ir tai tik padvigubino jo nedrąsą; sykiu tos siaubingos Agridžente girdėtos paskalos, labai niūrus kaimo reginys ir kieme įsikūrę „samdyti galvažudžiai", kuriais jis palaikė sargybinius, varė jam siaubą. Ševaljė nulipo pietauti išvargintas prieštaringų nuogąstavimų kaip žmogus, patekęs į jam nepažįstamą aukštąją visuomenę, taip pat jautėsi esąs nekalta auka, pakliuvusi į plėšikų pinkles.

Per pietus jis gerai pavalgė – pirmą kartą nuo tol, kai įkėlė koją į Sicilijos krantą. Mergaičių švelnumas, tėvo Pironės niūrumas, dono Fabricijaus aristokratiškos manieros įtikino jį, kad Donafugatos pilis nėra bandito Kaprario slėpynė ir kad jam galbūt pavyks iš čia ištrūkti gyvam. Labiausiai jį guodė Kavriagio buvimas, – jis čia gyvena dešimt dienų ir ne tik puikausiai jaučiasi, bet ir draugauja su tuo jaunuoju Falkoneriu – tai, kad sicilietis gali draugauti su lombardiečiu, jam buvo stebuklas. Po pietų jis priėjo prie dono Fabricijaus ir paprašė skirti jam laiko intymiam pokalbiui, nes kitą rytą ketinąs išvažiuoti, bet

kunigaikštis stipriai tapštelėjo jam delnu per petį ir su žaviausia leopardiška šypsena pasakė:

– Ne, brangusis kavalieriau, nė negalvokite; dabar jūs mano svečias ir būsite įkaitu, kol aš norėsiu; rytoj neišvažiuosite, o kad būčiau dėl to tikras, atsisakau malonumo pakalbėti su jumis vienudu iki rytdienos popiečio.

Tie žodžiai prieš valandą mūsų mielajam sekretoriui būtų įvarę baimės, o dabar jį tik pralinksmino.

Tą vakarą Andželikos nebuvo, ir, vadinasi, lošė vistą; sėdėdamas prie stalo su donu Fabricijum, Tankredžiu ir tėvu Pirone, ševaljė išlošė du „ruberus“, o tai sudarė tris liras ir trisdešimt penkis čentezimus, paskui nuėjo į savo kambarį, kur galėjo įvertinti paklodžių šviežumą ir sapnuoti sapnus, pilnus tikėjimo, kad triumfuos teisingumas.

Kitą rytą Tankredis ir Kavriagis davė jam progą išvaikščioti su jais sodą, pasigrožėti „paveikslų galerija“ ir gobelenų kolekcija. Jie nutarė su juo dar truputį pasivaikščioti po kaimą, kuris malonioje kaip medus lapkričio saulėje atrodė jam dabar ne toks bloga lemiantis, – vaikštant jiems pavyko net išvysti keletą šypsančių veidų – ševaljė di Montercuolas ėmė rimti ir dėl kaimietiškos Sicilijos likimo. Tankredį, tai pamačius, tuoj pagavo noras pasakoti atvykėliui visokiausių istorijų (tokias istorijas paprastai pasakoja salos gyventojai, ir jos, beje,

visada būna tikros). Jie kaip tik ėjo pro įdomų pastatą, kurio fasadas buvo papuoštas grubiais bareljefais.

– Štai, brangusis ševaljė, prieš jus barono Mutolo namai, dabar jie tušti ir užrakinti, nes barono šeima persikėlė į Agridžentą, kai prieš dešimtį metų jų sūnų pagrobė banditai.

Pjemontietį nukrėtė šiurpas.

– Vargšeliai, įsivaizduoju, kiek jie turėjo sumokėti, kol jį išvadavo.

– Ne, jie nieko nemokėjo, nes ir be to turėjo sunkumų su pinigais; matyt, kaip ir visiems čia, jiems stigo grynųjų. Bet berniuką vis tiek grąžino, tik ne iš karto.

– Kaip, kunigaikšti? Ką tai reiškia?

– Ne iš karto, aš juk aiškiai pasakiau, – ne iš karto: tai yra dalimis. Pirmiausia buvo atsiųstas dešinės rankos smilius. Po savaitės – kairė koja, ir pagaliau gražioje pintinėje po datulių sluoksniu (buvo rugpjūtis) – galva su išverstomis akimis ir sukepusiu lūpų kertelėse krauju. Aš nemačiau, tada buvau dar vaikas, bet man pasakojo, kad reginys nebuvęs gražus. Pintinę paliko ant anos pakopos, antros nuo durų, ją atnešė senė juoda skarele; niekas jos nepažino.

Ševaljė akys sustingo iš pasišlykštėjimo; jis jau buvo girdėjęs apie šitą įvykį, bet viena girdėti, o kita – matyti skaisčioje saulėje laiptus, ant kurių buvo palikta ta siaubinga dovana. Į pagalbą atskubėjo valdininko siela.

– Kokią netikusią policiją turėjo tie Burbonai! Netrukus čionai atvyks mūsų karabinieriai, ir viskas bus baigta.

– Be abejo, ševaljė, be abejo.

Paskui jie praėjo pro Piliečių klubą, kuris aikštėje, platanų pavėsyje, kasdien demonstruodavo savo metalines kėdes ir ponus gedulingais juodais drabužiais.

Nusilenkimai, šypsenos.

– Ševaljė, gerai įsižiūrėkite į juos, pasistenkite įsiminti tą sceną; per metus dusyk vienas iš šių ponų priskrunda prie savo kėdės; šūvis blyškioje saulėlydžio šviesoje – ir tiek jį bematai!

Ševaljė suprato, kad reikia atsiremti į Kavriagio ranką ir pajusti šiauriečio kraujo pulsavimą.

Greitai po to, užkopę stačia gatvele, jie pro margas padžiautų apatinių kelnių girliandas išvydo nedidelę naivaus rokoko stiliaus bažnytėlę.

– Tai Šventosios Nimfos bažnyčia. Prieš penkerius metus jos klebonas buvo nužudytas joje per pačias Mišias.

– Koks siaubas! Šūvis bažnyčioje!

– Koks ten šūvis, ševaljė! Mes per daug geri katalikai ir kaip padarysime tokią nešvankybę? Tiesiog į Komunijos vyną buvo įpilta truputis nuodų; tai kur kas kukliau ir, pasakyčiau, labiau atitinka liturgijos dvasią. Niekas ir nesužinojo, kas tai padarė: klebonas buvo puikus žmogus ir priešų neturėjo.

Kaip žmogui, kuris prabudęs naktį išvysta kojūgalyje, ten, kur numestos kojinės, vaiduoklį ir, stengdamasis įveikti baimę, prisiverčia patikėti, kad tai tik linksmų draugų išdaiga, ševaljė atėjo išganinga mintis, kad iš jo tiesiog norima pasijuokti.

– Labai gražu, kunigaikšti, iš tikrųjų labai įdomu! Jums tik romanus rašyti, jūs taip gerai pasakojate visus šituos niekus.

Bet jo balsas ėmė virpėti, ir Tankredžiui jo pagailo; nors grįždami namo jie praėjo pro tris ar keturias bent jau tiek pat atmintinas vietas, jis privengė metraštininko vaidmens ir ėmė kalbėti apie Belinį ir Verdį – apie šiuos amžinus, neišsenkamus, gydančius tautos opas balzamo šaltinius.

Ketvirtą valandą po pietų kunigaikštis liepė pasakyti ševaljė, kad laukia jo savo kabinete. Tai buvo mažas kambarys, kur ant sienų po stiklu kabojo pilkos su rausvomis kojelėmis kurapkos, laikomos retomis; čia buvo šiaudų prikimštų medžioklės trofėjų. Vieną sieną taurino aukšta ir siaura knygų spinta, iki viršaus prigrūsta senų matematikos žurnalų. Viršum didžiulio krėslo lankytojams kabojo šeimos miniatiūrų žvaigždynas: dono Fabricijaus tėvas kunigaikštis Paolas, tamsaus veido vyriškis, gašliomis kaip saracėno lūpomis, juoda dvariškio

uniforma su Šv. Dženaro juosta per petį; kunigaikštienė Karolina, jau našlė, baltais plaukais, sušukuotais į bokštą, ir griežtų mėlynų akių; kunigaikščio sesuo Džulija, kunigaikštienė Falkoneri, sėdinti sode ant suoliuko; dešinėje jos rankoje – tamsiai raudona dėmė, tai nedidelis išskleistas skėtis, galu atremtas į žemę, o kairiojoje – geltona dėmė, tai trejų metų Tankredis, duodantis motinai lauko gėlių (šią miniatiūrą donas Fabricijus slapta įsibruko į kišenę, kol valdininkai aprašinėjo Falkonerių vilos baldus). Kiek žemiau Paolas, jo pirmagimis, aptemptomis ant kojų baltomis odinėmis kelnėmis; jis rengėsi šokti ant nirtaus žirgo riestu kaklu, žaibuojančiomis akimis; toliau visokios kunigaikščio tetos ir dėdės, kurių vardus ne visada buvo galima patikslinti, atkakliai demonstravo savo masyvias brangenybes arba liūdnai rodė pirštais į savo brangių velionių biustus. Tačiau žvaigždyno viduryje tarsi Šiaurės žvaigždė spindėjo didesnė miniatiūra; joje buvo atvaizduotas pats donas Fabricijus, truputį vyresnis kaip dvidešimties metų, su jaunute nuotaka, – ji buvo padėjusi galvą jam ant peties, visiškai paklusdama meilei; tamsiaplaukė, o jis rusvais skruostais su melsvai sidabrinės spalvos karališkosios gvardijos munduru; jo veide, apgaubtame neseniai prasikalusių baltų žandenų, buvo sustingusi pasitenkinimo šypsena.

Vos tik atsisėdęs ševaljė išdėstė, su kokia užduotimi atvykęs.

– Po laimingo prisijungimo, aš norėjau pasakyti, po iškilmingo Sicilijos susivienijimo su Sardinijos karalyste, Turino vyriausybė ketina skirti karalystės senatoriais kai kuriuos žymius siciliečius. Provincijos valdžiai pavesta sudaryti sąrašą, kuris paskui bus pateiktas peržiūrėti centrinei vyriausybei ir, matyt, tvirtinti karaliui; savaime aišku, Agridžente iškart pagalvojo apie jus, kunigaikšti. Jūsų nuo seno šlovingas vardas, asmeninis prestižas, mokslo nuopelnai, taip pat teisinga liberalo pozicija per pastaruosius įvykius – visa tai byloja už jus.

Ši trumpa kalba buvo iš anksto paruošta, negana to, pieštuku surašyta keliomis pastabomis į sąsiuvinėlį, kurį dabar ševaljė turėjo užpakalinėje kelnių kišenėje. Tačiau donas Fabricijus nerodė jokių gyvybės ženklų; už sunkių vokų vos galėjai matyti jo akis. Nejudanti letena, apžėlusi auksu žvilgančiais plaukeliais, visiškai dengė padėtą ant stalo alebastrinį Šv. Petro katedros kupolą.

Pripratęs prie šnekių siciliečių, kurie griebiasi išsisukinėjimų, kai jiems ką nors pasiūlai, ševaljė nesileido sugluminamas.

– Prieš siųsdami sąrašą į Turiną, mano viršininkai laikė savo pareiga pranešti jums apie tai ir pasiteirauti, ar jums bus malonus toks pasiūlymas. Prašyti sutikimo, ku-

rio vyriausybė labai tikisi, – tokia mano užduotis; ji man suteikė garbę ir malonumą susipažinti su jumis ir jūsų šeima, su šiais puikiais rūmais ir tokia gražia Donafugata.

Meilikavimas nutekėjo nuo kunigaikščio kaip vanduo nuo vandens lelijos lapų – tai vienas iš pranašumų tų žmonių, kuriems išdidumas pasidaręs įprastas. Jis galvojo: „Turbūt tas žmogus mano, kad pats atvykdamas padarė didelę garbę man, Sicilijos karalystės perui, o juk tai beveik tas pat, kas ir senatorius. Žinoma, nelygu kas dovanas teikia: valstietis, duodąs man gabaliuką avies sūrio, padovanoja daugiau negu kunigaikštis Laskaris, kai kviečia mane pietų. Aišku. Tik blogai, kad man suka vidurius nuo avies sūrio. Lieka tik nematomas širdies dėkingumas ir aiškiausiai matoma nosis, besiraukanti iš pasišlykštėjimo.

Dono Fabricijaus pažiūra į senatą buvo labai neaiški; nepaisant visų pastangų, jis mintimis vis grįždavo prie Romos senato: prie senatoriaus Papirijaus, kuris sulaužė lazdą ant menkai išsilavinusio galo galvos; prie žirgo Incitato, kurį paskyrė į senatą Kaligula, parodęs jam garbę, kurią netgi Paolas būtų palaikęs pernelyg didele. Erzino ir įkyriai besisukanti galvoje frazė, kurią mėgo kartoti tėvas Pironė: *„Senatores boni viri, senatus autem mala bestia.“**

* Senatoriai – geri vyrai, o senatas – piktas žvėris *(lot.)*.

Be to, dabar dar buvo imperatoriškasis senatas Paryžiuje, bet tai tik sambūris žmonių, kurie naudojasi savo padėtimi trokšdami riebaus kąsnio. Gyveno nuo kažkurių laikų savas senatas ir Palerme, bet jis buvo tik blogiausių pasaulietiškų administratorių komitetas, kuriame, pavyzdžiui, Robeta galėjo pakeisti Saliną.

Kunigaikštis panoro būti atviras.

– Kavalieriau, paaiškinkite man pagaliau, kas tai yra būti senatoriumi; seniau monarchijos spauda nepraleisdavo žinių apie kitų Italijos valstybių konstitucijos sistemą, o vieną savaitę tebuvęs Turine prieš porą metų, nespėjau susipažinti su ja. Kas tai? Vien garbės vardas? Apdovanojimas? O gal iš senatoriaus reikalaujama dalyvauti leidžiant įstatymus, priimant nutarimus?

Pjemontietis, vienintelis liberalios valstybės Italijoje atstovas, pasipiktino.

– Betgi, kunigaikšti, senatas – tai aukščiausieji karalystės rūmai! Tai Italijos politikos veikėjų, išrinktų monarcho išminties, žiedas; senatas tiria, svarsto, tvirtina ar atmeta tuos įstatymus, kuriuos vyriausybė teikia siekdama šalies progreso, jis kartu yra ir pentinai, ir apynasris: skatina gerus veiksmus, trukdo blogiems kėslams. Sutikęs užimti jame vietą, jūs atstovausite Sicilijai lygiomis su išrinktais deputatais, priversite klausytis balso tos puikiausios žemės, kuri šiandien rodo savo veidą šiuolaikiniam

pasauliui; ji turi tiek gydytinų opų, tiek teisingų reikalavimų, kuriuos reikia patenkinti.

Ševaljė būtų galėjęs dar ilgai kalbėti toliau tokiu tonu, jeigu Bendikas už durų nebūtų kreipęsis į „monarcho išmintį", prašydamas jį įleisti. Donas Fabricijus neskubėdamas atsistojo atidaryti durų, bet pjemontietis tuo metu jau spėjo įleisti šunį; Bendikas uoliai apuostė ševaljė kelnes, paskui, įsitikinęs, kad turi reikalą su padoriu žmogumi, atsigulė po langu ir užsnūdo.

– Paklausykite manęs, ševaljė, jeigu čia būtų kalbama tiktai apie pagarbos pareiškimą, apie titulą, kurį reikia įrašyti į vizitinę kortelę, ir tiek, aš lengvai sutikčiau: manau, šiuo lemtingu Italijos valstybei metu kiekvieno pareiga yra pačiam pritarti bendram reikalui; svetimų valstybių akivaizdoje mes neturime sudaryti įspūdžio, kad esame susiskaldę, o jos žiūri į mus su nerimu ar su viltimis, galbūt nepagrįstomis, tačiau vis dėlto dabar taip yra.

– Tad kodėl, kunigaikšti, jūs nenorite sutikti?

– Turėkit kantrybės, ševaljė, tuoj paaiškinsiu. Mes, siciliečiai, pripratome būti per ilgai valdomi svetimos mums religijos valdovų, kalbančių ne mūsų kalba, – štai todėl ir išmokome visaip gudrauti. Juk kitaip nebuvo galima išsisukti nuo Bizantijos mokesčių rinkėjų, berberų emyrų, Ispanijos vicekaralių. Dabar šitas charakterio bruožas nusistovėjo, mes jau tokie, kokie esame. Aš pasakiau – pri-

tarti, bet nesakiau – dalyvauti. Per tuos šešis pastaruosius mėnesius, nuo tos dienos, kai jūsų Garibaldis įkėlė koją į Marsalą, per daug buvo padaryta be mūsų pritarimo, kad dabar galima būtų reikalauti iš senos valdančiosios klasės atstovo tęsti ir vykdyti tai, kas pradėta. Aš nenoriu ginčytis, bloga ar gera tai, kas jau padaryta; pats manau, kad daug kur buvo pasielgta bjauriai, bet dabar noriu pasakyti jums ką kita, nors jūs tai suprasite ir patys, pagyvenę tarp mūsų kokius metus. Sicilijoje nesvarbu, ar blogai ar gerai: nuodėmė, kurios mes, siciliečiai, niekada neatleidžiame, tai, paprasčiausiai sakant, „veiklos" nuodėmė. Mes seni, ševalje, labai seni. Štai jau ne mažiau kaip dvidešimt penkis šimtmečius velkame ant savo pečių puikių ir svetimų civilizacijų naštą, kuri mums primesta iš svetur; nė viena civilizacija neužsimezgė čia, nė vienai iš jų mes nedėjome pamatų; mes tokios pat baltos odos kaip ir jūs, ševalje, kaip ir Anglijos karalienė, ir vis dėlto štai jau pustrečio tūkstančio metų esame kolonija. Aš tai sakau nesiskųsdamas: čia mūsų kaltė. Bet vis dėlto mes pavargome, mes sugniuždyti.

Dabar subruzdo ševalje.

– Šiaip ar taip, bet dabar su tuo baigta; šiandien Sicilija – jau nebe pavergta žemė, o laisvos valstybės laisva dalis.

– Ševalje, tai geras, bet pavėluotas ketinimas; beje, aš jau sakiau, didžiausia dalis kaltės tenka mums patiems.

Jūs kalbėjote man čia apie jaunąją Siciliją, atskleidusią savo veidą šių dienų pasaulio nuostabai; dėl manęs, tai aš greičiau vaizduojuosi šimtametę senę, vežimėliu tempiamą į Pasaulinę parodą Londone, – čia ji nieko nesupranta, ir spjauti jai į visas Šefildo plieno liejyklas ir į Mančesterio audimo fabrikus, ji nori tiktai snausti ant apseilėtų priegalvių, pasistačiusi naktinį puodą po lova.

Jis dar kalbėjo ramiai, bet ranka vis stipriau gniaužė Šv. Petro kupolą; vėliau paaiškėjo, kad mažytis kryželis kupolo viršūnėje nulaužtas.

– Miego, brangusis ševalje, miego – štai ko trokšta siciliečiai, ir jie visada neapkęs tų, kurie norės juos pažadinti, nors jiems duotum ir gražiausių dovanų; tegu tai lieka tarp mūsų, bet aš labai abejoju, kad naujoji karalystė savo bagaže turėtų mums daug dovanų. Viskas, tarp jų ir karščiausi siciliečių charakterio pasireiškimai, tėra vien šito miego atspindys, mūsų goslumas – noras užsimiršti; mūsų susišaudymai ir skerdynės – troškimas mirties; siekimas geidulingo nejudrumo, tai yra vėl mirties, tai mūsų tingėjimas, mūsų saldžioji vaisių sunka su cinamonais; mes atrodome susisvajoję todėl, kad menkystos stengiasi išaiškinti nirvanos paslaptis. Štai kodėl tarp mūsų klesti kai kurie žmonės – tie, kurie dar nėra visai nubudę iš miego; dėl to per amžius taip atsiliko Sicilijos menas ir mokslo mintis: naujovė sužavi mus, kai ji jau

palaidota ir negali pagimdyti nieko gyva; dėl to tokia neįtikima daugybė visokiausių mitų, į kuriuos būtų galima žiūrėti su pagarba, jeigu jie iš tikrųjų būtų senoviniai, bet juk tai tik mėginimas nugrimzti į praeitį, kuri traukia mus tiktai todėl, kad jau mirusi.

Ne viskas buvo suprantama gerajam ševaljė; labiausiai neaiški jam pasirodė paskutinė frazė: jis matė visokiomis spalvomis išdažytas karietas, kurias traukė plunksnomis papuošti arkliai, girdėjo apie didvyrišką lėlių teatrą, bet juk ir jis tikėjo, kad tai tikrai senovinės tradicijos. Ševaljė paklausė:

– Bet ar jums neatrodo, kunigaikšti, kad truputį perdedate? Aš pažinojau Turine emigrantų iš Sicilijos, sakysime, kad ir Krispį, jie visiškai man neatrodė snaudaliai.

Kunigaikštis atsakė suirzęs:

– Mūsų per daug, ir pasitaiko išimčių; apie mūsiškius pusiau apsnūdėlius aš, beje, jau sakiau. Tą jaunąjį Krispį, žinoma, jums, o ne man, bus lemta matyti pasenusį ir nuklimpusį į tą mūsų gašlų sąstingį; visiems taip būna. Vis dėlto matau, kad prastai išdėsčiau, aš kalbu apie sicilie-čius, o turėjau kalbėti apie Siciliją: apie aplinką, klimatą, apie Sicilijos gamtą. Šios jėgos daug valdingiau negu svetimšaliai valdovai su jų beprasmišku smurtu formavo sielą. Tai kraštovaizdis, nežinantis vidurio tarp ydingo suglebimo ir prakeiktos sausros, tai gamta, nemėgstanti

smulkintis, nepakenčianti atoslūgio, reikalingo kraštui, kuriame skirta gyventi protingoms būtybėms; tai kraštas, kur tik keletas mylių skiria Randaco apylinkių pragarą nuo Taorminos įlankos grožio; tai klimatas, baudžiantis mus šešis mėnesius per metus keturiasdešimties laipsnių karščiu, – paskaičiuokite juos, ševaljė, na, paskaičiuokite: gegužė, birželis, liepa, rugpjūtis, rugsėjis, spalis – šešis kartus po trisdešimt dienų, kai saulė dega virš galvos; tai mūsų vasara, tokia pat ilga ir sunki kaip rusų žiema, tik mes kovojame su ja ne taip sėkmingai. Jūs dar nežinote to, bet mes galėtume pasakyti, kad ne sniegas krinta, o ugnis kaip ant prakeiktųjų Biblijos miestų; jeigu sicilietis rimtai dirbtų per visus tuos mėnesius, tai kiekvieną jų išeikvotų tiek energijos, kiek jos užtektų kitiems trims; nepamirškite ir vandens, kurio nėra ir kurį reikia gabenti iš taip toli, kad kiekvienas lašas atsieina prakaito lašą; o paskui nuolatiniai audringi lietūs, nuo kurių pašėlsta išdžiūvusios upės; liūtys, nuo kurių gyvuliai ir žmonės skęsta ten, kur prieš porą savaičių vieni ir kiti žūdavo nuo troškulio. Toks kraštovaizdžio rūstumas, toks klimato žiaurumas, tokia nuolatinė įtampa, kurią čia visi patiria, tokie net ir praeities paminklai, didingi, bet mums nesuprantami, nes statyti svetimų rankų ir stūkso aplinkui kaip gražios nebylios šmėklos; ir visi tie valdovai, iš nežinia kur atsibastę ir išlipę į mūsų krantus su kardu rankose: iš pradžių žmonės

jiems vergiškai tarnauja, bet greitai ima neapkęsti, tačiau jų niekada nesupranta, jų įsikūnijimas yra tik mįslingi mums meno kūriniai ir visiškai konkretūs mokesčių rinkėjai, o paskui pinigai išleidžiami ne pas mus, – visa tai suformavo mūsų charakterį, nulemtą išorinių sąlygų, o ne tik baugščiai vienišų salų gyventojų sielų.

Ideologijos pragaras, prasiveržęs į šitą mažą kabinetą, dar labiau pritrenkė ševaljė negu pasakojimas apie kruvinus įvykius rytą. Jis jau norėjo kažką sakyti, bet donas Fabricijus dabar buvo per daug susijaudinęs ir negalėjo klausytis.

– Neginčiju, kai kuriems siciliečiams, išvežtiems iš salos, pavyksta išvengti to užkeikimo; tačiau tam reikia, kad jie iš čia išvažiuotų visai visai jauni; dvidešimt metų sukakus, jau per vėlu: pluta jau sukietėjo, jie lieka įsitikinę, kad Sicilija tokia pati šalis kaip ir visos kitos, tik niekšiškai apšmeižta; kad normalios civilizacijos sąlygos yra pas mus, o už mūsų sienų – tiktai paikiojimas. Bet dovanokite man, ševaljė, aš įsismaginau, ir turbūt jums nusibodo. Juk jūs atvykote čia ne klausytis Ezekielio raudų dėl Izraelio nelaimių. Geriau grįžkime prie tikrųjų reikalų; aš labai dėkingas vyriausybei, kad ji prisiminė mane dėl senato, ir prašau jus perduoti mano nuoširdžią padėką, bet sutikti negaliu. Aš atstovauju senajai klasei, kurią dėl neišvengiamų aplinkybių sukompromitavo Burbonų režimas, ir,

netekęs prieraišumo saitų, esu susietas su ja padorumo saitais. Aš priklausau nelaimingai kartai, gyvenančiai ant kalnagūbrio tarp senųjų ir naujųjų laikų, ir mums vienodai bloga ir dėl vieno, ir dėl kito. Be to, juk ir jūs negalėjote nepastebėti, aš pats neturiu iliuzijų; kuo galiu būti naudingas senatui, kiek naudos jam gali duoti nepritykęs įstatymų leidėjas, nemokąs apgaudinėti savęs, o juk tai svarbiausia savybė norintiems vadovauti? Mūsų kartos žmonės turi sėdėti kamputyje ir žiūrėti, kaip jaunimas virsta kūliais ir šokinėja aplink šį išpuoštą katafalką. Jums dabar reikia jaunimo, reikia miklių jaunuolių, jaunuolių su protu, linkusiu greičiau į tai, „kaip daryti“, o ne į tai, „kodėl daryti“, žmonių, kurie gebėtų maskuotis, tai yra, noriu pasakyti, kurie mokėtų slėpti visiškai aiškius asmeninius interesus už miglotų visuomenės idealų.

Jis nutilo, ir ranka paliko ramybėje šventąjį Petrą. Paskui kalbėjo toliau:

– Leiskite per jus patarti jūsų viršininkams.

– Savaime suprantama, kunigaikšti, tai bus išklausyta su didžiausiu atidumu, bet aš neprarandu vilties, kad jūs, užuot patarę, leisite pranešti, jog sutinkate.

– Aš norėčiau jums pasiūlyti vieną vardą senatui – tai Kalodžeras Sedara. Jis labiau negu aš nusipelnęs būti paskirtas į senatą; esu girdėjęs, kad priklauso senai giminei arba pagaliau jo giminė taps sena; valdžia jo rankose, o

tai juk daugiau už jūsų minėtą prestižą; neturėdamas mokslo nuopelnų, jis turi daug žymių praktinių savybių; jo daugiau negu nepriekaištingas elgesys gegužės įvykių metu pasirodė esąs itin naudingas; nemanau, kad turėtų daugiau iliuzijų už mane, bet jis miklus ir galės jų susikurti, jeigu prireiks. Tai kaip tik toks žmogus, kokio jums reikia. Bet jums teks paskubėti, nes, girdėjau, jis ketina iškelti savo kandidatūrą į deputatų rūmus.

Prefektūroje daug kalbėta apie Sedarą; jo veikla mero poste ir jo asmeniški reikalai buvo gerai žinomi.

Ševaljė suvirpėjo: būdamas sąžiningas žmogus, jis žiūrėjo į įstatymų leidimo rūmus su tokia pagarba, kuriai galėtų prilygti nebent jo paties ketinimų tyrumas; bet kaip tik todėl ryžosi nutylėti ir pagaliau neklydo atsisakydamas kompromituojančių samprotavimų: po dešimties metų donas Kalodžeras buvo paskirtas senatoriumi. Ševaljė, kad ir sąžiningas, nebuvo mulkis; aišku, jam trūko to mąstymo gyvumo, kuris Sicilijoje vertinamas kaip protas, bet samprotavo lėtai ir oriai, jam buvo svetimas pietiečių abejingumas svetimiems vargams. Jis suprato dono Fabricijaus sielvartą ir apmaudą ir akimirką prisiminė skurdo, nevilties ir niūraus abejingumo vaizdus, kurių liudytojas buvo jau visą mėnesį. Prieš keletą valandų jis pavydėjo Salinų namams pertekliaus ir poniško gyvenimo, o dabar jautriai prisiminė savo skurdų vynuogyną, savo Monter-

cuolą netoli Kazalės, tokį negražų, prasčiokišką, bet užtat ramų ir pilną gyvybės. Jam pagailo kunigaikščio, netekusio vilčių, basų vaikiščių, maliarijos iškankintų moterų, visų tų aukų, ne visada nekaltų, kurių sąrašai kas rytą būdavo atsiunčiami jam į kabinetą; pagaliau jie visi vienodi, nelaimės draugai, sumesti į tą patį nuo pasaulio atskirtą šulinį.

Jis nusprendė pabandyti paskutinį kartą. Atsistojo. Iš susijaudinimo jo balsas skambėjo patetiškai.

– Kunigaikšti, nejaugi jūs iš tikrųjų atsisakote padaryti visa, kas įmanoma, padėčiai palengvinti, nejaugi nenorite padėti pašalinti materialinius trūkumus ir tą aklą moralinį skurdą, kuriame tūno ši liaudis, jūsų liaudis? Klimatas įveikiamas, blunka bjaurių valdovų prisiminimas; siciliečiai panorės tapti geresni; jeigu taurūs žmonės paliks laisvą kelią žmonėms be sąžinės ir ateities – tiems visokiems Sedaroms, tai vėl bus kaip praėjusiais šimtmečiais. Kunigaikšti, paklausykite savo sąžinės balso, priverskite nutilti tą išdidžią teisybę, kurią čia pasakėte. Aš kviečiu jus bendradarbiauti.

Donas Fabricijus nusišypsojo, paėmė jam už rankos ir pasodino šalia savęs ant sofos.

– Jūs kilnus žmogus, ševalje, aš laikau laime, kad galėjau susipažinti su jumis; visur jūsų teisybė; jūs suklydote tiktai sakydamas: „Siciliečiai panorės tapti geresni“. Jums papasakosiu atsitikimą su manimi. Dvi trys dienos prieš

Garibaldžiui įžengiant į Palermą aš buvau supažindintas su keliais anglų laivyno karininkais, tarnaujančiais laivuose, kurie tuo metu stovėjo reide stebėdami įvykius. Nežinau, kaip jie sužinojo, kad aš turiu namus prie pat jūros su terasa ant stogo, iš kur matyti visi kalnai aplink miestą; jie paprašė leisti aplankyti namus ir pasižvalgyti į vietas, kur, kaip buvo kalbama, telkiasi garibaldininkai, – jie negalėjo jų kaip reikiant matyti iš savo laivų. Garibaldis jau iš tikrųjų buvo Džibilrosoje. Jie įėjo į namus, ir aš juos nuvedžiau į patį viršų; nors ir rausvomis žandenomis, jie pasirodė esą naivūs jaunuoliai. Juos pradžiugino ryškiai nušviesta panorama; tačiau jie prisipažino man, kad juos sukrėtė skurdas, archaiškumas ir kelių į namus purvas. Aš neaiškinau jiems, kaip stengiausi paaiškinti jums, kad vienas dalykas priklauso nuo kito. Paskui kažkuris iš jų paklausė, kodėl vis dėlto vyksta į Siciliją tie italų savanoriai.

– *They are coming to teach us good manners*, – atsakiau aš. – *But they won't succeed, because we are gods.* *

Manau, jie manęs nesuprato; pasijuokė ir išėjo. Aš ir jums taip atsakysiu, brangusis ševaljė: siciliečiai niekada nepanorės tapti geresni vien dėl to, kad laiko save tobulais. Jų puikybė daug stipresnė už skurdą: bet koks sveti-

* Jie atėjo pamokyti mus gero elgesio, bet tai jiems nepavyks, nes mes esame dievai *(angl.)*.

mų žmonių įsikišimas – ar jie būtų svetimi kilme, ar, kalbant apie siciliečius, nepriklausomu protu, – tiktai sudrumsčia jų tuščią kliedesį apie pasiektą tobulybę ir trukdo jiems patenkintiems laukti galo; juos mindžiojo purve dešimtys įvairiausių tautų, bet jie tariasi esą tikriausi įpėdiniai tos didingos imperijos praeities, kuri duoda jiems teisę prašmatnioms laidotuvėms. Nejaugi jūs, ševaljė, iš tikrųjų manote, kad ligi jūsų niekas nebandė nukreipti Sicilijos į visuotinės istorijos tėkmę? Kas žino, kiek musulmonų imamų, kiek karaliaus Rudžero riterių, kiek svebų karalių raštininkų, kiek Anžu baronų, kiek katalikų teisininkų buvo apsėsti tos gražios beprotybės; o dar daugybė Ispanijos vicekaralių ir reformatorių – Karolio III valdininkų. Kas žino, kieno čia tik nebūta? Sicilija norėjo tik miegoti nepaisydama visų jų raginimų; ir kam jai klausyti, jeigu ji turtinga, išmintinga, civilizuota, garbinga, jeigu visi žavisi ja, visi jai pavydi, žodžiu, jeigu ji yra tobula?

Dabar ir pas mus iš pagarbos veikalams, kuriuos parašė Prudonas ir vienas vokiečių žydas, kurio pavardę pamiršau, tvirtinama, kad jei čia ir visur prasti reikalai, tai kaltas feodalizmas, vadinasi, esu kaltas ir aš. Tačiau feodalizmas buvo visur, ir visur brovėsi svetimšaliai. Nemanau, kad jūsų protėviai, ševaljė, ar anglų skvairai, ar prancūzų didikai, būtų valdę geriau už Salinas. O pasekmės vis dėlto skirtingos. Šito skirtumo priežastis yra savo

pranašumo supratimas, kuris taip ir spindi kiekvieno siciliečio akyse; jį mes vadiname išdidumu, o iš esmės tai aklumas. Dabar ir dar gana ilgai čia nieko nepadarysi. Apgailestauju, bet politikos reikalais negaliu nė piršto jums ištiesti. Ko gero, man dar nukąs jį. Siciliečiams negalima sakyti tokių kalbų: beje, ir aš pats įsižeisčiau, jeigu visa tai būtumėte man sakęs jūs.

Jau vėlu, ševaljė: mums reikia persirengti pietums. Keletą valandų man reikės vaidinti civilizuoto žmogaus vaidmenį.

Ševaljė išvažiavo kitą dieną anksti rytą, ir donas Fabricijus, pasirengęs į medžioklę, lengvai galėjo jį lydėti iki pašto stoties. Su juo buvo donas Čičijus Tumėjus, nešantis ant pečių dviejų šautuvų, savo ir kunigaikščio, dvigubą naštą, o sieloje pažemintų dorybių aitrumą.

Blankioje ankstyvo ryto šviesoje – buvo tik pusė šeštos – tuščia Donafugata rodė savo neviltį. Palei raupsuotas jos būstų sienas buvo primėtyta skurdaus maisto likučių, po kuriuos rausėsi drebą iš nenumaldomo alkio šunys. Kai kur durys jau buvo atidarytos, ir gatvėje sklido krūvomis miegančių žmonių tvaikas; balanos šviesoje moterys apžiūrinėjo trachomos išėstus vaikų vokus; beveik visos moterys dėl ko nors vilkėjo gedulingai, daugelis jų buvo žmonos tų į šmėklas panašių valstiečių, kuriuos sutinki už

kiekvieno kampo. Vyrai, nusitvėrę į rankas kirtiklius, traukė ieškoti tų, kurie, jeigu Viešpats malonės, duos jiems darbo; aplink tvyrojo nyki tyla, pertraukiama tik isteriškų spygavimų; prie Šventosios Dvasios vienuolyno sienų alavinė aušra žvilgino šėmus debesis.

Ševaljė pagalvojo: „Toliau taip būti negali – mūsų nauja, gabi, šiuolaikinė administracija viską pakeis".

Kunigaikštis buvo prislėgtas.

– Visa tai turėtų baigtis, deja, viskas taip ir liks amžinai, suprantama, kalbame apie žmogui įmanomą „amžinai", tai yra šimtmetį, du šimtmečius... o paskui viskas bus kitaip, bet dar blogiau. Mes – leopardai, liūtai; kas mus pakeis, bus šakalai, hienos, tačiau mes visi, leopardai, šakalai ir avys, kaip ir seniau, laikysime save žemės druska.

Padėkoję vienas kitam, jie atsisveikino. Ševaljė įlipo į pašto diližaną, stovintį ant keturių vėmalų spalvos ratų. Arklys – vienos žaizdos ir šonkauliai, barkšantys iš bado, – pradėjo ilgą kelionę.

Diena dar tik brėško; blyški šviesa, prasiskverbusi iš po dygsniuotos debesų paklodės, negalėjo įveikti purvo sluoksnio, kuriuo nuo neatmenamų laikų buvo apskretę karietos langeliai. Ševaljė išvažiavo vienas; kratomas per duobes, jis, paseilėjęs smiliaus galiuką, pratrynė lange akies didumo skylę. Peleninėje apyaušrio šviesoje išvydo krūpčiojančią žemę, kurios sielvartas nesileido atperkamas.

PENKTAS SKYRIUS

Tėvas Pironė atvyksta į San Koną. – Pašnekesys su draugais ir žolininku. – Šeimyniniai jėzuito vargai. – Tų vargų pasekmės. – Pašnekesys su „garbingu žmogumi". – Grįžimas į Palermą

1861 m. vasaris

Tėvas Pironė buvo kilęs iš paprastos šeimos: jis gimė mažučiame San Kono kaimelyje, kuris dabar, važinėjant autobusais, tapo beveik Palermo „mažuoju palydovu", bet prieš šimtą metų, būdamas nuo Palermo saulės per keturias ar penkias kelionės arkliais valandas, priklausė kitai, sakytume, savarankiškai planetų sistemai.

Mūsų jėzuito tėvas buvo dviejų San Kono teritorijos dvarų, kuriais didžiavosi Šv. Eleuterijaus abatija, prievaizdas. Prievaizdo darbas tais laikais buvo pavojingas sielai ir kūnui, nes reikėjo bendrauti su visokiais žmonėmis ir susidurti su įvairiausiomis istorijomis, kurių gausybė

vienu „smūgiu“ (tai tiksliausias žodis) įvarydavo ligą, prikaustančią ligonį prie žemės kur nors patvory, – o tada jau visos šitos įdomios istorijos būdavo saugomos po septyniais antspaudais jo pilve ir tapdavo neprieinamos smalsiems dykaduoniams. Tačiau donui Gajetanui, tėvo Pironės tėvui, pasisekė išvengti tos profesinės ligos, laikantis griežčiausios higienos, paremtos tylėjimu, ir iš anksto griebiantis profilaktikos priemonių; jis taikiai pasimirė plaučių uždegimu saulėtą vasario sekmadienį, vėjui šiurenant migdolų žiedus. Našlę ir tris vaikus (dvi dukteris ir mūsų kunigą) jis paliko palyginti pakenčiamai aprūpintus; įžvalgus ir mokantis taupyti pinigus net iš visai skurdžios abatijos algos, jis, išeidamas į geresnį pasaulį, turėjo migdolų giraitę pačiame slėnio viduryje, keletą vynuogienojų atšlaitėse ir aukščiau kalnuose sklypelį akmenuotos ganyklos; aišku, tai – vargšo turtas, bet, atsižvelgiant į skurdžią to meto San Kono ekonomiką, jis teikė jam tam tikro svorio. Donui Gajetanui taip pat priklausė nedidelis, tikslios kubo formos namelis, iš lauko nudažytas melsvai, o iš vidaus baltai; šiame name, stovinčiame toje vietoje, kur kelias nuo Palermo suka į kaimą, buvo keturi kambariai apatiniame ir keturi viršutiniame aukštė.

Tėvas Pironė paliko namus, sukakęs šešiolika metų, kai geras mokymasis parapinėje mokykloje ir Šv. Eleuterijaus vienuolyno abato Mitrato palankumas nukreipė jo

žingsnius į arkivyskupijos seminariją; ėjo metai, ir jis nuo to laiko ne kartą buvo parvažiavęs į gimtinę palaiminti seserų jungtuvių ir duoti (suprantama, kaip dvasininkas) paskutinio nenaudingo nuodėmių atleidimo mirštančiam donui Gajetanui; dabar, tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt pirmųjų metų vasario pabaigoje, jis važiavo čionai į penkioliktąsias tėvo mirties metines, ir vėl, kaip ir tada, buvo vėjuota, saulėta diena.

Jau penketą valandų vežimas kratėsi duobėtu keliu; dono Pironės kojos kabaldavo prieš pat arklio uodegą; tačiau, įveikęs pasišlykštėjimą, kurį sukėlė patriotiški paveikslai, nupiešti šviežiais dažais ant vežimo sienelių, ir itin įmantriai nutapytas liepsningai raudonas Garibaldis, laikantis už parankės jūros vandens spalvos šv. Rozaliją, jis pripažino, kad tos penkios valandos buvo malonios.

Slėnis tarp Palermo ir San Kono buvo pakrantės zonos žavingumo ir rūstaus vidurio Sicilijos gamtos žiaurumo derinys; čia siaučia staigūs vėjai, jie išvalo orą ir garsėja tuo, kad gali nukreipti į šalį kulką, tyčiomis ir tiksliai paleistą į taikinį, todėl šauliai, gavę tokių drąsių balistinių užduočių, ieško geresnės vietos savo pratyboms. Vežikas, gerai pažinojęs velionį, be paliovos minėjo jo nuopelnus; šie prisiminimai ne visada tiko sūnaus ir dvasininko ausims, bet vis tiek jie teikė malonumo žmogui, įpratusiam klausytis kitų.

Atvažiavęs jis buvo sutiktas su džiaugsmo ašaromis. Apkabinęs ir palaiminęs savo motiną – žilą moterį rausvu veidu ir ta pačia juoda vilnone gedulo suknele, jis pasisveikino su seserimis ir sūnėnais, pažvairavęs į Karmelą, kuris parodė tokį prastą skonį, kad šventės proga prisisegė prie skrybėlės trispalvę juostą. Dar nespėjusį įeiti į namus, jį kaip visada bemat apniko mieli jaunystės prisiminimai: viskas čia po senovei – raudonų plytelių grindys ir kuklūs baldai, ir net šviesa, sklindanti pro mažyčius langelius, – ir šuo Romeo, kurio amsėjimas pasigirdo iš už kampo, buvo nuostabiai panašus į savo prosenelį – keturkojį draugą, su kuriuo tėvas Pironė kadaise linksmai žaisdavo; o iš virtuvės sklido ragu – pomidorų padaže troškinamų svogūnų ir romyto ėriuko mėsos amžinas kvapas – patiekalas, kuris būdavo valgomas ypatingomis dienomis. Viskas čia kalbėjo apie rimtį, pasiektą velionio pastangomis.

Netrukus visi drauge nuėjo į bažnyčią, į Mišias už mirusįjį. San Konas tą dieną rodė geriausius savo bruožus ir bemaž išdidžiai demonstravo visą atmatų įvairovę. Stačiomis kaimo gatvėmis, įsimaišiusios tarp žmonių, bėgiojo linksmos ožkos juodais nukarusiais tešmenimis; čia pat zujo daugybė Sicilijos veislės juodų paršų, žvitrių kaip jauni kumeliukai. Tėvas Pironė tapo kone vietos įžymybe – štai kodėl aplink jį būriavosi vaikai ir net bernai, moterys, prašančios palaiminimo ar prisiminusios praėjusius laikus.

Įėjęs į zakristiją, jis sykiu su parapijos kunigu pasimeldė už sėkmingą sugrįžimą į gimtąsias vietas; paskui, drauge su saviškiais išklausęs Mišias, nuvyko prie tėvo antkapio netolimoje koplyčioje, moterys verkdamos bučiavo antkapio marmurą; sūnus mįslinga lotynų kalba garsiai perskaitė maldą; kai jie grįžo namo, troškinys jau buvo gatavas ir labai patiko tėvui Pironei: jo nesugadino Salinų vilos kulinarinės įmantrybės.

Pavakare atėję pasimatyti draugai susirinko jo kambaryje. Palubėje kabojo varinė lempa su trim žibintais, skleisdama aliejuje mirkstančių dagčių švelnią šviesą; lova kampe traukė akį įvairiaspalviais čiužiniais ir sunkia gelsvai raudona antklode; kitame kampe, atitverta storu ir tankiu dembliu, stovėjo skrynia, kurioje buvo laikomi medaus spalvos kviečiai, kas savaitę vežami į malūną šeimos poreikiams; ant sienų kabojo margi atvaizdai: šv. Antanas, pirštu rodantis Dievo Kūdikį, šv. Liucija plačiai išplėstomis akimis ir šv. Pranciškus Ksaveras, sakantis pamokslą pusnuogių, plunksnomis pasipuošusių indėnų minioms; lauke žvaigždėtoje prieblandoje stūgavo vėjas, kuris vienintelis savaip gedėjo velionio. Vidury kambario, tiesiog po lempa, stovėjo ant grindų didelė žarijų gorė su šviesaus medžio lanku, į kurį buvo galima atsiremti koja; aplink ant virvelinių kėdžių susėdo svečiai. Čia buvo parapijos kunigas, abu broliai Skirai, vietos žemvaldžiai,

ir donas Pjetrinas, persenęs žolininkas; niūrūs jie čionai atėjo ir liko niūrūs; kol moterys ruošėsi apačioje, jie kalbėjo apie politiką, tikėdamiesi išgirsti iš tėvo Pironės guodžiančių žinių: juk jis atvažiavo iš Palermo, gyvena su „sinjorais" ir turi daug ką žinoti. Numalšinęs jų smalsumą, bičiulis jėzuitas vis dėlto apvylė tuos, kurie laukė suraminimo. Iš dalies dėl savo nuoširdumo, iš dalies taktiniais sumetimais jis piešė ateitį juodomis spalvomis. Viršum Gajetos dar tebeplevėsuoja trispalvė Burbonų vėliava, bet blokada nuožmi, ir vienas po kito išlėkė į orą šios tvirtovės parako sandėliai, ten nebėra ko gelbėti, nebent tiktai garbę, o jos kaip tik ir trūksta; Rusija – draugas, bet tolimas, Napoleonas III elgiasi klastingai, bet yra pašonėje; o apie maištus Bazilikatoje ir Tera di Lavore jėzuitas kalbėjo mažai, nes jie sielos gilumoje kėlė jam gėdą.

– Reikės, – tarė jis, – paklusti šiai italų valstybei, bedieviškai ir grobuoniškai, nusilenkti jos ekspropriacijos ir prievartos įstatymams, kurie iš Pjemonto atsiris iki čia tartum cholera.

– Pamatysite, – baigė jis neoriginaliai, – pamatysite, mums nepaliks nė akių, kad galėtume verkti.

Prie šių žodžių prisidėjo tradicinis kaimo skundų choras. Broliai Skirai ir žolininkas jau pajuto mokesčių dantis; pirmuosius apkrovė ypatingomis rinkliavomis ir papildomais procentais; antrąjį ištiko skaudus netikėtumas:

jį pasišaukė į meriją ir pasakė: jeigu nepradėsiąs mokėti dvidešimt lirų kasmet, tai jam neleisią prekiauti vaistažolėmis.

– Bet juk šitas kasijas, šitas durnaropes, visas tas šventąsias Viešpaties sutvertas žoleles aš renku savo rankomis kalnuose, per lietų ir kaitrą, Dievo leistomis dienomis ir naktimis! Džiovinu saulėje, kuri priklauso visiems, ir grūdu jas dar savo senelio piestoje! Tai ko čia lenda tie dėdės iš merijos? Kodėl aš jiems turiu mokėti tas dvidešimt lirų? Taip sau, dėl gražių akių?

Jo bedantė burna gromuliojo žodžius, bet paniurusiose akyse blykčiojo tikras įtūžis.

– Juk mano tiesa, tėve? Sakyk man!

Jėzuitas jį mylėjo: jis jau buvo suaugęs ir sukumpęs nuo nuolatinių klajonių ir žolių rinkimo vyras, kai kunigas dar laidė akmenimis į žvirblius; tėvas Pironė net jautėsi turįs būti jam dėkingas, nes, pardavinėdamas moterims savo antpilus, jis visada aiškindavo, kiek kartų prieš geriant reikia sukalbėti „Sveika, Marija“ ir „Tėve mūsų“, – kitaip, girdi, nepadėsią. Atsargus jėzuito protas nenorėjo žinoti, kas iš tikrųjų maišoma į tuos vaistus ir ko iš jų tikisi pirkėjai.

– Jūsų tiesa, done Pjetrinai, šimtąkart tiesa. O kaipgi? Bet jeigu nepaims pinigų iš tokių vargšų kaip jūs, tai iš kur jie ims lėšų kariauti su popiežiumi ir grobstyti tai, kas jam priklauso?

Švelnioje lempos šviesoje, mirgančioje nuo vėjo, kuriam pavyko prasiskverbti pro sandarias langines, pokalbis užtruko. Tėvas Pironė matė, kad ateityje neišvengiamai bus konfiskuotas Bažnyčios turtas: sudie tada atlaidžiai vietos abatijos valdžiai, sudie viralui, dalijamam sunkiais žiemos mėnesiais. Jaunesnysis Skiras neatsargiai prasitarė, kad galbūt kai kurie neturtingi valstiečiai gausią sklypelį žemės, bet nedrąsų jo spėjimą sutiko ryžtingiausia panieka.

– Na, pamatysite, done Antonijau, pamatysite. Meras pats nupirks visą žemę, apmokės pirmąją dalį, ir tada žinokis. Taip jau buvo Pjemonte.

Galiausiai jie išėjo dar niūresni, negu atėjo, išsinešdami dviejų mėnesių murmėjimo išteklius. Teliko žolininkas, kuris šiąnakt neketino gulti, nes patekėjo jaunas mėnulis, ir jis susiruošė ant Pjetracio uolų rinkti rozmarinų; žibintą buvo pasiėmęs su savimi ir žadėjo tiesiog iš čia leistis į kelionę.

– Bet tu, tėve, gyveni tarp kilmingųjų. Ką kalba ponai apie tą didžiulį gaisrą? Ką apie jį kalba kunigaikštis Salina, tas kilnus, rūstus ir išdidus žmogus?

Tėvas Pironė ne kartą to klausdavo pats savęs, ir jam sunku buvo atsakyti, pirmiausia todėl, kad atmetė arba laikė perdėta tai, ką jam tą rytą observatorijoje beveik prieš metus pasakė donas Fabricijus. Dabar jis žinojo atsakymą, bet jam nesisekė suteikti formos, suprantamos donui

Pjetrinui, žmogui toli gražu nekvailam, bet geriau suprantančiam viršutinius kvėpavimo takus ir niežus gydančias ir net dirginančias žolių savybes negu panašias abstrakcijas.

– Matote, done Pjetrinai, nelengva suprasti tuos sinjorus, kaip jūs sakote. Jie gyvena ypatingame pasaulyje, kurio Dievas nesutvėrė tiesiai; jie patys jį sutvėrė per daugelį amžių savo ypatinga patirtimi, savo sielvartais ir džiaugsmais; jie turi stiprią atmintį, juos jaudina ar džiugina dalykai, kurie jums ir man visai nesvarbūs, bet jiems jie gyvybiškai reikšmingi, nes glaudžiai susiję su visais tos klasės prisiminimais, viltimis ir baime. Dievo Apvaizda norėjo, kad aš amžinoje Bažnyčioje tapčiau smulkia šlovingiausio ordino dalelyte, kuri neišvengiamai nugalės; jūs stovite ant kitos laiptų pakopos, nesakau, kad ant žemiausios, bet ant kitos. Radęs didelį origano krūmą ar ispaniškosios muselės lizdą (žinau, done Pjetrinai, kad ir jas renkate), jūs tiesiai bendraujate su gamta, kurią Viešpats sukūrė, lygiai numatęs pikto ir gėrio galimybes, kad žmogus galėtų laisvai pasirinkti; kai suktos senės ar gašlios mergos jus klausia patarimo, jūs nusileidžiate į amžių bedugnę, pasiekdamas anuos tamsius laikus, kurie buvo dar prieš brėkštant Golgotos šviesai.

Senis žiūrėjo nustebęs: jis norėjo žinoti, ar kunigaikštis Salina patenkintas naująja tvarka, o tas jam aiškino apie ispaniškąją muselę ir Golgotos šviesą. „Vargšelis, iš didelio rašto išėjo iš krašto“.

– Bet sinjorai ne tokie, ne; jie gyvena pasaulyje, kur jiems viskas paruošta. Mes, kunigai, tarnaujame jiems, ramindami juos pomirtiniu gyvenimu, lygiai kaip jūs, žolių žinovai, rūpinatės raminamais arba stimuliuojamais gėrimais. Tuo aš nenoriu pasakyti, kad jie bjaurūs žmonės, visai ne. Tiktai kitokie; galbūt jie mums atrodo tokie keisti todėl, kad pasiekė, ko trokšta visi netapusieji šventaisiais, – įprasto abejingumo žemiškosioms gėrybėms. Galbūt todėl jie nekreipia dėmesio į kai kuriuos dalykus, mums labai svarbius; kalnų gyventojai nesijaudina dėl uodų slėnyje; Egipto gyventojai nevertina skėčių nuo lietaus. Bet pirmieji bijo gyvačių, antrieji – krokodilų, kurie mums maža terūpi. Juos irgi apėmė baimė, apie kurią mes nė nežinome; aš mačiau, kaip toks rimtas ir protingas žmogus kaip donas Fabricijus paniuro dėl prastai išlygintos marškinių apykaklės, ir aš tikrai žinau, kad kunigaikštis Laskaris nemiegojo visą naktį, įpykęs, kad per pietus Luogotenecoje suklydę jį pasodino ne toje vietoje. Ar jums dabar neatrodo, kad tas žmogus, kuris jaudinasi tik dėl marškinių ar dėl vyresniojo liokajaus klaidos, kaip tik ir yra laimingas, vadinasi, ir aukščiausias žmogaus tipas?

Donas Pjetrinas nieko nesuprato: juo toliau, juo daugiau nesąmonių, štai jau priėjo prie marškinių apykaklių ir krokodilų. Tačiau jį išgelbėjo įgimta sveika valstiečio nuovoka.

– Bet jeigu taip, tėve, tai jie visi pateks į pragarą?

– O kodėl? Vieni žus, kiti išsigelbės, nelygu, kaip jie gyveno šitame savo sąlyginiame pasaulyje. Pavyzdžiui, Salina turėtų išsigelbėti: savo žaidimą jis žaidžia gerai, nenusikalsdamas taisyklėms, nesukčiaudamas. Viešpats Dievas baudžia tuos, kurie savo valia laužo jiems žinomus Dievo įstatymus, kurie savo noru eina klystkeliais; bet tiems, kurie eina savo keliu noromis, nedarydami nieko pikto, – tiems nėra ko būgštauti. Jeigu jūs, done Pjetrinai, tyčiomis imtute vietoje cikutų pardavinėti mėtas, žinokit – jums tai neišeitų į gera; bet jeigu jūs taip elgsitės neišmanydamas, tai kažkokiai senutei bus lemta mirti kilnia Sokrato mirtimi, o jūs eisite tiesiog į dangų su baltais drabužiais, su tunika ir laurų vainiku.

Sokrato mirtis žolininką išvedė iš kantrybės: jis pasidavė ir užsnūdo. Tėvas Pironė tai pamatęs buvo patenkintas, nes dabar galėjo kalbėti laisvai, nebijodamas, kad bus neteisingai suprastas; o kalbėti jis norėjo, stengėsi konkrečiais žodžiais išreikšti neaiškias mintis, kurios jį jaudino.

– Ir, be to, jie daro daug gera. Štai pavyzdys: kiek šeimų jau būtų išmesta į gatvę, jeigu jos nebūtų gavusios pašalpos iš tų pilių! Ir jie nieko už tai nereikalauja, netgi liautis vogus. Jie taip elgiasi ne iš užsispyrimo, bet pagal nesuprantamą atavistinį instinktą, neleidžiantį elgtis kitaip. Nors atrodo, kad čia kažkas ne taip, bet jie mažesni

egoistai už kitus: jų namų prabangai, jų pompastiškoms šventėms būdingas kažkoks nesavaimingumas, ir tai kažkaip panašu į bažnyčių ir liturgijos prašmatnumą; galima pasakyti, kad tai daroma *ad maiorem gentis gloriam**, – garbei, kuri atperka daugelį jų nuodėmių; už kiekvieną pačių išgertą šampano taurę jie vaišina penkiasdešimt žmonių; o kai jie kartais su kuo nors pasielgia blogai, tai jų poelgis yra ne tiek asmeninė nuodėmė, kiek būdas sutvirtinti savo luomui. *Fata crescunt.*** Pavyzdžiui, donas Fabricijus globojo ir auklėjo sūnėną Tankredį, žodžiu, išgelbėjo vargšą našlaitį, kuris be jo būtų žuvęs. Jūs pasakysite, jog taip pasielgė todėl, kad berniukas taip pat didikų kilmės, o dėl kito nė piršto nebūtų pajudinęs. Tas teisybė, bet kam jam elgtis kitaip, jei jis nuoširdžiausiai tiki, kad visi kiti tėra nevykę amatininko dirbiniai iš majolikos, kurių net degti neverta?

Jeigu jūs, done Pjetrinai, šią akimirką nemiegotut, tai pašoktut, norėdamas man pasakyti, kad didikai elgiasi nedorai, niekindami kitus žmones, ir kad mes visi vienodai velkame dvigubą meilės ir mirties jungą, visi mes lygūs Sutvėrėjo akyse; ir aš galėčiau tik pritarti jums. Tačiau dar pridurčiau, kad neteisinga kitų niekinimu apkaltinti

* Didesnei giminės garbei *(lot.)*.

** Faktai patvirtina *(lot.)*.

vien didikus: tai juk visuotinė yda. Kas dėsto universitete, tas niekina parapinės mokyklos mokytojėlį, nors to ir neparodo; kadangi vis dar miegate, galiu jums nieko nenutylėdamas pasakyti, kad kunigai laiko save aukštesniais už pasauliečius, o mes, jėzuitai, dedamės esą aukštesni už visus kitus dvasininkus, lygiai kaip jūs, žolininkai, niekinate dantų traukėjus, o jie jus. Gydytojai taip pat šaiposi iš dantų traukėjų ir žolininkų, o juos pačius laiko asilais tie ligoniai, kurie nori gyventi po senovei, nors jų širdis ir kepenys jau pavirto į košę. Teisėjams advokatai yra tik įkyrūs žmonės, besistengiantys apeiti įstatymus, o kita vertus, literatūroje netrūksta satyros prieš tų teisėjų pompastiškumą, nemokšiškumą ir kai ką dar blogesnio. Tik tie, kur dirba su kauptukais, niekina vien save; kai ir jie išmoks šaipytis iš kitų, tai ciklas bus baigtas ir reikės viską pradėti iš naujo.

Ar jūs kada pagalvojote, done Pjetrinai, kiek įvairių profesijų vardų yra virtę keiksmažodžiais? Pradedant nešikais, batsiuviais, kepėjais, baigiant prancūzų *reître* ir *pompier*.* Žmonės nepagalvoja apie nešikų ir ugniagesių nuopelnus; jie mato tik jų atsitiktines ydas ir visus juos apšaukia storžieviais ir pagyrūnais; kadangi jūs negalite

* *Reître* – samdomasis kareivis, šnekamojoje kalboje – prievartautojas; *pompier* – ugniagesys, vartojamas ir girtuoklio reikšme *(pranc.)*.

manęs girdėti, pasakysiu, kad aš puikiausiai žinau, kokią reikšmę šnekamojoje kalboje turi žodis „jėzuitas“.

Tie aristokratai gėdijasi savo vargų; pats mačiau vieną nelaimingąjį, nusprendusį kitą dieną nusižudyti, bet iš vakaro šypsantį ir žaidžiantį kaip vaiką prieš Pirmąją Komuniją; beje, done Pjetrinai, jei jums prireikia išgerti savo kasijų nuoviro, jūs aimanuojate, net visas kaimas skamba. Pyktis ir pašaipa – štai didikų bruožai, o ne liūdesys ir aimanos. Ir dar noriu jums patarti: jeigu sutiksite mėgstantį skųstis ir aimanuoti didiką, tai pasidomėkite jo genealogijos medžiu ir bematant surasite jame nudžiūvusių šakų.

Šį luomą sunku sunaikinti, nes jis galų gale atgimsta, ir, be to, šie žmonės prireikus moka gerai numirti, tai yra mirties valandą pasėti savo sėklą. Pažvelkite į Prancūziją: jie elegantiškai leidosi žudomi, o dabar gyvena kaip gyvenę, sakau, kaip gyvenę, nes ne dvarai ir feodalinės teisės sukuria diduomenę, o išsiskyrimas iš kitų. Man pasakojo, kad Paryžiuje dabar lenkų grafai, kuriuos sukilimas ir despotizmas privertė gyventi tremtyje ir skurde, turi fiakrus; į savo bendrakeleivius, buržuazinius atstovus, jie žiūri taip niūriai, kad tie vargšai sėda į karietą, patys nežinodami kodėl nusižeminę, kaip šunys, netyčia užklydę į bažnyčią.

Ir dar jums pasakysiu, done Pjetrinai, kad jeigu ši klasė išnyks, kaip ne kartą pasaulyje yra buvę, tai ją tuoj pat

pakeis kita su tokiais pat gerais savumais ir trūkumais; galimas daiktas, kad tos naujosios klasės pamatas bus ne kraujo giminystė, o, sakysime... amžiaus stažas... kas kiek pragyvenęs kokioje vietoje arba geriau išmano kokius nors tekstus, kurie bus laikomi šventais.

Tuo metu ant medinių laiptelių pasigirdo motinos žingsniai; įėjusi ji nusijuokė.

– Su kuo tu čia šnekėjai, mano sūneli? Argi nematai, kad tavo bičiulis miega?

Tėvas Pironė šiek tiek susigėdo. Neatsakęs jai į klausimą, jis tarė:

– Dabar aš jį išleisiu. Vargšelis, turės visą naktį būti šaltyje.

Jis ištraukė žibinto dagtį, pasistiepęs ant pirštų galų uždegė jį nuo lempos ir susitepė aliejumi savo sutaną, paskui įkišo dagtį į vietą ir uždarė žibintą.

Donas Pjetrinas plaukė sapnų laivu; seilių srovelė tekėjo nuo lūpos ant apykaklės. Prireikė nemaža laiko jam pažadinti.

– Atleisk man, tėve, tu kalbėjai apie tokius keistus ir neaiškius dalykus.

Nusišypsoję vienas kitam, jie nulipo žemyn ir išėjo į lauką. Naktis gaubė namelį, kaimą, slėnį; vos buvo matyti kalnai, kaip visada artimi ir niūrūs. Vėjas nurimo, bet pasidarė labai šalta; ryškiai žėrėjo žvaigždės, skleisdamos

tūkstančius laipsnių šilumos, bet jos neįstengė sušildyti vargšo senio.

– Gal norite, done Pjetrinai, aš atnešiu jums dar vieną apsiaustą?

– Ačiū, aš pripratęs. Rytoj pasimatysim, ir tada man pasakysi, kaip kunigaikštis Salina iškentė revoliuciją.

– Aš jums tuoj pat atsakysiu keliais žodžiais: jis sako, kad jokios revoliucijos nebuvo ir kad viskas liks kaip buvę.

– Na, ir kvailys! O čia tau ar ne revoliucija, kai meras nori priversti mane mokėti už žoles, Dievo sutvertas ir mano paties surinktas? O gal ir tu kuoktelėjai?

Žibinto šviesa čia blykstelėdavo, čia pranykdavo, kol ištirpo tirštoje it medus tamsoje.

Tėvas Pironė pagalvojo, kad tiems, kas nemoka nei matematikos, nei teologijos, pasaulis turi atrodyti sudėtingas galvosūkis.

– Viešpatie mano, tik Tu, visažinantis, galėjai sugalvoti tokias painias mįsles.

Kitą rytą jam iškilo nauja, sunkiai įmenama mįslė. Kai nulipo žemyn, pasirengęs eiti į bažnyčią laikyti Mišių, čia rado savo seserį Sariną, virtuvėje pjaustančią svogūnus. Tačiau ašaros jos akyse jam pasirodė didesnės, negu turėjo būti dirbant tokį darbą.

– Kas atsitiko, Sarina? Kokios bėdos? Nesisielok: Viešpats baudžia ir priglaudžia.

Švelnus balsas vargšei moteriai išsklaidė santūrumo likučius; ji ėmė garsiai raudoti, užsikniaubusi veidu ant taukuoto stalo. Jos raudoje buvo girdėti tie patys žodžiai:

– Andželina, Andželina... Jeigu Vinčencinas sužinos, juos abu užmuš... Andželina... Jis juos užmuš!

Užsikišęs rankas už plačios juodos juostos su išlindusiais iš po jos baltais pirštais, tėvas Pironė stovėdamas apžiūrinėjo ją. Nesunku buvo suprasti: Andželina – netekėjusi Sarinos duktė; Vinčencinas, kurio pykčio taip bijojo Sarina, – merginos tėvas, jo svainis. Vienintelis nežinomasis šioje lygtyje – Andželinos meilužio vardas.

Mergina, kurią jėzuitas matė vakar, prieš septynerius metus buvo verksnė mergiotė. Dabar jai tikriausiai jau aštuoniolika metų, ir ji atrodo negraži: lūpos – atvipusios kaip daugelio vietos kaimiečių, o akys išgąstingos tartum šunies, kuris neturi šeimininko. Jis pastebėjo ją vos atvykęs ir savo širdyje gana negailestingai palygino su Andželika, kuri neseniai sutrikdė Salinų namų ramybę. Skambus Andželikos vardas – jį taip mėgo Ariostas – atitiko jos grožį, lygiai kaip plebėjiška dukterėčios vardo galūnė atitiko negražų jos veidą.

Vadinasi, atsitiko didelė nelaimė, ir jam teks ją išsrėbti; dabar jis atsiminė dono Fabricijaus žodžius: susitikęs giminaitį, kiekvieną kartą susiduri su dygliais; ir paskui ėmė gailėtis prisiminęs. Jis ištraukė iš po juostos dešinę ranką

ir nusiėmęs skrybėlę patapšnojo seseriai per krūpčiojančius pečius.

– Klausyk, Sarina, liaukis! Laimė, aš čia, o ašaros nieko nepadės. Kur Vinčencinas?

Vinčencinas buvo išvykęs į Rimatą pas brolių Skirų laukų sargą. Juo geriau – bus galima ramiai pasikalbėti. Sarinai kūkčiojant ir šniurkščiojant, vis dėlto šiaip taip pasisekė sužinoti liūdną istoriją: Andželina (paprastai Nčilina) leidosi suvedžiojama; tas skaudus įvykis atsitiko bobų vasarą; ji nuėjo pas savo mylimąjį į donos Nunciatos daržinę; štai jau trys mėnesiai, kai Andželina nėščia, ir dabar pakvaišusi iš siaubo viską prisipažino motinai; netrukus išryškės pilvas, ir Vinčencinas nesuvaldys rankos.

– Jis ir mane nudobs, kad tylėjau; jis „garbingas žmogus".

Žemakaktis, su plaukų kuokštais ant smilkinių – čia vadinamais „kačjolani" – visada sverdintis, su nuolat atvipusia dešiniąja kelnių kišene, Vinčencinas ir tikrai iš pirmo žvilgsnio atrodė „garbingas žmogus", tai yra vienas iš tų karštakošių kvailių, kurie visada pasirengę muštis.

Sarina pravirko dar gailiau; dabar ją dar graužė keista atgaila, kad ji galėjo taip sumenkinti vyro, to kilnumo veidrodžio, nuopelnus.

– Sarina, Sarina, nusiramink! Taip negalima! Vaikinas turi ją vesti ir ves. Aš nueisiu pas jį į namus, pakalbėsiu su juo ir su namiškiais, viskas bus gerai. Vinčencinui pasa-

kysime tik apie sužadėtuves, ir jo brangi šlovė nebus įžeista. Bet aš turiu žinoti, kas jis. Jeigu žinai, pasakyk.

Sesuo pakėlė galvą: dabar jos akyse galėjai matyti ne gyvulišką mušimo baimę, bet dar didesnį išgąstį, ir brolis kol kas negalėjo numanyti to išgąsčio priežasties.

– O šventasis Pirone! Tai Turio sūnus! Jis taip padarė iš pykčio, iš pykčio man, iš pykčio mūsų motinai, norėdamas įžeisti šventą mūsų tėvo atminimą. Su juo aš nė karto nešnekėjau, sakė žmonės, kad jis geras vaikas, o jis pasirodė esąs niekšas, savo sukčiaus tėvo vertas sūnelis, begėdis. Aš tik paskui prisiminiau: tada lapkričio mėnesį jis čia vis vaikštinėjo su dviem draugais, su raudonu snapučio žiedu už ausies. Pragaro sėkla, pragaro sėkla!

Jėzuitas pasitraukė kėdę, atsisėdo šalia moters. Dabar jau aišku, kad jis pavėluos Mišių. Reikalas nelengvas. Turis, suvedžiotojo Santino tėvas, jam dėdė; jis – vyresnysis velionio tėvo brolis. Prieš dvidešimt metų jiedu kartu su velioniu dirbo dvare; tai buvo karščiausias ir pelningiausias jų darbų laikotarpis. Paskui brolius išskyrė kivirčas, vienas iš tų kivirčų, kurių negalima baigti, nes kiekvienas priverstas daug ką slėpti ir nenori aiškiai šnekėtis.

Mat nuo to laiko, kai švento atminimo velionis tapo migdolų giraitės savininku, jo brolis Turis ėmė įrodinėti, kad iš tikro pusė giraitės priklausanti jam, nes jis sumo-

kėjęs už ją pusę pinigų arba įdėjęs pusę savo darbo; pirkimo aktas buvo surašytas tik velionio dono Gajetano vardu. Turis įtūžo ir, vaikščiodamas San Kono gatvėmis, apsiputojęs puldavo brolį; velionio garbei grėsė pavojus, bet įsikišo draugai, ir pavyko išvengti nelaimės; giraitė liko Gajetanui, bet tarp abiejų Pironės šeimos įpėdinių atsivėrė bedugnė; paskui Turis neatėjo nė į brolio laidotuves, ir sesers namuose jo kitaip nevadindavo kaip tik „niekšu“. Jėzuitas visa tai žinojo iš nelabai aiškių laiškų, kuriuos seserims parašydavo parapijos kunigas, ir jis turėjo savo nuomonę apie šį niekšišką reikalą, bet to niekada nepasakojo iš sūniškos pagarbos. Migdolų giraitė dabar priklausė Sarinai.

Viskas buvo labai aišku: čia negalėjo būti nei meilės, nei aistros. Tai kiaulystė, kuria atkeršyta už kitą kiaulystę. Tačiau viską galima pataisyti; jėzuitas buvo dėkingas Apvaizdai, atvedusiai jį į San Koną kaip tik šiomis dienomis.

– Klausyk, Sarina, su šita nelaime aš susidorosiu per dvi valandas, bet tu turi man padėti: pusę Kibaro (taip vadinosi giraitė) reikės atiduoti Nčilinai kraičio. Kito kelio nėra: ta kvaišė jus nuskurdino.

Ir jis pagalvojo, kad Viešpats, norėdamas parodyti savo teisingumą, kartais nepaniekina ir paklydusio šunelio.

Sarina įsiuto.

– Pusę Kibaro! Sukčiui tokiam! Niekados! Tegu geriau ji numiršta!

– Gerai. Vadinasi, po Mišių aš pasišnekėsiu su Vinčencinu. Nebijok, pasistengsiu jį nuraminti. – Jis užsidėjo skrybėlę, susikišo rankas už juostos. Dabar laukė ramiai, pasitikėdamas savimi.

Nė tėvo jėzuito peržiūrėtas ir ištaisytas Vinčencino tūžmasčių sąrašas neįtikino vargšės Sarinos, kuri pravirko trečiąsyk; tačiau kūkčiojimai pamažu tilo ir netrukus nuščiuvo. Moteris atsistojo.

– Tebūnie Dievo valia; sutvarkyk tą reikalą, kitaip čia nėra gyvenimo. Tokia giraitė! Mūsų tėvo prakaitas ir kraujas!

Ir vėl ji buvo besirengianti pravirkti, bet tėvas Pironė laiku išėjo.

Mišios buvo atlaikytos, išgertas puodukas kavos, kuria pavaišino parapijos klebonas, ir tada jėzuitas nuvyko tiesiai į dėdės Turio namus. Jis niekada ten nebuvo, bet žinojo, kad toji sukrypusi lūšnelė stovi aukščiausioje kaimo dalyje, arti meistro Čikaus kalvės. Jis greitai surado trobą; ji buvo be langų, užtat durys atidarytos šviesai įeiti. Tėvas Pironė sustojo ant slenksčio; viduje tamsoje buvo matyti suversti į krūvą balnai mulams, krepšiai ir maišai: nesuvesdamas galo su galu, donas Turis tapo mulų varovu; dabar jam padėjo sūnus.

– Doracijo! – sušuko tėvas Pironė. Tai buvo sutraukta *Deo gratias (agamus)** forma, kurią dvasininkai vartoja, prašydami leidimo įeiti. Senyvas balsas garsiai atsiliepė:

– Kas ten? – ir vyras, sėdintis toliau kambaryje, atsistojo ir priėjo prie durų.

– Aš jūsų sūnėnas, tėvas Saverijus Pironė. Norėčiau, jei leisite, su jumis pasišnekėti.

Vizitas nebuvo per daug netikėtas: jau mažiausiai du mėnesius čia buvo laukiama ateinant jo arba ko nors kito. Dėdė Turis pasirodė esąs tvirtas ir tiesus senis, tokiam nebaisu nei kaitra, nei ledų kruša; tik niūrios raukšlės – išgyventų vargų žymės – vagojo piktą jo veidą.

– Užeik, – niauriai pratarė jis. Paskui, duodamas kunigui kelią, tarsi nenorom pabučiavo jam ranką. Tėvas Pironė atsisėdo ant didelio medinio balno. Namai buvo be galo vargingi: kampe krebždėjo pora vištų, ir viskas čia dvokė mėšlu, šlapiais drabužiais ir piktu skurdu.

– Dėde, štai jau daug metų, kai mes nesusitinkame, bet čia ne mano kaltė; juk žinote, kad aš negyvenu kaime, ogi ir jūs niekada nesirodote mano motinos, jūsų brolienės, namuose; mes apgailestaujame.

* Ačiū Dievui *(lot.)*.

– Niekada nekelsiu kojos į tuos namus. Man tiesiog viduriai apsiverčia, kai einu pro šalį. Turis Pironė nepamirš patirtos skriaudos net ir po dvidešimt metų.

– Aišku, suprantu, aišku. Bet šiandien atėjau pas jus kaip balandis iš Nojaus laivo, norėdamas pranešti, kad tvanas baigėsi. Aš labai patenkintas, kad esu čia, ir vakar buvau laimingas sužinojęs namie, kad Santinas, jūsų sūnus, susižadėjo su mano dukterėčia Andželina; visi sako, kad jie labai tinka į porą; jie padarys galą mūsų šeimų nesantaikai, kuri, drįstu pasakyti, niekada manęs nedžiugino.

Turio veide šmėstelėjo nuostaba, pernelyg pabrėžta, veidmainiška.

– Tėve, jeigu jūs būtumėt be šventų drabužių, tai pasakyčiau jums, kad meluojat. Ko tik neprisiklausai iš jūsų bobų. Santinas kaip gyvas nekalbėjo su Andželina; jis per daug pagarbus sūnus ir neis prieš tėvo valią.

Jėzuitas žavėjosi, koks senis santūrus, kaip gražiai jis meluoja.

– Matyt, dėde, mane bus suklaidinę; tik pamanykite, man juk sakė, kad jūs jau susitarę dėl kraičio, šiandien abu ateisite pas mus ir paskelbsite sužadėtuves. Ko tik neišsigalvoja tos dykaduonės moterys! Tačiau jeigu tas ir neteisybė, tai tos kalbos rodo gerus jų širdžių troškimus. Na, dėde, nebetrukdysiu jūsų: eisiu namo ir nedelsdamas iš-

barsiu savo seserį. Dovanokite, man buvo labai malonu rasti jus tokį sveiką.

Senio veide dulktelėjo godus smalsumas.

– Palaukite, tėve. Dar pajuokinkite mane savo namų moterų plepalais; apie kokį kraitį šnekėjo tos liežuvininkės?

– Ką aš žinau, dėde! Girdėjau užsimenant lyg ir apie pusę Kibaro migdolyno! Kalbėjo, kad Nčilina joms brangiausia pasaulyje, ir nėra tokios aukos, kurios pagailėtų dėl šeimos ramybės.

Donas Turis jau nebesijuokė. Jis atsistojo.

– Santinai! – užriko jis dabar taip garsiai, kaip šaukdavo ant savo užsispyrusių mulų. Bet niekas neatsiliepė, ir tada jis suriaumojo visa gerkle: – Santinai! Kur prasmegai? Prisiekiu Madonos krauju. – Pamatęs, kaip krūptelėjo tėvas Pironė, jis ūmai prisidengė ranka burną.

Santinas plūkėsi su galvijais gretimame garde. Jis baikščiai įėjo laikydamas rankoje grandiklį; gražus, aukštas ir sausokas kaip tėvas dvidešimt dvejų metų vaikinas dar nespėjusiomis paniurti akimis. Vakar jis, kaip ir visi, matė kaimo gatvėje jėzuitą ir tuoj pat jį pažino.

– Štai Santinas. O čia tavo pusbrolis tėvas Saverijus Pironė. Dėkok Dievui, kad čia dabar yra šventas žmogus, jei ne, tai aš tau ausis nulupčiau. Kas čia per sąmokslai, apie kuriuos aš, tavo tėvas, nieko nežinau? Sūnūs gimsta tėvams, o ne paskui sijonus lakstyti.

Vaikinas gėdijosi ne tiek savo neklusnumo, kiek gauto išankstinio sutikimo, ir nežinojo, ką jam dabar sakyti; stengdamasis kaip nors išsisukti iš keblios padėties, padėjo ant žemės grandiklį ir priėjo pabučiuoti kunigui rankos. Tasai šypsodamasis rodė dantis ir laimino jį žodžiais:

– Tegu Dievas tave laimina, mano sūnau, nors aš ir manau, kad nesi to vertas.

Senis varė toliau:

– Tavo pusbrolis taip ilgai mane prašė ir įkalbinėjo, kol aš pagaliau daviau sutikimą. Bet kodėl tu man pirmiau nesakei? Dabar nusiprausk, ir mes tuojau eisime pas Nčiliną.

– Luktelkite, dėde, luktelkite. – Tėvas Pironė pagalvojo, kad jam juk dar reikia pasikalbėti su nieko nežinančiu „garbingu žmogumi". – Namiškiai, aišku, norės pasiruošti; man sakė, kad jūsų laukia pavakare. Ateikite tada, ir mums bus šventė.

Tėvas su sūnumi apkabino jį, ir kunigas išėjo.

Grįžęs į kubinį namelį, tėvas Pironė rado Vinčenciną jau grįžusį; ramindamas seserį, tegalėjo tik mirktelėti, atsistojęs už išdidaus vyro nugaros, – tai buvo jai visai suprantamas ženklas, nes ir ji buvo gimusi Sicilijoje. Paskui jis pasakė svainiui norįs su juo pasikalbėti, ir jie abu pasuko į skurdų sodelį už namo. Plačios sutanos skvernai plaikstėsi aplink jėzuitą tarsi judanti, bet nenugalima užtvara; vešlūs

„garbingojo žmogaus“ gaurai draikėsi vėjyje lyg amžinas rūstaus išdidumo simbolis. Na, o jų pokalbis išėjo visai kitoks, negu tikėtasi. „Garbingasis žmogus“, įsitikinęs, kad Nčilinos vedybos būtinos, buvo stoiškai abejingas dėl dukros elgesio. Ir, atvirkščiai, vos tik užsiminus apie kraitį, kurį reikėsią duoti, jo akys išvirto iš kaktos, smilkinių gyslos išpampo, ir jis ėmė sverdėti kaip beprotis, vemdamas pačiomis bjauriausiomis nešvankybėmis. Dabar jis buvo pilnas ryžto žudyti; jo ranka, nė nepajudėjusi apginti dukros garbės, nervingai čiupinėjo dešiniąją kelnių kišenę, parodydama, jog gindamas migdolyną jis pasiryžęs pralieti svetimą kraują kad ir iki paskutinio lašo.

Tėvas Pironė leido išsekti jo blevyzgoms ir tik greitai greitai žegnojosi, kai keiksmai virsdavo piktžodžiavimu prieš Dievą; mosto, pranašaujančio žmogžudystę, jis nė nepastebėjo. Pasinaudojęs pertrauka, tarė:

– Žinoma, Vinčencinai, aš taip pat noriu visaip padėti, kad viskas susitvarkytų. Atsiųsiu tau iš Palermo tą suplėšytą laišką, kuris užtikrina mano teises valdyti dalį velionio tėvo palikimo.

Šitas balzamas paveikė bematant. Vinčencinas nutilo ir mintyse ėmė skaičiuoti jam perleidžiamo palikimo vertę: saulėtame šaltame ore suskambo neatpažįstamai iškraipytas motyvas dainos, kurią Nčilina uždainavo, tvarkydama dėdės kambarį.

Po pietų dėdė Turis ir Santinas atėjo vizito, abudu jie buvo rūpestingai nusiprausę ir apsivilkę švarius baltus marškinius. Sužadėtiniai, susėdę šalimais ant kėdžių, nežiūrėdami vienas kitam į veidą, vis pratrūkdavo garsiu juoku, netardami nė žodžio. Jie iš tikrųjų buvo labai patenkinti: jinai tuo, kad „pritapo" ir dabar šitas gražus vaikinas priklauso jai; jis, kad paklausė tėvo patarimo, įsigijo tarnaitę ir pusę migdolyno. Raudonas snapučio žiedas, vėl kyšantis jam už ausies, jau niekam neatrodė pragaro liepsnos atošvaistė.

Po poros dienų tėvas Pironė grįžo į Palermą. Kelionėje jis perkratinėjo savo įspūdžius, kurie ne visi buvo malonūs: ta nei šiokia, nei tokia meilė, pribrendusi bobų vasarą, ta sielvartą sukėlusi pusė migdolyno, paveržta sąmoningu suvedžiojimu, priminė jam, kokie šiurkštūs ir skurdūs įvykiai, kuriuos jam teko stebėti pastaruoju metu. Didieji ponai buvo santūrūs ir nesuprantami, valstiečiai atviri, lengvai perprantami; bet velnias vienodai vyniojo ant piršto ir vienus, ir kitus.

Salinų viloje jis rado kunigaikštį, puikiai nusiteikusį. Donas Fabricijus paklausė, ar gerai praleidęs tas keturias dienas ir ar nepamiršęs perduoti jo linkėjimus savo motinai. Jis iš tikrųjų ją pažinojo; prieš šešerius metus ji svečiavosi viloje, ir našlautinis jos ramumas patiko namų šeimininkams. Linkėjimus jėzuitas buvo visai pamiršęs, todėl

nutylėjo; tik pasakė, kad motina ir sesuo prašiusios jį pareikšti ekscelencijai jų pagarbą, tai pats išsigalvojo, – juk čia lengvesnė nuodėmė už melą.

– Ekscelencija, – pridūrė jis, – noriu prašyti jus, jeigu galima, paliepti, kad rytoj man duotų karietą; turiu nuvykti į arkivyskupiją leidimo vedyboms: mano dukterėčia teka už pusbrolio.

– Žinoma, tėve Pirone, žinoma, jei tik panorėsite; bet poryt aš turiu važiuoti į Palermą; jūs galėtumėt važiuoti su manimi; nejaugi jums taip skubu?

ŠEŠTAS SKYRIUS

Pakeliui į pobūvį. – Pobūvis: Palavičino ir Sedaros pasirodymas. – Dono Fabricijaus nepasitenkinimas. – Šokių salė. – Bibliotekoje. – Donas Fabricijus šoka su Andželika. – Vakarienė, pokalbis su Palavičinu. – Pobūvis rimsta. – Grįžimas namo

1862 m. lapkritis

Kunigaikštienė Marija Stela įlipo į karietą, atsisėdo ant mėlyno pagalvių atlaso ir kiek galėdama pataisė ir sulygino šiugždančias suknelės klostes. Kartu su ja į karietą įlipo ir Končeta su Katerina; jos atsisėdo priešais, nuo jų vienodų rausvų suknelių padvelkė švelnus žibuoklių kvapas. Paskui kažkieno sunki didžiulė koja atsirėmė į pakopą, ir karieta ant aukštų lingių susiūbavo: tai sėdosi donas Fabricijus. Dabar ekipažas buvo pilnutėlis kaip kiaušinis: šilko vilnys, trijų krinolinų lankai vis susidurdami kilnojosi kone ligi pat galvų; apačioje visiška apavo painiava:

šilkiniai merginų bateliai, tamsiai raudoni, su vario atspalviu kunigaikštienės batukai, didžiuliai juodi kunigaikščio batai; kiekvienam trukdė svetimos kojos, ir niekas nežinojo, kurios jo.

Pakėlė abi pakopas, liokajus išklausė įsakymą: „Į Ponteleonių rūmus!“ Jis pasilipo ant užkariečio, arklininkas, laikęs vadeles, pasitraukė į šalį, vežikas sučepsėjo liežuviu – ir karieta pajudėjo.

Salinos važiavo į pobūvį.

Tuo metu Palerme klestėjo viena iš eilinių diduomenės pramogų, – pašėlę pobūviai. Užėjus pjemontiečiams, po Aspromontės įvykių, kai dingo ekspropriacijos ir smurto šmėklos, du šimtai žmonių – visada tie patys, kurie ir sudarė „aukštąją visuomenę“ – be atvangos susitikinėjo sveikindami kits kitą, kad jie dar gyvena.

Visos tos pramogos maža tesiskyrė viena nuo kitos, kartojosi taip dažnai, kad Salinos nutarė trims savaitėms išvažiuoti į savo miesto rūmus, vengdami varginančių vakarinių kelionių į San Lorencą. Ilgose, juodose, panašiose į karstus dėžėse būdavo vežami iš Neapolio drabužiai damoms; skrybėlininkės, kirpėjai, batsiuviai blaškėsi pagauti isterijos; nukamuoti tarnai bėgiojo pas siuvėjas su jaudinančiais laiškais. Ponteleonių pobūvis būdavo reikšmingiausias šio trumpo sezono įvykis: šeimininkų vardo ir rūmų blizgesys, daugybė pakviestų svečių teikė jam

reikšmingumo visų akyse; tačiau dar svarbesnis jis buvo Salinoms, kurie rengėsi šiame pobūvyje pristatyti „visuomenei“ Andželiką, gražiąją sūnėno sužadėtinę. Buvo tik pusė vienuoliktos: kunigaikščiams Salinoms, pratusiems atvažiuoti per patį įkarštį, pernelyg ankstyvas metas pasirodyti rūmuose. Bet šį kartą teko pasielgti kitaip: Salinos norėjo būti pobūvyje, kai atvyks Sedaros, žmonės, kurie tiksliai laikysis žvilgančiame kvietimo kartone nurodyto laiko (jie dar nežino etiketo, vargšeliai!). Reikėjo nemaža triūso išrūpinti jiems tokį kvietimą: jų niekas nepažinojo, ir Marijai Stelai dešimt dienų prieš pobūvį prireikė padaryti vizitą Margeritai Ponteleonei; suprantama, viskas pavyko gerai, tačiau tai buvo viena iš tų rakščių, kurias Tankredžio vestuvės įvarė leopardui į švelnią leteną.

Kelias į Ponteleonių rūmus buvo netolimas; jis ėjo painiomis, tamsiomis gatvelėmis. Važiavo žingine: Salinos gatvė, Valverdės gatvė, Bambinajos pakalnė su vaško figūrų krautuvėlėmis, tokia linksma dieną ir tokia niūri naktį. Arklių pasagos atsargiai kaukšėjo tarp juodų namų, miegančių ar apsimetusių miegančiais.

Merginos, tos nesuprantamos būtybės, kurioms pobūvis yra šventė, o ne įkyri diduomeniška pareiga, kalbėjo pusbalsiu; kunigaikštienė Marija Stela čiupinėjo rankinuką, norėdama įsitikinti, ar nepamiršo flakonėlio su „lakiąja druska“; donas Fabricijus iš anksto džiaugėsi An-

dželikos grožio poveikiu visiems šiems jos nepažįstantiems žmonėms ir įspūdžiu, kurį padarys tiems patiems pernelyg gerai pažįstantiems jį žmonėms Tankredžio turtai. Tik vienas šešėlis temdė kunigaikščiui pasitenkinimą: koks bus dono Kalodžero frakas? Be abejo, frakas bus ne toks kaip tada Donafugatoje: prie dono Kalodžero buvo pristatytas Tankredis. Jis nusivedė jį pas geriausią siuvėją ir netgi dalyvavo pasimatuojant. Vakar Tankredis oficialiai pareiškė, kad lyg ir patenkintas rezultatais; tačiau paslaptingai pridūrė: „Frakas kaip frakas, bet Anželikos tėvui trūksta elegancijos". Tas nekėlė abejonių, bet Tankredis užtikrino, kad donas Kalodžeras bus puikiai nusiskutęs ir padoriai apsiavęs. O tai jau buvo šis tas.

Ten, kur Bambinajos pakalnė pasiekia Šventojo Dominyko bažnyčią, karieta sustojo: pasigirdo sidabrinis varpelio skambėjimas, už posūkio pasirodė kunigas, nešantis taurę su Švenčiausiuoju; iš paskos einantis klierikas laikė jam virš galvos baltą, auksu siuvinėtą skėtį; priekyje kitas berniukas nešė kairėje rankoje didelę degančią žvakę, o dešine be galo patenkintas skambčiojo sidabriniu varpeliu. Vadinasi, viename iš šių aklinai uždarytų namų kažkas blaškosi agonijoje, kažkas laukia Ligonių patepimo. Donas Fabricijus išlipo iš karietos, atsiklaupė ant kelio, moterys persižegnojo, varpelio garsas nuščiuvo mažose gatvelėse, stačiai nusileidžiančiose prie Šventojo Jokūbo

bažnyčios. Karieta su keleiviais, gavusiais išganingą perspėjimą, vėl pajudėjo prie savo dabar jau artimo tikslo.

Atvažiavo, išlipo prie durų; karieta dingo didžiuliame kieme, kur buvo girdėti arklių trepsėjimas ir kur šmėžavo anksčiau atvykę ekipažai.

Laiptai buvo iš kuklios medžiagos, bet kilnių linijų; abipus kiekvienos pakopos skleidė aštrų kvapą paprastos gėlės; aikštelėje, skiriančioje dvi kambarių anfiladas, stovėjo nejudėdami išsipudravę du liokajai avietinės spalvos livrėjomis – gyvos spalvingos dėmės pilkšvame perlų fone. Už dviejų aukštų su pinučiais langų klegėjo juokas ir buvo girdėti prislopinti vaikų balsai: mažiausi vaikai, Ponteleonių anūkai, nepatekę į šventę, kerštaudami pamėgdžiojo svečius. Damos taisėsi šilko klostes, donas Fabricijus su lazdele po pažastimi, nors ir stovėjo vienu laipteliu žemiau, vis tiek buvo visa galva aukštesnis už moteris.

Pirmosios svetainės tarpduryje juos pasitiko šeimininkai: jis, donas Djegas, žilas ir pilvotas, tik rūsčios akys gelbėjo jį nuo plebėjiškos išvaizdos; ji, dona Margerita, pro trijų eilių smaragdų karolius ir blykčiojančią diademą rodė savo surūgusį kaip seno kunigo veidą.

– Atvykote anksti! Juo geriau! Bet būkite ramūs, jūsų kviestieji dar neatvažiavo. – Naujas šapelis įskaudino jautrius leopardo nagus. – Va ir Tankredis jau čia.

Iš tikrųjų kitame svetainės kampe jų sūnėnas, juodas ir lankstus it gyvatė, stovėjo tarp trijų keturių vyrukų, kurie kvatojo, pasakojant jam kažkokias, tikriausiai labai pikantiškas istorijas; bet savo akis, kaip visada neramias, jis buvo įsmeigęs į duris. Šokiai jau prasidėjo, ir čionai per tris, keturias, penkias svetaines plaukė orkestro garsai.

– Mes laukiame ir pulkininko Palavičino, to, kuris taip pasižymėjo prie Aspromontės.

Kunigaikščio Ponteleonės frazė atrodė paprasta, bet tokia ji nebuvo. Iš pirmo žvilgsnio šitas pareiškimas neturėjo politinės prasmės; jo tikslas buvo tik pagirti taktą, mandagumą, jaudinimąsi ir netgi švelnumą, Generolui į koją įvarant kulką, o paskui lankstymąsi, keliaklupsčiavimą ir bučiavimą sužeistajam į ranką, kai sužeistas didvyris gulėjo po kaštonu Kalabrijos kalno atšlaitėje, šypsodamasis greičiau iš susijaudinimo, o ne iš teisėtos ironijos (Garibaldžiui – deja! – trūko humoro).

Kunigaikštis šią frazę beregint mintyse išsiaiškino grynai techniškai: aukštino pulkininką, kad tas sugalvojo teisingą dispoziciją, gerai išdėstė batalionus ir laimėjo tai, ko prie Kalatafimio kažkodėl nepasisekė padaryti Landžiui. Širdies gilumoje kunigaikštis manė, kad „pulkininkas pasielgė gerai“, nes jam pavyko sustabdyti, nugalėti, sužeisti ir paimti į nelaisvę Garibaldį, išgelbstint taip sunkiai pasiektą kompromisą tarp sena ir nauja.

Šių pagiriamųjų žodžių ir dar labiau pagiriamųjų minčių iškviesta, o gal sukurta pulkininko figūra pasirodė laiptų viršuje. Jis ėjo skambčiodamas karuliais, grandinėlėmis ir pentinais. Standžiai apsitempęs dvibortiniu munduru, dešinėje rankoje laikė plunksnuotą skrybėlę, o kairiosios riešu rėmėsi į kreivą kardą. Pulkininkas buvo diduomenės žmogus, nepriekaištingų manierų ir, kaip dabar visa Europa žinojo, garsėjo gabumu reikšmingai bučiuoti rankas; kiekviena ponia, kurios pirštus tą vakarą palietė jo iškvėpinti ūsai, galėjo kaip dalyko žinovė vaizduotis istorinę akimirką, jau išgarsintą liaudies graviūrų.

Ištvėręs pagyrų dušą, kurį paleido ant jo Ponteleonė, paspaudęs dono Fabricijaus jam ištiestus du pirštus, Palavičinas pasinėrė į aromatingą putojančią damų jūrą. Jo savimi patenkintas vyriškas veidas išplaukdavo iš už baltų it žvakės moterų pečių, ir tik nuolat buvo girdėti jo frazių nuotrupos: „Jis verkė, grafiene, verkė kaip vaikas“ arba: „Jis buvo gražus ir ramus kaip arkangelas“. Jo vyriškas sentimentalumas žavėjo damas, jau nuramintas jo bersaljerų salvių...

Andželika ir donas Kalodžeras vėlinosi, ir Salinos jau buvo beketiną eiti į kitas svetaines, tik staiga pamatė, kaip Tankredis, palikęs jaunimo būrį, it raketa šauna prie lauko durų: atvyko laukiamieji. Viršum krinolino rausvo sūkurio kilo balti Andželikos pečiai, švelnios ir stiprios

rankos; jaunas dailus kaklas buvo papuoštas pabrėžtinai kukliais perlų karoliais, galva išdidžiai pakelta. Kai pro ilgos baltos pirštinės iškirptę pasirodė nemaža, bet daili ranka, blykstelėjo neapolietiškas safyras.

Donas Kalodžeras sekė paskui ją kaip peliūkštis, sergintis tviskančią rožę; jo kostiumas nebuvo elegantiškas, bet šį kartą atrodė padoriai. Tik neapdairiai blizgėjo neseniai jo gautas Italijos karūnos kryžius kilpoje; tačiau jis greitai atsidūrė Tankredžio frako slaptoje kišenėje.

Jaunikis jau buvo išmokęs Andželiką nesijaudinti, nes tai yra orumo pamatas. („Brangioji, ekspansyvi ir triukšminga tu gali būti tik su manimi; kitiems turi tapti būsimąja kunigaikštiene Falkoneri, stovinčia aukščiau už visus ir laikančia save lygia bet kam".) Štai kodėl jos pasisveikinimas su namų šeimininke buvo nevalingas, bet visai vykęs mergiško kuklumo, neoaristokratiško išdidumo ir jaunatviško grakštumo mišinys.

Pagaliau Palermo gyventojai taip pat yra italai – ir labiau už kitus žavisi grožiu ir pinigu; be to, Tankredis, kad ir būdamas gana patrauklus, plačiai garsėjo kaip žmogus be skatiko kišenėje ir, aišku, buvo laikomas prastu jaunikiu (visai be reikalo, kaip paskui paaiškėjo, kai jau buvo vėlu); jį labiau vertino ištekėjusios ponios negu trokštančios ištekėti merginos. Visų tų dorybių ir trūkumų derinys teikė Andželikos sutikimui nelauktos šilumos. Teisybę

sakant, kai kas iš jaunųjų apgailestavo, neatkasęs sau tokios gražios ir monetų prigrūstos amforos; tačiau Donafugata buvo dono Fabricijaus dvaras; jeigu jis jau rado tokią brangenybę ir atidavė ją savo mylimajam Tankredžiui, vadinasi, dėl to apgailestauti galima ne daugiau, kaip kad radus savo žemėje sieros rūdyną: čia jo turtas, nieko nepadarysi.

Bet ir šią silpną opoziciją išsklaidė jos akių spindesys. Greitai susidarė visa plejada jaunuolių, norinčių su ja susipažinti ir kviesti šokiui: kiekvienam Andželika, šyptelėjusi lūpų kertele, rodė savo *carnet*, kuriame ant kiekvienos polkos, mazurkos ir valso buvo Falkonerio parašas. Pasipylė panelių siūlymai vadintis „tu“, ir po valandos Andželika jau tapo sava tarp žmonių, visai nenuvokiančių, kad jos motina tokia laukinė ir tėvas toks šykštus.

Ji nė akimirkos neišsidavė: susisvajojusi neklaidžiojo po salę, jos rankos buvo tarsi prikaustytos prie liemens, balsas nė karto nenustelbė kitų damų balsų (beje, gana garsių). Vakar Tankredis jai buvo pasakęs:

– Žinai, brangioji, mes (o dabar, aišku, ir tu) nieko taip nebranginame kaip savo namus ir savo baldus; niekas mūsų labiau neįžeidžia kaip jų niekinimas: tad viską matyk ir viską girk – beje, Ponteleonės rūmai to verti, – bet ir tu jau nebe provincialė, kurią galima bet kuo nustebinti, todėl girdama šiek tiek susilaikyk; žavėkis, bet visada palygink su kokiu anksčiau matytu ir žinomu dalyku.

Ilgai bevaikščiodama po Donafugatos rūmus, Andželika daug ko išmoko ir todėl šį vakarą, žavėdamasi kiekvienu gobelenu, sakė, kad Pičių rūmų gobelenų gražesni kraštai; ji pagyrė Dolčio Madoną, primindama, kad vis dėlto Granduko Madonos liūdesys geriau atvaizduotas; net apie torto gabalą, kurį jai atnešė vienas rūpestingas jaunas ponaitis, pasakė, kad jis nuostabus ir beveik toks geras kaip „Monsu Gastono", Salinų virėjo, gaminami tortai. Kadangi Monsu Gastonas buvo Rafaelis tarp virėjų, o Pičių rūmų gobelenai buvo Monsu Gastonas apmušalų mene, niekas negalėjo prieštarauti; maža to, visiems šis palyginimas patiko; nuo šio vakaro ji įgijo mandagios, bet nepalenkiamos meno vertintojos vardą, kuris nepelnytai lydėjo ją per visą ilgą gyvenimą.

Kol Andželika skynė laurus, kol Marija Stela, sėdėdama ant sofos, plepėjo su dviem senomis draugėmis, o Končeta su Karolina savo nedrąsa šaldė net nuoširdžiausius jaunuolius, donas Fabricijus klaidžiojo po svetaines: bučiavo sutiktoms damoms rankas, nerangiai tapšnojo vyrams per pečius sveikindamasis ir jautė, kaip pamažu blogėja jam nuotaika. Pirmiausia kunigaikščiui nepatiko namai: jau septyniasdešimt metų Ponteleonės nekeitė baldų, išlikusių dar iš karalienės Marijos Karolinos laikų, ir kunigaikštis, kuris tarėsi turįs modernų skonį, tuo piktinosi. „Dieve mano, ką reiškia Djegui, gaunančiam tokių pajamų,

išmesti visus tuos „tremo“, visus tuos blausius veidrodžius! Įsitaisytų gražius pliušinius palisandro baldus, pats gyventų patogiai, na, ir svečiams tada nereikėtų bastytis po šias katakombas. Neapsikentęs imsiu jam ir pasakysiu“. Tačiau niekada to nepasakė Djegui, nes taip samprotavo tik dėl bjaurios nuotaikos ir polinkio prieštarauti; greitai tą pamiršo, nes ir pats nieko nekeitė nei San Lorence, nei Donafugatoje. Vis dėlto tos mintys jam nepatiko.

Nepatiko ir pobūvio moterys. Dvi trys pagyvenusios damos kadaise buvo jo meilužės; dabar, jas matant susikūprinusias po metų ir brolienių našta, jam buvo sunku įsivaizduoti, kaip jos atrodė prieš dvidešimt metų, ir sykiu pikta pagalvojus, kad geriausius savo metus praleido vaikydamasis (ir pasivydamas) tokias išsigimėles. Bet ir jaunosios ne įdomesnės, graži nebent tiktai visai jaunutė hercogaitė Palma, kurios pilkomis akimis ir griežtai švelnia laikysena jis žavėjosi. Na, ir dar Tutu Laskarė, iš kurios, būdamas jaunesnis, galėtų išgauti skambiausius akordus. O kitos... Gerai, kad iš Donafugatos rūko išniro Andželika – ji parodys palermiečiams, kas yra graži moteris.

Niekas nekaltas. Tais laikais dažnos giminaičių vedybos iš seksualinio tingumo ir dėl išskaičiavimo, proteinų stygius maiste, padidėjęs dėl krakmolo pertekliaus, didelė gryno oro ir judėjimo stoka pripildė svetaines nepa-

prastai mažo ūgio, nepakenčiamai grebluojančių merginų nepakartojamos alyvinės spalvos veidais. Per pobūvį jos glaustėsi viena prie kitos, sustojusios į pulką, ir tik choru šaukėsi besibaidančių jaunuolių; atrodė, jos turėjo būti tik fonas toms trims keturioms puikioms būtybėms, kurios, kaip antai: šviesiaplaukė Marija Palma arba gražuolė Eleonora Džardineli, praėjo pro šalį, slysdamos tarsi gulbės per tvenkinį, pilną varlių.

Juo ilgiau kunigaikštis į jas žiūrėjo, juo labiau pyko; jo protas, pripratęs prie ilgos vienatvės ir abstraktaus mąstymo, pagaliau sukėlė jam keistas haliucinacijas: eidamas ilga galerija, kur ant pufų buvo susėdusi gausi šių būtybių kolonija, jis vaizdavosi esąs zoologijos sodo tarnautojas, kuriam pavesta prižiūrėti šimtą beždžionių, ir laukė, kad jos tuoj tuoj užsirioglins ant sietynų ir ims suptis, užsikabinusios uodegomis ir atkišusios pasturgalius, o paskui apibers taikingus lankytojus klyksmais ir grimasomis, apmėtys riešutų kevalais.

Nors ir keista, bet kaip tik religinis jausmas atitraukė jį nuo zoologinės vizijos: iš būrio beždžionių su krinolinais sklido monotoniškas ir nepaliaujamas šventas šauksmas. „Marija! Marija!“ – be atvangos šūkčiojo šios vargšės varlės. „Marija! Kokie gražūs namai!“, „Marija! Koks gražuolis tas pulkininkas Palavičinas!“, „Marija! Man skauda kojas“, „Marija! Kaip aš alkana! Kada atidarys

bufetą?“ Vardas Nekaltosios Mergelės, kurios šaukėsi šitas mergiščių choras, aidėjo po visą galeriją ir vėl pavertė beždžionės moterimis, nes dar nebuvo girdėta, kad Brazilijos miškų šimpanzės būtų priėmusios katalikų tikėjimą.

Truputį pasišlykštėjęs kunigaikštis žengė į gretimą svetainę, kur stoviniavo tokia įvairi ir priešiška vyrų padermė; jaunimas šoko, čia buvo tik pagyvenę žmonės, visi jo draugai. Jis kurį laiką pasėdėjo su jais: čia niekas netarė be reikalo Dangaus Karalienės vardo, bet oras buvo tirštas nuo gausybės nuvalkiotų ir lėkštų kalbų. Tarp šių trivialių didikų donas Fabricijus garsėjo kaip „ekstravagantiškas“ žmogus; į jo domėjimąsi matematika buvo žiūrima kone kaip į nuodėmingą iškrypimą, ir, jeigu jis nebūtų buvęs kunigaikštis Salina, jeigu nebūtų garsėjęs kaip šaunus raitelis, nenuilstamas medžiotojas ir mergišius, dėl savo teleskopų ir paralaksų būtų galėjęs atsidurti už įstatymo ribų. Todėl su juo retai kas kalbėdavo, nes šaltas jo akių, žiūrinčių iš po sunkių vokų, mėlynumas išmušdavo pašnekovus iš vėžių, ir kunigaikštis dažnai pasijusdavo vienišas ne dėl pagarbos jam, kaip pats manydavo, bet dėl baimės.

Kunigaikštis atsistojo; liūdesys pavirto tikru tamsiu ilgesiu. Negerai padarė, kad atvyko į šitą pobūvį: Stela, Andželika ir merginos puikiausiai būtų susitvarkiusios vienos, o jis dabar džiaugtųsi laimingas savo mažame kabi-

nete šalia terasos, Salinos gatvėje, ir, klausydamasis fontano šniokštesio, bandytų sučiupti už uodegos kometas.

„Nieko nepadarysi, dabar aš čia, bus nemandagu išeiti. Geriau pažiūrėsime, kaip šoka".

Šokių salė visa paauksuota: lygus karnizų auksas, auksiniai durų rėmų pakraščiai, šviesūs, beveik sidabriniai raštai tamsesnio aukso fone išmėtyti ant durų ir žaliuzių, kurios tartum aklinai dengia langus, suteikdamos salei arogantišką skrynios vaizdą ir neleisdamos bet kaip palyginti su vidaus aplinka, neverta jos grožio. Salės paauksinimas nerėžė akies, kaip tatai mėgsta daryti dabartiniai dekoruotojai; auksas blizgėjo blausia ugnimi, buvo blyškus it šiaurės merginų plaukai, jis turėjo prarastos skaistybės skraiste slėpti brangios medžiagos vertę – medžiagos, kuriai stengiantis parodyti savo grožį, žmogus pamiršta jos vertę. O išilgai panelių išmėtytos rokoko stiliumi gėlės, kurių dažai, rodėsi, išblukę taip, kad jas galėjai palaikyti tik vaiduoklišku lempų atspindžiu.

Ir vis dėlto tie saulėti tonai, tas švitulių ir šešėlių žaismas skaudino širdį donui Fabricijui. Jis, juodas ir nejudrus, stovėjo tarpduryje: šioje prabangioje patricijų salėje jam mintyse plaukė kaimo paveikslai, ši chromatinė gama kėlė jo atmintyje bekraščių laukų aplink Donafugatą vaizdus, ir tie laukai karštai meldė savo tironą saulės, pasi-

gailėjimo; šioje salėje, kaip ir dvaruose rugpjūčio viduryje, derlius jau seniai nuimtas ir supiltas kažkur į aruodus, čia, kaip ir ten, prisiminimas apie jį liko tiktai išdegintų ir niekam nenaudingų ražienų spalvose.

Valso garsai sklido šiltame ore tartum nepaliaujamos vėjų dainos stilizacija, tartum vėjo laidotuvių daina pačiam sau, aidinti virš troškulio iškamuotų platybių, – taip buvo vakar, šiandien, taip bus rytoj, taip bus visada, visada, visada. Šokančiųjų minia, kurioje buvo nemaža žmonių, artimų kunigaikščiui krauju, bet ne dvasia, galiausiai pasirodė jam iliuzinė, – išausta iš tos pat medžiagos kaip ir priešmirtiniai prisiminimai, o juk jie dar blankesni už mūsų sapnus. Dievai, sėdėdami ant paauksuotų suolų, žiūrėjo žemyn nuo lubų, šypsodamiesi ir nepermaldaujami kaip vasaros dangus. Jie tarėsi esą amžini, – bomba, pagaminta Pitsburge, Pensilvanijos valstijoje, tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt trečiaisiais metais turėjo įrodyti visai ką kita.

– Puiku, kunigaikšti, puiku! Dabartinėmis kainomis iš gryno aukso tokie dalykai nedaromi! – Sedara prisigretino prie jo; jo žvitrios, bejausmės grožiui ir dėmesingos pinigų vertei akys lakstė po salę.

Donas Fabricijus staiga pajuto neapkenčiąs jo; šio žmogaus ir šimto kitų tokių iškilimas, tamsios jų intrigos, atkaklus šykštumas ir gobšumas – štai kas kelia jam mirties

nuojautą, nuo kurios dabar darosi tokie niūrūs tie rūmai; Sedara ir tokie kaip jis, jų pyktis, jų žemi jausmai, jų nevykęs suklestėjimas kalti, kad dabar ir jam, donui Fabricijui, juodi šokančiųjų frakai atrodo panašūs į skraidančias varnas, kurios ieško maitos apleistose lomose. Jis norėjo atsakyti piktai, paprašyti jį nesipainioti po kojų. Bet negalėjo: jis svečias, jis brangiosios Andželikos tėvas. Galbūt nelaimingas kaip kiti.

– Puiku, done Kalodžerai, puiku. Bet vis tiek mus pralenkė vaikai.

Tuo metu pro šalį šmėstelėjo Tankredis su Andželika; jo dešinė pirštinėta ranka laikė apkabinusi ją per liemenį, ištiestos rankos susipynusios, akys įsmeigtos vieno į kitą. Jo juodas frakas ir jos rausva suknelė, įsimaišę šokyje, panėšėjo į nepaprastą brangenybę. Jauni įsimylėjėliai, šokantys dviese, nematantys kits kito trūkumų, kurti likimo įspėjimams, tikintys, kad visas jų gyvenimo kelias bus lygus kaip svetainės grindys, vaidino tame patetiškame spektaklyje geriau už kitus ir buvo panašūs į nemokšas aktorius, kuriems režisierius skyrė Romeo ir Džuljetos vaidmenis, nuslėpęs nuo jų rūsį ir nuodus. Nei jis, nei ji nebuvo geri, kiekvienas turėjo savo išskaičiavimų ir slaptų tikslų, tačiau dabar, kai jų naivus ir visiškai švarus garbės troškimas buvo pridengtas švelnių žodžių, kuriuos jis šnibždėjo jai į ausį, jos plaukų kvapo, abipusės traukos –

o juk jiems taip pat buvo skirta mirti, – abu jie atrodė brangūs susigraudinusiam kunigaikščiui.

Sužadėtiniai nutolo, juos pakeitė kiti, ne tokie gražūs, bet vis dėlto graudinantys, taip pat neregiai dėl laikino savo aklumo. Fabricijui lengviau pasidarė ant širdies: pasibjaurėjimas virto užuojauta visoms šioms įnoringoms būtybėms, kurios stengėsi mėgautis silpnu šviesos spinduliu, prasiskverbusiu pro gimdymo skausmą ir priešmirtinių traukulių tamsą. Kaip galima piktintis tais, kuriems tikrai lemta mirti? Juk taip prieš šešiasdešimt metų elgdavosi tik žuvų pardavėjos, įžeidinėdamos pasmerktuosius turgaus aikštėje. Ir beždžionės, susėdusios ant pufų, ir tie seni stuobriai, laiką save jo draugais, – visi verti pasigailėjimo, jų negalima išgelbėti, ir vis dėlto jie jam brangūs kaip galvijai, kurie mykia naktį tempiami gatvėmis į skerdyklą; ateis diena, ir kiekvieno tų žmonių ausis išgirs skambant varpelį, kurį jisai girdėjo prieš tris valandas prie Šventojo Dominyko katedros. Ne, galima neapkęsti vien tik amžinybės.

Ir, be to, visi šie žmonės, susirinkę svetainėse, visos šios negražios moterys, visi šie žiopli vyrai, garbės troškimo apakintų abiejų lyčių atstovai yra jo kūnas ir kraujas; tik su jais supranta save, tik su jais laisvai jaučiasi.

– Galbūt aš protingesnis už juos; be abejo, mokytesnis, bet mūsų visų likimas vienodas, aš turiu eiti su jais išvien.

Jis matė, kaip donas Kalodžeras ėmė kalbėti su Džovaniu Finale, kad galinti pakilti avies sūrio kaina; šitoks palaimingas atvejis teikė daug vilčių, ir jo akys sužibo geraširdiškumu. Dabar jį galima palikti be sąžinės graužaties.

Iki šiol kaupęsis pyktis teikė jam jėgų; dabar, pykčiui atslūgus, apėmė nuovargis: buvo jau antra valanda nakties. Jis ieškojo vietos ramiai pasėdėti toli nuo žmonių, kuriuos mylėjo kaip brolius ir kurie vis dėlto jam įkyrėjo. Netrukus ją surado mažoje, tylioje, šviesioje ir tuščioje bibliotekoje. Jis pasėdėjo tenai, paskui atsistojo ir išgėrė vandens nuo staliuko.

„Tik vienas vanduo tikrai geras“, – pagalvojo kaip tikras sicilietis ir net nenusišluostė lašų nuo lūpų. Ir vėl atsisėdo; biblioteka kunigaikščiui patiko, jis greit pasijuto jaukiai; kaip visi mažai naudojami kambariai, ji buvo abejinga ir neprieštaravo, kad jis čia būtų šeimininkas. Ponteleonė, aišku, negaiš čia laiko. Jis ėmė apžiūrinėti priešais kabantį paveikslą, Grezo „Šventuolio mirties“ puikią kopiją: senis merdėjo savo lovoje tarp tuščių, purių, baltų paklodžių klosčių, apsuptas sielvarto prislėgtų anūkų, iškėlusių rankas į lubas. Merginos grakščios ir begėdiškos, netvarkingi jų drabužiai rodė greičiau lengvabūdišką elgesį, o ne sielvartą; buvo aišku, kad kaip tik jos sudaro

tikrąjį paveikslo siužetą. Ir vis dėlto donas Fabricijus valandėlę stebėjosi, kaip Djegas gali nuolatos turėti prieš akis šitą liūdną reginį; paskui nurimo pagalvojęs, kad tasai geriausiu atveju būna čia ne dažniau kaip kartą per metus.

Tuoj pat jis paklausė pats savęs, ar jo mirtis bus panaši į šitą: tikriausiai taip, gal tik paklodės bus ne tokios baltos (jau žinojo, kad mirštančiųjų paklodės visada nešvarios, išteptos seilėmis, išmatomis, vaistų dėmėmis...); ir be to dar, reikia tikėtis, Končeta, Karolina ir kitos bus padoriau apsirengusios. O visa kita bus kaip čia. Kaip visuomet mintis apie savo mirtį jį nuramino, nors mintis apie kitų mirtį jį visada jaudindavo, galbūt todėl, kad, šiaip ar taip, sava mirtis reiškė galą visam kam pasaulyje.

Dabar kunigaikštis pagalvojo, kad kapucinų vienuolyno rūsį, kur palaidoti tėvai, reikia remontuoti. Gaila, jau nebeleidžiama numirėlių pakabinti už kaklo rūsyje ir paskui stebėti, kaip pamažu jie virsta mumijomis: jis, ko gero, neblogai atrodytų ant šios sienos, toks didelis ir ilgas, gąsdintų merginas sustingusia šypsena pergamento spalvos veide, labai ilgomis baltos pikė kelnėmis. Bet ne, jį aprengs šventiniu kostiumu, galbūt šituo fraku, kurį dabar vilki...

Durys atsidarė.

– Dėdule, koks tu šį vakarą gražus. Kaip tau tinka juodi drabužiai. Bet ką tu čia žiūrinėji? Meiliniesi mirčiai?

Tankredis laikė už parankės Andželiką: abu buvo dar neatsikratę goslaus susižavėjimo šokiu ir atrodė nuilsę. Andželika atsisėdo, paprašė Tankredį nosinės kaktai nusišluostyti; donas Fabricijus padavė jai savąją. Abu jaunuoliai žvelgė į paveikslą nerūpestingai. Abiem pažintis su mirtimi buvo spekuliatyvi, ji, taip sakant, tiktai tilpo jų sąvokų lobyne, ir daugiau nieko; ji nebuvo patirtis, prasiskverbusi ligi gyvo kaulo. Taip, mirtis, ji, be abejo, yra, bet kitiems. Donas Fabricijus pagalvojo, kad, nežinodamas tos aukščiausios paguodos, jaunimas skaudžiau negu seniai išgyvena skausmą: seniams arčiau atsarginės durys.

– Kunigaikšti, – tarė Andželika, – sužinoję, kad jūs čia, atėjome ne tik pasilsėti, bet ir kai ko jus paprašyti; tikiuosi, man neatsakysite.

Jos akys taip ir žiburiavo vylingomis kibirkštėlėmis, o ranka prisiglaudė prie dono Fabricijaus rankogalio.

– Norėjau paprašyti sušokti su manimi kitą mazurką. Sakykite „taip“, nebūkit paniuręs: visi žino, kad jūs buvote nuostabus šokėjas.

Kunigaikštis labai nudžiugo, netgi ėmė didžiuotis. Ką čia tas kapucinų rūsys! Jo skruostai suvirpėjo iš džiaugsmo. Tačiau pagalvojęs apie mazurką, truputį gąsčiojos: tai kariškių šokis, vien trypčiojimai ir posūkiai, tai ne jo sveikatai. Malonu būtų priklaupti prieš Andželiką, bet gal sunku bus atsistoti?

– Ačiū, dukra, tu mane jaunini. Man malonu paklusti, bet tik ne mazurką, skirk man pirmąjį valsą.

– Matai, Tankredi, koks dėdė geras? Nesiožiuoja kaip tu. Žinote, kunigaikšti, jis nenorėjo, kad aš jus to prašyčiau, – pavyduliauja.

Tankredis nusijuokė:

– Kai turi tokį gražų ir grakštų dėdę, gali būti pavyduoliu. Na, šį kartą aš neprieštarausiu.

Dabar juokėsi visi trys, ir donas Fabricijus nesuprato, ar tai sąmokslas padaryti jam malonumą, ar tiktai mėginimas iš jo pasijuokti. Bet nesvarbu: vis tiek jie mieli.

Išeidama Andželika bakstelėjo pirštu į krėslo apmušalą.

– Gera, graži spalva; bet jūsų namuose, kunigaikšti...

Laivas tebeplaukė iš inercijos. Įsikišo Tankredis:

– Užteks, Andželika. Mes abu tave mylime, nepaisydami, kiek tu išmanai apie baldus. Palik krėslus ramybėje, ir eime šokti.

Eidamas į šokių salę, donas Fabricijus pamatė, kad Sedara dar tebekalba su Džovaniu Finale. Jis išgirdo kartojant žodžius: „rusela“, „primintijas“, „marcolinas“ – sėklinių grūdų veislių vardus, – ir lyginant jų savybes. Kunigaikštis nujautė, kad neišvengiamai bus kviečiamas į Margarosą, dvarą, dėl kurio Finalė nuskurdo, stengdamasis pritaikyti žemės ūkio naujoves.

Andželika su donu Fabricijum buvo puiki pora. Didžiulės kunigaikščio kojos judėjo nuostabiai atsargiai, nė karto negrėsė pavojus damos atlasiniams bateliams. Jo letena vyriškai ir tvirtai laikė ją per liemenį, smakras lietė jos plaukų bangas; nuo Andželikos kaklo sklido „Maršalo puokštės" kvepalų aromatas, bet dar stipresnis buvo jos lygios, jaunos odos kvapas. Kunigaikščio atmintyje blykstelėjo Tumėjaus posakis: „Jos paklodės turi kvepėti rojumi". Posakis nepadorus, šiurkštus, bet pasakyta tiksliai. Tasai Tankredis... Andželika kalbėjo be perstojo. Jos įgimta garbėtroška, jos atkaklios ambicijos buvo patenkintos.

– Aš tokia laiminga, dėdule. Visi buvo tokie mieli, tokie geri. Tankredis tiesiog nuostabus, ir jūs nuostabus. Už visa tai aš ir Tankredis dėkingi jums. Aš tai jau žinau, kuo viskas būtų baigęsi, jei jūs nebūtumėt sutikęs.

– Kuo aš čia dėtas, mano dukra, tu už viską dėkok tik pati sau.

Ir tas teisybė: joks Tankredis neatsispirtų jos grožiui ir turtui. Jis ją vestų sulaužęs visas užtvaras. Staiga dilgtelėjo širdį: kunigaikštis pagalvojo apie liūdnas, išdidžias Končetos akis. Bet skausmas truko neilgai, sulig kiekvienu valso ratu jam nuo pečių tarsi nusirisdavo vieneri metai: greit jis pasijuto vėl esąs dvidešimties metų, kai šitoje salėje šoko su Stela, kai dar nežinojo, kas yra nusi-

vylimas, nuobodulys, nuovargis. Tą naktį mirtis vieną akimirką, jam rodės, lietė tiktai „kitus“.

Paskendęs atsiminimuose, taip gerai derančiuose su jo nuotaika, kunigaikštis nepastebėjo, kad dabar šoka su Andželika vienas. Kitos poros, galbūt Tankredžio pamokytos, sustojusios žiūri į juos; čia buvo ir abu Ponteleonės: jie atrodė sujaudinti – senyvi žmonės, galbūt jiems viskas suprantama. Bet Stela taip pat nejauna, ji stovi prie durų, jos akys darosi vis niūresnės. Kai nutilo orkestras, plojimų nebuvo tik todėl, kad dono Fabricijaus išvaizda buvo tokia išdidi, jog niekas nesiryžo tokiam netaktui.

Pasibaigus valsui, Andželika pasiūlė donui Fabricijui pavakarieniauti su ja ir Tankredžiu prie vieno stalo. Tai jam būtų buvę labai malonu, bet kaip tik tą akimirką jį užplūdo jaunystės prisiminimai, ir jis pagalvojo, kokia bus nuobodi vakarienė su senu dėde, ypač kai Stela čia pat, už poros žingsnių. Įsimylėjėliai nori būti dviese arba blogiausiu atveju bent su pašaliniais, bet su pagyvenusiais žmonėmis ir, kas sunkiausia, su giminėmis jiems visai neįdomu.

– Ačiū, Andželika, neturiu apetito. Suvalgysiu ko nors stačias. Eik su Tankredžiu, ir negalvokit apie mane.

Jis luktelėjo valandėlę, kol jaunuoliai nuėjo, o paskui ir pats nužingsniavo į salę, kur buvo bufetas. Kiek toliau stovėjo ilgas siauras stalas, apšviestas dvylikos garsių pa-

auksuoto sidabro žvakidžių, Ispanijos karaliaus rūmų padovanotų Djego seneliui, kai baigėsi pasiuntinystė Madride: ant aukštų blizgančio metalo pjedestalų stiebėsi pakaitom šešios atletų ir šešios moterų figūros, laikančios viršum galvos paauksuotą sidabro vamzdį, kurio viršų puošė dvylikos degančių žvakių liepsnelės. Nagingas juvelyras mokėjo gerai suderinti ramų jaunuolių lengvumą ir grakštumą įsirėžusių merginų, laikančių pernelyg didelę dvylikos puikių ir didžiulių žvakidžių naštą.

„Kažin kiek salmių žemės būtų galima už jas įsigyti", – pasakytų nelaimingasis Sedara. Donas Fabricijus prisiminė, kaip kartą Djegas parodė jam žvakidžių gaubtus, dangčiai buvo žalio tymo, kurių kraštais buvo auksu įspaustas Ponteleonės trigubas skydas ir įmantrūs dovanotojų inicialai.

Po žvakidėmis, po penkių terasų kalva, nuo kur į palubę kilo saldumynų piramidės, kurioms niekada neprieidavo eilė, traukėsi monotoniška gausybė didelio pobūvio „arbatos staliukų": buvo matyti koralų spalvos omarai, išvirti gyvi, minkšta ir valki „šofrua" iš veršienos, didžiulės plieno spalvos žuvys su lengvais padažais, ugnies paauksintos kalakutės, rausvi riebūs kepenų paštetai drebučių šarvuose, perkūno oželiai be kaulų ant aromatingų skrebučių kalvų, dekoruotų maltais žarnokais, auksinės želė ir dar kokia dešimtis tokių pat viliojančių ir puošnių gar-

dėsių. Iš kraštų ant stalo stovėjo du sidabriniai didingi sriubos dubenys su skaidriu degančios dervos spalvos sultiniu. Didžiųjų rūmų virėjai turbūt veido prakaite plūkėsi nuo praėjusios nakties, ruošdami šią vakarienę.

„Kiek gėrybių! Dona Margerita moka gerai priimti. Bet visam tam reikia ne mano skrandžio".

Jis paniekino ir stalą su gėrimais, blizgantį krištolu ir sidabru, ir iš karto nuėjo prie bufeto su saldumynais. Didžiulės „bobos", sarto arklių plauko spalvos, apsnigti plaktos grietinėlės „monblanai", „benjė dofin" pyragai, balti nuo migdolų ir žali nuo pistacijų; kalnai šokoladinių „profitrolių", rudų ir riebių kaip Katanijos slėnio mėšlas, kuris iš tikrųjų juos ir išaugina suteikdamas galimybę po daugybės procedūrų pasikeisti; rožinės „parfė", šampano „parfė", tamsios „parfė", skiriamos lopetėle, gurgždėdamos lupdavosi sluoksniais; čia raudonavo ir vyšnių cukatai, geltonavo rūgštokos ananasų rietuvės, traukė akį „rajumo triumfas" su tamsiai žaliomis maltomis pistacijomis, ir begėdės „pyraginės skaistuolės". Donas Fabricijus paprašė sau šito pyragaičio ir dabar turėjo lėkštėje šv. Agotos, rodančios stangrias krūtis, šventvagišką atvaizdą. „Keista, kad inkvizicija nesusiprotėjo uždrausti šių saldumynų tada, kai galėjo tai padaryti? Rajumo triumfas (rajumas – mirtina nuodėmė!). Šv. Agotos speneliai! Ir tuo prekiauja vienuolynai, tai ryjama per šventes! Na, na!"

Donas Fabricijus klaidžiojo po salę, kvepiančą vanile, vynu, pudra, ieškodamas sau vietos.

Tankredis, nuo stalo pamatęs jį, pliaukštelėjo ranka į kėdę, rodydamas laisvą vietą; šalia jo Andželika stengėsi sidabriniame dubenyje įžiūrėti savo šukuoseną.

Donas Fabricijus šypsodamasis neigiamai papurtė galvą ir ieškojo toliau. Nuo vieno staliuko buvo girdėti savimi patenkintas Palavičino balsas:

– Labiausiai jaudinanti mano gyvenimo valandėlė...

Šalia jo viena vieta buvo laisva. Kodėl jis toks įkyrus! Galų gale, ar ne geriau kad ir dirbtinis, bet nuotaikingas Andželikos nuoširdumas ir Tankredžio šaltas sąmojingumas? Ne, geriau pačiam nuobodžiauti negu versti nuobodžiauti kitus.

Jis atsipraše, atsisėdo greta pulkininko, kuris atsistojo jam priėjus, tuo pelnydamas šiokią tokią leopardo simpatiją.

Ragaudamas išsirinktą pyragaitį, kurį sudarė plakta bliamanžė, pistacijų ir cinamonų mišinys, donas Fabricijus šnekučiavosi su Palavičinu ir įsitikino, kad tas žmogus, nors ir mėgstantis saldžias frazes, tikriausiai skiriamas didikams, visai nekvailas. Jis taip pat yra „didikas“: gerte įsigėręs į kraują jo klasės skepticizmas, šiaip jau prislopintas raudonos bersaljero munduro apykaklės negailestingos liepsnos, vėl iškišdavo galiuką nosies, kai jis patekdavo į aplinką, artimą jam savo kilme ir svetimą neišvengiamai kareivinių ir moterų garbintojų retorikai.

– Dabar kairieji nori mane nukryžiuoti, kam aš tada rugpjūčio mėnesį įsakiau savo vyrams atidengti ugnį į Generolą. Tačiau pasakykite, gerbiamasis kunigaikšti, ar aš galėjau kitaip pasielgti turėdamas rašytinį įsakymą? Reikia vis dėlto prisipažinti: kai ten, prie Aspromontės, pamačiau tų driskių šimtines – vieni nepataisomų fanatikų veidais, kiti niūriais profesionalų maištautojų snukiais, – buvau laimingas, kad tas įsakymas visai atitiko mano paties nuomonę. Jei nebūčiau liepęs atidengti ugnies, tie žmonės mane ir mano kareivius būtų pavertę kotletais: tiesą sakant, nelaimė būtų ne per didžiausia. Bet tai pagaliau būtų leidę įsikišti prancūzams ir austrams, būtų kilęs neregėtas skandalas, nuo kurio būtų sugriuvusi Italijos karalystė, sukurta per stebuklą, reikia pasakyti, atsiradusi nežinia kaip. Ir pasakysiu tiktai jums: mano trumpos salvės išėjo į naudą daugiausia... pačiam Garibaldžiui, jos išvadavo jį nuo prisiplakusių valkatų, nuo visų tų žmogystų, kaip Dzambjankis, kurie naudojosi juo Dievas žino kokiems tikslams, gal net kilniems, nors ir nenaudingiems, o gal ir tokiems, kurių pageidavo Tiuilri ir Farnezių rūmai[9]? Visi šie žmonės taip nepanašūs į išsilaipinusius su juo Marsaloje; geriausieji iš jų

[9] *Tiuilri ir Farnezių rūmai* – čia? Prancūzijos vyriausybė ir Prancūzijos konsulatas Romoje.

tikėjo, kad Italiją galima sukurti keturiasdešimt aštuntųjų metų dvasios avantiūrų serija. Jis, atseit Generolas, šitai žino: per tą garsųjį mano atsiklaupimą jis paspaudė man ranką su tokia šiluma, kurią aš galiu laikyti ne visai paprasta žmogui, prieš penkias minutes įvariusiam jam kulką į koją. Ir žinote, ką man pasakė tyliu balsu tas vienintelis doras žmogus iš buvusių anapus to nelemto kalno? „Ačiū, pulkininke". Už ką ačiū, klausiu jus? Už tai, kad aš jį padariau šlubą visam gyvenimui? Žinoma, ne – už tai, kad priverčiau jį savo ranka apčiuopti visų tų abejotinų jo šalininkų pagyrūniškumą arba, dar blogiau, niekšiškumą.

– Atsiprašau, pulkininke, bet ar jūs nemanote, kad šiek tiek perlenkėte lazdą su tuo rankų bučiavimu, nusilenkimais ir komplimentais?

– Atvirai kalbant, ne. Švelnūs jausmai buvo nuoširdūs. Reikėjo tik matyti, kaip gulėjo ant žemės po kaštonu šitas nelaimingas didis žmogus, kenčiantis kūnu, o dar labiau siela. Tai buvo kančia! Čia aiškiai pasireiškė kūdikiška jo prigimtis; toks jis buvo visada, nors barzdotas ir raukšlėtas, – naivus ir neapdairus vaikas. Sunku buvo nesijaudinti, kai turėjau pokštelti į jį. Kita vertus, kodėl man nesijaudinti? Rankas bučiuoju tik damoms, bet ir tada, kunigaikšti, aš bučiavau ranką vientisai karalystei – poniai, kurią mes, kariškiai, turime gerbti.

Praėjo kamerdineris; donas Fabricijus liepė jam atnešti gabaliuką „monblano“ ir taurę šampano.

– O jūs, pulkininke, ar nieko nenorite?

– Valgyti nieko, ačiū. Gal išgersiu šampano.

Paskui jis kalbėjo toliau. Buvo matyti, kad pulkininkas negali užmiršti tų keleto salvių ir daugybės gudrybių; jos buvo iš tų, kurios traukia tokius kaip jis.

– Mano bersaljerų nuginkluojami Generolo žmonės plūdosi ir keikė, o žinote ką? Ogi jį, vienintelį nukentėjusį. Tai niekšiška, bet natūralu; jie matė, kaip iš jų rankų slysta tas į kūdikį panašus, bet didis žmogus, kuris tik vienas galėjo pridengti daugelio jų tamsius darbelius. Jeigu mano meilumas ir buvo nereikalingas, aš vis tiek patenkintas, kad jį parodžiau; čia, mūsų Italijoje, niekada nekenkia sentimentai ir bučiniai: tai patys veiksmingiausi mūsų politikos argumentai.

Jis išgėrė jam atneštą vyną, bet atrodė, kad tas tik sustiprino jo žodžių kartėlį.

– Jūs, kunigaikšti, nebuvote žemyne po to, kai buvo sukurta karalystė? Jums pasisekė. Reginys ne per gražiausias. Mes niekada nebuvome tokie nevieningi kaip dabar, susijungę. Turinas nori likti sostine, Milanui atrodo, kad mūsų administracija prastesnė už austrų, Florencija bijosi, kad iš jos neišvežtų meno kūrinių, Neapolis verkšlena, kad iš jo atimama pramonė, o čia, Sicilijoje, bręsta didžiulė, ne-

pataisoma nelaimė... Kas kas, bet taip pat ir dėl jūsų nuolankaus tarno nuopelnų apie raudonuosius marškinius nebekalbama; tačiau apie juos dar bus girdėti. O kai dings raudonieji marškiniai, atsiras kiti, jau kitos spalvos; o paskui vėl bus raudonieji. Kuo visa tai baigsis? Sakoma, Italija turi žvaigždę[10]. Sutinku. Tačiau, kunigaikšti, jūs geriau už mane žinote, tikrai pastovių žvaigždžių nebūna.

Dabar jis pranašavo galbūt kiek įkaušęs. Donas Fabricijus pagalvojo apie ateitį, ir sunkios mintys suspaudė jam širdį.

Pobūvis užtruko dar ilgai; buvo jau šešta valanda ryto: visi pavargo, štai jau trys valandos, kai ima noras gulti į lovą; bet anksti išeiti – vadinasi parodyti, kad pobūvis nenusisekęs, ir įžeisti namų šeimininkus, o jie, vargšeliai, taip stengėsi.

Damų veidai pasidarė blyškūs it numirėlių, suknios susiglamžiusios, moterys sunkiai alsavo. „Marija! Kaip aš pavargau! Marija! Kaip noriu miego!“ Vyrų kaklaraiščiai netvarkingi, išgeltę veidai raukšlėti, burnoje kartu. Vis dažniau ir dažniau jie eina į tolimą kambarį už orkestro galerijos: čia tvarkinga eile stovi dvidešimt didelių pisuarų, dabar jau beveik sklidinų, iš kai kurių jau teka per

[10] *Italijos emblema* – penkiakampė žvaigždė.

kraštus. Matydami, kad pobūvis baigiasi, mieguisti liokajai nebekeitė žvakių sietynuose: trumpi žvakigaliai skleidė svetainėse keistą, padūmavusią, nelaimę pranašaujančią šviesą. Tuščioje bufeto salėje beliko tušti indai ir taurės su likučiais vyno, kurį, dairydamiesi į šalis, paskubom baigė gerti liokajai. Pro langinių plyšius skverbėsi plebėjiška aušros šviesa.

Atėjo laikas skirstytis, ir doną Margeritą apsupo atsisveikinančių svečių būrys.

– Nuostabu!

– Svajonė!

– Kaip senovėje!

Tankredžiui teko nemažai pasidarbuoti, kol pažadino doną Kalodžerą, užsnūdusį nuošaliame krėsle su atlošta galva; kelnės buvo atsismaukusios iki kelių, ir virš šilkinių kojinių kyšojo kaimietiškų apatinių kelnių kraštai. Pulkininko Palavičino paakiuose taip pat kabojo maišeliai, bet norintiems jo klausytis jis pareiškė namo neisiąs, o tiesiog iš Ponteleonės rūmų vyksiąs į pratybų aikštę; taip daryti jį vertė geležinė tradicija, kuriai paklusdavo į pobūvį pakviesti kariškiai.

Kai visa šeima susėdo į karietą (priegalviai buvo sudrėkę nuo rasos), donas Fabricijus pareiškė eisiąs namo pėsčias; jam naudinga pakvėpuoti tyru oru ir prablaškyti lengvą galvos skausmą. Teisybę sakant, jis norėjo žiūrė-

damas į žvaigždes kiek nusiraminti. Pačiame zenite dar mirgėjo žvaigždės. Kaip visada žiūrėdamas į jas jis pasijuto žvalesnis: tolimos ir visagalės, jos kartu buvo klusnios jo apskaičiavimams – ne tokios kaip žmonės, visada pernelyg artimi, silpni ir vis dėlto tokie nenuolankūs.

Gatvės pamažu atgijo: dardėjo vežimai su šiukšlių kalnais, ketveriopai dídesniais už juos traukiantį pilką asiliuką. Ilgame atvirame vežime buvo suversti jaučiai, ką tik papjauti skerdyklose; jau išdarinėti jie su mirčiai būdingu begėdiškumu rodė savo sudarkytus kūnus. Ant grindinio lygiais tarpais krito tiršti raudoni lašai.

Pasukęs į šalutinę gatvelę, donas Fabricijus pažvelgė į rytinę dangaus pusę viršum jūros. Ten buvo Venera, apsigobusi rudens rūko turbanu. Ji visada ištikima, visada laukia dono Fabricijaus Donafugatoje prieš medžioklę ir dabar čia pasibaigus pobūviui.

Donas Fabricijus atsiduso. Kada ji nuspręs paskirti jam ne tokį vaiduoklišką pasimatymą, toli nuo šiukšlių ir kraujo, savo amžinojo tikrumo karalystėje?

SEPTINTAS SKYRIUS

Kunigaikščio mirtis

1883 m. liepa

Donui Fabricijui jau seniai buvo pažįstamas tas jausmas. Jau daugel metų jis juto, kaip pamažu, bet tolydžio jam senka gyvybės jėgos – pats noras egzistuoti, pats gyvenimas traukiasi tarsi smiltelės, besispraudžiančios prie plonos smėlio laikrodžio angos, byra ten viena po kitos neskubėdamos, bet ir nestabtelėdamos nė akimirką. Kartais įtemptomis, didelio dėmesio reikalaujančiomis valandėlėmis išnykdavo tas laipsniško blėsimo jausmas, kad paskui po trumpučio atokvėpio arba bandymo pažvelgti į savo vidų vėl iškiltų su tuo pačiu įkyrumu: taip būna, kai visiškoje tyloje staiga suskamba ausyse ar sutuksi švytuoklė, norinti įtikinti jus, kad ji eina sargybą, netgi kai jos ir negirdėti.

Kitomis valandėlėmis donas Fabricijus, būdavo, bent akimirką susikaupia ir išgirsta, kaip šnara šios lengvai sprūstančios smiltelės – trumpiausios akimirkos, kurios traukiasi nuo jo visam laikui. Tačiau iš pradžių tas jausmas neturėjo nieko bendra su bloga savijauta. Maža to, neapčiuopiamas nykstantis gyvybingumas įrodinėjo ir netgi, jeigu taip galima pasakyti, sąlygojo patį gyvenimą. Jam, žmogui, pripratusiam tyrinėti begalines išorės erdves ir slaptingiausias sielos gelmes, nebuvo nemalonu jausti, kaip tolydžio yra smulkiausios jo asmens dalelytės, ir kartu neaiškiai mėgautis jo atkūrimu kitoje vietoje, kur jis (dėkokime Viešpačiui) egzistuos ne taip sąmoningai, bet laisviau. Smiltelės nežūva, jos tik pranyksta, kad kažkur susikauptų sudarydamos stangrią masę. Tačiau, galvojo jis, masė svari, masė – čia reikėtų kito žodžio, taip pat reikėtų ir smilteles kitaip pavadinti. Tai ne smiltelės, o veikiau vandens garų dalelytės, nenutekančio tvenkinio garai, kurie kildami į dangų susitelkia į didelius, lengvus, laisvus debesis. Retkarčiais jis stebėdavosi, kad po tiek metų ir tokių nuostolių jo vandens saugykloje dar galėjo šis tas likti. („Tikrai, jos gylis sulig piramide!“) Sykį jis išdidžiai pagalvojo, kad, be jo, beveik niekas nemato šito nepaliaujamo laiko tekėjimo; aplinkui, atrodė, niekas nieko panašaus nejaučia. Čia kunigaikštis rado dingstį niekinti visus kitus, kaip kad

senas kareivis niekina naujoką, zvimbiančias kulkas laikantį nekenksmingomis musėmis. Sunku pasakyti kodėl, bet tokie dalykai neprisipažįstami – tegu kiti įspėja patys. Iš jo artimųjų neįspėjo nė vienas: nei dukterys, kurios vaizdavosi pomirtinį gyvenimą visiškai tokį pat kaip šis gyvenimas, su teismais, virėjais ir vienuolynais; nei Stela, ėdama diabeto ir vis dėlto atkakliai įsikibusi į šitą kankinės gyvaliojimą. Galbūt tik Tankredis akimirką suprato jį, kai su atkaklia ironija pasakė: „Tu, dėdule, meiliniesi mirčiai".

Dabar galas meilinimuisi. Gražuolė tarė savąjį „taip", nuspręsta bėgti, o traukiny jam palikta kupė.

Dabar visai kas kita. Sėdėdamas krėsle, Trinakrijos viešbučio balkone, ištieseęs antklode apsupstytas ilgas kojas, jis jautė, kaip jį palieka gyvenimas didelėmis, viena kitą užliejančiomis bangomis, ūždamas tarsi Reino krioklys. Tai buvo liepos mėnesio paskutinio pirmadienio dienovidžio valandos, ir priešais jį tyvuliavo Palermo įlanka; jūra stangri, riebaluota, tingi, iš nejudrumo sustingusi, tysojo kaip šuo, kuris nori tapti nematomas, kad galėtų pasislėpti nuo šeimininko įtūžio; bet saulė, taip pat nejudri ir stovinti stačiai viršum jūros ant savo plačiai iššergtų kojų, nešykštėdama čaižė jį savo spinduliais. Aplinkui nė garso – šitą kaitrų vidurdienį donas Fabricijus tegirdėjo tik besiveržiančios lauk, jį paliekančios gyvybės ūžesį.

Rytą, prieš kelias valandas, jis atvažiavo iš Neapolio, kur buvo nuvykęs patarimo pas profesorių Semolą. Lydimas keturiasdešimties metų dukters Končetos ir anūko Fabricjeto, jis sutiko atlikti šią kelionę, niūrią ir lėtą kaip laidotuvių eisena. Spūstis Neapolio uoste, rūgštus kajutės kvapas, nuolatiniai šūkavimai šiame kliedinčiame mieste sukėlė jam gailų įtūžį, kuris apima silpnus žmones, slegia juos lenkdamas prie žemės, sužadindamas tik atsakomąjį irzlumą kitų gerų krikščionių, kurie tikisi sulauksią ilgo amžiaus.

Iš Neapolio jis panoro grįžti sausuma; gydytojas prieštaravo tokiam netikėtam sprendimui, bet jo prestižo šešėlis dar buvo toks įtaigus, kad jisai sugebėjo padaryti savaip. Taigi turėjo trisdešimt šešias valandas praleisti uždarytas įkaitusioje dėžėje, dusdamas nuo dūmų tuneliuose, kurie sekė vienas po kito kaip karštligiški sapnai, akdamas nuo saulės atvirose vietose, kur priešais jį visai nuoga iškildavo liūdna tikrovė, ir dar žemindamasis, vis prašinėdamas išsigandusį anūką menkiausių paslaugų. Jie važiavo pro raupsuotųjų vietas, ropštėsi per prakeiktas kalnų perėjas, lėkė per nebylias maliarijos lygumas; šie Kalabrijos ir Bazilikatos vaizdai jam atrodė barbariški, nors jie buvo tokie pat kaip Sicilijoje. Geležinkelis dar nebuvo baigtas: prie Redžo staiga suko į Metapontą, ėjo pro kažkokias tarytum mėnulio dykumas, kurios tik juokais va-

dinosi Krotonė ir Sibaris[11]. Paskui staiga po įlankos su apgaulinga šypsena ėjo Mesina ir, tarsi kaltindamos ją melu, išdegusios Peloritano kalvos; ir vėl posūkis, ilgas kaip žiauri uždelsta procedūra. Į Kataniją – nuokalnė, ir vėl įkalnė Kastrodžovanio link: atrodė, kad vos pūškuojantis nuo įtampos garvežys, kopdamas į šitas legendines kalvas, pastips it patrūkęs arklys. Nusileidę nauja triukšminga nuokalne, atvyko į Palermą. Sutiko vėl tokios pat giminių kaukės su įrašyta veiduose šypsena, kad kelionė baigėsi laimingai. Šitos padrąsinančios stotyje laukusių giminių šypsenos ir nevykęs jų apsimetimas, kad jie linksmi, atskleidė tikrąją Semolos diagnozės reikšmę, nes tas jam pačiam sakė tik raminamas frazes. Krioklio ūžesys pasigirdo kaip tik tą akimirką, kai jis, išėjęs iš traukinio, apkabino marčią, našlaujančią ir nešiojančią gedulą, vaikus, rodančius dantis ir šypsančius, susirūpinusį Tankredį ir Andželiką, kuriai prie krūtinės buvo standžiai prigulęs palaidinukės šilkas.

Matyt, jis neteko sąmonės, nes neatsimena, kaip pasiekė karietą; atsipeikėjęs pamatė, kad guli parietęs po savimi kojas, ir šalia jo tik vienas Tankredis. Karieta dar tebestovėjo, ir jį pasiekė giminių kalbos nuotrupos. „Tai niekis“, „Kelionė buvo per ilga“, „Nuo tokios kaitros mes visi apalpsime“, „Jį per daug išvargins kelionė į vilą“.

[11] Italijos miestai, kurie senovėje kariavo vienas su kitu.

Dabar kunigaikštis vėl atgavo nuovoką: atkreipė dėmesį, kaip rimtai kalbasi Končeta ir Frančeskas Paolas, koks elegantiškas Tankredis, įsižiūrėjo rudai ir pilkai languotą jo kostiumą, rudą skrybėlę kietais kraštais; net pastebėjo, kad sūnėno šypsena valandėlę buvo ne tokia pašaipi kaip visada ir rodė liūdną prielankumą; jam pačiam tai sukėlė rūgščiai saldų jausmą, kad sūnėnas jį myli, nors žino, jog jis pasmerktas, – štai kodėl subtili ironija užleido vietą švelnumui. Karieta pajudėjo ir pasuko į dešinę.

– Kurgi mes važiuojam, Tankredi? – Jį nustebino jo paties balsas. Jis nugirdo jame vidinį gausmą.

– Dėdule, važiuojam į Trinakrijos viešbutį; tu pavargai, o vila toli, naktį pailsėsi viešbutyje, o rytoj grįši namo. Juk taip?

– Tai važiuojam į mūsų namą prie jūros; jis dar arčiau.

Tačiau tai buvo neįmanoma: namas, kaip jis gerai žinojo, buvo neįrengtas ir tiko vien atsitiktiniams pietums pajūryje; ten nebuvo net lovos.

– Viešbutyje tau bus geriau, dėde; turėsi visus patogumus.

Su juo elgėsi kaip su naujagimiu; beje, ir jėgų jis turėjo ne daugiau už naujagimį.

Pirmasis patogumas, kuris jo laukė viešbutyje, buvo gydytojas, matyti, skubiai iškviestas dar priepuolio metu. Bet čia buvo ne daktaras Kataljotis, visada jį gydęs: anas

būdavo su baltu kaklaraiščiu, nešiojo akinius brangiais auksiniais apsodais ir visada šypsodavosi, o šitas vargšelis buvo tirštai gyvenamo kvartalo gydytojas, daugelio tūkstančių neturtėlių agonijos bejėgis liudytojas. Apnešiotas redingotas, pablyškęs liesas veidas, pražilę plaukai, liūdnas badaujančio inteligento žvilgsnis; kai jis išsitraukė iš kišenės laikrodį be grandinėlės, galėjai matyti žalsvas vario dėmes, prasiskverbusias pro trumpaamžį paauksinimą. Jis ir pats buvo tik nelaimingas ožkenos maišas, sunešiotas kalnų takuose, nematantis, kad iš jo teka paskutiniai aliejaus lašai. Gydytojas patikrino pulsą, išrašė kamparo lašų, parodė šypsodamasis savo kiaurus dantis, norėdamas tuo nuraminti, o iš tikrųjų sukėlė tiktai gailestį, ir tyliai išėjo.

Netrukus iš gretimos vaistinės parnešė lašų; išgėrus jam pasidarė geriau, silpnumas sumažėjo, bet sprunkantis nuo jo laikas tebebėgo tokia pat sparta.

Donas Fabricijus pažvelgė į save spintos veidrodyje; jis veikiau atpažino savo kostiumą negu save patį: didžiulis, sulysęs, įkritusiais skruostais, su trijų dienų barzda senis panėšėjo į vieną iš tų anglų maniakų, kurie klajoja po Žiulio Verno knygų viršelius, tas knygas jis dovanodavo Fabricjetui per Kalėdas. Prasčiausios išvaizdos leopardas. Kodėl Dievas nenori, kad nors vienas mirtų, nepakeitęs savo išvaizdos? Kodėl visiems taip atsitinka: žmonės miršta su kauke ant veido; taip būna ir jauniems – tas kareivis

kruvinu ir purvinu veidu, na ir Paolas – žmonės bėgo dulkėta gatve, norėdami pavyti arklį, kuris jį numetė. Jei gyvybė taip triukšmingai apleidžia jį, senį, tai koks turi būti ūžesys, kai per vieną akimirką ištuštėja sklidina jauno kūno saugykla? Jis būtų norėjęs kaip nors pasipriešinti tam absurdiškam priverstiniam kamufliažui, bet jautė, kad nepajėgs; pakelti skustuvą jam dabar taip sunku kaip kitados savo rašomąjį stalą.

– Reikia pakviesti barzdaskutį, – tarė jis Frančeskui Paolui. Bet tuoj pat pagalvojo: „Ne. Tai žaidimo taisyklė, nemaloni, bet griežtai formali. Mane nuskus vėliau". Ir garsiai pasakė: – Tiek to, paskui apie tai pagalvosime.

Jis pagalvojo apie vienišą lavoną, prie kurio pasilenkęs barzdaskutys, bet tai jo nesutrikdė.

Įėjo liokajus su dubeniu šilto vandens ir su kempine, nuvilko jam švarką ir marškinius; jis prausė jam veidą ir rankas, kaip prausiamas vaikas, kaip apiplaunamas numirėlis. Nuo nešvarumų, susirinkusių per pusantros paros kelionės, vanduo pasidarė juodas. Žemame kambaryje buvo galima uždusti: nuo karščio net kvapai prarūgo; nuo blogai išdulkintų pliušinių baldų kilo dulkės; dešimtys sutraiškytų ir palaidotų juose tarakonų priminė save vaistų kvapu; aitri smarvė sklido kambaryje nuo naktinio staliuko. Kunigaikštis liepė praskleisti užuolaidas; viešbutis buvo paūksmėje, ir dabar akino metalinės jūros pavir-

šiaus atspindžiai; vis dėlto tai geriau negu kęsti kalėjimo dvoką. Jis liepė išnešti krėslą į balkoną ir atsirėmęs į kažkieno ranką išėjo į lauką; žengęs porą metrų, atsisėdo į krėslą, pasijutęs lengviau, kaip kad būdavo kadaise, ilsintis kalnuose po keturių valandų medžioklės.

– Pasakyk visiems, kad mane paliktų ramybėje; man geriau, aš noriu nusnūsti.

Jis iš tikrųjų norėjo miego; bet jam pasirodė, kad šis noras dabar toks pat absurdiškas, kaip valgyti tortą prieš pat pokylį. Ir nusišypsojo: „Aš visada buvau apdairus ėdrūnas". Jis sėdėjo krėsle, aplinkui tvyrojo gūdi tyla; vis labiau buvo girdėti vidinis gausmas.

Jam pavyko pasukti galvą į kairę; kalnagūbrių žiedas ties Pelegrino kalnu buvo prasiskyręs, ir už properšos buvo matyti tos dvi kalvos, kurių papėdėje stovėjo jo namas. Namas buvo nepasiekiamas ir atrodė labai tolimas; jis prisiminė savo observatoriją, teleskopus, kurie dabar apdulkės daugeliui dešimtmečių; vargšą tėvą Pironę, kuris ir pats virto kone dulkėmis; dvarų paveikslus, gobelenus su beždžionikėm; didelę lovą, kur mirė jo Steluča; visus daiktus, kuriuos prisiminti dabar jam atrodė niekinga, nors ir miela. Jis prisiminė visas smulkmenas: visokias metalo detales, audeklų ataudus, drobes, sklypelius žemės, iš kurios kalėsi sodri žolė, – visa tai, kuo rūpinosi gyvendamas. Netrukus šie niekuo nekalti daiktai bus užmūryti apleidimo

ir užmaršties rūsyje. Gėlė širdį pagalvojus apie šių niekingų, bet jam brangių daiktų neišvengiamą galą, ir jis užmiršo net savo agoniją. Visa eilė namų už nugaros, kalnų užtvara, negailestingos saulės spindulių nukamuotos platumos neleido jam aiškiai įsivaizduoti Donafugatos: dabar jinai jam rodėsi tik kaip kažkoks sapnas, kažkas jam nebepriklausantis: dabar jam tepriklausė tas iškankintas kūnas, tos cemento grindys po kojų, į prarają krintančio juodo vandens šniokštesys. Jis buvo vienas skęstančioje valtelėje laivui sudužus, ir toji tapo nesuvaldomo srauto grobis.

Jis turėjo sūnų. Taip, taip, sūnų. Jau nebėra gyvo Džovanio, vienintelio, kuris buvo panašus į jį. Kartą per dvejus metus jis atsiųsdavo sveikinimus iš Londono; jam jau neberūpėjo anglys, ir jis prekiavo briliantais; po Stelos mirties jos vardu atėjo laiškelis, o netrukus siuntinėlis su apyranke. Taip, tai buvo jo sūnus. Juk jis taip pat „meilinosi mirčiai“: viską metęs, pasirūpino sau tą mirties dalelę, kurią galima turėti, dar gyvam esant. Na, o kiti... Buvo ir anūkų: Fabricjetas, visų jauniausias Salinų giminėje, toks gražus, toks guvus, toks mielas...

Ir toks nepakenčiamas: su dviguba Malvikos kraujo doze, lėbautojo instinktu, polinkiais į buržuazinę eleganciją. Ne, nėra ko savęs apgaudinėti, paskutinis Salinų giminėje buvo jis pats, pasigailėjimo vertas gigantas, merdintis viešbučio balkone. Kilmingos giminės reikšmė glūdi

tradicijoje, tai yra gyvenimo prisiminimuose; o jis paskutinysis šioje giminėje turėjo nepaprastų prisiminimų, nepanašių į tuos, kuriuos saugo kitų šeimų tradicija. Fabricjetas prisimins tik banalius dalykus kaip ir jo gimnazijos draugai: nebrangius pusryčius, piktus pokštus mokytojams, arklius, pirktus ne pagal jų savybes, o dėl pigumo; garsaus vardo prasmė liks tuščias papuošalas, apkartęs pagalvojus, kad kiti bus gabesni didesnėms prašmatnybėms. O paskui turtingos nuotakos vaikymasis, natūralus šiais laikais; ne taip kaip Tankredis, kuris išdrįso leistis į drąsią medžioklę. Donafugatos gobelenų, Ragatizio migdolynų, o gal ir Amfitritės fontano laukia keistas likimas: jie bus ryjami kaip kepenų paštetai, jie papuoš moteris, nueisiančias nuo scenos greičiau, negu nusitrins jų lūpų dažai. Štai koks likimas laukia visų senovinių išblukusių daiktų. Liks tik senio su cholerišku temperamentu prisiminimas, senelio, mirusio liepos vidudienį, kaip tik laiku, kad nesutrukdytų berniūkščiui važiuoti į Livorno maudykles. Jis pats kalbėdavo, kad Salinos visada liks Salinos. Klydo. Paskutinysis Salina – tai jis. Tas Garibaldis, tas barzdotas Vulkanas pagaliau nugalėjo visus.

Iš gretimo kambario, pro atdaras balkono duris, jis išgirdo Končetos balsą:

– Šitaip negalima; reikia jį pakviesti; aš niekada nerasčiau ramybės, jei jo nepakviestumėt.

Kunigaikštis bematant suprato: kalbama apie kunigą. Iš pradžių buvo nusprendęs atsisakyti, meluoti, surikti: man visai gera, nieko man nereikia. Tačiau tuoj pat įsitikino, kaip visa tai juokinga: juk jis yra kunigaikštis Salina ir kaip kunigaikštis Salina turi mirti, esant šalia kokiam nors kunigui. Končeta sako teisybę. Kodėl jis turi atsisakyti to, ko tūkstančiai žmonių troško prieš mirtį? Tylėjo laukdamas, kol pasigirs varpelio skambesys, skelbiantis Ligonių patepimą. Netrukus išgirdo jį – Gailestingumo šventovė buvo beveik priešais. Sidabrinis, šventiškas skambėjimas kilo laiptais, prasiskverbęs į koridorių; štai atsidarė durys, ir varpelio garsas skardžiai aidėjo, sekdamas paskui viešbučio valdytoją, mažutį šveicarą, perpykusį, kad jo viešbutyje miršta žmogus. Į kambarį įėjo tėvas Balzamas – parapijos klebonas, nešinas sakramentais odiniame futliare. Tankredis ir Fabricjetas, pakėlę kreslą, įnešė kunigaikštį į kambarį; visi klūpojo. Veikiau mostu, o ne balsu jis pasakė: „Išeikit, išeikit!“ – norėjo atlikti išpažintį. Jeigu jau daryti, tai kaip reikiant. Visi išėjo, bet kai teko kalbėti, kunigaikštis suprato, kad pasakyti reikia ne taip jau daug: atėjo į galvą kai kurios aiškios nuodėmės, bet jos atrodė tokios menkos, ir kam dėl jų trukdyti tokiame karštyje padorų kunigą? Tačiau kunigaikštis nesijautė esąs ir nenuodėmingas, ne, jis buvo kaltas, visas jo gyvenimas buvo perdėm kaltė, o ne vienas ar kitas poelgis, bet dabar

ne laikas apie tai kalbėti. Iš akių buvo matyti, kad jis jaudinasi, ir kunigas pamanė, jog tai atgaila; iš dalies taip ir buvo. Jis gavo nuodėmių atleidimą; tą akimirką jo smakras beveik lietė krūtinę, ir kunigui reikėjo atsiklaupti, dedant į burną Švenčiausiąjį. Paskui, sušnibždėjęs atmintinus, į tolimą kelionę parengiančius žodžius, kunigas išėjo.

Krėslo jau nebenešė į balkoną. Fabricjetas ir Tankredis atsisėdo šalia kunigaikščio ir paėmė jam už rankų; berniukas žiūrėjo į jį įsmeigęs akis, su smalsumu, būdingu tam, kas pirmą kartą mato agoniją, ir nieko daugiau: mirštantysis jau buvo nebe žmogus, o tik senelis. Tankredis, spausdamas jam ranką, kalbėjo, kalbėjo daug, kalbėjo linksmai: kūrė planus, kuriuos įvykdyti turėjo padėti ir dėdė, komentavo politikos įvykius; Tankredis – deputatas, jam pažadėtas pasiuntinio postas Lisabonoje, jis žinojo nemažai slaptų ir įdomių istorijų. Kalbėjo jis kaip visada truputį pro nosį; jo sąmojis skambėjo kaip lengvapėdiškas iššūkis vis stiprėjančiam tolstančios gyvybės ūžmui. Kunigaikštis buvo dėkingas už plepalus: jis sukaupė visas jėgas, norėdamas paspausti Tankredžiui ranką, tačiau nebepajėgė. Buvo dėkingas už plepalus, bet nesiklausė jų. Darė paskutinį savo gyvenimo balansą, iš praeitį apnešusių pelenų norėjo atrinkti aukso smilteles – laimingas valandas. Štai jos: dvi savaitės prieš vedybas, šešios savaitės po jų; pusvalandis gimus Paolui, kai jis pasijuto

išdidus, įskiepijęs šakelę į Salinų giminės medį (dabar jis žinojo, kad išdidumas buvo veltui, bet tuomet nuoširdžiai tuo tikėjo); keli pokalbiai su Džovaniu, prieš jam dingstant (teisybę sakant, tai buvo monologai, pasakyti tada, kai jam rodėsi, kad randa berniuko sielą, panašią į savo); daugybė valandų observatorijoje, kur jis pasinerdavo į abstrakčius skaičiavimus ir vaikėsi kažko nepasiekiamo. Bet ar galima šias valandas įrašyti į gyvenimo aktyvą? Ar nebuvo jos dosnios dovanos, laukiant pomirtinių gėrybių? Nesvarbu, vis tiek jų būta.

Apačioje, gatvėje, tarp viešbučio ir jūros, pasirodė žmogus su vargonėliais ir užgrojo, godžiai trokšdamas sujaudinti svetimšalius, kurių šiuo metų laiku nebuvo. Vargonėliai malė „Tu, pas Dievą skrendąs“. Sukaupęs paskutines jėgas, donas Fabricijus pagalvojo, kiek tulžies šią akimirką primaišoma į agoniją visoje Italijoje tiems, kurie girdi šią mechaninę muziką. Tankredis su būdinga jam nuovoka išbėgo į balkoną, metė žemyn monetą ir davė ženklą nutilti. Aplinkui stojo tyla, bet ūžmas viduje vis stiprėjo.

Tankredis. Žinoma, už daug ką gyvenime jis dėkingas Tankredžiui: jo kiek ironiškas gabumas visur susivokti toks brangus kunigaikščiui, jo mokėjimas mikliai prasimušti pro visus gyvenimo sunkumus, teikiantis estetinio pasigėrėjimo; jo prieraišumas, kurį, kaip ir turi būti, visada lydi pašaipa. O šunys: Fufis, riebus Mopsas, jo vaikystės

draugas, Tomas, neramus sargas, patiklus ir draugiškas, švelnios, žvitrios Žvaliojo akys, žavios Bendiko išdaigos, meilios Popo, pointerio letenos – jis tikriausiai dabar jo ieško po vilos krūmais ir krėslais, bet jau niekada neberas; ir dar keletas arklių, bet prie jų jis nebuvo taip prisirišęs. Be to, jam mielos pirmosios valandos, sugrįžus į Donafugatą: tada jis jausdavo tradiciją ir amžinybę, įkūnytą vandenyje ir akmenyse tarsi sustojusį laiko bėgimą; mėgo retkarčiais linksmus šūvius medžioklėje, sėkmingai pašautus kiškius ir kurapkas; smagius juokus su Tumėjumi, keletą atgailos valandėlių vienuolyne, kur kvepėjo pelėsiais ir pyragaičiais. Ar buvo dar kas nors?! Taip, buvo, bet tai jau auksiniai grūdai, susimaišę su smėliu: pasitenkinimo akimirkos po griežto atsakymo kvailiams; pasitenkinimas, kurį pajuto pastebėjęs, kad Končetos grožis ir būdas turi tikrų Salinų giminės bruožų; meilės nuotykiai; nuostaba, gavus laišką nuo Arago[12], kuris netikėtai pasveikino jį, atlikus tikslius ir sunkius Hekslio kometos kelio skaičiavimus. O kodėl ne? Vieši pagyrimai, įteikiant medalį Sorbonoje, ploniausio šilko kaklaraiščių švelnumas, malonus odinių daiktų kvapas, ir dar šypsantys, aistringi kai kurių sutiktų gatvėje moterų veidai; kad ir ta vakar matyta Katanijos stotyje, greitai įsimaišiusi į minią. Ji buvo su rudos spalvos

[12] *Dominique Arago* (1786–1853) – prancūzų astronomas ir fizikas.

kelionės kostiumu ir zomšinėmis pirštinėmis; atrodė, norėjo pasižiūrėti į sunykusį jo veidą, žvelgiantį iš nešvarios kupė. Koks minios bruzdesys! „Sumuštiniai!“ „Il Corriere dell' isola!“ Ir paskui šitas padrikas pavargusio, uždususio traukinio triukšmas... O atvykus – negailestinga saulė, apgaulingi veidai, vandens išnešti šliuzai...

Nusileidus sutemoms jis mėgino suskaičiuoti, kiek laiko pragyveno kaip reikiant. Jo protas jau nebeįveikė paprasčiausių skaičiavimų: trys mėnesiai, dvidešimt dienų, iš viso šeši mėnesiai, šešiskart aštuoni, aštuoniasdešimt keturi... keturiasdešimt aštuoni tūkstančiai... aštuoni šimtai keturiasdešimt tūkstančių. Pagaliau apskaičiavo. „Man septyniasdešimt treji metai, apytikriai aš gyvenau kaip reikiant dvejus trejus metus, ne daugiau“. O kiek truko kančios ir nuobodulys? Neverta skaičiuoti: visa kita – septyniasdešimt metų!

Jis pajuto, kad jo ranka jau nebespaudžia sūnėno rankos, Tankredis skubiai atsistojo ir išėjo... Dabar jau veržėsi ne upė, o audringas vandenynas, visas putojantis nuo šėlstančių bangų.

Tikriausiai jis vėl neteko sąmonės ir paskui staiga pamatė, kad guli lovoje. Kažkas tikrino jam pulsą. Negailestingas jūros atspindys lange žlibino akis; kambaryje buvo girdėti švilpiant, tai buvo jo gargaliavimas, bet jis to nežinojo. Aplinkui susirinko nedidelis būrys, kažkokie pašа-

liniai žmonės, kurie žiūrėjo į jį įdėmiai ir išsigandę. Pamažu jis ėmė atpažinti: Končeta, Frančeskas Paolas, Karolina, Tankredis, Fabricjetas. Daktaras Kataljotis tikrino pulsą. Jis manė, kad sutinka daktarą su šypsena, bet šios šypsenos niekas nepastebėjo: visi, be Končetos, verkė; verkė ir Tankredis: „Dėde, brangus dėdule!"

Staiga, skindamasi kelią pro šitą būrį žmonių, pasirodė jauna liekna dama, apsirengusi rudos spalvos kelionės kostiumu su plačiu turniūru, užsidėjusi šiaudinę skrybėlę su šydu, kuris negalėjo paslėpti vylingo jos veido žavesio. Zomšine pirštine aptemta rankute ji stumdė verkiančius į šalis ir atsiprašinėdama artinosi prie jo. Tai buvo ji, visada lauktoji būtybė, pagaliau atėjusi jo pasiimti; keista, kad ji tokia jauna, turbūt traukinys greitai išeis. Kai jie jau stovėjo akis į akį, ji pakėlė šydą; skaisti, tačiau pasirengusi atsiduoti, ji pasirodė jam dar gražesnė negu tomis valandėlėmis, kai jis stengdavosi įžiūrėti jos veidą pro žvaigždžių platybes. Vandenyno ūžmas nutilo amžinai.

AŠTUNTAS SKYRIUS

Monsinjoro generalinio vikaro vizitas. – Paveikslas ir relikvijos. – Končetos kambarys. – Andželikos ir senatoriaus Tasonio vizitas. – Kardinolas. – Galas relikvijoms. – Galas viskam

1910 m. gegužė

Kas lankydavo susenusias Salinų šeimos merginas, tas beveik visada ant kėdžių prieškambaryje išvysdavo bent vieną kunigo skrybėlę. Merginų buvo trejetas; slapta kova dėl pirmenybės namuose sukėlė tarp jų nesantaiką, ir kiekviena, būdama savaip stipraus charakterio, norėjo turėti savo nuodėmklausį. Kaip buvo įprasta tada, tūkstantis devyni šimtai dešimtaisiais metais, išpažinčių būdavo klausoma namie, o atgailojančiųjų sąžinės graužatis reikalaudavo dažnai jas kartoti. Prie nedidelio nuodėmklausių būrio teko pridėti dvasininką, kas rytą laikantį Mišias namų koplyčioje, taip pat jėzuitą, apsiėmusį dvasiškai

vadovauti namams, ir vienuolius, ir kunigus, ateinančius išmaldos vienai ar kitai parapijai arba kokiam nors dievobaimingam reikalui; aišku, dvasininkai lankydavosi nuolatos, ir todėl Salinų vilos prieškambaris dažnai būdavo panašus į vieną iš tų krautuvių Minervos aikštėje Romoje, kur vitrinose išstatomi įvairiausi kunigų galvos apdangalai, pradedant raudonom it ugnis kardinolų ir baigiant juodomis kaip anglis kaimo kunigų skrybėlėmis.

Tą tūkstantis devyni šimtai dešimtųjų metų gegužės vidurdienį čia susikaupė neįtikėtinas skrybėlių skaičius. Kad dalyvauja ir Palermo vyskupijos generalinis vikaras, rodė plačiakraštė skrybėlė iš žavingos fuksijos spalvos ploniausios kastoro gelumbės, šalia kurios buvo tik viena dešinės rankos pirštinė, megzta iš švelnaus to paties atspalvio šilko; kad jį atlydėjo sekretorius, galima buvo sužinoti, žvilgtelėjus į skrybėlę iš blizgančio juodo pūkuoto pliušo su plona violetine juosta; kad yra ir du tėvai jėzuitai, galėjai spėti pagal jų kuklias niūraus fetro skrybėles, simbolizuojančias santūrumą ir kuklumą. Namų dvasininko skrybėlė rado vietą ant atskiros kėdės, kaip dera žmogui, kuris yra tardomas.

Šiandienis susirinkimas buvo nepaprastas ir net reikšmingas. Popiežiaus nurodymu, kardinolas arkivyskupas ėmė tikrinti privačias koplyčias savo vyskupijoje, norėdamas nustatyti nuopelnus asmenų, kuriems

leidžiama laikyti jose pamaldas, taip pat įsitikinti, kaip papuoštos tos maldyklos, ar teisingai laikomos Mišios ir ar ten garbinamų relikvijų tikrumas atitinka Bažnyčios kanonus. Mieste labiausiai buvo pagarsėjusi Salinų namų koplyčia, ir jo šventenybė ketino aplankyti ją pirmiausia. Kaip tik ruošdamasis šitam įvykiui poryt rytą, monsinjoras generalinis vikaras ir nuvyko į Salinų vilą. Arkivyskupystės kuriją pasiekė labai nemalonios paskalos, praėjusios nematomus filtrus, aišku, ne apie savininkų padorumą ar jų teisę atlikti religines priedermes namie: to niekas nė neginčijo. Taip pat niekas nesuabejojo, ar šios pamaldos vyksta reguliariai; visa tai buvo visiškai tvarkinga, išskyrus nebent tai, kad Salinų merginos be reikalo priešindavosi, kai pamaldose norėdavo dalyvauti asmenys, nepriklausą mažam šeimos būreliui. Kardinolas domėjosi čia garbinamu paveikslu ir relikvijomis, dešimtimis relikvijų, išdėliotų koplyčioje. Sklido nerimastingų gandų dėl jų tikrumo ir buvo pageidaujama tai patikrinti ir įrodyti. Namų dvasininkas, nors ir apsišvietęs kunigas, teikiantis geriausių vilčių, išklausė rimtą papeikimą, kad nesugebėjo kaip reikiant atverti senoms panelėms akis; jis gavo gerokai pylos, arba, jeigu taip galima pasakyti, jam „ištrinko tonzūrą".

Pokalbis vyko didžiojoje vilos svetainėje, toje, kur atvaizduotos beždžionės ir papūgos. Sofoje, apmuštoje mėlynu audeklu su raudonais apvadais, įsigytoje prieš

trisdešimt metų ir ryškiai išsiskiriančioje nublankusių svetainės spalvų fone, sėdėjo panelė Končeta su monsinjoru generaliniu vikaru iš dešinės; du krėslai abipus sofos svetingai priglaudė panelę Karoliną ir vieną iš jėzuitų, tėvą Kortį, panelė Katerina paraližuotomis kojomis sėdėjo krėsle su ratukais, o kiti dvasininkai tenkinosi šilku apmuštomis kėdėmis, kurios visiems rodėsi pigesnės už pavydėtinus krėslus.

Seserims buvo daugmaž po septyniasdešimt metų, gal kiek daugiau ar mažiau; Končeta buvo ne vyresnė, bet kova dėl pirmenybės, apie kurią užsiminėme iš pradžių, seniai buvo baigusis susitaikymu, ir niekam jau nebeatėjo į galvą ginčyti, kad ji yra namų šeimininkė.

Jos išvaizda dar dvelkė buvusiu grožiu: apkūni figūra griežta juodo muaro suknele atrodė įspūdingai; visai žili plaukai, kietai susukti į kuodą, nedengė beveik lygios kaktos, kuri sykiu su niekinamu žvilgsniu ir išdidžia raukšle tarpuakyje darė ją valdingą ir kone iškilnią; vienas jos sūnėnas kartą, radęs kažkokioje knygoje garsiosios carienės portretą, ėmė tarp saviškių ją vadinti Jekaterina Didžiąja; visiškai tyras Končetos gyvenimas ir absoliutus sūnėno rusų istorijos neišmanymas teikė šiam kreipiniui nekaltumo.

Pašnekesys truko jau apie valandą, kava buvo išgerta, laikas vėlus. Monsinjoras vikaras susumavo savo argumentus.

– Jo šventenybė, tėviškai rūpindamasis, pageidauja, kad Mišios privačiuose namuose griežčiausiai būtų laikomos pagal Šventos Motinos Bažnyčios apeigas; kaip tik dėl to jis, kaip ganytojas, pirmasis susirūpino jūsų koplyčia, nes jam žinoma, kad jūsų namas tarsi švyturys šviečia Palermo pasauliečiams; jis trokšta, kad juose garbinamų šventų daiktų nepriekaištingumas būtų pavyzdys jums patiems ir visiems tikintiesiems.

Končeta tylėjo, o Karolina, vyresnioji sesuo, supyko:

– Dabar mes savo pažįstamiems pasirodysime kaip kaltininkės; dovanokite, monsinjore, bet mintis patikrinti mūsų koplyčią neturėjo jo šventenybei nė į galvą ateiti.

Monsinjoras linksmai nusišypsojo:

– Panelės, jūs nė neįsivaizduojate, kaip man džiugu, kad jaudinatės; čia aš matau tikrą tikėjimą, be galo malonų Bažnyčiai ir, suprantama, mūsų Viešpačiui Jėzui Kristui; tik todėl, kad mūsų tikėjimas suklestėtų ir būtų grynas, Šventasis Tėvas patarė atlikti šį patikrinimą, kuris, beje, štai jau keletas mėnesių vyksta visame katalikiškajame pasaulyje.

Teisybę sakant, kažin ar derėjo remtis Šventuoju Tėvu. Karolina tikrai buvo iš daugelio tų katalikų, kurie yra tikri, kad jiems lemta geriau už popiežių pažinti tikėjimo tiesas; kai kurios nežymios Pijaus X naujovės, ypač kelių antraeilių švenčių panaikinimas, jau anksčiau ją liūdino.

– Geriau popiežius rūpintųsi savo reikalais, – tarė ji, bet tuoj pat išsigandusi pagalvojo, ar ne per toli nuėjo, ir uoliai persižegnojo sumurmėjusi sau: – Gloria Patri.

Čia įsikišo Končeta.

– Nesikarščiuok, Karolina, tu negalvoji, ką kalbi. Ką pamanys apie mus čia esantis monsinjoras?

O tas, reikia pasakyti, dar labiau šypsojosi tebemanydamas, kad priešais jį sėdi susenęs vaikas, ne visai nusituokiantis ir gyvenantis tamsybėje. Su geraširdišku atlaidumu jis tarė:

– Monsinjoras mano, kad priešais jį trys šventosios moterys.

Tėvas Kortis, jėzuitas, panoro kiek sušvelninti atmosferą.

– Aš, monsinjore, esu iš tų, kurie gali patvirtinti jūsų žodžius: tėvas Pironė, kurio atminimą gerbia visi, kas jį pažinojo gyvą, dažnai man pasakodavo, kai aš tebebuvau vienuolyno broliukas, apie tą šventą aplinką, kurioje išauklėtos panelės; pagaliau, pakanka jau tik Salinos vardo, kad viskas būtų aišku.

Monsinjoras panoro pereiti prie konkretaus reikalo.

– Panele Končeta, dabar, kai viskas paaiškėjo, aš norėčiau, jums leidus, aplankyti koplyčią, kad greičiau galėčiau prirengti jo šventenybę tiems tikėjimo stebuklams, kuriuos jis išvys ryt rytą.

Kunigaikščio Fabricijaus laikais viloje nebuvo namų koplyčios: šventadieniais visa šeima eidavo į bažnyčią, ir net tėvui Pironei, norinčiam laikyti Mišias, tekdavo kas rytą sukarti gerą galą kelio. Tačiau po kunigaikščio mirties, kai kilo visokių neaiškumų dėl palikimo, apie kuriuos nuobodu čia pasakoti, vila tapo išimtine trijų seserų nuosavybe, jos tuojau pat pasirūpino įsirengti joje nuosavą maldyklą. Tam buvo išrinkta kiek nuošalesnė svetainė, kurioje besišliejančios prie sienų dirbtinio granito kolonos panėšėjo į Romos bazilikos kolonas; nuo lubų nuskustas netinkamas mitologinio turinio paveikslas, pastatytas altorius, ir tuo pasitenkinta.

Tą akimirką, kai čia įėjo monsinjoras, koplyčia buvo nutvieksta besileidžiančios saulės spindulių, ir altoriuje paveikslas, taip panelių gerbiamas, buvo ryškiai apšviestas. Kremono stiliaus portretas vaizdavo gležną, labai patraukliją jauną merginą į dangų nukreiptu žvilgsniu; vešlūs juodi plaukai, grakščiai pasklidę, krito ant pusnuogių pečių; dešinėje rankoje ji laikė suglamžytą laišką; jos veide slypėjo išgąstingas, bet sykiu ir džiugus laukimas; akyse, pilnose nekaltybės, švietė džiaugsmas; šilumoje žaliavo švelnus Lombardijos kraštovaizdis. Drobėje nebuvo nei Kūdikėlio Jėzaus, nei karūnų, nei gyvačių, nei žvaigždžių – žodžiu, nė vieno iš tų simbolių, kurie paprastai lydi Marijos paveikslus; dailininkas turbūt nusprendė, jog pakanka

atvaizduoti tik skaistybę, ir Ją atpažinsi. Monsinjoras priėjo prie drobės, palypėjo altoriaus laipteliais ir nepersižegnojęs keletą minučių žiūrėjo į paveikslą su tokiu susižavėjimu, koks įprastas meno kritikui. Už jo nugaros seserys žegnojosi ir šnibždėjo *„Ave Maria“*.

Paskui prelatas nulipo nuo laiptelių ir, kreipdamasis į jas, tarė:

– Puikus paveikslas, labai išraiškingas.

– Stebuklingas paveikslas, monsinjore, stebuklingiausias! – paaiškino Katerina, vargšė ligonė, net išsilenkdama iš savo kilnojamo kankynių padargo. – Kiek stebuklų jis padarė!

Karolina perėjo į puolimą:

– Tai Madona su laišku. Mergelė pasirengusi įteikti šventą laišką ir meldžia Dievo Sūnų apginti Mesinos liaudį; šlovingoji pagalba buvo suteikta, kaip rodo daugybė stebuklų, įvykusių prieš porą metų per žemės drebėjimą.

– Gražus paveikslas, panele; kad ir kas būtų jame vaizduojama, tai nuostabus meno kūrinys, jį reikia saugoti.

Paskui jis pasuko prie relikvijų: jų buvo septyniasdešimt keturios, ir jos tirštai dengė sienas abipus altoriaus. Kiekviena buvo įdėta į rėmus, po kuriais buvo matyti parašai su paaiškinimais ir dokumentų, liudijančių jų tikrumą, nuorodomis. O dokumentai, kai kurie nemažos apimties ir apsunkinti antspaudu, buvo uždaryti raštuotu audeklu pri-

dengtoje skrynelėje, stovinčioje koplyčios kampe. Čia buvo rėmų iš kaltinio ir lygaus sidabro, rėmų iš vario ir koralų, rėmų juvelyriškai tikslaus darbo, rėmų iš vėžlio odos, taip pat iš retų medžių, iš bukmedžio, iš raudono ir mėlyno aksomo; buvo rėmų didelių, mažų, aštuoniabriaunių, kvadratinių, apskritų, ovalinių; vieni jų kainavo labai brangiai, kiti buvo pigiai pirkti krautuvėje, tačiau šioms tikinčioms sieloms visi jie susiliejo į vieną visumą ir nežemiškų brangenybių saugotojams kėlė susižavėjimą.

Tikroji šito rinkinio kūrėja buvo Karolina; tai ji kažkur surado doną Rozą, drūtą senę, kone vienuolę, turinčią naudingiausių pažinčių visose Palermo ir apylinkės bažnyčiose, vienuolynuose ir dievobaimingose įmonėse. Tai ta dona Roza kas mėnesį atnešdavo į Salinų vilą kokią nors šventą relikviją, suvyniotą į plonutį popierių. Ji papasakodavo, kaip sunkiai jai pavyko gauti tą relikviją iš kokios nors nuskurdusios parapinės bažnyčios arba nusigyvenusios aristokratų šeimos. Pardavėjo vardo ji nepasakydavo, bet tai aiškinta pagirtinu kuklumu; beje, įrodinėdama relikvijų tikrumą, senė atnešdavo visokiausių dokumentų, kurių tikrumas buvo aiškus kaip diena; paprastai jie būdavo parašyti lotyniškai arba paslaptingais ženklais, atseit graikiškais arba siriškais. Končeta, ūkvedė ir iždininkė, mokėdavo. Paskui ieškodavo rėmų ir priderindavo juos. Ir vėl mokėdavo ramioji Končeta. Prieš porą metų buvo toks

laikas, kad ta manija kolekcionuoti trikdė netgi Karolinos ir Katerinos sapnus: rytais jos pasipasakodavo savo sapnus, kuriuose joms rodydavęsi stebuklingi radiniai, ir tikėdavo, kad sapnas išsipildys. Tai būdavo ne kartą, kai jos papasakodavo tai donai Rozai. Ką sapnuodavo Končeta, niekas nežinodavo. Paskui dona Roza mirė, ir relikvijų antplūdis beveik visiškai baigėsi; be to, apie tą metą jau buvo nuspręsta, kad relikvijų pakanka.

Monsinjoras paskubomis žvilgtelėjo į keletą rėmų, kurie buvo arčiausia.

– Lobis, – tarė jis, – tikras lobis. Kokie gražūs rėmai!

Paskui, pasveikinęs jas su puikiais rykais (jis šitaip visa tai ir pavadino), pažadėjęs grįžti rytoj su jo šventenybe („Taip, lygiai devintą"), atsiklaupė, persižegnojo atsigręžęs į kuklią Pompėjos Madoną, kuri kabojo ant šoninės sienos, ir išėjo iš maldyklos. Greitai kėdės prieškambaryje liko tuščios be skrybėlių, o dvasininkai sulipo į tris kieme jų laukiančias arkivyskupijos karietas, pakinkytas juodais arkliais. Monsinjoras panoro turėti savo karietoje kapelioną tėvą Titą, namų dvasininką, kuris dėl to labai nudžiugo. Ekipažai pajudėjo, bet monsinjoras tylėjo; dabar jie važiavo pro turtingą Falkonerių vilą; žydinčios bugenvilijos karojo nuo puikaus sodo sienų; tik tada, kai karietos pasiekė nuokalnę į Palermą, kuri eina pro apelsinų giraitę, monsinjoras prabilo.

– Tad jūs, tėve Titai, išdrįsote per daugelį metų laikyti šventas Mišias prieš šitos merginos portretą? Prieš tą merginą, kuri paskyrė pasimatymą ir laukia mylimojo? Tiktai nesakykite man, kad ir jūs tikėjote, jog čia šventas paveikslas.

– Monsinjore, aš kaltas ir tai žinau. Bet ne taip lengva turėti reikalų su kunigaikštytėmis Salinomis, su panele Karolina. To jūs nežinote.

Monsinjoras krūptelėjo vos prisiminęs.

– Sūnau, tu pirštu palietei žaizdą: į tai bus atsižvelgta.

Karolina nuėjo išlieti savo pykčio laiške Klarai, seseriai, ištekėjusiai į Neapolį; Katerina, išvarginta ilgo ir kankinamo pokalbio, buvo paguldyta į lovą; Končeta grįžo į savo vienuolišką kambarį. Tai buvo vienas iš tų kambarių (beje, tokių kambarių pasaulyje tiek daug, kad tą patį norisi pasakyti apie visus), turinčių du veidus: vieną su kauke – nenusimanantiems lankytojams; antrą, atidengiamą tik tam, kas žino visas tikrąsias aplinkybes, ir pirmiausia pačiam šeimininkui, kuriam aiški jo niūri esmė. Šitas kambarys buvo saulėtas, su langais į erdvų sodą; kampe stovėjo aukšta lova su keturiais priegalviais (Končeta sirgo širdies liga ir miegodavo beveik sėdomis), visai nebuvo kilimų; gražios baltos grindys išpuoštos painiu geltonų kvadratėlių raštu; čia stovėjo brangi spintelė monetoms su dešimtimis dėžučių, papuoštų brangakmeniais arba

žėručiu; rašomasis stalas, didelis stalas vidury kambario ir visi kaimo darbo baldai buvo padaryti laikantis linksmos vietos meistro Madžolinio manieros: figūrėlės, vaizduojančios medžiotojus, skalikus ir laimikį, ryškiai skyrėsi palisandro fone; tuos baldus pati Končeta laikė pasenusiais ir net labai neskoningais; jais, parduotais po jos mirties iš varžytynių, dabar didžiuojasi vienas pasiturintis komisionierius, kurio „ponia“ ruošia kokteilius savo pavydžioms draugėms. Ant sienų kabojo portretų, akvarelių, šventų paveikslų. Visur švaru ir tvarkinga. Tik du daiktai galėjo čia atrodyti neįprasti: kampe, priešais lovą, tarsi bokštas stūksojo keturios didžiulės skrynios, žaliai dažytos, su kabančia spyna kiekviena, o priešais jas ant grindų tysojo jau nebetinkamas kailis. Naiviam lankytojui šis kambarys geriausiu atveju turėjo sukelti šypseną, taip aiškiai parodydamas senmergės geraširdiškumą ir kasdienius rūpesčius.

Žinantiems tikrąsias aplinkybes ir pačiai Končetai jis buvo tik mumijomis virtusių atsiminimų pragaras. Keturiose žaliose skryniose buvo laikoma tuzinai dieninių ir naktinių marškinių, suknelių, apvalkalų, paklodžių, tvarkingai suskirstytų į „šventadienius“ ir „kasdienius“: tai buvo Končetos kraitis, veltui paruoštas prieš penkiasdešimt metų. Šių skrynių spynos niekada nebuvo atrakintos bijant, kad iš ten neiššoktų įkyrūs demonai; nuo skvarbios Palermo drėgmės daiktai gelto, gedo ir darėsi niekam ir

niekada nereikalingi. Ant sienų kabantys portretai vaizdavo jau nebemylimus velionius; nuotraukos – draugus, kurie gyvi padarė tokių žaizdų, kad negalima buvo užmiršti jų ir mirusių; akvarele buvo nupiešti namai ir laukai, daugiausia parduoti pusvelčiui, o dažniausiai prašvilpti anūkų. Gerai įsižiūrėjus į kandžių suėstą kailį, buvo galima pastebėti dvi styrančias ausis, juodo medžio snukį, porą išverstų geltono stiklo akių; tai buvo Bendikas, pastipęs prieš keturiasdešimt penkerius metus, balzamuotas prieš keturiasdešimt penkerius metus, tapęs vorų ir kandžių lizdu ir kėlęs neapykantą tarnaitei, kuri jau dešimtis kartų prašė, kad jį išmestų į šiukšlyną, bet Končeta vis priešinosi: nenorėjo skirtis su vienintelių praeities prisiminimu, nekeliančiu jai kankinamų pojūčių.

Bet šios dienos nerimas (sulaukus tam tikro amžiaus kiekviena nauja diena būtinai teikia savo kančių) priklausė tik dabarčiai. Būdama mažiau dievobaiminga už Karoliną ir jautresnė už Kateriną, Končeta suprato monsinjoro vikaro vizito prasmę ir numanė jo pasekmes: atims visas arba beveik visas relikvijas, pasikeis paveikslas altoriuje, galbūt teks naujai pašventinti koplyčią. Tų relikvijų tikrumu ji beveik niekada netikėjo ir mokėdavo už jas taip abejingai kaip tėvas, pasirašantis sąskaitas už žaislus, jam nereikšmingus ir reikalingus tik vaikų paklusnumui žadinti. Jai nerūpėjo, kad tie daiktai bus atimti, šiandien

ji jaudinosi pagalvojusi, koks bus apgailėtinas Salinų vaidmuo, kai jos stos prieš Bažnyčios valdžią, o netrukus ir prieš visą miestą. Bažnyčios atsargumas pranoko visa, ko Sicilijoje galima tuo atžvilgiu tikėtis; bet tai dar nieko nereiškė; po mėnesio, po dviejų ta naujiena pasklis, kaip pasklinda kiekviena paslaptis šioje saloje, kurios emblema vietoje Trinakvijos galėjo būti ir Dionizijaus ausis, su trenksmu paskleidžianti mažiausią šlamesį, pasigirdusį tolumoje ir jos nugirstą. Ji brangino Bažnyčios pagarbą. Vardo prestižas pamažu išgaravo pats savaime. Dalytas ir perdalytas palikimas, ko gero, neviršijo daugelio kitų, žemesnių už Salinas, šeimų turto; jis buvo nepalyginti mažesnis už kai kurių pasiturinčių pramonininkų turtą. Bet santykiuose su Bažnyčia ir dėl jos reikalų Salinos visada pirmaudavo; užteko tik pamatyti, kaip jo šventenybė sutinka tris seseris, kai jos per Kalėdas jį aplanko... O kas bus dabar?

Įėjo kambarinė.

– Jūsų ekscelencija, atvažiavo kunigaikštienė. Automobilis jau kieme.

Končeta atsistojo, pasitaisė plaukus, apsisiautė pečius juodu mezginių šaliku, vėl atgaudama veide didingą miną; ji įėjo į laukiamąjį tą akimirką, kai Andželika lipo paskutinėmis lauko laiptų pakopomis. Andželikai buvo išsiplėtusios venos; jos kojos, truputį potrumpės, dabar

prastai jai tarnavo; ji lipo, atsirėmusi į ranką savo tarnui, šluojančiam laiptus juodo apsiausto skvernais.

– Brangioji Končeta!

– Mano Andželika! Kaip seniai mes nesimatėme!

Nuo paskutiniojo vizito, jei būsime tikslūs, praėjo tik penketas dienų, bet dviejų pusseserių artumas buvo toks didelis, kad ir penkios dienos galėjo atrodyti ilgas laikas (atstumas jas vieną nuo kitos skyrė, o savo jausmais šis artumas visa kuo buvo panašus į tą, kuris po kelerių metų turėjo vienyti italus ir austrus gretimuose apkasuose).

Andželika, taip pat sulaukusi septyniasdešimties metų, dar buvo išsaugojusi pirmykštį grožį; liga, per trejus metus pavertusi ją pasigailėtinu šešėliu, jau darė savo, bet kol kas ji dar slypėjo kažkur giliai jos kraujyje; žalios akys dar tebebuvo tokios pat, tik truputį apsiblausė; kaklo raukšles pridengė švelnios juodo kaporo juostos; prieš trejus metus tapusi našle, ji nešiojo jį šiek tiek koketiškai, ir tas koketiškumas taip pat galėjo atrodyti tik liūdnas praeities prisiminimas.

– Ką tu čia padarysi, – sakė ji Končetai, kai susikibusios už parankių jos ėjo į svetainę. – Ką tu čia padarysi, dėl tų iškilmių Garibaldžio tūkstantinės žygio penkiasdešimtmečiui, kuris jau visai panosėje, nėra nė valandėlės ramybės. Tik pamanyk, prieš keletą dienų mane paskyrė Garbės komiteto nare; aišku, tai mūsų brangiojo Tankredžio

garbei, bet kiek man rūpesčio! Reikia pagalvoti, kur sutalpinti dar gyvus žygio dalyvius, suvažiavusius iš visos Italijos, paskirstyti kvietimus į tribūną, kad nieko nenuskriaustum, ir dar užtikrinti, kad dalyvautų visi Sicilijos merai. Beje, brangioji, Salinos meras – klerikalas ir atsisakė dalyvauti eitynėse; tada aš prisiminiau tavo anūką Fabricijų: jis padarė man vizitą, ir aš iš karto jį pričiupau. Fabricijus negalėjo man pasakyti „ne“, ir šio mėnesio gale mes pamatysime, kaip jis žygiuos su ilgu švarku Laisvės gatve paskui plakatą su dideliu užrašu „SALINA“. Tai nuostabu, juk teisybė! Salina pagerbia Garibaldį. Taip susilies senoji ir naujoji Sicilija. Ir apie tave, brangioji, pagalvojau; štai tavo bilietas į garbės tribūną, iš dešinės karališkajai. – Ir ji ištraukė iš savo paryžietiško rankinuko gabalėlį kartono tokios pat garibaldininkų spalvos kaip ir šilkinė skepetaitė, kurią Tankredis kadaise rišdavosi ant kaklo. – Karolina ir Katerina bus nepatenkintos, – kalbėjo ji toliau arbitro tonu, – bet aš galėjau gauti tik vieną vietą; beje, į ją tu turi daugiau teisių negu jos: buvai mylimiausia mūsų Tankredžio pusseserė.

Ji kalbėjo daug ir kalbėjo gerai; keturiasdešimt bendro su Tankredžiu gyvenimo metų, audringo ir nepastovaus gyvenimo, galutinai panaikino Donafugatos akcentą ir manieras. Ji taip pasikeitė, kad net išmoko tą grakštų Tankredžio judesį suneriant rankų pirštus. Daug skaitė,

ir ant jos staliuko būdavo čia paskutinės Franso ir Buržė knygos, čia D'Anuncijo ir Serajo knygos; Palermo salonuose ji garsėjo kaip prancūzų pilių prie Luaros upės architektūros žinovė; apie jas dažnai iškilmingai kalbėdavo, galbūt nesąmoningai, jų Renesanso stiliaus nuosaikumą lygindama su barokišku Donafugatos pilies nenuosaikumu, kuriuo šlykštėjosi, o to nesuprato tas, kas nežinojo jos nemokšiškumo vaikystėje.

– Ir kokia ta mano galva, brangioji! Pamiršau tau pasakyti, kad netrukus čia užvažiuos senatorius Tasonis, mano svečias Falkonerių viloje. Nori susipažinti su tavimi: jis buvo didelis vargšo Tankredžio bičiulis, jo ginklo draugas ir, rodosi, apie tave yra daug girdėjęs. Brangusis mūsų Tankredis!

Išsiėmusi iš rankinuko nosinę plonu juodu krašteliu, ji nusišluostė ašaras nuo vis dar gražių akių.

Končeta kartkarčiais įterpdavo kokį sakinį, pertraukdama nepaliaujamą Andželikos zirzimą; tačiau, paminėjus Tasonio vardą, ji tylėjo. Tolimas tolimas, bet toks ryškus vaizdas iškilo jai prieš akis, tarsi būtų žiūrėjusi pro apverstą žiūroną: didelis baltas stalas, o apie jį susėdę visi tie, kurie dabar jau po žeme; Tankredis šalia jos, dabar ir jo nebėra, o pagaliau ir ji pati iš tikrųjų taip pat mirusi; jos šiurkštus pasakojimas, isteriškas Andželikos juokas ir jos pačios ne mažiau isteriškos ašaros. Tai buvo jos gyve-

nimo posūkis: tą akimirką ji pasuko keliu į čia, į šią dykumą, kur nėra gyvos meilės, seniai išblėsusios, kur net nėra vietos neapykantai.

– Aš sužinojau apie jūsų nemalonumus su kurija. Kokie jie įkyrūs! Bet kodėl pirma man nieko nesakei? Būčiau galėjusi ką nors padaryti: kardinolas mane gerbia; bijau, kad dabar nebūtų per vėlu. Dabar veiksiu užkulisiuose. Tačiau viskas baigsis niekais.

Netrukus atvykęs senatorius Tasonis buvo žvalus elegantiškas senukas. Jo didžiuliai ir vis augantys turtai, įsigyti kovojant ir konkuruojant, nesusilpnino jo jėgų, o atvirkščiai, padėjo išlaikyti tą nuolatinę energiją, kuri dabar įveikė amžių ir teikė žvalumo. Keli mėnesiai pietinėje Garibaldžio armijoje paliko jam savo žymių, jis įsigijo kariškos laikysenos, kuriai nebuvo lemta išdilti. Suderinta su meilumu, iš pradžių ji teikė pasisekimo meilėje, o dabar, prisidėdama prie jo akcijų, deramai tarnavo terorizuojant bankų valdybas ir medvilnės audinių gamybos akcines bendroves; pusė Italijos ir didesnė dalis Balkanų šalių siuvosi sagas „Tasonio ir K°“ firmos siūlais.

– Panele, – kreipėsi jis į Končetą, sėsdamasis šalia jos ant žemos kėdutės, tinkamos gal tik pažui ir tikriausiai kaip tik dėl to jo pasirinktos. – Panele, dabar pildosi mano tolimos jaunystės svajonės. Mūsų nepamirštamas Tankredis šaltomis naktimis stovykloje prie Volturno ir apgultos

Gajetos man daug kalbėdavo apie jus. Man rodėsi, kad aš jau pažįstamas su jumis, kad jau esu buvęs šiame name, tarp kurio sienų praėjo jo neramios jaunystės dienos; aš laimingas, kad nors ir tiek pavėlavęs, galiu atnešti savo pagarbos dovaną prie vieno iš šviesiausių mūsų kovos didvyrių ramintojos kojų.

Končeta nebuvo pratusi kalbėtis su tais, kurių ji nepažinojo nuo vaikystės; skaityti ji taip pat nelabai mėgo ir, vadinasi, neturėjo progos įsigyti imuniteto prieš retoriką; juo labiau ji juto visą jos žavesio jėgą. Senatoriaus žodžiai ją sujaudino: ji pamiršo kariškas šnekas prieš pusę šimtmečio ir nebematė, kad Tasonis yra vienuolynų niekintojas, tyčiojęsis iš vargšių išsigandusių vienuolių; ne, dabar priešais sėdėjo senas nuoširdus Tankredžio draugas, kalbąs apie jį su meile, atnešęs jai, jau tapusiai šešėliu, žinią iš velionio, įveikusio tas laiko tėkmes, kurias mirusiajam kartais buvo lemta tiesiog perbristi.

– Ir ką jums kalbėjo apie mane brangusis pusbrolis? – paklausė ji pusbalsiu ir taip nedrąsiai, tarsi šitoje juodo šilko ir žilų plaukų kupetoje būtų atgijusi aštuoniolikmetė mergaitė.

– O, labai daug! Jis kalbėdavo apie jus beveik tiek pat kiek ir apie doną Andželiką! Ji jam buvo meilė, o jūs tapote jam atvaizdu smagios jaunystės, kuri mums, kareiviams, taip greit praeina.

Šaltis vėl sustingdė seną širdį; o Tasonis prabilo garsiau, kreipdamasis į Andželiką:

– Atsimenate, kunigaikštiene, ką jis pasakė mums Vienoje prieš dešimt metų?

Paskui vėl kreipėsi į Končetą, norėdamas paaiškinti:

– Aš nuvykau ten su italų delegacija sudaryti prekybos sutarties; Tankredis mane priėmė savo pasiuntinybėje, priėmė mane nuoširdžiai kaip tikras draugas ir bendražygis, svetingai kaip kilmingas sinjoras. Galbūt jį sujaudino susitikimas su ginklo draugu tame priešiškame mieste, tomis dienomis jis be perstojo pasakojo mums apie savo praeitį. Operoje, kambaryje už ložės, tarp dviejų „Don Žuano" veiksmų su savo nepalyginama ironija jis atliko man išpažintį; sakėsi nusidėjęs, nedovanotinai nusidėjęs jums, taip, taip, jums, panele.

Akimirką jis delsė leisdamas jai pasirengti tokiam nelauktam pasakojimui.

– Tad įsivaizduokite, kaip jis sakė, kartą per pietus Donafugatoje leidęs sau sugalvoti įdomią istorijėlę ir papasakojęs ją jums; kalbėjo apie vieną anekdotinį atsitikimą, kuris esą įvykęs mūšiuose prie Palermo; jūs patikėjusi ir įsižeidusi, nes jo sugalvotas pasakojimas tiems laikams buvęs per drąsus. Tada jūs jį išbarusi. „Ji buvo tokia miela, – sakė Tankredis, – kai įsmeigė į mane savo įpykusias akis ir įtūžusi patempė lūpas taip mielai, kad buvo panaši

į mažytį šunelį: taip, tą akimirką ji buvo tokia graži, kad aš vos neišbučiavau jos ten pat, dvidešimties žmonių ir mano rūstaus dėdulės akivaizdoje!“ Jūs, panele, tai pamiršote, bet Tankredis turėjo tokią jautrią širdį, kad viską gerai atsiminė; šis įvykis įstrigo jam į atmintį dar ir todėl, kad kaip tik tą dieną jis pirmąkart susitiko doną Andželiką.

Ir pasigręžęs į kunigaikštienę kilstelėjo dešinę ranką ir žemai nuleido ją, – tai buvo vienas tų ypatingos pagarbos ženklų, kurie paveldimi kaip tradicija iš Goldonio teatro ir išlikę tik tarp karaliaus senatorių.

Pokalbis dar užtruko, tačiau negalima sakyti, kad Končeta būtų jame karštai dalyvavusi. Netikėtas atradimas lėtai skverbėsi į jos smegenis ir iš pradžių net neteikė jai ypatingos kančios. Bet kai lankytojai atsisveikinę išėjo ir ji liko viena, viskas pasidarė aiškiau, taigi ir kur kas skaudžiau. Seniai prakeiktos praeities šmėklos jau daugelį metų jos nejaudino; aiškiai visur lindėjo, apkartindavo maistą, kėlė nuobodulį bendraujant su žmonėmis; bet vis dėlto seniai nerodė tikrojo savo veido; dabar jis išlindo niūriai komiškas, su nepataisomos nelaimės atspaudu. Aišku, kvaila manyti, kad Končeta dar tebemylėjo Tankredį: meilės amžius trunka ne penkiasdešimt metų, o kur kas trumpiau. Bet kaip išsigydęs nuo raupų žmogus ir po penkiasdešimties metų tebeturi

veide ligos žymių, nors ir pamiršęs kančias, taip ir Končeta dabartiniame slogiame gyvenime išlaikė randus jau beveik istorinio nusivylimo, kurio penkiasdešimtmetis turėjo būti oficialiai švenčiamas. Kai ji kartais susimąstydavo, kas dėjosi Donafugatoje aną tolimą vasarą, tai ligi šios dienos vis dar guosdavosi suvokdama savo kančias dėl jai padarytos neteisybės, priešiškumą tėvui, kuris ją paniekino, ir širdgėlą dėl mirusio Tankredžio. Dabar šie jausmai, kurie buvo jos visų minčių griaučiai, dingo. Ji neturėjo priešų; vienintelis jos priešas buvo ji pati, neatsargiai pražudžiusi savo ateitį Salinos dukters pykčio priepuoliu; ir štai dabar, kai po tiek dešimtmečių atgijo prisiminimai, ji liovėsi guostis, dėl savo nelaimės kaltindama kitus, liovėsi guostis vienintele apgaulinga viltimi, kuri belieka nusivylusiam žmogui.

Jei viskas buvo taip, kaip pasakojo Tasonis, tai kokia kvailystė – ne, blogiau, žiauri neteisybė buvo tie ilgi metai, kuriuos ji praleido priešais tėvo portretą, kurstydama savo neapykantą jam ir norą giliau paslėpti visas Tankredžio nuotraukas, kad neimtų neapkęsti ir jo; dabar ji kentėjo prisimindama, kaip karštai Tankredis maldavo dėdę, kad jį leistų į vienuolyną; tai buvo meilės žodžiai jai, nesuprantami žodžiai, puikybės priversti bėgti dėl jos atžarumo, kaip bėga pabrukęs uodega permuštas šuo. Iš slapčiausių jos širdies gelmių, nors atskleistos tiesos aki-

vaizdoje ji ir prarado laiko nuovoką, kilo kaip rūstus priekaištas juodas skausmas. Bet ar tai buvo tiesa?

Sicilijoje tiesos amžius trumpesnis negu kur kitur: kažkas įvyko prieš penkias minutes; ir tikrojo įvykio esmė jau dingusi, jau paslėpta, iškreipta, ją sunaikino žaisdami išmonė ir gobšumas, skaistybė, baimė, taurumas, bailumas, oportunizmas, gailestingumas – visos aistros, ir geros, ir piktos, užpuola faktą ir sudrasko jį į skutus; jis greit dingsta. O nelaimingoji Končeta norėjo rasti teisybę tyrinėdama ne išreikštus, o tik prieš pusę šimtmečio neaiškiai numanomus jausmus. Tiesos jau nebebuvo. Jos trumpaamžiškumui jau atkeršijo neišvengiama bausmė.

Tuo metu Andželika su senatoriumi buvo bebaigią trumpą kelionę į Falkonerių vilą. Tasonis atrodė susirūpinęs.

– Andželika, – tarė jis (prieš trisdešimt metų jie buvo kiek mylėjęsi, ir jis visam laikui išsaugojo tą ypatingą intymumą, kuris atsiranda per keletą valandų, praleistų po viena paklode), – bijau, ar nebūsiu kuo įžeidęs jūsų pusseserės; matėte, kokia nekalbi tapo baigiantis vizitui? Man būtų gaila, ji miela ponia.

– Manyčiau, kad neįžeidėte, Viktorijau, – atsakė Andželika, kankinama dvigubo, nors ir be pagrindo, pavydo. – Juk ji buvo beprotiškai įsimylėjusi Tankredį, bet jis niekada nekreipė į ją dėmesio.

Šitaip naujas žemės žiupsnis buvo užbertas ant teisybės kapo kauburio.

Palermo kardinolas tikrai buvo šventas žmogus; ir dabar, kai jau seniai jo nebėra tarp gyvųjų, dar išlikęs atminimas apie jo taurumą ir gailestingumą. Tačiau, kardinolui gyvam esant, viskas atrodė kitaip: kilęs ne iš Sicilijos, net ne iš Pietų ar Romos, ir jis kaip tikras šiaurietis pradžioje daugelį metų mėgino pridėti mielių į salos gyventojų dvasinio pasaulio inertišką ir sunkią tešlą, ypač stengdamasis paveikti dvasininkus. Pirmaisiais metais apsiriko manydamas, kad jam pavyks drauge su dviem trim sekretoriais, atsivežtais iš tėvynės, pašalinti piktnaudžiavimą arba bent išvalyti aiškius nešvarumus. Bet veikiai turėjo įsitikinti, kad tai lygu šaudymui į medvilnės kuokštą: kulkos pramušta maža skylutė tuoj pat užsitraukdavo tūkstančiais bendrininkių skaidulų, ir viskas likdavo kaip buvę, išskyrus išlaidas parakui, juokingas tuščias pastangas ir energijos eikvojimą. Kardinolas, kaip ir kiekvienas, kas tuomet bandė kaip nors pakeisti siciliečių charakterį, susidarė „puskvailio“ (o tai buvo teisinga tokiomis sąlygomis) reputaciją ir buvo priverstas tenkintis pasyviu gailestingumu, kuris, deja, tik mažino jo populiarumą, ypač tada, kai iš jo šelpiamų asmenų buvo reikalaujama nors mažiausių pastangų, pavyzdžiui, jeigu jiems reikėdavo ateiti į arkivyskupijos rūmus.

Senasis prelatas, gegužės keturioliktą pasirodęs Salinų viloje, buvo geras, bet nusivylęs žmogus, pagaliau ėmęs žiūrėti į žmones, patikėtus jo dvasinei globai, su niekinamu gailestingumu (kartais nepateisinamu). Dėl to buvo griežtas ir šiurkštus ir vis labiau traukė į nepalankumo liūną.

Kaip jau žinome, tris seseris Salinas labai įžeidė jų koplyčios tikrinimas; tačiau jų vaikiškos, bet iš tikro perdėm moteriškos sielos iš anksto gardžiavosi nors ir labai nedidelėmis, bet, be abejo, mielomis šio įvykio pasekmėmis. Joms buvo malonu, kad galės priimti Bažnyčios kunigaikštį ir parodyti jam visą Salinų namų prabangą, kurią jos naiviai laikė dar nepaprasta, bet labiausiai jas džiugino, kad kokį pusvalandį jų namuose plaikstysis prašmatni raudona mantija ir jos gėrėsis sunkaus šilko harmoningais purpuro tonais. Tačiau vargšelėms buvo lemta matyti, kaip sudužo ir šios kuklios paskutinės viltys. Nulipusios nuo žemutinių lauko laiptų pakopų ir pamačiusios žengiantį iš karietos jo šventenybę, turėjo įsitikinti, kad tasai atvyko ne iškilmingais rūbais. Tik mažos raudonos griežtos sutanos sagos rodė aukštą rangą: nors jo veide galėjai matyti įžeistą dorybę, kardinolas atrodė ne įspūdingiau už Donafugatos parapijos kunigą. Buvo mandagus, bet šaltas ir pernelyg gudriai gebėjo rodyti savo pagarbą Salinų namams ir asmeninei panelių dorovei ir drauge panieką jų nemokšiškumui ir formaliam tikėjimui. Netarė

nė žodžio, kai monsinjoras vikaras šūktelėjo susižavėjęs svetainių puošnumu, kai jie ėjo per jas; atsisakė paragauti jam paruošto gėrimo („Ačiū, panele, tik truputį vandens: šiandien mano šventojo dienos išvakarės“) ir net neatsisėdo. Nuėjo į koplyčią, akimirką priklaupė priešais Pompėjos Madoną, probėgom apžiūrėjo relikvijas. Tačiau paskui su ganytojišku romumu palaimino namų šeimininkes ir klūpančią tarnaitę, o paskui kreipėsi į Končetą, kurios veide dar buvo matyti nemiga.

– Panele, tris ar keturias dienas koplyčioje bus negalima laikyti Mišių, bet aš pasirūpinsiu, kad ji kuo greičiau būtų peršventinta. Manau, kad Pompėjos Madona pelnytai užims vietą altoriuje, o anas paveikslas, beje, gali būti perkeltas prie tų puikių meno kūrinių, mane sužavėjusių einant per jūsų svetaines. Dėl relikvijų, aš paliksiu čia doną Pakjotį, savo sekretorių ir labai mokytą kunigą; išstudijavęs dokumentus, jis paskelbs jums savo tyrinėjimų rezultatus; į jo sprendimus žiūrėkite kaip į mano paties.

Kiekvienam jis mielai leido pabučiuoti savo žiedą ir lydimas nedidelės svitos sunkiai įlipo į karietą.

Karietos dar nebuvo privažiavusios vingio prie Falkonerių vilos, kai Karolina, davusi pauostyti eterio apalpusiai Katerinai, sukandusi dantis, svaidydama akimis žaibus, sušuko:

– O aš pasakysiu jums, kad tas popiežius – tikras turkas.

Končeta ramiai kalbėjosi su donu Pakjočiu, kuris pagaliau sutiko išgerti puoduką kavos ir paragauti saldaus pyrago.

Paskui kunigas paprašė dokumentų dėžės rakto ir leidimo eiti į koplyčią; pirma dar jis išsiėmė iš krepšio plaktuką, pjūklelį, atsuktuvą, didinamąjį stiklą ir porą pieštukų. Donas Pakjotis mokėsi Vatikano paleografijos mokykloje; be to, buvo pjemontietis. Dirbo jis ilgai ir kruopščiai; tarnai, praeidami pro koplyčią, girdėjo kalant plaktuku, girgždant varžtus ir dūsaujant. Po trijų valandų jis vėl pasirodė dulkina sutana ir juodomis rankomis, bet jo veidas su išsprogusiomis akimis buvo ramus ir patenkintas. Rankoje laikė didelę karklų kraitelę. Jis atsiprašė:

– Aš leidau sau pasisavinti šią kraitelę netinkamoms relikvijoms: ar galiu ją čia pasidėti? – Jis pastatė į kampą kraitelę, pilną prikrautą sudraskytų popierių, kortelių, dėžučių su kaulais ir kremzlėmis. – Malonu pranešti jums, kad radau penketą, be abejo, tikrų ir vertų garbinti relikvijų. Kitos čia, – tarė kunigas, rodydamas kraitelę. – Ar negalėtumėt pasakyti, panelės, kur galėčiau nusiplauti rankas?

Po penkių minučių jis pasirodė šluostydamasis rankas dideliu rankšluosčiu, kurio apvade šoko raudonai išsiuvinėtas leopardas.

– Atleiskite, pamiršau pasakyti, kad rėmai sudėti iš eilės ant stalo koplyčioje; kai kurie tikrai puikūs. – Ir jis atsisveikino: – Reiškiu pagarbą, panelės.

Bet Katerina atsisakė bučiuoti jam ranką.

– O ką mums daryti su tomis kraitelėje?

– Kaip norite, panelės; galite saugoti arba išmesti į šiukšlyną; jos vis tiek nieko nevertos.

Končeta norėjo pasirūpinti dėl karietos, bet jis nesutiko:

– Nesivarginkite, panele: papietausiu retorių mokykloje, ji už poros žingsnių; man nieko nereikia. – Ir susidėjęs į krepšį savo įnagius mikliai išėjo.

Končeta grįžo į savo kambarį; ji nieko nejautė; jai atrodė, kad gyvena pažįstamame, bet visai svetimame pasaulyje, kuris netekęs polėkių tapo dabar visai paprastų formų. Tėvo portretas buvo tik nedidelė kelių centimetrų kvadratinė drobės skiautė, žalios skrynios – tik keletas kubinių metrų malkų. Netrukus jai atnešė laišką su didele putnia karūna juodame antspaude:

„Brangioji mano Končeta, sužinojusi apie jo šventenybės apsilankymą, džiaugiuosi, kad pasisekė išgelbėti keletą relikvijų.

Tikiuosi, jog man pavyks padaryti taip, kad monsinjoras vikaras pats atlaikytų pirmąsias Mišias naujai pašventintoje koplyčioje. Senatorius Tasonis rytoj išvažiuoja ir prašo minėti geruoju. Greitai atvažiuosiu, o dabar su meile bučiuoju Tave kartu su Karolina ir Katerina.

Tavo Andželika“

Ji vis dar nieko nejautė: širdyje tebebuvo tuščia; tik nuo kailio kampe vis dar kilo nesveikos praeities miglos. Tokia buvo jos šios dienos kančia: net vargšas Bendikas kėlė karčių atsiminimų. Ji paskambino.

– Aneta, – tarė Končeta, – iš to šuns turbūt per daug kandžių ir dulkių. Išneškite jį, išmeskit.

Kai nešė iškamšą, stiklinės šuns akys pažvelgė į ją su nusižeminusio padaro priekaištu – taip žiūri į pasaulį visi išeinantys į nebūtį. Po kelių minučių visi Bendiko palaikai buvo išmesti kieme į kampą, kur kasdien ateina šiukšlių rinkėjas. Lėkdama pro langą, iškamša akimirką atgavo savo formą: galėjai matyti, kaip ore šoka keturkojis ilgais ūsais žvėris; atrodė, kad jo priešakinė dešinė letena siunčia prakeikimą. Paskui viskas nurimo ir pavirto sauja tamsių dulkių.

Tomasi di Lampedusa, Giuseppe

To-77 Leopardas / Giuseppe Tomasi di Lampedusa; iš italų kalbos vertė Algimantas Vaišnoras. – 2-oji laida. – Vilnius: Vaga, – 2007. – 335 p.

ISBN 978-5-415-01940-3

Giuseppe's Tomasi'o di Lampedusos (1896–1957) „Leopardas" – romanas apie kunigaikščio Salinos šeimos gyvenimą istorijos įvykių ir aristokratijos, kaip klasės, žlugimo fone.

UDK 850-3

Giuseppe Tomasi di Lampedusa
(liet. Džuzepė Tomazi di Lampedūza)
LEOPARDAS

Viršelio dailininkė Milda Zabarauskaitė

Maketuotoja Jurga Morkūnienė

Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, LT-01110 Vilnius
el.p. info@vaga.lt; http://www.vaga.lt
tel. +370 5 2498121; faks. +370 5 2498122

Spausdino AB AUŠRA, Vytauto pr. 23, LT-44352 Kaunas
Užsakymas 169
Tiražas 1850 egz.

Pasirodžius „Leopardui“, autorius per vieną naktį tapo pasaulinio garso rašytoju.

„Staiga, skindamasi kelią pro šitą būrį žmonių, pasirodė jauna liekna dama, apsirengusi rudos spalvos kelionės kostiumu, užsidėjusi šiaudinę skrybėlę su šydu, kuris negalėjo paslėpti vylingo jos veido žavesio. Zomšine pirštine aptemta rankute ji stumdė verkiančius į šalis ir atsiprašinėdama artinosi prie jo. Tai buvo ji, visada lauktoji būtybė, pagaliau atėjusi jo pasiimti; keista, kad ji tokia jauna, turbūt traukinys greitai išeis. Kai jie jau stovėjo akis į akį, ji pakėlė šydą; skaisti, tačiau pasirengusi atsiduoti, ji pasirodė jam dar gražesnė negu tomis valandėlėmis, kai jis stengdavosi įžiūrėti jos veidą pro žvaigždžių platybes...“

„Jei dar yra skaitytojas, neskaitęs šios knygos, jam galima pavydėti atradimo džiaugsmo...“

Werner Fuld „Die Woche“

Pagal šį romaną italų režisierius L. Visconti sukūrė filmą, kuriame vaidino Claudia Cardinale, Alainas Delonas ir kt.

ISBN 978-5-415-01935-9

9 785415 019403

www.vaga.lt